

Edgar Allan POE

2
SERIE

Bon-Bon

Quand un bon vin meuble mon estomac,
Je suis plus savant que Balzac-
Plus sage que Pibrac;
Mon bras seul faisant l'attaque
De la nation Cossaque,
La mettrait au sac;
De Charon je passerais le lac
En dormant dans son bac;
J'irais au fier Eac,
Sans que mon coeur fit tic ni tac,
Presenter du tabac.
FRANSE VODVİLİ

Pierre Bon-Bon'un sıradışı niteliklere sahip bir *restaurateur* olduğuna —'nin saltanatı sırasında Rouen'deki Le Febvre çıkmaz sokağında bulunan küçük kafeye sık sık giden kimsenin itiraz edeceğini sanmıyorum. Pierre Bon-Bon'un dönemin felsefesinde aynı derecede yetenekli olduğuyorsa bence daha da tartışılmaz bir meseledir. *Pâtes à la foie'sı* kuşkusuz mükemmeldi: Ama hangi kalem *sur la Nature* makalelerinin, - *sur l'Ame* düşüncelerinin, - *sur l'Esprit* gözlemlerinin hakkını verebilir ki? *Omletleri* - *fricandeaux*ı paha biçilmez idiye, zamanının hangi *litterateur'ü* geri kalan bütün o savant'ların saçma sapan "Ideé"lerine karşı bir "Ideé de Bon-Bon'a iki mislini vermezdi? Bon-Bon başka kimsenin altını üstüne getirmedığı kütüphanelerin altını üstüne getirmişti - kimsenin hayal bile edemeyeceği kadar çok kitap okumuştı - başka kimsenin anlamının mümkün olabileceğini bile kavrayamayacağı kadar çok şeyi anlamıştı. Yine de, ünü yayılırken, Rouen'de "vecizelerinin ne Akademi'nin saflığı-

tu, ne de Edebiyat Demeği'nin derinliğini taşıdığını söyleyen yazarlar yok değildi - ama bence doktrinleri kesinlikle yaygın bir şekilde anlaşılmış değildi, ancak bu anlaşılmasının güç olması anlamına da gelmiyordu. Bence pek çok insanın onları anlaşılması güç bulmasının sebebi kendi kendilerini kanıtlarcasına açık olmalarıydı. Kant temelde metafiziğini Bon-Bon'a -fakat bu işi daha ileriye götürmeyelim- Bon-Bon'a borçludur. Bon-Bon Platoncu değildi, Aristocu da sayılmazdı - ne de çağdaş Leibnitz gibi, bir fricassée'nin veya facili *gradu*'nun icadına, bir duyum analizine ayrılabilir o değerli saatleri, etik tartışmanın inatçı yağlarıyla sularını uzlaştırmaya yönelik boş çabalarla harcamıştır. Bon-Bon İyonikti - Bon-Bon aynı ölçüde İtalik'ti de. *A priori* akıl yürütürdü. *-A posteriori* de akıl yürütürdü. Fikirleri doğustandı -veya tam tersi. Trabzonlu George'a inanıyordu - Bossarion'a inanıyordu. Bon-Bon aynı zamanda kesin olarak bir - Bon-Boncuydu.

Filozofun bir *restaurateur* olarak kapasitesinden bahsettim. Ancak hiçbir dostumun, kahramanımızın bu ailevi görevini yerine getirirken onların saygınlığından ya da öneminden habersiz olduğunu düşünmesini istemem. Tam tersine. Mesleğinin hangi dalından daha fazla gurur duyduğunu anlamak olanaksızdı. Zihin güçlerinin midenin yapabildikleriyle yakından ilişkisi olduğuna inanıyordu. Ruhun karında bulunduğu inanan Çinliler'e bu konuda fazla karşı çıktığını sanmıyorum. Her halükarda zihin ve diyafram için aynı sözcüğü kullanan Yunanlıların haklı olduğunu düşünüyordu² Bununla metafizikçi-ye bir oburluk suçlaması ya da daha ciddi bir başka suçlama atfetmek istemem. Pierre Bon-Bon'un kusurları vardıysa - hangi büyük adamın bin kusuru yoktur ki? - Diyorum ki, Pierre Bon-Bon'un kusurları vardıysa bile, bunlar çok önemsiz kusurlardı - hattâ başka mizaçlarda çoğunlukla erdem olarak görülen hatalardı. Bu zaafılardan birinden, yalnızca genel karakterinde ön plana çıkan - alto rilievosundan³ - kayda değer dikkat çekiciliği yüzünden bahsetmek isterim. - Pazarlık yapma fırsatını asla kaçırmazdı.

Para canlısı olduğundan değil - hayır. Pazarlığın kendi lehine sonuçlanması filozofun tatmin olması için kesinlikle şart değildi. Bir ticaret yapılabilmişse - herhangi bir türden, herhangi koşullarda ve herhangi bir durumda- yüzünün daha sonra günlerce zafer dolu bir gülümsemeyle ışıltılı aydınlandığı ve zekasının kanıtı olarak bilgiççe göz kırtığı görülürdü.

Bahsettiğim türden bir mizaç hangi çağda dikkat çekse ve yorumlara yol açsa, şaşırtıcı olmazdı. Anlatımızın çağında ise bu özelliği dikkat çekmese asıl bu-

na şaşmak gerekirdi. Kısa sürede bu türden tüm olaylarda Bon-Bon'un gülümsemesinin kendi şakalarına güleiken ya da bir arkadaşını selamlarkenki sırtışından çok daha farklı olduğu duyumu yayıldı. Heyecan verici bir kişiliğin ipuçları bırakılmıştı; aceleyle yapılan ve sonra uzun uzun pişmanlığı duyulan çok tehlikeli pazarlıkların öyküleri anlatıldı; ve şeytanın, o her kötülüğün yazarının kendi akıllıca amaçları için açıklanamaz yetenekler, belirsiz özelemler ve doğal olmayan eğilimler aşıladığına dair örnekler verildi.

Filozofun başka zayıflıkları da vardı - ama bunlar ciddi bir şekilde incelenmeye değmez. Örneğin içkiye eğilim göstermeyen derin insanların sayısı pek azdır. Bu eğilimin böyle bir derinliğin heyecan verici nedeni mi, yoksa açık kanıtı mı olduğu tartışma konusudur. Bon-Bon, öğrenebildiğim kadarıyla, bu konuyu hassas bir incelemeye uygun görmemişti; - ben de görmüyorum. Yine de böylesine gerçekten klasik bir eğilime zaafı olan *restaurateurin* hem *makalelerini*, hem de *omletlerini* aynı anda karakterize etmiş olan o sezgisel ayırt etme yetisini yitirdiği düşünülmesin. İnzivalarında Vin de Bourgogne'nin ayrı bir zamanı, Cotes du Rhone'un ayrı uygun anları vardı. Ona göre Catullus Homer için neyse Sauterne de Medoc için oydu. St. Peray yudumlarken bir tasımla eğlenir, ama Clos de Vougeot içerken tartışma çıkarır ve Chamberlin'i fazla kaçıncı bir teoriyi çürütüyordu. Bu çabuk uygunluk anlayışı kendisine daha önce bahsettiğim ticaret eğiliminde de eşlik etse çok iyi olacaktı - ama durum kesinlikle böyle değildi. Aslında, gerçeği söylemek gerekirse, felsefeci Bon-Bon'un zihninin bu özelliği sonunda tuhaf bir yoğunluk ve mistisizm kişiliği kazandı ve kendisinin en gözde Alman incelemelerinin *diableriesi* ona derinden işlemiş göründü.

Öykümüzün geçtiği çağda Le Febvre çıkmazındaki küçük Cafe'ye girmek bir dahinin özel odasına girmek demektir. Bon-Bon bir dahiydi. Rouen'de Bon-Bon'un bir dahi olmadığını söyleyecek tek bir *sous-chef* bile bulamazdınız. Bunu kedisi bile biliyor ve dahinin huzurunda kuyruğunu sallamaktan kendisini alıkoyuyordu, iri köpeği bu gerçeği biliyor ve sahibine yaklaşıp hissettiği aşağılık duygusunu saygılı tavırlar sergileyerek kulaklarını indirerek ve bir köpek için uygunsuz denemeyecek bir şekilde alt çenesini sarkıtarak ele veriyordu. Ancak şu da bir gerçek ki, bu mutad saygının çoğu metafizikçinin fiziksel görünüşüne yorulabilirdi. Şunu söylemeliyim ki, belirgin bir dışsal irade bir hayvan üstünde bile etkisini gösterir, ve *restaurateur'un* dış görünüşündeki pek çok şeyin dörtayaklıların imgelemine etkileyecek şekilde hesaplanmış olduğunu

kabul etmeye hazırım. Ufak tefek olan büyük adamların - böyle iki anlamlı bir ifade kullanmama izin verilirse - tuhaf, görkemli bir havası vardır ki bunu salt cüsse tek başına kesinlikle başaramaz. Ancak Bon-Bon yalnızca bir metre boyunda ve minicik bir başa sahip idiyse de, göbeğinin şişkinliğim neredeyse yüceliğe yaklaşan bir ihtişam duygusuyla izlememek olanaksızdı. Boyutlarından hem insanlar, hem de köpekler kazanımlarının bir örneğini görüyor olmalıydı - göbeği büyüklüğüyle ölümsüz ruhu için uygun bir yuvaydı.

Burada -istesem- metafizikçinin giysileri ve dış görünüşüne ilişkin diğer önemsiz ayrıntılar üzerinde durabilirdim. Kahramanımızın saçının kısa olduğuna, taranıp alınının üstüne yapıştırıldığına ve üstünde koni şeklindeki beyaz, püsküllü bir kepin bulunduğuna değinebilirdim - dar ve kısa, bezelye yeşili ceketinin o zamanki sıradan *restauraleur*ler arasında moda olmadığını - yenilerin zamanın modasına göre fazla büyük olduğunu - kıvrıdığı manşetlerinin o barbar çağda alışıldığı gibi giysiyle aynı kalite ve renkteki kumaştan değil, daha süslü bir şekilde Cenova'nın alaca kadifesinden yapıldığını - terliklerinin parlak mor renkte ve tuhaf biçimde olduğunu ve zarif uçları ve kenarlarıyla nakışlarının açık parlak renkleri olmasa Japon yapımı sanılabileceğini - pantolonunun *aimable* adı verilen, satene benzeyen san bir kumaştan yapıldığını - bir sabahlığı andıran ve kızıl armalarla bezeli gök mavisi pelerinin omuzlarının üstünde sabah sisi gibi kibirle dalgalandığını - ve genel görünüşünün BenevenutayX Floransalı kadın doğaçlamacıyı, "Pierre Bon-Bon'un bir cennet kuşu mu, yoksa kusursuz bir cennet mi olduğunu anlamanın güç olduğu"nu söylemeye ittiğini - dediğim gibi, istesem bütün bu noktaları uzun uzadıya açabilirdim; - ama bunu yapmayacağım: - Salt kişisel ayrıntılar tarihsel romancılara bırakılabilir; - onlar gerçeğin ahlaki boyutunun altındalar.

"Le Febvre sokağındaki Café'ye girmek bir dahinin *özel odasına* girmek demektir," demiştim - ama o sıralar bir özel odanın değerini ancak bir dahi bilebilirdi. Girişe levha niyetine büyük bir kitap asılmıştı ve sallanmaktaydı. Cildin bir yüzüne bir şişe resmi çizilmişti; diğerinde bir pâte vardı. Sırtında seçilebilir iri harflerle *Oeuvres de Bon-Bon* yazılıydı. Böylece dükkan sahibinin iki uğraşı zarifçe sergilenmiş oluyordu.

Eşikten geçince binanın içi tamamen gözler önüne seriliyordu. Aslında Café'nin sunabildiği tüm mekan uzun, basık tavanlı, antika tarzda döşenmiş bir odadan ibaretti. Odanın bir köşesinde metafizikçinin yatağı durmaktaydı. Perdeler ve bir Yunan sayvanı ona hem klasik, hem de rahat bir hava veriyordu.

Karşı köşede mutfak gereçleri ve *bibliothèque* durmaktaydı. Rafta bir tabak polemik sakince duruyordu. Son etiklerle dolu bir fırın - on iki yaprak formalı méléngelarla dolu bir tencere vardı. Izgara, üstündeki Alman erigine dair kitaplarla içli dışıydı - Eusebiusen yanında bir çatal görülebilirdi - Platon rahatça tavanın içine kurulmuştu - ve şişlere çağdaş elyazmaları geçirilmişti.

Cafe de Bon-Bon'un diğer açılardan çağın sıradan restoranlarından pek farklı olmadığı söylenebilir. Kapının karşısında büyük bir ocak vardı. Ocağın sağındaki açık bir dolap sıra sıra dizilmiş çok sayıda etiketli şişeyi sergilemekteydi.

Pierre Bon-Bon işte burada, ... 'in sert kışında, bir gece yaklaşık on iki ci varında, komşularının kendisinin tuhaf eğilimleri üstüne söylediklerini bir süre dinledikten - onları kapı dışarı ettikten, küfrederek kapıyı üzerlerine kilitledikten sonra sakinlikten uzak bir ruh haliyle deri kaplı bir koltuğa, harıl ha ni yanan bir çalı çırpı ateşinin karşısına oturmuştu.

Yüzyılda bir ya da iki kez yaşanan o koikunç gecelerden biriydi. Yoğun bir kar yağışı vardı ve ev, duvarlardaki yarıklardan ve bacadan hızla girip filozofun yatağının perdelerini berbat bir şekilde sallayan ve *pale* tencereleriyle kağıtların düzenini bozan şiddetli rüzgar akınlarıyla temellerinden sarsılmaktaydı. Dışarıda asılı duran büyük kitap tabelası fırtınanın şiddetine maruz kaldığından korkunç bir şekilde gıcırıyor, ağır meşe payandaları iniliyordu.

Dediğim gibi, metafizikçi koltuğunu ocağın yanındaki alışılmış yerine çekerken sakin değildi. Gün boyunca meydana gelmiş pek çok kafa karıştırıcı olay düşüncelerinin dinginliğini bozmuştu. Des *oeufs à la Princesse* yapmaya çalışırken ne yazık ki bir *omelette à la Reine* yapmıştı; bir etik ilkesinin keşfi bir yahni tencerisinin devrilmesiyle engellenmişti; ve son olarak, başarıyla sonuçlandırmaktan öylesine haz duyduğu o takdir edilesi pazarlıklardan birinde kazıklanmıştı. Ama zihni bu açıklamasız, beklenmedik olaylar karşısında sinirlenirken, fırtınalı bir gecenin yol açacağı sinirli kaygı da işin içine girmese olmazdı. Isık çalarak önceden bahsettiğimiz en yakını olan iri siyah köpeği çağırırken ve huzursuzluk içinde koltuğuna otururken elinde olmadan odanın, amansız gölgelerini kızıl ocak ışığının bile ancak kısmen yenebildiği uzak kısımlarına bezgin ve rahatsız gözlerle baktı. Amacını herhalde kendisinin de bilmediği bir incelemeyi tamamladıktan sonra, koltuğunun yanına kitaplar ve kağıtlarla dolu bir sehpayı çekti ve kısa süre sonra ertesi gün basılacak olan kalın bir elyazması taslağın son okumasını yapmaya koyuldu.

Birkaç dakika böyle uğraşırken odada ansızın "Acelem yok, Mösyö Bon-Bon," diye fısıldayan tiz bir ses duyuldu.

"Kör şeytan!" dedi kahramanımız, ayağa fırlayıp yanındaki sehpayı devirirken ve etrafına şaşkın şaşkın bakarken.

"Çok doğru," diye sakince yanıtladı ses.

"Çok doğru! - Çok doğru olan ne? - Buraya nasıl girdin?" diye haykırdı metafizikçi, yatağına boylu boyunca uzanmış şeyi fark ederken.

"Diyordum ki," dedi davetsiz konuk, sorulara cevap vermeden, "diyordum ki bol bol vaktim var - acelem yok - kısacası Açıklama'nı bitirmeni bekleyebilirim."

"Açıklamam! - Ama! - Nereden biliyorsun? - Bir açıklama yazdığımı nereden anladın? - Ulu Tanrım! "

"Şştt!" diye yanıtladı karaltı tiz bir Asıltıyla; ve yataktan hızla kalkarak kahramanımıza doğru tek bir adım attı. Tavandan sarkan demir bir lamba o yaklaşırken sarsılarak geriye doğru sallandı.

Filozofun şaşkınlığı yabancının giysilerini ve görünüşünü dikkatle incelemesini engellemedi. Son derece zayıf, ama ortalamadan çok daha uzun bir figürün ana hatları, üstüne sımsıkı oturan, ama bir önceki yüzyılın modasına göre kesilmiş, siyah bir kumaştan yapılma, solmuş bir takım tarafından iyice belirginleştirilmişti. Bu giysilerin şimdiki sahiplerinden çok daha kısa birine göre dikilmiş olduğu açıktı. El ve ayak bileklerinin üç beş santimi açıktaydı. Ancak ayakkabılarının çok parlak tokaları kıyafetinin diğer kısımlarının uyandırdığı aşırı yoksulluk izleniminin bir yalan olduğunu ele veriyordu. Başı açık ve tamamen keldi, uzunca bir *kuyruk* çıkan arica tarafı dışında. Yan camlan olan yeşil bir gözlük gözlerini hem ışıktan koruyor, hem de kahramanımızı gözlerin renklerini ya da şekillerini seçmekten alıkoyuyordu. Üstünde bir gömlekten eser yoktu; ama kirli görünümlü bir kravat boynuna büyük bir özenle bağlanmıştı ve resmi bir şekilde yan yana sarkan uçları (her ne kadar "mantıksız biçimde" diyebileceğim olsam da) insanda karşısında bir rahip olduğu izlenimini uyandırıyor. Gerçekten de hem görünüşündeki, hem de tavırlarındaki pek çok diğer nokta bu izlenimi uyandırabilirdi. Sol kulağının üstünde, modern bir katibin havasıyla eskiğin kağıt delme iğnesini andıran bir alet taşıyordu. Ceketinin göğüs ceplerinden birinde, çelik kopçalarla tutturulmuş küçük, siyah bir kitap göze çarpıyordu. Bu kitap, bilinçli ya da bilinçsiz olarak öyle diklemesine konulmuştu ki, sırtındaki beyaz "*Rituel Catholique*" yazısı okunuyordu. Fizyolojisinin tamamı tu-

haf bir şekilde, somurtkan biri olduğu izlenimini veriyordu - hattâ bir kadavra kadar beyaz olduğu söylenebilirdi. Alnı genişti ve derin düşünmekten ileri gelen kırışıklıklarla kaplıydı. Ağzının kenarları son derece teslimiyetçi bir alçakgönüllülük ifadesiyle aşağı inikti. Kahramanımıza doğru yürürken ellerini de birleştirmişti - derin bir iç geçirme - ve öyle kutsal bir havaya bürünmüştü ki, kesinlikle etkileyiciydi. Metafizikçinin yüzündeki tüm öfke belirtileri kayboldu ve, ziyaretçisini incelemeyi tamamlayıp tatmin olduktan sonra, cana yakın bir havayla elini sıktı ve bir koltuğa oturttu.

Ancak filozoftaki bu ani his değişimini doğal olarak etkili olabileceği düşünülen nedenlerde aramak kökten yanlış olur. Aslında Pierre Bon-Bon, karakterinden anlayabildiğim kadarıyla, dışsal tavırların yapmacıklığından etkilenecek en son insandı. İnsanları ve nesneleri böylesine iyi gözlemleyen birinin konukseverliğini kötüye kullanmış olan kişinin gerçek karakterini hemen görememiş olması olanaksızdı. Hiç yoksa, ziyaretçisinin ayaklarının şekli tuhaftı - başında hafifçe, çok uzun bir şapka taşıyordu - pantolonunun arkasında titrek bir kabarıklık vardı - ve ceket kuyruğunun da oynayıp durduğu bir gerçektir. O halde kahramanımızın kendisini o ana kadar en az saygı duyduğu şahsın karşısında bulunca hissettiği tatmin duygusunu hayal edin. Ancak neler olup bittiğine ilişkin şüphelerinin bir belirtisini dışı vurmuyacak kadar diplomattı. Beklenmedik bir şekilde yaşadığı bu büyük onurun bilincinde olduğunu belli etmek onun yapacağı iş değildi. Konuşunu konuşurmak, ondan kitabında yer alırsa hem insanlığı aydınlatabilecek, hem de kendisini ölümsüzlüğe kavuşturacak önemli etik bilgiler almak daha uygundu - ziyaretçisinin ileri yaşının ve etik bilimindeki meşhur yetkinliğinin onun bu fikirlere sahip bulunduğunu açıkça kanıtladığını da eklemeliyim.

Kahramanımız bu aydınlanmış bakışla karşısındaki centilmeni oturttu, sonra ateşe çabucak biraz çalı çırpı aüp sehpayı tekrar doğrulttuktan sonra üstüne birkaç şişe Mousseux koydu. Bu işleri çabucak hallettikten sonra koltuğunu yabancının karşısına çekti ve diğerinin sohbete başlamasını beklemeye koyuldu. Ama en becerikli ve olgun kişilerin planlan bile çoğunlukla uygulanmalarının başlangıcında ters gider ve *restaurateur* de ziyaretçisinin konuşmasının başlangıcının kendisini şaşırttığını gördü.

"Beni tanıdığını görüyorum, Bon-Bon," dedi: "HA! HA! HA! - HE! HE! HE! - HI! HI! HI! - HO! HO! HO! - HU! HU! HU!" - Ve şeytan, bir anda tavırlarının kutsallığını bir kenara bırakarak ağzını kulaklarına kadar açtı ve sivri,

keskin dişlerini gösterdi. Sonra da uzun, yüksek, kötülük dolu bir kahkaha attı. Bu arada arka ayakları üstünde çömelene siyah köpek de gür sesiyle koroya katıldı ve tekir kedi kaçıp odanın en uzak köşesine giderek sırtını kabarttı ve cıgıllık attı.

Felsefeci ikisini de yapmadı. Bir köpek gibi gülmeyecek ya da bir kedi gibi cıgıllık atıp münasebetsiz korkusunu ele vermeyecek kadar görmüş geçirmiş biriydi. Ziyaretçisinin cebindeki kitabın sırtındaki "Rituel Calhotique" yazısını oluşturan beyaz harflerin renk ve mana değişikliğine uğradığını ve birkaç saniye sonra ilk başlığın yerini parlak kırmızı harflerle yazılmış *Regître des Condamnés* yazısının aldığını görünce biraz şaşırdığını itiraf etmeliyim. Bu hayret verici değişim, Bon-Bon'un ziyaretçisine yanıt verirken farklı bir durumda muhtemelen hissedilmeyecek olan bir çekingenlik havası sergilemesine yol açtı.

"Bayım," dedi filozof, "bayım, açık konuşmak gerekirse - sanırım siz - inanın ki - en - yani demek istediğim bence - inanıyorum ki - bu büyük onura dair - çok - çok küçük bir fikir sahibiyim -"

"Oh! - Ah! - Evet! - Çok güzel!" diye sözünü kesti Majesteleri; "Yeter, daha fazla konuşma - her şeyi görüyorum." Ve sonra yeşil gözlüğünü çıkarttı ve camlarını ceketinin koluyla özenle sildikten sonra cebine koydu.

Bon-Bon kitap olayından hayrete düşmüşse, şimdi karşısındaki görüntü iyice şaşırtmasına yol açmıştı. Ziyaretçisinin gözlerinin rengini belirlemek için büyük bir merak duygusuyla bakışlarını kaldırıncaya onların beklediği gibi siyah olmadığını gördü - sanılabileceği gibi gri de değillerdi - elâ ya da mavi de değillerdi - sarı ya da kırmızı da değillerdi - mor da değillerdi - beyaz da değillerdi - yeşil de değillerdi - yukarıdaki gökte, aşağıdaki yeryüzünde ya da denizlerde bulunan herhangi bir renge de sahip değillerdi. Kısacası Pierre Bon-Bon yalnızca Majesteleri'nin gözsüz olduğunu apaçık görmekle kalmadı, bir zamanlar gözlerle sahip bulunduğuna ilişkin bir belirtiye de rastlayamadı; çünkü normalde gözlerin olması gereken yerde yalnızca cansız bir et tabakası var-

Böylesine tuhaf bir fenomenin kökenlerini araştırmamak metafizikçinin doğasına aykırıydı. Majestelerinin yanıtı hızlı, vakurca ve tatmin ediciydi.

"Gözler! Sevgili Bon-Bon! Gözler mi dedin! - Oh! Ah! - Algılıyorum! Ortalıkta gezen gülünç kitaplar, ha? Sana kişisel görünüşüm hakkında yanlış fikir vermişler. Gözler! - Doğru. Gözler, Pierre Bon-Bon, kendilerine uygun yer-deler - burası baş mı diyorsun? - Evet - bir solucanın başı. Senin için de bu

görseller vazgeçilmez - yine de benim görüşümün seninkinden keskin olduğuna seni ikna edeceğim. Köşede duran bir kedi görüyorum - güzel bir kedi - bak ona! - Onu iyice incele! Şimdi Bon-Bon, beynindeki düşünceleri - düşünceleri, diyorum sana - fikirleri - algılayabiliyor musun? İşte! - Algılayamıyorsun. Kuyruğunun uzunluğuna ve zihninin derinliğine hayran kaldığımızı düşünüyor. Şimdi benim rahiplerin en seçkini, senin de metafizikçilerin en gereksizi olduğuna karar verdi. Böylece görüyorsun ki, tamamen kör değilim: Ama benim mesleğimden biri için, sözünü ettiğin gözler, yalnızca her an bir şiş ya da yaba tarafından oyulabilecek engeller olurdu. Bu görsellüğün senin için vazgeçilmez olduğunu kabul ediyorum. Onları iyi kullanmaya çalış Bon-Bon; - benim görme gücüm ruhtur."

Ziyaretçi daha sonra masadaki şaraptan bardağına koydu ve Bon-Bon'unu de ağzına kadar doldurduktan sonra onu gönül rahatlığıyla içip kendisini evinde gibi hissetmesini söyledi.

"Zekice bir kitap yazmışsın, Bon-Bon," diye devam etti Majesteleri, dostumuzun omzuna, o verilen emri tam anlamıyla yerine getirdikten sonra bardağını bırakırken hafifçe, bilgiç bir tavırla vurarak. "Kesinlikle zekice bir kitap. Tam benim sevdiğim türden bir eser. Ancak özdege ilişkin tasarımın geliştirilebilir ve fikirlerinin pek çoğu bana Aristoteles'i anımsatıyor. O filozof en yakın tanıdıklarımın biriydi. Onu hem korkunç huysuzluğundan, hem de pot kırmak gibi eğlenceli bir yönünden dolayı severdim. Bütün o yazdıkları arasında tek bir somut gerçek var ki, onun ipucunu da kendisinin absürlüğünü sevdiğim için ben verdim. Pierre Bon-Bon, hangi yüce ahlaki gerçekten bahsettiğimi biliyorsun sanırım, değil mi?"

"Bildığimi söyleyemem."

"Evet! -Aristoteles'e insanların hapsirirken gereksiz fikirleri burunlarından dışarı attığını söyleyen bendim."

"Bu -hık!- gerçekten de doğru," dedi metafizikçi, kendisine bir bardak daha Mousseux koyarken ve ziyaretçisinin parmaklarına enfiye kutusunu sunarken.

"Platon'a da," diye devam etti Majesteleri, enfiye kutusunu ve içerdiği iltifatı alçakgönüllükle geri çevirerek "Platon'a da bir zamanlar arkadaşça hisler beslemiştim. Platonla tanıştın mı Bon-Bon? -Ah! Hayır, binlerce kez özür dilerim. Benimle bir gün Atina'da, Parthenon'da karşılaştı ve bana bir fikirden bunaldığını söyledi. Ona O NOUS ESTİN ANGOS'yu" yazmasını önerdim. Bunu

yapacağını söyleyip eve gitti, ben de piramitlere çıktım. Ama vicdanım beni bir arkadaşına bile olsa biline gerçeği söylediğim için kınadı ve apar topar Atina'ya geri dönüp Aglos'yu yazarken filozofun sandalyesinin arkasında durdum. Kağıda parmağımla dokunarak ters çevirdim. Böylece cümle şimdi 'O nus estin agios olarak okunuyor ve gördüğün gibi, metafiziğinin temel doktrini.

"Hiç Roma'da bulundunuz mu?" diye sordu *restaurateur*, ikinci Mousseux şişesini bitirdikten sonra dolaptan büyük bir şişe Chambertin alırken.

"Sadece bir kez, sevgili Bon-Bon, sadece bir kez. Bir ara" -dedi Şeytan, sanki bir kitaptan okurcasına- "bir ara beş yıllık bir anarşi dönemi olmuştu ve o sırada bütün memurlarından yoksun kalan cumhuriyetin halkın seçtiklerinden başka yargıcı yoktu. Bunlar da yasal idari yetkiye sahip değildi - o zaman, Mösyö Bon-Bon - yalnızca o zaman Roma'daydım ve bu yüzden onun felsefesine ilişkin dünyevi bir tanıdığım yok."

"Epicurus hakkındane -hık!- ne düşünüyorsunuz?"

"*Kimin* hakkında?" dedi şeytan şaşkınlıkla, "Epicurus'ta kusur bulmak istiyor olamazsın! Epicurus hakkında ne düşünüyormuşum! Beni mi kastediyorsunuz bayım? - Epicurus *benim*. Diogenes Laertes tarafından adı anılan üç yüz bilimsel incelemenin her birini yazan filozof benim."

"Bu bir yalan!" dedi metafizikçi, çünkü şarap biraz başına vurmuştu.

"Çok güzel! - Gerçekten çok güzel bayım! - Gerçekten çok çok güzel bayım!" dedi, epey koltuklan kabarmış görünen Majesteleri.

"Bu bir yalan!" diye tekrarladı *restaurateur* dogmatik bir şekilde, "bu -hık!- bir yalan!"

"Peki, peki! istediğin gibi olsun," dedi şeytan uzlaşmacı bir şekilde; ve Majestelerini bir tartışmada yenmiş olan Bon-Bon ikinci bir Chambertin şişesini bitirmenin görevi olduğunu düşündü.

"Dediğim gibi," diye devam etti ziyaretçi, "az önce belirttiğim gibi, kitabında bir takım çok *outré* fikirler var, Mösyö Bon-Bon. Mesela ruh hakkında bütün o palavraları sıkarken ne demek istiyorsun? Lütfen söyle bana, ruh nedir?"

"Ruh-hık!-, " diye yanıtladı metafizikçi, "hiç şüphesiz"-

"Hayır efendim!"

"Hiç kuşkusuz"-

"Hayır efendim!"

"Hiç tartışmasız"-

"Hiç tereddütsüz"-

"Hayır efendim!"

"Hık!"

"Hayır efendim!"

"Ve şüphe yok ki bir"-

"Hayır efendim! Ruh böyle bir şey değildir." (Bu noktada filozof bir kaşık suda boğacakmış gibi bakarak üçüncü Chamberlin şişesini bitirme fırsatını anında değerlendirdi.)

"Öyleyse -hık!- lütfen söyleyin bayım - nedir - nedir ruh?"

"Ruh ne buradadır, ne orada, Mösyö Bon-Bon," diye yanıtladı Majesteleri düşünceli düşünceli. "Bazı çok kötü ruhları tattım - yani tanıdım - çok iyilerini de." Burada dudaklarını şapırdattı ve, elini bilinçsizce cebindeki kitabın üstüne koyduktan sonra, şiddetli bir hışırtıya tutuldu.

Devam etti:

"Cratinus'un ruhu - fena değildi: Aristophanes'inki - canlıydı: Platon'unki - enfesti - senin Platon değil, komik şair Platon; senin Platon Cerberus'un midesini kaldırırdı - öğğ! Sonra, bir bakalım! Naeivus vardı, Andronicus, Plautus ve Terentius. Sonra Lucilius vardı, Catullus, Naso ve Quintus Flaccus - sevgili Qiiinty! Beni eğlendirmek için şarkı söylerken ona böyle hitap ederdim, bir yandan da, sırf keyfim yerinde olduğundan, onu bir çatalın ucunda kızartıldım Ama bu Romalılar tatsız. Tek bir tombul Yunanlı onların bir düzinesine bedel. Hem besleyiciler de. Bir Quirite içinse aynı şey söylenemez. Senin Sauterne'ni bir tadalım bakalım"

Bon-Bon artık nü *admiraride* karar kılmıştı ve söz konusu şişeleri uzatmaya girmişti. Ancak odada kuyruk sallamasına benzeyen tuhaf bir ses vardı. Bu Majestelerine hiç yakışmasa da filozof duymazdan geldi: - Köpeği tekmeleyip susmasını söylemekle yetindi. Ziyaretçi devam etti:

"Horace'nin tadının Aristoteles'inkine çok benzediğini gördüm; - çeşitlilikten hoşlanırım bilirsin. Terentius'un tadını Menander'inkinden ayırt edemiyordum. Naso'nun gizlenmiş Nicander olması şaşırmama yol açtı. Viigiliusta güçlü bir Theocritus tadı vardı. Martial bana Archilochus'u anımsattı - ve Titus Livius kesinlikle Polybiustu."

"Hık!" diye yanıtladı Bon-Bon, Majesteleri devam etti: "Amabir düşünlüğüm varsa Mösyö Bon-Bon-bir düşünlüğüm varia, bu filozoflardır. Evet bayım, kesinlikle her şeytan- yani her centilmen bir filozof

seçmeyi bilmez. Uzun boyluları iyi *değildir*; en iyileriye, kabuklan iyi soyulmazsa, safra yüzünden biraz kokulu olur."

"Kabukları soyulmazsa! !"

"Cesetten çıkarılmayı kastediyorum."

"Doktorlar -hık! - hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Onlardan bahsetme! - Ögg! Ögg!" (Burada Majesteleri şiddetle öğürdü.)

"Sadece bir tanesini tattım - o Hippocrates denen keratayı! - şeytancersi kokuyordu - Ögg! Ögg! Ögg! - Onu Styx'te yıkarken soğuk aldım - bir de bana kolera bulaştırdı."

"Vay -hık!- alçak!" diye bağırdı Bon-Bon. "Bir hap kutusunun -hık!- düşüğü!" - Ve filozofun gözünden bir damla yaş süzüldü.

"Ne de olsa," diye devam etti ziyaretçi, "ne de olsa, eğer bir şeytan- bir centilmen *yaşamak* istiyorsa bir ikiden fazla kabiliyete sahip olmalıdır; ve bizim için şişman bir surat diplomasinin kanıtıdır."

"Nasıl yani?"

"Bazen karnımızı doyurmakta çok zorlanırsınız. Benimki gibi sıcak bir iklimde bir ruhu iki üç saatten fazla hayatta tutmak genellikle olanaksızdır; ve ölümünden sonra, hemen turşuları kurulmazsa (ki turşusu kurulmuş ruh güzel değildir) - kokarlar - anlıyorsunuz ya? Ruhlar bize normal yoldan teslim edildiğinde kokuşmalarından her zaman korkulur."

"Hık! - Hık! - Ulu Tanrım! - Nasıl katlanıyorsunuz! "

Bu noktada demir lamba iki misli şiddetle sallanmaya başladı ve şeytan koltuğundan kalkar gibi oldu; - ancak hafif bir iç çekişle sükunetini geri kazandı ve sadece kahramanımıza alçak bir sesle, "Bak ne diyeceğim, Pierre Bon-Bon, artık bu küfürlere bir son vermeliyiz," dedi.

Ev sahibi ağzına kadar dolu bir kadehi daha boşaltarak anladığını ve boyun eğdiğini belirtti. Ziyaretçi devam etti:

"Aslında katlanmanın *pek çok* yolu var. Çoğumuz açlık çekiyor: Bazılarımız turşuyla idare ediyor: Ben ise ruhlarımı *vivente corpore* satın alıyorum. O zaman tatlan çok güzel oluyor."

"Amabeden! -Hık!-Beden!!!"

"Beden, beden - ne olmuş bedene? - Oh! Ah! anlıyorum. Beden bu işlem-den hiç etkilenmiyor bayım. Zamanımda sayısız alışveriş yaptım ve bu kişiler kesinlikle bir rahatsızlık hissetmedi. Kabil ve Nemrut, Neron ve Caligula, Dionysius ve Pisistratus ve - ve başka binlercesi vardı ki, yaşamlarının son kısım-

larında ruh sahibi olmanın nasıl bir şey olduğunu bilmediler. Yine de, bayım, bu adamlar toplumu süslediler. En az benim kadar iyi tanıdığın A. . . . . yok mu? O zihinsel ve fiziksel yetilerine hakim değil mi? Kim daha keskin nükteli cümleler yazabilir ki? Kim daha zekice mantık yürütebilir? Kim - ama dur! Cep defterimde onun sözleşmesi var."

Bunu söyledikten sonra kırmızı bir deri cüzdan çıkardı ve içinden birkaç sayfa aldı. Bon-Bon bunlardan bazılarının üstünde Machi - Maza - Robesp - Caligida, George, Elizabeth sözcüklerini anlık olarak gördü. Majesteleri dar, uzunca bir kağıt parçasını seçip okumaya başladı:

"Belirtilmesi gereksiz bir takım zihinsel yetilerin karşılığında, ayrıca bin lo uis d'or karşılığı olarak, yaşı bir yıl ve bir ay olan ben bu sözleşmeyi elinde bu lunduran kişiye ruhum adı verilen gölgenin tüm haklarını, tapusunu ve eklen tilerini devrediyorum." (imza) A. . . (Burada Majesteleri daha açık söyleme hakkını kendimde görmediğim bir adı tekrarladi.)

"Akıllı biriydi," diye devam etti; "ama senin gibi, Mösyö Bon-Bon, o da ruh konusunda yanılmıştı. Ruh bir gölgeymiş ha! Ruh bir gölgeymiş! HA! HA! HA! - HE! HE! HE! - HU! HU! HU! Ama yahni yapılmış bir gölgeyi düşün! "

'Yahni yapılmış bir gölgeyi -hık! - bir düşün!" diye haykırdı, yetileri Majes- telerinin diskurunun derinliği karşısında epey keskinleşmiş olan kahramanı- mız.

"Yahni yapılmış bir gölgeyi bir -hık!- düşün! Şimdi, kahretsin! -hık!- hıh! Eğer ben böyle bir -hık! - avanak olsaydım. Benim ruhum, Bay - hıh!"

"Senin ruhun mu, Mösyö Bon-Bon?"

"Evet, efendim -hık!- benim ruhum"-

"Ne dedin?"

"Gölge değil, kahretsin!"

"Yani demek istediğin"-

"Evet efendim, benim ruhum -hık!- Hıh! - Evet, efendim."

"Öyle bir iddiam yoktu"-

"Benim ruhum -hık! - kesinlikle uygundur -hık! - bir"-

"Ne?"

"Yahniye."

"Ha!"

"Sufleye."

"Ha?"

"Salçalı yahniye."

"Gerçekten!"

"Ragout ve *filicandeauya* - bak sevgili dostum! Onu almana izin vereceğim - hık! - kelepir." Burada filozof Majestelerinin sırtına bir şaplak indirdi.

"Böyle bir şeyi aklımdan bile geçirmem," dedi diğeri istifini bozmadan, kol-tuğundan kalkarken. Metafizikçi bakakaldı.

"Şu anda yeterince tedarikliyim," dedi Majesteleri.

"Hık! - H-a?" dedi filozof.

"Elimde hazır fon yok."

"Ne?"

"Hem bana hiç yakışmaz"-

"Bayım!"

"Şu andaki iğrenç ve centilmenlikten uzak durumundan"-

"Hık! "

"İstifade etmek."

Burada ziyaretçi eğilip selam vererek çekildi -bunu nasıl yaptığı belli değildi- ama metafizikçi o "hain herifin" kafasına bir şişe fırlatmaya çalışırken, tavandan sarkan ince zincir kopup lamba kafasına düşünce yere kapaklandı.

1835

Randevu (Vizyoner)

Orada beni bekle ! O yankılı vadide

Mutlaka buluşacağım seninle.

(Chichester Piskoposu Henry King'in karısının ölümü üstüne yazdığı ağıt.)

Talihsiz ve gizemli adam! - Sen ki kendi hayal gücünün parlaklığıyla afalladın, gençliğinin alevleri arasına düştün! Hayalimde seni tekrar görüyorum! Bir kez daha önümde duruyor silüetin! - Olduğun - ah olduğun gibi değil - soğuk vadide ve gölgelerin arasında değil - *olman gerektiği* gibi - o bulanık hayaller şehrinde, kendi Venedik'inde (o ki yıldızların sevgili cennetidir denizdeki, ve Rönesans tarzı saraylarının pencereleri aşağı, denizin sessiz sularına derin ve acı bir ifadeyle bakar) muhteşem, derin düşüncelerle bir ömrü harcar-ken. Evet! Tekrarlıyorum - *olması gerektiği* gibi. Bu dünyadan başka dünyalar da var şüphesiz - çoğunluğun düşüncelerinden başka düşünceler - sofistin spekülasyonlarından başka spekülasyonlar. Senin davranışlarını kim sorgulayacak peki? Kim vizyonlar içinde geçen saatlerinden dolayı suçlayacak seni, ya da aslında senin sonsuz enerjinin taşkınları olan o uğraşları kim yaşamın harcanması olarak kötüleyecek?

Bahsettiğim kişiyle üçüncü ya da dördüncü kez Venedik'te, *Ponte di Sospiri* adlı kapalı, kemerli geçitte buluştum. O buluşmanın ayrıntılarını iyi anımsayamıyorum. Yine de -ah! Nasıl unutulabilirim ki!- derin gece yarısını, iç Çekişler Köprüsü'nü, kadın güzelliğini ve dar kanal boyunca gidip gelen Aşk Ruh'u'nu anımsıyorum.

Son derece kasvetli bir geceydi. Piazza'daki büyük saat İtalyan akşamının beşinci saatini ilan ediyordu. Çan Kulesi Meydanı sessiz ve boştu. Eski Dük Sa-

rayı'ndaki ışıklar hızla sönüyordu. Piazzetta'dan Büyük Kanal yoluyla evime dönüyordum. Ama gondolum San Marco kanalının ağzının önüne yaklaşırken iç taraflarından gelen yabani, isterik, uzun bir kadın çığlığı gecenin sessizliğini bozdu. Sesten irkilerek ayağa fırladım: Gondolcununsa tek küreği elinden kaydı ve kürek zifiri karanlıkta gözden kayboldu. Bu yüzden kendimizi büyük kanaldan küçüğe doğru giden akıntıya bırakmak zorunda kaldık. İç Çekişler Köprüsü'ne doğru yavaşça, dev ve sivri tüylü bir kondor gibi sürüklenirken, Dük Sarayı'nın pencerelerinde ve merdivenlerinde bir anda yanan bin meşale bütün o koyu karanlığı morumsu ve doğaüstü bir güne dönüştürdü.

Annesinin kolları arasından kayan bir çocuk görkemli binanın üst kat penceresinden derin ve loş bir kanala düşmüştü. Sakin sular kurbanını usulca yutuvermişti: ve her ne kadar görünürdeki tek gondol benimki olsa da, birçok gürbüz yüzücü şimdiden suya dalmış yüzeyde boşu boşuna o hazineyi aramaktaydı. Ama heyhat! O şimdi ancak dipsizliğin içinde bulunabilirdi. Sarayın girişindeki siyah mermerden geniş kaldırım taşlarının üstünde, suyun birkaç basamak yukarısında, o sırada gören kimsenin asla unutamayacağı bir figür durmaktaydı. Marchesa Aphrodite'ti bu - Venedik'teki herkesin hayran olduğu - neşelinin neşelisi - herkesin güzel olduğu bir yerdeki en hoş kadın - ama yine de yaşlı ve garip Mentoni'nin karısı ve şimdi çamurlu sulann derinliklerinde, onun tatlı okşamalarını acı acı düşünen ve minik yaşamını ona seslenme çabalarıyla tüketen o güzel çocuğun, ilk ve tek çocuğunun annesi.

Tek başına duruyordu. Küçük, çıplak ve gümüş gibi beyaz ayaklan altındaki mermerin kara aynasında parlıyordu. Balo için yaptırılmış ve henüz tamamen çözülmemiş olan saçları klasik bir güzelliğe sahip başının etrafında terü-taze bir sümbülünkine benzeyen buklelerle, bir elmas sağanağının arasında kıvrım kıvrım toplanmıştı. Zarif bedenini neredeyse yalnızca kar beyazı, tül-bent gibi bir elbise örtüyordu. Ama yaz ortası ve gece yarısı havası sıcak, ağır, durgundu ve o heykel gibi formun hareketleri üstünden Niobe'nin³⁹ üstündeki ağır mermer gibi sarkan, o adeta buğudan elbisenin kıvrımlarını bile kıpırdatmıyordu. Ancak -ne tuhaf!- iri, ışıltılı gözleri aşağı, en parlak umudunun gömülü yattığı o mezara değil - çok daha farklı bir tarafa dönüktü! Eski Cumhuriyet'in hapishanesinin tüm Venedik'teki en görkemli bina olduğunu düşünürüm - ama bu bayan tek çocuğu aşağıda boğulurken ona nasıl böylesine sabit gözlerle bakabiliyordu? O karanlık, kasvetli yer yatak odasının penceresinin tam karşısında yer alıyordu - gölgelerinde - mimarisinde - sarmaşık kap-

h ve muhteşem pervazlarında - Marchesa di Montini'nin daha önce bin kez görmemiş olduğu ne olabilirdi? Saçma! - Böyle bir zamanda gözün, çatlak bir ayna gibi, kederinin görüntülerini büyültüp onu yanı başında olduğu halde sayısız uzak yerde aradığını kim anımsamaz ki?

Marchesa'nın birkaç basamak üstünde ve su kapısının kemerinin altında, tamamen giyinmiş halde, bir satiri andıran Mentoni durmaktaydı. Bazen gitarını tıngırdatıyor, arada sırada çocuğunun bulunması için talimatlar verirken ölüme karşı *kayıtsız* gibi görünüyordu. Ben şahsen sersemlemiş ve dehşetten donakalmış haldeydim ve çılgılığı ilk duyduğumda geçtiğim dik duruşu koruyor, kımıldaymıyordum. Bembeyaz kesilmiş yüzüm ve kaskatı uzuvlarımla, aralarından o cenaze gondoluyla geçerken heyecan içindeki bu insanlar için hayaletleri ve meşum bir görüntü teşkil etmiş olmalıym.

Bütün çabalar boşa çıktı. Aramaya katılanların en enerjilerinden pek çoğu çabalarını azaltıyor, kasvetli bir kedere yenik düşüyordu. Çocuk için pek az umut varmış gibi görünüyordu; (çocuğun durumu anneninkinden ne kadar çok ümitsizdi!) ama şimdi, daha önce Eski Cumhuriyet hapishanesinin bir bölümünü oluşturan ve Marchesa'nın kafesli penceresinin önündeki o karanlık yerin içinden, pelerine sarınmış biri ışığın altına çıktı, baş döndürücü yüksekliğin kenarında bir an durduktan sonra kanala daldı. Bir an sonraysa kollarında hâlâ yaşayan, nefes alan çocukla mermer kaldırım taşlarının üstünde, Marchesa'nın yanında duruyordu. Su çekip ağırlaşmış olan pelerini çözülüp ayaklarının dibine düşünce, hayretler içinde bakan seyirciler ortaya o zamanlar Avrupa'nın büyük kısmında meşhur olan bir delikanlının zarif figürünün çıktığını gördüler.

Kurtarıcı tek kelime etmedi. Ama Marchesa! Şimdi çocuğunu alacak - bağrına basacak - minik gövdesine tutunup okşamalara boğacak. Heyhat! Onu yabancından *bir başkasının* kolları alıyor - onu *bir başkasının* kolları usulca uzaklara, saraya götürüyor! Ve Marchesa! Dudağı - güzel dudağı titriyor: Gözlerinde yaşlar birikiyor - Plirr/nin kenger otu gibi "yumuşak ve neredeyse sıvı" olan gözlerinde. Evet! O gözlerde yaşlar birikiyor - ve bakın! Kadın ruhuyla birlikte tepeden tırnağa titriyor ve heykel canlanmaya başlıyor! O mermer çehrenin solukluğuna, mermer göğüslerin dolgunluğuna, mermer ayakların kusursuzluğuna birden kontrol edilemez, kızıl bir dalganın yayıldığını görüyoruz. Zarif bedeni hafifçe titriyor, Napoli'de hafif bir esintinin salladığı, çimenlerin arasındaki parlak, beyaz zambaklar gibi.

O kadın *neden* kızarsın! Bunun yanıtı yok - bir anne kalbinin telaşı ve dehşetiyle *yatak* odasından çıkarken minik ayaklarına terliklerini giymeyi ihmal etmiş, o elbiseyi de Venedikli sırtına, ait olduğu yere geçirmeyi tamamen unutmuş olması dışında. Böyle kızarmasının başka ne sebebi olabilirdi? - O vahşi, çekici bakışlarının? O hızla inip kalkan göğüsteki sıradışı telaşın? - O titreyen elin ihtilaçlı baskısı mı? - O el ki, Mentoni saraya girerken kazayla yabancının eline dokundu. Bayanın ona aceleyle veda ederken söylediği anlamsız sözlerin alçak - tuhaf bir şekilde alçak tonunun sebebi ne olabilirdi? "Sen kazandın-" dedi, veya suların mini tısı beni yanılttı - "sen kazandın - gündeğumun-dan bir saat sonra - buluşacağız - öyle olsun!"

Kargaşa dindi, sarayın içindeki ışıklar söndü ve şimdi tanıdığım yabancı, kaldırım taşlarının üstünde tek başına durdu. Anlaşılmaz bir heyecanla titriyor ve etrafına bakıp bir gondol arıyordu. Ona en azından benimkini sunmalıydım. Bu nezaketimi kabul etti. Su kapısından bir kürek temin ettikten sonra birlikte evine gittik. Yolda kendisini hızla toparladı ve daha önceki tanışıklığı-mızdan büyük bir sıcaklıkla bahsetti.

Bazı konularda ayrıntıcı olmayı severim. Yabancının vücudu -ondan böyle bahsedeyim, çünkü dünya için hâlâ bir yabancıydı- yabancının vücudu bu konulardan biri. Boy olarak uzundan çok kısa sayılırdı: Ancak bazı yoğun tutku anlarında bedeni irileşiyor, bu iddiayı yalanlıyordu. Gövdesinin hafif, neredeyse ince simetrisi, daha tehlikeli durumlarda çabasızcı sergilediği bilinen o Her-kül gücünden çok iç Çekişler Köprüsü'nde sergilediği ani eyleme hazırlığı vaat ediyordu. Bir tanrının ağzı ve çenesiyle - benzersiz, vahşi, iri, berrak, gölgeleri saf eladan yoğun ve parlak bir siyaha kadar değişen gözlerle - ve gür, kıvrıkcık siyah saçlarla, altlarında ara sıra ışıltılı, fildişi gibi parıldayan çok geniş alnıyla - yüz hatları, belki de İmparator Commodus'un mermerden olanları dışında gördüklerimin en klasik anlamda muntazam olanıydı. Yine de çehresi bütün insanların yaşamlarının bir döneminde gördüğü ve bir daha da görmediği simalardandı. Hafızaya yerleşecek özel - yerleşik bir ifadesi yoktu. Görölüp hemen ardından unutulmuş bir çehreydi - ama belirsiz ve hiç bitmeyen bir anımsama hissini uyandıran bir unutuştı bu. Her ani tutkunun ruhunun herhangi bir vakitte belirgin imgesini o yüzün aynasına düşürmemesinden de değildi bu - o aynada, ayna benzerinde tutku kaybolunca hiçbir izin kalmamasındandı.

Maceralı gecemizin sonunda ayrılırken benden, ısrarcı olduğunu düşündüğüm bir tavırla, onu ertesi sabahın çok erken bir saatinde ziyaret etmemi istedi. Bu yüzden gündeğumundan hemen sonra, Rialto civarında, Büyük Kanal'ın suları üstünde yükselen o kasvetli ama fantastik görkeme sahip yapılardan biri olan Palazzo'suna gittim. Geniş, yıllankavi, mozaikli bir merdivenden çıkarılıp benzersiz ihtişamı açık kapıdan gerçek bir parlıltıyla taşan, beni hazdan körelten, başımı döndüren bir daireye götürüldüm.

Tanışımın zengin olduğunu biliyordum. Servetinin öyle çok olduğu söyleniyordu ki, bunun gülünç bir abartı olduğunu iddia ettiğim zamanlar bile olmuştı. Ama çevreme bakarken Avrupa'daki herhangi birinin servetinin gücünün etrafımda yanan ve parıldayan, şahane görkemi karşılamaya yetebileceğini sanmıyordum.

Dediğim gibi, güneş yükselmişti, ama oda hâlâ ısl ısl aydınlatılıyordu. Bundan ve arkadaşımın yüzündeki bitkin ifadeden bir önceki gece hiç uyumamış olduğu sonucuna varıyorum. Dairenin mimarisindeki ve süslemelerindeki açık hedefin göz kamaştırmak ve şoke etmek olduğu açıktı. Teknik açıdan uyum olarak adlandırılan şeye ya da ulusal niteliklere *dekorasyonda* çok az önem verilmişti. Nesneden nesneye bakarken insanın gözü hiçbirine takılmıyordu - ne Yunan ressamların *grotesklerine*, ne İtalya'nın en iyi döneminden heykellere, ne de eğitimsiz Mısırlıların dev oymalarına. Odanın her yerindeki şatafatlı perdeler kaynağı belirsiz, hafif, melankolik bir müziğin titreşimleriyle sallanıyordu. Tuhaf, kıvrımlı tütsülerden yükselen karmaşık ve birbirine zıt, hoş kokular zümrüt yeşili ve menekşe rengi, titreşen, oynayan sayısız alevle birleşip duylara akın ediyordu. Yeni doğan güneşin ışınları her biri açık kırmızı tek bir cam tabakasından oluşan pencerelerden girip her şeyi aydınlatıyordu. Doğal görkemin ışıkları kornişlerinden erimiş gümüş şelaleleri gibi akan perdelerden sağa sola bin bir akisle yansıyarak, en sonunda yer yer yapay ışıkla karıştı ve parlak, duru görünümlü, kızıl altın rengi bir halının üstünde donuk yığınlar halinde ağnayararak uzandı.

"HA! HA! HA! - HA! HA! HA!" - diye güldü ev sahibi, ben odaya girince bir koltuğu gösterip oturmamı işaret ederek ve bir kanepeye uzanarak. "Görüyorum ki," dedi, böylesine tuhaf bir karşılamamanın faienceance'ına hemen alışmadığımı görerek - "Görüyorum ki dairem sizi şaşkına çevirdi - heykellerim - tablolarım - mimari ve döşemecilikteki orijinal tasarımı - sarhoş oldunuz, değil mi? Görkemimden? Ama lütfen beni bağışlayın, (burada alçalan sesini sı-

caklık bürüdü) zalim kahkahamı bağışlayın. Öyle şaşkın görünüyordunuz ki. Hem bazı şeyler öyle komiktir ki insan ya gülmeli, ya da ölmelidir. Ölerек gül-mek görkemli ölümlerin en görkemlisi olsa gerek! Sor Thomas More -mükem-mel bir adamdı Sor Thomas More- Sör Thomas More gülerек öldü, anımsar-sınız. Ravisius Textor'un *Absürdlük*'inde de hayatları aynı muhteşem şekilde son bulan karakterlerin uzun bir listesi vardır. Ama biliyor musunuz," dedi kendisini düşüncelere kaptırarak, "Sparta'da (şimdiki Palaeochori'de), Spar-ta'da, hisarın batısında, ayırt etmesi güç bir yıkıntılar kaosu ortasında bir tür *socle* vardır ve üstündeki AASM yazısı hâlâ okunabilmektedir. IEAASMA'nın parçası oldukları şüphesizdir. Sparta'da binlerce farklı tanrıya adanmış binlerce tapınak ve mabet vardı. Diğerleri yıkılmışken Kahkaha suna-ğının ayakta kalmış olması ne tuhaf! Ama şu andaki durumda," diye devam etti, sesini ve tavrını tuhaf bir şekilde değiştirerek, "sizinle eğlenmeye hakkım yok. Şaşırmakta haklısınız. Avrupa bunun kadar; küçük, muhteşem, özel odam kadar güzel bir şey üretemez. Diğer odalarım kesinlikle buna benzemez; yavan modanın abartılmış halleridirler o kadar. *Bu* modadan daha iyi, değil mi? Ama bunun görülmesi bile öfkelenmeye yeter - buna ancak babaların-dan kalma tüm mirası harcayarak sahip olabilecek kişileri. Ancak böyle bir küstahlığa karşı tedbirimi aldım. Benimle *aşağımın* dışında, tek bir istisna ha-ricinde, gördüğünüz şekilde döşendiğinden beri bu görkemli dairenin gizem-lerinin içine ayak basmasına izin verilen tek insan sizsiniz!"

Başımı eğip anladığımı belirttim; çünkü görkemim, hoş kokuların ve müzi-ğin yoğunluğu, beklenmedik hitap tarzı ve tavrıyla da birleşince, takdirimi bir il-tifata dönüşebilecek bir şekilde ifade etmekten alıkoyuyordu beni.

"Burada," diye devam etti, kalkıp koluma girerek ve dairenin içinde gezinerek, "burada Yunanlılardan Cimabuelilere ve Cimabuelilerden günümüze dek ressamla-rın tabloları var. Gördüğünüz gibi çoğu sanatsal bir zevk anlayışına bağlı kalınma-dan seçildi. Ancak hepsi de böyle bir odaya uygun resimler. Burada adı bilinmeyen dahilerin bazı başyapıtları da var - burada zamanlarında ünlenmiş, akademisyenle-rin keskin zekasının sessizliğe ve bana terk ettiği insanların bitmemiş taslakları var. Ne düşünüyorsunuz," dedi, konuşurken ansızın bana dönerek -"Bu Madonna del-la Pie tâ hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Bu Guido'nun!" dedim mizacımın tüm heyecanıyla, çünkü üstün güzelliğini dikkatle incelemekteydim. "Bu Guido'nun! - Bunu nasıl ele geçirebildiniz? - Venüs heykel için neyse bu da hiç tartışmasız resim için odur."

"Ha!" dedi düşünceli bir sesle, "Venüs mü - güzel Venüs mü? - Medicili Venüs mü? Minik kafalı ve saçları yaldızlı Venüs mü? Sol kolun bir kısmı ve sağ kolun tamamı (burada sesi öyle alçaldı ki, güç duyulur oldu) restorasyon. Bence o sağ kolun iş- vesinde tüm yapmacıklıkların özü yatıyor. Bana Canova'yı verin! Apollo'yu da! - Bu bir kopya - buna şüphe yok - Apollo'nun övünge ilhamını göremeyen, kör bir aptalım ben! Antonius'u yeğlemekten - yardım edin bana, Antonius'u yeğlemekten kendimi alamıyorum. Heykeltıraşın heykelini mermer bloğunun içinde bulunduğunu söyleyen Socrates değil miydi? O halde Michelangelo'nun şu beyti kesinlikle orijinal değil-

Non ha l'ottimo artista alcun concetto Che
un marmo solo in se non circonscriva.

Gerçek centilmenlerin tavrında, bu farkın nerede olduğunu bir çırpıda tam olarak belirleyememek de, bayağılık taşıyandan farklı bir yön olduğunun her zaman ayırıcısı olduğumuz söylenegelmiştir veya söylenmelidir. Bu sözün içeriğini tanışımın tavırlarına tüm gücüyle uygularken, o olaylı sabahta ahlaki mizacına ve karakterine daha da uygun olduğunu hissettim. Onu temelde diğer bütün insanlardan ayırır görünen o ruh tuhaflığını da en iyi şekilde - Persepolis'in tapınaklarının kornişlerindeki maskelerin gözlerinden kıvrılarak dışarı çıkan engerekleri andıran - en küçük eylemine bile etki eden - boş vakitlerini elinden alan - onun mutluluk patlamalarıyla iyice karmaşılaşan yoğun ve sürekli bir düşünce *alışkanlığı* olarak tanımlayabilirim.

Ancak önemsiz konuları çabuk çabuk, uzun uzadıya açıklarken kullandığı iç içe geçmiş şakacı ve ağırbaşlı tondaki belli bir telaş havasını - eylemlerindeki ve konuşmasındaki sinirli bir aşırı tatlı dillilik halini - bana hep anlaşılmaz gelen ve bazen de endişelendiren huzursuz, heyecanlı tavırlarını ister istemez fark ediyordum. Ayrıca sık sık belli ki başını unuttuğu bir cümlemin ortasında durup büyük bir dikkatle, ya bir ziyaretçinin geldiği beklentisiyle ya da hayali seslere kulak kabartıyordu.

Bu hayallerin ya da zahiri dalgınlık duraksamalarının birinde, yanımdaki bir kanepenin üstünde duran, şair ve bilgin Politian'ın güzel trajedisi "Orfeo"nun (ilk yerli İtalyan trajedisi) bir sayfasını çevirirken kurşunkalemle altı çizili bir pasaja rastladım. Üçüncü perdenin sonlarında yer alan bir pasajdı bu - son derece heyecanlandırıcı bir pasajdı - saf değil lekeli bile olsa, hiçbir erkeğin yepyeni bir hissin heyecanını hissetmeden - hiçbir kadının iç geçirmeden okuyamayacağı bir pasajdı. Bütün sayfa taze gözyaşı lekeleriyle doluydu ve karşı say-

fada aşağıdaki İngilizce dizeler vardı. Bunlar tanışımın karakterine öyle ters düşen bir yazıyla yazılmıştı ki, onun tarafından yazıldığını anlamakta zorlandım.

Sen benim için her şeydin, aşkım,
Ruhum yanardı özleminle-Sen
denizde yeşil bir adaydın, aşkım,
Bir mabet ve bir çeşme,
Peri meyveleri ve çiçeklerle bezeli;
Ve tüm çiçekler benimdi.

Ah, uzun sürmeyecek kadar güzel rüya;
Ah, yıldızlı Umut
Karamak için doğmuşsa!
Gelecekten bir ses haykırsa da
"İleri!" diye - geçmişin (o loş, derin kanyonun!) üstünde
Ruhum tereddütle uzanıyor,
Dilsiz, hareketsiz, donakalmış halde!

Çünkü heyhat! Heyhat! tükendi.
Benim için yaşamın ışığı.
"Bitti-bitti-bitti," (Böyle
diyor yaşlı denizin sesi
Kıyıdaki kumlara,)
Yıldırım yiyen ağaç gonca vermez bir daha,
Vurulan kartal süzülmez gökyüzünde asla!

Şimdi bütün saatlerimtranslarla geçiyor;
Bütün gece düşlerimde Kara
gözlerin bakıyor, Ve adımların
parlıyor,
Semavi danslarla,
İtalyan deresinin yanında.
Yazıklar olsun! O lanetli zamana
Seni büyük dalganın üstüne koydukları,
Aştan çekip aldıkları ünvanlı yaşa ve suça,
Ve uğursuz bir yastığa-
Benden aldılar seni, benden ve sisli diyarımızdan,
Gümüşü söğüt ağlıyor orada!

Bu dizelerin İngilizce yazılmış olması -yazarın bildiğini sanmadığım bir dildi bu- beni pek şaşırtmadı. Başarılarının ve onları gözlerden gizlemekten aldığı tuhaf hazzın çok iyi bilincinde olduğumdan böyle bir keşif beni hayrete düşüremezdi. Ama şiirin yazıldığı yer, itiraf etmeliyim ki, beni epey şaşırttı. Orijinal olarak *Londra* 'da yazıldığı belirtilmiş, sonra bunun üstü karalanmıştı - ancak dikkatli bir gözün okumasını engelleyecek kadar değil. Söylediğim gibi, bu beni epey şaşırttı; çünkü arkadaşımla yaptığım daha önceki bir konuşmada Londra'da herhangi bir zamanda Marchesa di Mentoni'yle (kendisi evliliğinden birkaç sene önce bu şehirde oturmuştu) tanışıp tanışmadığımı özellikle sordugumu çok iyi anımsıyorum; ve yanılmıyorsam bana verdiği cevaptan Büyük Britanya'nın başkentine hiç ayak basmadığını anlamıştım. Burada bahsettiğim kişinin *ingiltere*'de yalnızca doğmakla kalmayıp, eğitimi de orada gördüğünü birden fazla kişiden işittiğimi de belirtiyim (ihtimal dışı bu kadar yön içeren bir habere inanmadım elbette).

"Bir tablo var ki," dedi, benim trajediyi fark etmiş olduğumu anlamadan - "bir tablo var ki onu henüz görmediniz." Ve bir örtüyü çekerek Marchesa Aphrodite'in tam boy bir portresini gözler önüne serdi.

İnsan sanatı onun insanüstü güzelliğini ancak bu kadar betimleyebilirdi. Bir önceki gece Dük Sarayı'nın merdivenlerinde, önümde durmuş olan o göksel figür tekrar karşımdaydı. Ama gülümsemeyle ısl ısl aydınlanmış yüzünde yine de güzellerin kusursuzluğunun ayrılmaz bir parçası olan (anlaşılmaz bir anormallik!) bir melankoli gizliydi yer yer. Sağ kolu göğsünün üstünde kıvrılmıştı. Sol koluyla aşağıya, tuhaf şekilli bir vazoya işaret ediyordu. Tek bir küçük peri ayağı yere ancak dokunuyordu. Güzelliğini çevreler ve yüceltir gibi görünen parlak bir atmosferde hayal edilebilecek bir narininden bir çift kanat havada belli belirsiz seçilmekteydi. Bakışımı tablodan arkadaşşıma çevirdim ve Chapman'in Suss/D'Ambois'inin enerjik sözleri içgüdüsel olarak dudaklarımda titreşti:

"Ayakta duruyor

Orada bir Latin heykeli gibi ! Ayakta duracak

Mermere dönüştürene dek ölüm kendisini ! "

"Gelin!" dedi en sonunda, üstünde fantastik lekeli kadehler ve portrenin önündekinin aynısı, Johannisbergerle dolu olduğunu düşündüğüm iki sıradışı

büyük Etrüsk vazosunun durduğu bol emayeli, som gümüşten bir masaya dönerek. "Gelin!" dedi birden, "içelim! Vakit erken - ama içelim. *Gerçekten de etken,*" diye devam etti düşünceli bir şekilde, ağır altın çekiçli bir melaïke daireyi gündeğumundan sonraki ilk saatle çınlatırken. - "*Gerçekten* efe erken, ama ne önemi var ki? İçelim! Bu çığ ışıklı lambaların ve tütsülüklerin bastırmaya can attığı şu vakur güneşi selamlayalım!" Ve, benimle kadeh kaldırdıktan sonra, birkaç kadeh şarabı arka arkaya çabucak içti.

"Düşlemek," diye devam etti, tütsülüklerden birini kaldırıp yoğun ışığıyla o muhteşem vazolardan birini aydınlatırken — bağlantısız konuşmasının tonunu tekrar benimseyerek - "düşlemek hayatımın uğraşı oldu. Bu yüzden gördüğünüz gibi kendime bir düşler çardağı yaptım. Venedik'in göbeğinde daha iyisini yapabilir miydim? Evet, etrafınızda karmakarışık mimari süslemeler görüyorsunuz. Tufan öncesi motifleri lonya'nın iffetine ters düşüyor ve Mısır'ın sfenksleri altın halıların üstünde uzanıyor. Ama bu etki yalnızca ürkekler için bağdaşmazlık içeriyor. Yerlere ve özellikle de mekanlara uygunluk insanlığın görkem üstüne düşünmekten ödünün kopmasına sebep olan umacılarıdır. Ben bir zamanlar bir dekoratördüm: Ama o delilik yüceltisi ruhumu kara bir tabut örtüsüyle örttü. Şimdi bütün bunlar hedefime daha uygun. Bu arabesk tütsüler gibi, ruhum da alevler içinde kıvranıyor ve bu sahnenin deliryumu beni şimdi hızla gitmekte olduğum o gerçek düşler diyarının daha çılgınca vizyonlarına hazırlıyor." Burada birden duraksadı, başını göğsüne eğdi ve duyamadığım bir sesi dinler göründü. En sonunda doğrularak yukarı baktı ve ağzından Chichester Piskoposu'nun dizeleri döküldü:-

"Orada beni bekle! O yankılı vadiye
Mutlaka buluşacağım seninle."

Ardından şarabın üstündeki etkisini itiraf ederek bir kanepeye boylu boyunca uzandı.

Şimdi merdivenden gelen hızlı ayak sesleri duyuluyordu ve bunu kapının gürültüsüyle çalınması izledi. Tam ikinci bir kargaşa beklerken Mentoni'nin evinden bir uşak odaya daldı ve, duygu yoğunluğundan dolayı boğuk çıkan titrek bir sesle, şu tutarsız sözleri söyledi: "Hanımım! - Hanımım! - Zehirlendi! - Zehirlendi! Ah güzel - ah güzel Aphrodite!"

Şaşkınlıkla kanepeye koşup uyuyan adamı uyandırmaya çalıştım. Ama

uzuvları kaskatıydı - dudakları mosmordu - az önce ısıltılar saçan gözleri ölüme mihlanmıştı. Sendeleyerek masaya doğru geriledim - elim çatlak ve karar-mış bir kadehe değdi - ve korkunç gerçek ruhumda bir anda, bir şimşek gibi çaktı.

1835

Aldatma

Slid, eğer "passado"lannve "montante"lerin
bunlarsa, istemiyorum, eksik olsunlar.

NEDKNCWLES.

Baron Ritzner Von Jung soylu bir Macar ailesinden gelmeydi ve bu ailenin her üyesinin (en azından belirli kayıtların uzandığı kadar eski bir çağa dek) az çok yetenekli olduğu bir saha vardı. Ailenin çocuklarından biri olan Tieck çoğu tuhaf olan bu yeteneklerin en parlak olmasa bile çarpıcı örneklerinden birine sahipti. Ritzner'le olan tanışıklığım kamuya anlatamayacağım bir dizi tuhaf maceranın beni 18- yazında o muhteşem Chateau Jung'a sürüklemesiyle başladı. Burada bana saygı duymaya başladı ve yine burada biraz daha güç de olsa onun kafa yapısını kısmen tanıdım. Günler geçtikçe ve birbirimize yakınlaşdıkça hakkındaki bilgim derinleşti: ve üç yıllık bir ayrılıktan sonra G — n'de buluştuğumuzda artık Baron Ritzner Von Jung'un karakterine ilişkin bilinmesi gereken her şeyi biliyordum.

Yirmi beş Haziran gecesi gelişinin üniversite çevrelerinde uyandırdığı merakın heyecanını anımsıyorum. Herkesin daha ilk görüşte onun hakkında "dünyanın en kayda değer insanı" olduğunu söylemesine karşın kimsenin bu konuda ayrıntılara girmediğini daha da iyi anımsıyorum. Eşsiz olduğu öyle bariz bir gerçek gibi görünüyordu ki, bu eşsizliğin nereden kaynaklandığını sorgulamak saygısızlık gibi geliyordu. Ama şimdilik bu konuyu kapatıyor ve üniversite sınırlarından içeri adımını atmasından itibaren çevresini saran toplulukluların alışkanlıkları, tavırları, kişilikleri, cüzdanları ve eğilimleri üstünde son derece yoğun ve despotça, ama bir yandan da son derece belirsiz ve tamamen açıklanamaz bir etki uyandırdığını söylemekle yetiniyorum. Böylece üni-

versitede kaldığı kısa süre, üniversitenin tarihine, o dönemi ya da bağılıklarını yaşayan insanların tanımıyla "Baron Ritzner Von Jung'un egemenliğindeki o tuhaf dönem" olarak geçmiştir.

G n'e geldikten sonra beni dairemde buldu. O zamanlar belirgin bir yaşı yoktu; -yani demek istediğim, verdiği kişisel bilgilerden yaşı konusunda bir tahminde bulunmak olanaksızdı. On altı ya da altmış yaşında olabilirdi. Aslın da yirmi ikinci yaşından yedi ay almıştı. Kesinlikle yakışıklı bir erkek değildi -belki tam tersiydi. Yüzü köşeli ve sertti. Alnı geniş ve çok açık tenliydi. Bur nu kısaydı, ucu kalkıktı. Gözleri iri, hüzünlü, berrak ve anlamsızdı. Ağzında gözlemlenecek daha çok şey vardı. Dudakları hafifçe öne çıkıktı ve biri öyle bir tarzda diğerinin üstünde duruyordu ki, en karmaşık insan yüz hatları kombinasyonu ile bile böylesine yoğun bir ağırbaşlılık, vakar ve sükun duygusunu hayal etmek olanaksızdı.

Şimdiye kadar anlattıklarımın Baron'un *aldatma* bilimini hayatlarının amacı haline getirmiş o eşine ender rastlanır anormal insanlardan biri olduğu anlaşılması şüphesiz. Tuhaf zihni ona bu bilim için gerekli olan ipuçlarını içgüdüsel olarak verirken, fiziksel görüntüsü ona projelerini hayata geçirmek için gerekli sıradışı nitelikleri sağlıyordu. Son derece tuhaf bir şekilde Baron Ritzner Von Jung'ın egemenliği olarak adlandırılan o ünlü dönem içinde G —n'deki hiçbir öğrencinin onun kişiliğini gölgeleyen gizemin içine girebildiğini sanmıyorum. Üniversitede, benim dışımda kimsenin onun sözlü ya da pratik bir şaka yapabileceğine inandığını sanmıyorum: - Bahçe kapısındaki yaşlı buldoğu, - Heraclitus'un hayaletini, - ya da Emekli Teoloji Profesörü'nün peruğunu suçlamayı yeğlerlerdi. Düşünülebilecek en korkunç ve bağışlanmaz oyunların, tuhaflıkların ve soytarlıkların hep, doğrudan kendisi tarafından değilse bile, en azından açıkça onun aracılığıyla ya da suç ortaklığıyla yapıldığının apaçık olmasına karşın durum böyleydi. *Aldatma sanatının*, eğer ona bu ismi verebilirsem, güzelliği gerçekleştirmekle meşgul olduğu tuhaflıkları kısmen garazdan, kısmen de onları engellemek ve Alma Mater'in düzenini ve itibarını korumak için sarf ettiği övgüye değer çabalarla yapıyormuş gibi görünmesini her zaman sağlayan mükemmel bir yetenekten kaynaklanıyordu (ki bu da insan doğasını neredeyse sezgisel olarak tanımamasının ve kendi üstündeki olağanüstü bir hakimiyetin sonucuydu). Takdire değer çabalarının sonucunda yüzünün her hattına yayılan o derin, keskin, sarsıcı mahcubiyet ifadesi en kuşkucu arkadaşlarının bile onun samimiyetine ilişkin tüm şüphelerini ortadan kaldırıyordu.

Tuhaflik hissini yaratıcıdan yaratana —kendi şahsından yol açtığı absürdlüklerle- geçirmekteki ustalığı da aynı ölçüde görülmeye değerdi. Daha önce hiçbir hilecinin çevirdiği dolapların doğal sonuçlarından kurtulduğunu görmemiştim — yani kendi karakterinin ve şahsının komik bir havaya bürünmesinden. Sürekli kaprisli bir havada olan dostum sanki yalnızca toplumun katılıkları için yaşıyordu; ve kendi evindekiler bile Baron Ritzner Von Jung'ı sadece katı, yüce ve saygın biri olarak anımsarlardı.

Geride kaldığı süre içinde *dölce* Jâr niente şeytanının üniversitenin üstüne bir karabasan gibi çöktüğü belli olmuştu. En azından yiyip içmek ve eğlenmek dışında hiçbir şey yapılmıyordu. Öğrencilerin daireleri meyhanelere dönüşmüştü ve bunların en meşhur ve işlek olanı Baroriunkiydi. Buradaki içki alemlerimiz çok sayıda, gürültülü, uzun ve mutlaka olaylıydı.

Bir keresinde neredeyse tan vaktine dek oturmuştuk ve her zamankinden fazla şarap içilmişti. Dairede Baronla benden başka yedi sekiz kişi daha vardı. Bunların çoğu zengin, yüksek mevkilerdekilerle bağlantıları olan, soylu ailelerden gelme ve aşırı gururlu gençlerdi. *Düello* konusunda en aşırı Alman fikirlerini benimsemişlerdi. Bu Don Kışot-vari fikirler o vakitler Paris'de yayımlanan bir takım kitaplar ve G— n'de yapılan üç dört çılgınca ve ölümcül düelloyla yeni bir canlılık kazanmıştı. Ve böylece gecenin çoğunda o zamanların en çok bahsedilen konusu konuşulmuştu. Akşamın erken saatlerinde alışılmadık biçimde sessiz ve dalgın olan Baron en sonunda kayıtsızlığından sıyrılır gibi göründü ve konuşmanın dizginlerini eline alıp sert sözler teatisindeki yerleşik adap kurallarının faydalarından, özellikle de güzelliklerinden, dinleyicilerinde son derece sıcak bir yakınlık duygusu uyandıran ve onun ileri sürdüğü savlarla aslında dalga geçen ve özellikle de düellodaki adap kurallarının tamamına karşı, hak ettikleri mutlak küçümsemeyi sergileyen biri olduğunu bilmeme karşın beni bile sarsan bir coşku, zerafet ve etkileyicilikle bahsetti.

Baron'un konuşmasındaki bir duraksama esnasında etrafıma bakınırken (Coleridge'in ateşli, melodili, monoton, ama müziksel, vaiz tarzını andırdığını söylersem okurlarım bu konuşma hakkında bir fikir sahibi olabilir) odadakilerden birinin yüzünde genelinkinden daha yoğun bir ilginin belirtilerini fark ettim. Hermann olarak adlandıracağım bu bay her açıdan orijinal biriydi - belki çok büyük bir aptal olması dışında. Ancak üniversitenin belli bir çevresin de derin bir metafizik düşünür ve sanırım, mantıksal yeteneğe sahip biri olarak tanınıyordu. Bir düelloocu olarak büyük ün yapmıştı, G — n'de bile. Öldür-

düğü kurbanların sayısını unuttum; ama epey fazlaydı. Yürekli bir adamdı şüphesiz. Ama özellikle *düello* adabını ayrıntılarıyla bilmekle ve .i-ere/konusundaki hassasiyetiyle övünürdü. Bunlar, uğrunda ölümü göze aldığı birer hobiydi. Tuhaflıkları, hep acayipliklerin peşinde olan Ritzner'in aldatmacaları için uzun süredir materyal teşkil etmekteydi. Ancak ben bunun farkında değildim. Yine de bu olayda, arkadaşımın davranışlarındaki tuhaflığı ve bunun hedefinin Hermann olduğunu açıkça görüyordum.

Ritzner konuşmasına, daha doğrusu monologuna devam ederken diğerinin heyecanının giderek arttığını fark ettim. En sonunda konuştu. R.'nin ısrar ettiği bir konuya karşı çıktı ve sebeplerini ayrıntılarıyla belirtti. Baron buna (hâlâ o abartılı duygusallığını koruyarak) uzun bir karşılık verdi ve yanıtını oldukça zevksizce olduğunu düşündüğüm bir alay ve küçümseyici dudak büküşüyle bitirdi. Hermann hemen zokayı yuttu. Bunu verdiği hesaplı, karmakarışık, saçma cevaptan anlayabiliyordum. Son sözlerini net olarak anımsıyorum, "Baron Von Jung, fikirlerinizin, temelde doğru olsalar da, pek çok ince noktada kendiniz ve üyesi olduğunuz üniversite için utanç verici olduğunu söylememe izin verin. Hattâ bazı açılardan ciddiye alınmaya bile değmezler. Daha fazlasını da söyledim, bayım, size hakaret etmiş olmaktan korkmasam (burada konuşmacı hafifçe gülümsedi), fikirlerinizin bir centilmenden beklenecek fikirler olmadığını söyledim."

Hermann bu çift anlamlı cümleyi bitirirken bütün gözler Baron'a çevrildi. Önce beti benzi attı, sonra kıpkırmızı oldu, sonra mendilini düşürdü ve almak için eğilirken yüzünde masadaki diğer hiç kimsenin görmediği bir ifade yakaladım. Yüzü doğal karakteri olan alaycı ve keyifli ifadeyle ıslı ısıldı, ama bu ifadeyi ancak baş başa olduğumuz ve kendini rahat bıraktığı zamanlarda görmüştüm. Ardından dimdik durup Hermann'la yüz yüze geldi. Daha önce hiçbir yüz ifadesinin bu kadar çabuk değiştiğine tanık olmamıştım. Bir an onu yanlış anladığımı, aslında çok ciddi olduğunu bile düşündüm. İçi alev alev yanıyor gibiydi ve suratı bir cesedinki gibi bembeyazdı. Kısa bir süre konuşmadan, güya duygularını kontrol altına almaya çalışarak sustu. En sonunda başarılı olmuş gibi görününce, yanında duran bir sùrahiye uzandı ve onu sımsıkı elinde tutarken konuştu -"Benimle konuşurken kullanmayı uygun gördüğünüz dil, Mynheer Hermann, öyle çok açıdan münasebetsiz ki, ayrıntılara girecek ne sabrım, ne de zamanım var. Ancak fikirlerimin bir centilmenden beklenecek fikirler olmadığı konusundaki gözleminiz, siz de kabul edersiniz ki, bana tek

bir davranış yolu bırakacak kadar düpedüz aşağılayıcı türden. Yine de bu topluluğun huzurunda bulunmamız ve konuşum olmanız biraz nezaketi gerektiriyor. Bu yüzden centilmenler arasındaki benzer kişisel hakaretlerde genelde izlenen yoldan biraz saparsam beni bağışlayın. Hayal gücünüzü biraz zorlamanızı ve şuradaki, aynada görülen yansımanızı bir an için canlı Mynheer Hermann olarak hayal etmenizi istememi bağışlayın. Siz bunu yaptıktan sonra bütün güçlükler ortadan kalkacak. Elimdeki şarap dolu sürahiyi aynadaki görüntünüze fırlatacağım ve böylece hakaretinize karşı duyduğum içerlemenin gereğini harfiyen olmasa da sembolik olarak yerine getireceğim ve gerçek şahsınıza karşı fiziksel şiddet uygulama gerekliliği de ortadan kalkacak."

Bu sözlerden sonra şarap dolu sürahiyi Hermann'ın tam karşısında asılı duran aynaya fırlattı. Sürahi Hermann'ın yansımasına çarptı ve elbette aynayı tuzla buz etti. Herkes ayağa fırladı ve, benimle Ritzner'in dışındakiler, çıkıp gitti. Hermann giderken Baron kulağıma onu takip etmemi ve hizmetlerimi sunmayı teklif etmemi fısıldadı. Bunu kabul ettim. Böylesine gülünç bir meseleyi nasıl değerlendireceğimi tam olarak bilemiyorum.

Düellocu yardımımı soğuk ve *ultra recherché* bu havayla kabul etti ve koluma girip beni dairesine götürdü. O, kendisine yapılan hakaretin "tuhaf ve hassas doğasından" büyük bir ciddiyetle bahsederken, ben yüzüne karşı gülmemek için kendimi zor tutuyordum. Alışıldık tarzıyla uzun ve tumturaklı bir konuşma yaptıktan sonra, kütüphanesinin raflarından düello üstüne yazılmış küf kokulu kitaplar indirdi ve beni içerikleri hakkında uzun uzun bilgilendirdi. Yüksek sesle okuyor ve bir yandan da samimi fikirlerini belirtiyordu. Eserlerden sadece bazılarının isimlerini anımsayabiliyorum. Philip le Bel'in "Teke Tek Savaş Kuralları" vardı: Favyn'in "Onur Tiyatrosu" ve D'Audiguier'in risalesi "Düello İzni Üstüne". Büyük bir kurumla, Cologne'de, 1666'da, Elzevir tarafından basılmış olan Brantôme'nin "Düello Anıları"nı da gösterdi - Deröme tarafından ciltlenmiş, tirşe kağıtlı, değerli ve eşsiz bir kitaptı bu. Ama Hedelin adlı bir Fransız tarafından barbar Latinees iye yazılmış olan ve "Duelli *Lex scripta, et non; aliterque*" gibi tuhaf bir başlık taşıyan kalın bir cilde özellikle ilgi göstermemi, gizemli bir bilgelik havasıyla rica etti. Bana dünyadaki en tuhaf bölümlerden birini, "*Injuriae per applicationem, per constructionem, et per se*"ye ilişkin bir kısmı okudu ve her ne kadar bunun yarısının kesinlikle kendi "çok özel" durumuna uyduğunu iddia ettiyse de, ben okuduklarından tek kelime bile anlamamıştım. Bölümü bitirdikten sonra kitabı kapadı ve bana ne yapılması ge-

rektiğini düşündüğümü sordu. Ben onun üstün hassasiyetine güvenimin tam olduğu ve önerdiği her şeyi yapacağım karşılığını verdim. Bu yanıtta koltukları kabarmış gibiydi. Oturup Baron'a bir not yazmaya başladı. Not şöyleydi:

Bayım, -Arkadaşım M. P—, size bu notu iletacaktır. Bana bu gece dairenizde olanların açıklamasını mümkün olan en kısa zamanda yapmanızı talep etmeyi görev biliyorum. Bu talebimi geri çevirmeniz halinde, Bay P., sizin seçeceğiniz bir arkadaşınızla beraber, bir buluşmanın ön hazırlıklarını yapmaktan memnunluk duyacaktır.

En derin saygılarımla,

En aciz kulunuz,

JOHAN HERMANN.

Baron Ritzner Von Jung'a,

18 Ağustos, 18—.

Aklıma yapacak daha iyi bir şey gelmediğinden Ritzner'e gidip bu mektubu gösterdim. Mektubu alırken eğilip selam verdi; sonra da, ağırbaşlı bir ifadeyle oturmamı işaret etti. Teklifi dikkatli okuduktan sonra, bana aşağıdaki yanıtı verdi ve ben de onu Hermann'a götürdüm.

Bayım,

Ortak arkadaşımız Bay P. aracılığıyla bu akşamki notunuzu aldım. Biraz düşününce gerçekten de yapılmasını önerdiğiniz açıklamanın gerekli olduğunu gördüm. Bunu kabul etmeme karşın, yine de özürlerimi nasıl durumun gerektirdiği şekilde, ayrıntılı olarak dile getireceğimi bulmakta büyük zorluk çekiyorum (anlaşmazlığımızın çok özel doğasından ve yapmış olduğum hakaretten dolayı). Ancak yerleşik adap kuralları konusunda uzun süredir seçkin bir uzman olduğunuz bilindiğinden, bu konuya ilişkin tüm meselelerde sizin üstün hassasiyetinize güveniyorum. Bu yüzden, anlaşıldığımdan kesinlikle emin olarak sizden duygularımı ifade etmek yerine Sieur Hédelin'in "Duelli Lex scripta, et non; aliterque" adlı eserinin "Injuriae per applicaū-onem, per constructionem, et per se" adını taşıyan bölümünün dokuzuncu paragrafındaki fikirlere bir bakmanızı rica etmek için izninizi istiyorum. Orada bahsedilen tüm konulara hakim olmanız sebebiyle, sizden yalnızca o takdire değerparagrafı okumanızı istemiş olmamın bile, onurlu bir adam olarak benden talep ettiğiniz açıklamayı almış olduğunuz konusunda sizi tatmin edeceğinden eminim.

En derin saygılarımla,

Sadık hizmetçiniz,

VON JUNG.

Herr Johan Hermann 'a.

18 Ağustos 18—

Hermann bu mektubu dikkatle okurken kaşlarını çatı, ama sonra *Injuriae per applicationem, per constructionem, et per se'den* bahsedilen saçma sapan kısma gelince yüzünde en gülünç cinsten, kendini beğenmişçe bir gülümseme yayıldı. Okumayı bitirdikten sonra, benden olabilecek en uysal gülümsemeyle, kendisi bahsedilen kitabı getirirken oturmamı istedi. Bahsedilen kısmı açtıktan sonra kendi kendine dikkatle okudu. Sonra kitabı kapatıp benden güvenilir bir arkadaşı olarak Baron Von Jung'a üstün nezaketi için teşekkür etmemi ve açıklamasının son derece tatminkar, onurlu ve kesinlikle net olduğu konusunda onu temin etmemi istedi.

Bütün bu olanlara biraz şaşırmış halde Baron'un yanına gittim. Hermann'ın dostça mektubunu bekler gibiydi ve biraz havadan sudan konuştuktan sonra, içteki odalardan birine geçip bana "*Duelli Lex scripta, et non; aliterque*" adlı ölümsüz eseri getirdi. Kitabı bana verdi ve biraz karıştırmamı istedi. Bunu yaptım, ama okuduklarımdan hiçbir şey anlamadım. Sonra kitabı elimden alıp bir bölümünü yüksek sesle okudu. Büyük bir şaşkınlıkla, okuduğunun iki habes maymunu arasındaki bir düelloyu anlatan son derece absürd bir yazı olduğunu anladım. Sonra bana durumu açıkladı. Kitabın, *prima facie'de* görüldüğü üzere, Du Bartas'ın saçma dizelerinin tarzında yazılmış olduğunu söyledi; yani dil öyle bir şekilde yapılandırılmıştı ki, kulağa son derece mantıklı, hattâ derin gelirken aslında hiçbir anlam taşımıyordu, işin sırrı sırayla her ikinci, üçüncü sözcüğü atmaktaydı ve o zaman ortaya modern zamanlarda yapılmış bir düello üstüne komik sorular çıkıyordu.

Baron daha sonra bana kitabı maceradan iki üç hafta önce bilerek Hermann'ın önüne çıkarmış ve konuşmalarının genel havasından onu son derece derin bir ilgiyle okuyup çok değerli bir eser olduğuna karar vermiş olduğunu anlادığını söyledi. Bu ipucu üstünde hareket etmişti. Hermann *düello* üzerine yazılmış evrendeki herhangi bir şeyi ve hiçbir şeyi anlayamadığını itiraf etmek-tense bin kez ölmeyi yeğlerdi.

Berenice

Dicebant mihi sodales, si sepulchrum amicae visitarem, curas meas aliquantum fore levatas. - (ENT ZEYYAT

İzdirap türlü türlüdür. Yeryüzü zilleti çeşit çeşittir. Engin ufka gökkuşağı gibi uzanırken, renkleri o kemerinki kadar çeşitlidir, -onun kadar uzak, ama onun kadar da iç içedir. Engin ufka gökkuşağı gibi uzanırken! Güzellikten bir tür sevimsizlik türetmeyi nasıl başardım -barış anlaşmasından bir keder benzetmesi çıkarmayı? Ama nasıl etikte kötü iyunin bir sonucuysa, yine aynı şekilde sevinçten keder doğar. Ya geçmişte kalmış mutlulukların anısı bugünün acısıdır, ya da var olan ızdıraplar kökenlerini *var olmuş olabilecek* esrikliklerden alırlar.

Vaftiz adım Egaeus; aileminkini söylemeyeceğim. Yine de bu topraklarda bana atalarımın kalan kasvetli, gri malikanelerden daha eski ve görkemli kuleler yoktur. Soyumuza önsezililer soyu denmiştir; ve pek çok dikkat çekici ayrıntıda - aile konağının yapısında - ana salonun fresklerinde - yatak odalarının goblenlerinde - silah deposundaki bazı payandaların oymalarında - ama özellikle de antika tabloları - kütüphanenin inşa tarzında - ve son olarak da, kütüphanedeki tuhaf kitaplarda bu inancı haklı kılacak gereğinden fazla kanıt var.

İlk yıllanma ilişkin anılarım hep o kütüphaneye ve içindeki kitaplara ilişkin. Bu kitaplardan daha fazla bahsedeceğim. Annem burada öldü. Ben burada doğdum. Ama daha önce yaşamadığımı, ruhun daha önce var olmadığını söylemek boş konuşmaktan başka bir şey olmaz. Bunu red mi ediyorsunuz? Bu meseleyi tartışmayalım. Ben ikna olduğumdan, ikna etmek gibi bir arzum yok. Ancak semavi formları anımsıyorum - ruhani ve anlamlı gözleri - ahenkli, ama **hüzünlü** sesleri. Gözardı edilemeyecek bir anımsama bu; gölgeyi andıran bir

anı, bulanık, değişken, belirsiz, sabitlikten uzak; ve aklımın güneşi var oldukça ondan kurtulmamın mümkün olmayışıyla da bir gölgeyi andırıyor.

O odada doğdum. Böylece yokluk gibi görünen, ama yokluk olmayan o uzun geceden uyanıp kendimi bir anda bir periler ülkesinde - bir imgelem sarayında - keşişçe düşüncelerin ve alimliğin vahşi topraklarında bulduğumda - etrafıma şaşkın ve hevesli gözlerle bakmam - çocukluğumu kitaplarla geçirmem, gençliğimi hayallerle çarçur etmem tuhaf değil; ama yıllar geçtikçe ve erkekliğin öğle vakti beni atalarımın konağında durağan halde bulduğunda yaşamımın pınarlarına çöken durgunluk tuhaftır -şaşırtıcıdır-, en sıradan düşüncemin bile tamamen tersine dönüvermesi şaşırtıcıdır. Dünyanın gerçekleri bana hayaller, sadece hayaller gibi geliyordu. Düşler ülkesinin çılgınca fikirleriyse gündelik varoluşumun malzemesine değil, tamamen ve yalnızca o varoluşun kendisine dönüşmüştü.

Berenice'le ben kuzendik ve atalarımın malikanesinde birlikte büyüdük. Ama yetiştirme tarzımız farklıydı - ben sağlıklı, kederliydim - o çevik, zarif ve enerji doluydu; o tepelerde gezinirdi - ben revaklı avluda kitaplarıma gömülürdüm - ben kendi kalbimin içinde yaşardım ve bedensel - ruhsal açıdan en yoğun, acı verici, derin düşüncelerin bağımlısıydım - o yaşamda yolundaki gölgeleri ya da kuzgun kanatlı saatlerin sessiz uçuşunu hiç düşünmeden gezinirdi. Berenice! - Adını çağırıyorum - Berenice! Ve hafızamın kasvetli harabelerindeki binbir fırtınalı anı bu ses karşısında irkiliyor! Ah! Görüntüsü önümde capcanlı duruyor, tıpkı gamsızlığının ve neşeliliğinin ilk günlerindeki gibi! Ah! Parıltılı, akıl almaz güzellik! Ah! Amheim'ın çalılıkları arasındaki hava perisi! - Ah! Onun pınarlarındaki ırmak perisi! - Ve sonra - sonra her şey gizeme ve dehşete dönüşüyor, ve de anlatılmaması gereken bir öyküye. Hastalık - ölümcül bir hastalık- bedeni üstüne samyeli gibi çöktü ve değişim ruhu gözlerimin önünde onu pençesine aldı, zihnine, alışkanlıklarına nüfuz etti, son derece girift ve korkunç bir şekilde, bedeninin şeklini bile çarpıttı! Ne yazık! Yok edici gelip gitti. Ya kurban - neredeydi? Onu tanıımıyordum - ya da en azından Berenice olarak tanıımıyordum.

O ölümcül ve şiddetli hastalığın getirdiği - kuzenimin ahlaki ve fiziksel varlığını öylesine korkunç ve temel bir şekilde değiştiren yan hastalıkların en rahatsız edici ve inatçı olanı sık sık bir *transia* son bulan bir tür saraydı - tam çözünmeyi çok andıran ve çoğunlukla iyileşme biçimi ürkütücü şekilde ani olan

bir transia. Bu arada benim kendi hastalığım -çünkü ona başka bir ad vermem gerektiği söylendi- benim hastalığım hızla kötüleşti ve sonunda oldukça yeni ve sıradışı, monomanik bir niteliğe büründü. - Her an, her dakika şiddetleniyordu - ve sonunda üstümde anlaşılmaz bir hakimiyet kurdu. Bu monomani, eğer onu böyle adlandırmam gerekirse, zihnin metafizik biliminde ilgili diye adlandırılan niteliklerinin tuhaf bir huzursuzluğundan ibaretti. Anlaşılmıyor olmam büyük bir olasılık; ama korkarım ki genel okurun zihninde benim durumumda düşünce güçlerimi (teknik açıdan konuşmuyorum) evrendeki en sıradan nesneler üzerine bile kendilerini yorup gömüldükleri odaklanmaya teşvik eden o sinirli ilgi yoğunluğu hakkında yeterli bir fikir oluşturmam olanaksız.

Sayfa kenarındaki önemsiz bir desen ya da bir kitabın tipografisi üstünde saatlerce, yorulmadan yoğunlaşmak; bir yaz gününün çoğunu goblenin ya da kapının üstüne yan düşen tuhaf bir gölgeye odaklanarak geçirmek; bütün gece bir lambanın düzgün alevini ya da bir ateşin korlarını seyretmek; günlerin tamamını bir çiçeğin tatlı kokusu üstüne hulyalara dalarak geçirmek; sıradan bir sözcüğü, o ses nihayet sürekli yinelenme sonucunda zihne hiçbir anlam ifade etmez hale gelene dek tekrarlamak; bedeni uzun süre ve ısrarla hareketsiz bırakarak her türlü hareket ve fiziksel varoluş duyumunu kaybetmek; -zihinsel yetilerimin durumunun yol açtığı en sık rastlanan ve en az tehlikeli garip davranışlardan birkaçı bunlardı işte. Benzeri görülmemiş olmasa da analiz ya da açıklama gibi şeylere meydan okuyorlardı.

Yine de yanlış anlaşılmamalıyım. -Doğası gereği önemsiz nesnelerin uyardığı bu aşın, yoğun ve hastalıklı dikkat, insanlarda, özellikle de çok faal bir hayal gücüne sahip olanlarda - çok sık rastlanan o derin düşüncelere dalma haliyle karıştırılmamalı. Hattâ ilk başta sanılabileceği gibi, bu yoğunluğun uç bir noktası ya da aşın bir hali bile değildi; özde ve temelde apayn ve farklıydı. Birincisinde genelde önemsiz *olmayan* bir nesneye ilgi duyan düşücü ya da hevesli kişi, bu nesneyi giderek, belli belirsiz bir çıkarımlar ve çağrışımlar bozkırında yitirir, ta ki en sonunda genellikle zevk dolu bir gündüz düşünün bitiminde derin düşüncelerine ilk yol açan şeyin tamamen ortadan kaybolup unutulduğunu fark edene dek. Benim durumumda o ilk nesne her zaman önemsizdi, huzursuz görüşüm aracılığıyla çarpık ve gerçekdışı bir önem kazansa da. Çok az çıkan yapıyor, çoğunlukla hiç yapmıyordum; ve o az sayıdaki çıkanm da orijinal nesneye ısrarla, bir merkez olarak geri dönüyordu. Bu derin düşünceler as-

ja haz vermiyordu; ve hayaller bittiğinde, o ilk neden, gözden kaybolmak şöyle dursun, hastalığın başlıca özelliği olan, doğaüstü denebilecek kadar yoğunlaşmış o ilgiyi üzerine çekmiş oluyordu. Tek kelimeyle, zihnin bende faaliyet gösteren güçleri ilgili sınıfındandı, gündüz düşçülerininkiyse *spekülatif* sınıfındandır.

Bu dönemde kitaplarım, hastalığı şiddetlendirmediyse bile, görülecektir ki, büyük ölçüde hayal gücüne seslenen ve mantıkdışı doğaları yüzünden, hastalığın karakteristik niteliklerine hüründüler. Pek çok kitap arasında soylu italyan Coelius Secundus Curio'nun bilimsel incelemesi "*de Amplitudine Beati Regni Dei*"yi; Aziz Augustinus'un yüce eseri "Tann'nın Şehri'ni; ve Tertulliarın, içinde haftalarca zahmetli ve verimsiz araştırmalarla aralıksız vaktimi alan şu paradoksal cümlemin, "*Mortus est Dei filius; credibile est quia ineptum est: Et sepultus resurrexit; certum est quia impossibile est*"in yer aldığı "*de Carne* Christisini oldukça iyi anımsıyorum.

Böylece görünüşe göre dengesi yalnızca ufak tefek şeyler tarafından sarsılan aklım Ptolemy Hephestion'un bahsettiği, insanların saldırılarına ve denizle rüzgarın daha da şiddetli öfkesine ısrarla karşı koyan ve yalnızca Asphodel adlı çiçeğin dokunuşuyla titreyen o sarp okyanus kayalığına benziyordu. Ve dikkatsiz bir düşünüre, Berenice'in talihsiz hastalığının kişilik yapısında yol açtığı değişiklik mutlaka bana doğasını açıklamakta güçlük çektiğim o yoğun, anormal, derin düşüncelerin odağı olabilecek birçok konu teşkil etmiş gibi gelebilse de, durum hiçbir surette böyle değildi. Dermansızlığının verdiği akıl sağlığıyla dolu aralarda gerçekten de onun başına gelen felaket bana acı veriyordu ve onun o güzel, zarif yaşamının tamamen mahvolması karşısında büyük bir üzüntü duyarak sık sık ve acı acı, böyle tuhaf ve köklü bir değişikliğin nasıl ansızın meydana gelmiş olabileceği üstüne düşünüyordum. Ama bu düşünceler hastalığımın mizacımdan pay almıyordu ve benzer durumlarda insanlığın sıradan çoğunluğunun genelde aklına gelecek şeylerdi. Hastalığım kendi karakterine sadık kalarak Berenice'in fiziğindeki, daha az önemli, ama daha irkiltici değişimlerden zevk alıyordu - kişisel kimliğinin en iğrenç ve afallatıcı bir şekilde çarpıtılmış olmasından.

Eşsiz güzelliğinin en parlak günlerinde onu sevmemiş olduğum kesindi. Varoluşumun tuhaf anomalisi içinde hisler benim için asla kalpten olmamıştı ve tutkularım hep zihne aitti. Sabahın erken saatlerinin loşluğunda - öğle vaktinde ormanın bitki kafesli gölgelerinin arasında - ve geceleyin kütüphanemin sessizliğinde gözlerimin önünden hızla geçiverirdi ve onu yaşayan, soluk alıp

veren Berenice olarak değil, bir düşün Berenice'i olarak görürdüm - dünyaya ait, dünyevi bir varlık değil, bu varlığın soyut hali olarak - hayran kalınacak değil, analiz edilecek bir şey olarak - bir sevgi odağı olarak değil, en kavranması güç, ama amaçsız spekülasyonların konusu olarak. *Şimdiyse* - şimdiyse onun yaranda titriyordum, o yaklaşıncaya betim benzim atıyordu; yine de o düşün ve çökmüş halinden acı acı esef duyarak onun beni uzun süre sevmiş olduğunu aklıma getiriyordumve, bir şeytanlık anında, ona evlilikten bahsettim.

Ve sonunda, düşün günümüz yaklaşırken, bir kış öğle sonrasında -güzel Halcyon'un¹⁰ dadısı olan o mevsimsiz sıcak, dingin ve sisli günlerden birinde—kütüphanemin iç odasında oturuyordum (tek başıma olduğumu düşünerek). Ama gözlerimi kaldırıncaya Berenice'in önümde durmakta olduğunu gördüm.

Görünüşüne böylesine bir belirsizliğin hakim olmasının sebebi benim kendi heyecanlanmış hayal gücüm müydü - atmosferin sisli etkisi mi - odanın belirsiz alacakaranlığı mı - yoksa arkasındaki perdeler mi? Bilemiyordum. Hiç konuşmuyordu, - ben de - dünyaları verseler tek kelime edemezdim. Buz gibi bir ürperti bütün bedenimde gezindi; dayanılmaz bir kaygıyla bunaldım; mahvedici bir merak ruhuma hakim oldu; ve koltuğumda geriye yaslanarak bir süre nefessiz ve hareketsiz kalıp gözlerim ona mihlanmışçasına baktım. Yazık! Bir deri bir kemik kalmıştı ve vücut hatlarının tek bir çizgisinde bile önceki varlığından eser kalmamıştı. Yakıcı bakışlarım en sonunda yüzüne çevrildi.

Alını açık ve çok solgundu - hiç kınşmamıştı; ve eskiden simsiyah olan saçları kısmen alnını örtüyor ve çökmüş yanaklarını şimdi parlak sanılan çok sayıda lüleyle kapatıyordu. Fantastik nitelikleri, dış görünüşüne hakim olan melankoliyle tezat teşkil ediyordu. Gözleri cansız ve sönüktü, gözbebekleri görünmüyordu ve o camı bakışları karşısında elimde olmadan koltuğumda büzülüp, incecik olmuş dudaklarını incelemeye başladım. Ayrıldılar; ve tuhaf bir anlam taşıyan bir gülümsemeyle, değişmiş Berenice'in *dişleri* kendilerini yavaşça bana sergiledi. Tanrım, keşke onları hiç görmeseydim, ya da gördükten sonra ölseydim!

Bir kapının kapanması benim dikkatimi dağıttı ve başımı kaldırıp baktığımda kuzenimin odadan ayrılmış olduğunu gördüm. Ama ne yazık ki beynimin dağılık odasından ayrılmamıştı ve o beyaz, korkunç diş tayfı bir türlü aklımdan çıkmıyordu. Üzerlerindeki tek bir leke - minelerindeki tek bir karaltı - kenarlarındaki tek bir kırık bile, gülümsemesi sırasında hafızama kazınmaktan

geri durmamıştı. Onları *şimdi*, o zamankinden bile daha net bir şekilde görüyordum. Dişler! - Dişler! - Orada, burada, her yerdeydiler, gözle görülür, elle tutulur şekilde önümde duruyorlardı; uzun, dar ve aşın beyazdılar. Solgun dudaklar etraflarında kıvranıyordu, sanki onların çıktığı o korkunç an tekrar yaşıyordu. Sonra *monomanim* gücünün doruğuna ulaştı ve ben onun tuhaf ve karşı konulmaz etkisine karşı direnmek için boşuna çabaladım. Dış dünyanın çoğaltılmış nesneleri arasındayken dişlerden başka şey düşünmüyordum. Onları delice arzuluyordum. İlgim diğer bütün meseleleri ve- ilgi alanlarımı gözardı edip dişler üstünde yoğunlaştı. Zihnimde sadece, sadece onları görüyordum ve özgün bireysellikleri içinde zihinsel yaşamımın özüne dönüştüler. Onlara her açıdan bakıyordum. Onlara her şekilde yaklaşıyordum. Özelliklerini inceliyordum. Tuhaflıkları üstünde duruyordum. Bakışımı biçimlenişlerine kafa yoruyordum. Doğalanndaki değişiklik üzerine uzun uzun düşünüyordum. Onlara hayal gücümde duyarlı ve canlı bir güç ve, dudakların yardımı olmadan bile, törel bir ifade yetisi atfederken ürperiyordum. Mad'selle Salle hakkında ne güzel söylemişler *"que tous ses pas etaient des sentiments"* diye. Ben de Berenice hakkında daha ciddi bir şekilde *que toutes ses dents etaient des idees*'e inanıyordum. Des idees! - Ah, işte beni mahveden budalaca düşünce! Des idees! - Ah, onları işte *buyüzden* öylesine çılgınca arzuluyordum! Huzuru, akli ancak onlara sahip olmakla geri kazanabileceğimi hissediyordum.

Akşam böyle çöktü üzerime - sonra da karanlık geldi, oyalanıp gitti - sonra gün yeniden doğdu - ve şimdi ikinci bir gecenin sisleri toplanıyordu - ve ben hâlâ o تنها odada tek başıma oturuyordum; ve hâlâ oturmuş düşünüyordum ve dişlerin *hayali* odanın değişen ışıklan ve gölgeleri arasında en canlı ve iğrenç şekilde yüzerken hâlâ korkunç nüfuzunu koruyordu. Sonunda dişlerimde korku ve dehşetle atılmışa benzeyen bir çılgılık yankılandı; ve bir duraksamadan sonra tedirgin insan sesleri ve bunlara kansan alçak sesli keder ya da acı iniltileri geldi. Koltuğumdan kalktım ve kütüphanenin kapılarında birini açınca karşıma çıkan bir hizmetçi kadın bana gözyaşları içinde Berenice'in - öldüğünü söyledi. Sabahın erken saatlerinde sara nöbetine tutulmuştu ve şimdi, gece çöerken, mezan kiracısı için hazırdı ve bütün defin hazırlıklan tamamlanmıştı.

Kendimi kütüphanede yine tek başıma oturur halde buldum. Sanki karmaşık ve heyecan verici bir düşten yeni uyanmıştım. Vaktin şimdi gece yansı olduğunu biliyordum ve Berenice'in güneşin batışından beri toprağın altında ol-

duğunun pekala farkındaydım. Ama aradaki o kasvetli süre hakkında kesin - en azından belirgin -bir fikrim yoktu. Yine de anısı korkuyla doluydu - belirsizliği yüzünden daha da korkunç olan korkuyla ve bulanıklığı yüzünden daha da dehşetli olan dehşetle. Bu varoluşumun kayıt defterinde korkunç bir sayfaydı. Baştan sona bulanık, iğrenç ve anlaşılmaz hatıralarla doluydu. Onları çözmeye boşuna çabaladım. Bu arada ölmüş birinin ruhu tarafından aulıyormuşa benzeyen tiz ve keskin bir çığlık sık sık kulaklarımda çınliyordu. Bir şey yapmıştım -neydi bu? Soruyu kendime yüksek sesle sordum ve odadaki fısıltılı yankılar bana karşılık verdi, "neydi bu?"

Yanımdaki masada bir lamba yanıyordu ve onun yanında küçük bir kutu duruyordu. Dikkat çekici bir özelliği yoktu ve onu daha önce defalarca görmüştüm, çünkü aile doktorumuza aitti; ama *oraya*, masamın üstüne nasıl gelmişti ve ona bakınca neden titriyordum? Bunların açıklaması yoktu ve en sonunda gözlerim bir kitabın açık bir sayfasına indi ve oradaki altı çizili bir cümleyi okudu. Şair İbni Zeyyatın muhteşem, ama basit bir cümlesiydi bu, "*Dicebant mihi sodales si sepulchrum arnica e visitarem, curas meas aliquantulum fore lévalas.*" Peki niye onu dikkatle okurken ensemdeki tüyler diken diken oluyor ve damarlarımdaki kan çekiliyordu?

Kütüphanenin kapısına hafifçe vuruldu ve bir mezar sakini kadar soluk yüzlü bir uşak parmak uçlarına basarak girdi. Adamın dehşete kapılmış olduğu belliydi ve benimle titrek, boğuk, çok alçak bir sesle konuştu. Ne dedi? - Kopuk kopuk cümleler duydum. Gecenin sessizliğim bozan vahşi bir çığlıktan bahsediyordu - ev halkının bir araya toplanmasından - sesin geldiği yönde yapılan bir aramadan; - ve sonra bana açılmış bir mezardan fısıltıyla bahsederken ses tonu ürkütücü bir netlik kazandı - bir kefene sanlı, kanlar içindeki, ama hâlâ nefes alan, kalbi hâlâ atan, hâlâ yaşayan birinden bahsederken!

Giysilerime işaret etti — çamur ve pıhtılaşmış kanla kaplıydılar. Konuşmadım ve usulcacık elimden tuttu; - elim tırnak izleriyle kaplıydı. Dikkatimi duruvara dayalı bir nesneye yöneltti; - dakikalarca onu aradım; - bir kürekti bu. Bir çığlıkla masaya atılıp üstündeki kutuyu kaptım. Ama onu açamıyordum bir türlü; titreyen ellerimin arasından kayıp yere düşerek büyük bir gürültüyle paramparça oldu ve içinden çıkan bazı dişçilik aletleri takırdayarak yerde yuvarlandı. Bunlann arasında döşemeye saçılan otuz iki küçük, beyaz ve kemiğe benzeyen nesne de vardı.

Bir Aslanın Hayatından Pasajlar (Aslanlaşma)

-Herkes dikildi,

On ayak parmağının ucunda, çılgınca bir hayretle.

PİSKOPOS HALL HİCİVLER

Ben büyük bir adamım -daha doğrusu öyleydim-; ancak ne Junius'un yazarıyım, ne de maskeli adamım; çünkü benim adım, öyle inanıyorum ki, Robert Jones'tur ve Fum-Fudge şehrinde bir yerlerde doğdum.

Yaşamımın ilk eylemi iki elimle birden burnumu kavrayışımıydı. Annem bunu gördü ve bir dahi olduğumu söyledi; -babam sevinç gözyaşları döktü ve bana Burunoloji üzerine bir risale armağan etti. Kitabı daha pantolon giymeye başlamadan yalayıp yuttum.

Şimdi, bu bilimde ilerlemeye başlamıştım; ve kısa süre sonra burnu yeterince göze batan bir adamın, yalnızca burnunun dikine giderek bir aslan olmaya hak kazanabileceğini anladım. Ancak ilgim yalnızca teorilerle sınırlı değildi. Her sabah burnumu birkaç kez çekiştiriyor ve yarım düzine kadar yutkunuyordum.

Ergenliğe ulaştığımda babam, günün birinde çalışma odasına gelmemi rica etti.

"Oğlum," dedi, ikimiz de oturduktan sonra, "varoluşunun temel amacı nedir?"

"Baba," diye yanıtladım, "Burunoloji üzerine çalışmaktır."

"Peki öyleyse Robert," diye sordu, "nedir Burunoloji?"

"Efendim," dedim, "burnuların bilimidir."

"Peki bir bumun anlamının ne olduğunu," diye devam etti, "söyleyebilir misin bana?"

"Burun, babacığım," diye yanıtladım, epey yumuşamış olarak, "bin farklı yazar tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır." (Burada saatimi çıkardım.) "Şimdi öğle vakti ya da o sıralar - gece yansından önce hepsini tek tek ele almış oluruz. Başlayalım o halde: - Burun, Bartholinus'a göre o çıkıntıdır - o yumrudur - o fazlalıktır - o -"

- "Yeterli, Robert," diye sözümü kesti iyi yürekli yaşlı centilmen. "Bilgilerinin fazlalığı karşısında yıldırım çarpmışa döndüm - gerçekten - ruhum üstüne yemin ederim." (Bu esnada gözlerini kapadı ve elini kalbinin üstüne koydu.) "Buraya gel!" (Bu esnada beni kolumdan tuttu.) "Artık eğitiminin sonuna gelmiş olduğun söylenebilir - başının çaresine bakmanın vakti geldi de geçiyor - ve yalnızca burnunun dikine gitmekten daha iyi bir şey yapamazsın - yani - yani - yani -" (burada beni tekmeleyerek merdivenlerden indirdi ve kapı dışarı etti.) - "yani evimden defol git, Tanrı seni korusun!"

İçimde tanrısal ilhamın o fısıltısını hissedince bu beklenmedik bahtsızlığın aslında epey hayırma olduğuna karar verdim. Babamın öğüdünü tutmayı aklıma koymuştum. Burnumun dikine gitmekte kararlıyım. Burnumu hemen oracıkta bir iki kez çekiştirdim ve ardından Burunoloji üzerine bir kitapçık yazdım.

Tüm Fum-Fudge ayaklanmıştı.

"Şaşırtıcı deha," dedi Quarterly.

"Kusursuz fizyolog!" dedi Westminster.

Zeki adam!" dedi Foreign.

"iyi yazar!" dedi Edinburgh.

"Derin düşünür!" dedi Dublin.

"Büyük adam!" dedi Bentley.

"Yüce ruh," dedi Fraser.

"Bizden biri!" dedi Blackwood.

"Kim olabilir?" dedi Mrs. Bas-Bleu.

"Ne olabilir?" dedi büyük Miss Bas-Bleu.

"Nerede olabilir?" dedi küçük Miss Bas-Bleu. - Ama bu insanları hiç önemsemedim - tek yaptığım bir ressamın dükkanına girmekti.

Tanrı-Beni-Korusun Düşesi oturmuş portresi için poz veriyordu. Falan-Filan Markisi Düşes'in kanişini tutuyordu; Şu-Bu Kontu kadını nüktelerle eğlen-diriyordu; ve Ekselansları Dokunma-Bana sandalyenin arkasına eğilmişti.

Ressama yaklaştım ve burnumu kaldırdım.

"Ah, ne güzel," diye iç geçirdi Soylu Bayan.

"Olur şey değil!" diye pelték pelték konuştu Marki.

"Ah, şók edici!" diye inledi Kont.

"Ah, tiksiniç!" diye hırladı Ekselans.

"Onun için ne kadar istiyorsunuz?" diye sordu ressam.

"*Bumu* için!" diye haykırdı Soylu Bayan.

"Bin paund," dedim oturarak.

"Bin paund mu?" diye sordu ressam düşünceli düşünceli.

"Bin paund," dedim.

"Güzel!" dedi kendinden geçmişçesine.

"Bin paund," dedim.

"Garantisi var mı?" diye sordu, burnu ışığa doğru çevirerek.

"Var," dedim, şiddetle sümkürerek.

"Epey orijinal bir şey mi?" diye sordu, burnuma derin bir saygıyla dokunarak.

"Pöh!" dedim, burnumu bir yana kıvrarak.

"Hiç kopyası alınmadı mı?" diye sordu, bir mikroskopla incelerken.

"Hiç alınmadı," dedim, burnumu yukarı kaldırarak.

"*Takdire şayan!*" deyiverdi, hareketin güzelliği karşısında kendini tutamayarak.

"Bin paund," dedim.

"Bin paund mu?!" dedi.

"Kesinlikle," dedim.

"Binpaund mu" dedi.

"Tam olarak," dedim.

"İstedigini alacaksın," dedi. "Ne virtû bir parça!" - Böylece bana hemen oracıkta bir çek yazdı ve burnumun bir eskizim çizdi. Jermyn Sokağı'nda bir yer tuttum ve Kraliçe Hazretlerine "Burunoloji"nin doksan dokuzuncu basımını, burnumun bir portresiyle birlikte gönderdim. Galler Prensi, o zavallı küçük hovarda, beni akşam yemeğine davet etti.

Hepimiz aslanlardık ve recherches idik.

Modern bir Platoncu vardı. Porphyryden, Iamblicus'tan, Plotinus'tan, Proclus'tan, Hierocles'ten, Maximus Tyrius'tan ve Syrianus'tan alıntılar yaptı.

Bir insani-yetkinlikçi vardı. Turgot'dan, Price'tan, Priestley^en, Condorcet'ten, De Stael'den ve "Sağlığı Bozuk Hırslı Öğrenci"den alıntılar yaptı.

Sör Pozitif Paradoks vardı. Tüm budalaların felsefeci olduğunu ve tüm felsefecilerin budala olduğunu gözlemlemişti.

Sonra Aestheticus Ethix vardı. Ateşten, birlikten ve atomlardan; ikiye bölünmüş ve önce-var olan ruhtan; benzeşme ve uyumsuzluktan; ilkel zekadan ve *homoömeria*'dan söz etti.

Theologos Theology vardı. Eusebiusen ve Arianus'tan; sapkınlıktan ve Nice Dini Meclisi'nden; puseyicilikten ve birözcülükten; Homooousios'tan ve Homooouiosios'tan bahsetti.

Rocher de Cancale'dan Fricassee vardı. Kızıl dilli Muriton; veioute sauce'lu karnabahar; Aziz Meneshoult tarzı dana eti; salamura d *la Aziz Florentin*; ve *en mosaïques* portakal jöleleri üstüne konuştu.

Bibilus O'Bumper vardı. Latour'a ve Markbrünen'e; Mousseuax ve Chamberlin'e; Richebourg ve Aziz Geoige'a; Haubrion, Leonville ve Medoc'a; Barac ve Preignac'a; Grave ve Aziz Peraya değindi. Clos de Vougeofya kafasını salladı ve Seri ile Amontilado arasındaki farkı gözü kapalı anlattı.

Floransah Senyör Tintontintino vardı. Cimabue'den, Arpino'dan, Carpaccio'dan ve Argostino'dan - Caravaggio'nun kasvetinden, Albano'nun hoşlughundan, Titian'ın renklerinden, Rubens'in kadınlarından ve Jan Steen'in nüktelerinden dem vurdu.

Fum-Fudge Üniversitesi Rektörü vardı. Ayın Trakya'da Bendis, Mısır'da Bubastis, Roma'da Dian ve Yunanistan'da Artemis olarak adlandırıldığı görüşündeydi.

İstanbul'dan gelen bir padişah vardı. Meleklerin atlar, horozlar ve boğalar olduklarını; göğün altıncı katındaki birinin yetmiş bin kafası olduğunu; ve dünyanın sayısız yeşil boynuzu olan, gök mavisi bir inek tarafından taşındığını düşünmeden edemiyordu.

Delphinus Polyglott vardı. Bizimle Aeschylus'un yitik seksen üç tragedyasına; Isaeus'un elli dört söylevine; Lysias'ın üç yüz doksan bir konuşmasına; Theophrastus'un yüz seksen risalesine; Apollonius'un Konik Arakesitleri'nin sekizinci kitabına; Pindar'ın ilahilerine ve ditiramplarına; ve Homer Junior'ın kırk beş tragedyasına ne olduğu üstüne konuştu.

Ferdinand Fitz-Fossilus Feltspar vardı. Bize dünyanın içindeki ateşler ve üçüncü zamana ait oluşumlar; gaz, sıvı ve katı haldeki maddeler; kuvars ve marn; şist ve siyah turmalin; jips ve trep; talk ve kalk; blent ve hornblent; mi-ka arduvazı ve konglomera; siyanür ve lepidolit; hematit ve tremolit; antimon

ve kalseduan; manganez ve daha bir sürü şey üstüne her şeyi anlattı.

Ben vardım. Ben kendimden bahsettim - kendimden, kendimden, kendimden - Burunoloji'den, kitapçığımdan ve kendimden. Burnumu havaya kaldırdım ve kendimden bahsettim.

"Olağanüstü akıllı adam!" dedi Prens.

"Kusursuz!" dedi konuklar ve ertesi sabah Soylu Bayan Tanrı-Beni-Korusun beni ziyarete geldi.

"Almack'ın yerine gelecek misin, tatlı şey?" dedi çenemin altına hafifçe dokunarak.

"Şerefim üstüne," dedim.

"Burnunla birlikte mi?" diye sordu.

"Yaşadıkça," diye yanıtladım.

"Öyleyse işte sana bir davetiye, şekerim, orada olacağını söyleyeyim mi?"

"Sevgili Düşes, tüm kalbimle geleceğim."

"Pöh, hayır! -Tüm burnunla gelecek misin?"

"Her zerresiyle aşkım," dedim; böylece burnumu bir iki kez çekiştirdim ve kendimi Almack'ın yerinde buldum.

İçerisi nefes alınmayacak kadar kalabalıktı.

"Geliyor!" dedi biri merdivenden.

"Geliyor!" dedi biri daha yukarıdan.

"Geliyor!" dedi biri daha da yukarıdan.

"Geldi!" diye haykırdı Düşes. "Minik aşkım geldi!" -Ve beni iki eliyle sıkıca kavrayarak burnumdan üç kez öptü.

Belirgin bir heyecan dalgası bir anda ortalığa yayıldı.

"Diavoio! diye bağırды Kont Capricornutti.

"Dios gitarda! diye mırıldandı Don Stiletto.

"Mille tonnerres! dedi Grenouille Prens.

"Tausend teufel! diye homurdandı Bluddennuff Seçmenler Kurulu Üyesi.

Bu yenir yutulur şey değildi. Kızdım. Bluddennuffun üstüne yürüdüm.

"Bayım!" dedim ona, "siz bir Habeş maymunusunuz."

"Bayım!" diye karşılık verdi, bir duraksamadan sonra, "Donner und Blitzen!"

Ben de bunu istiyordum zaten. Birbirimize kartvizitlerimizi verdik. Ertesi sabah Kireçtaşı Çiftliği'nde tabancayla burnunu uçurdum - sonra da arkadaşlarımı buldum.

"Bête!" dedi birincisi.

"Salak!" dedi ikincisi.

"Ahmak!" dedi üçüncüsü.

"Eşek!" dedi dördüncüsü.

"Avanak!" dedi beşincisi.

"Sersem!" dedi altıncısı.

"Defol!" dedi yedincisi.

Bütün bu olanlar karşısında yerin dibine geçmiştim, bu yüzden babama git-
tim.

"Baba," diye sordum, "varoluşumun temel amacı nedir?"

"Oğlum," diye yanıtladı, "hâlâ Burunoloji üstüne çalışmaktır; ama Seçmen-
ler Kurulu Üyesi'ni burnundan vurmakla hedefini şaşırdın. Zarif bir burnun
var, orası öyle; ama ona bakarsan Bluddennuffin hiç burnu yok. Sen kınandın,
o ise günün kahramanı oldu. Kabul ediyorum, Fum-Fudge'da bir aslanın
büyüklüğü burnunun boyutlarıyla doğru orantılıdır - ama, Tanrı aşkına! Bur-
nu olmayan bir aslanla kimse boy ölçüşemez."

1835

Bir Blackwood Makalesi Nasıl Yazılır?

"Peygamber aşkına -incir! " TÜRK
SEYYAR SATICININ BAĞSRIŞI

Sanırım herkes ismimi duymuştur. Adım Senyora Psyche Zenobia. Bunun doğru olduğunu biliyorum. Bana sadece düşmanlarım Suky Snobbs der. Bana Suky'nin saygın Yunancada "ruh" (ben buyum işte, *tepeden ürnağa* ruhum), bazen de "kelebek" anlamına gelen, ki kelebek derken gök mavisi Arap *harmaniyeli*, yeşil *agrafias* süslemeli ve portakal rengi yedi *auriculanh* fırfırlı yeni kızıl saten elbiseye göndermede bulunuyorlar şüphesiz, Psyche'nin bozulmuş, kaba bir şekli olduğu söylendi. Snobbs'a gelince - bana bakan herkes isminin Snobbs olmadığını hemen anlar. Bayan Tabitha Turnip bu söylentiye sırf kıskançlığından yaydı. Tabitha Turnip'miş, pöh! Ah zavalıcılık! Bir şalgamdan ne beklenir ki zaten! "Şalgamı sıkıp suyunu çıkarmak, vs." ile ilgili o atasözünü anımsıyor mu acaba? [Not: Bunu ona ilk fırsatta hatırlat.] [Yine not - burnundan tutup çek.] Nerede kalmıştım? Ah! Bana Snobbs'un Zenobia'dan bozma olduğu söylendi, ki Zenobia bir kraliçeydi -(Ben de öyleyim. Dr. Mo-neypenny beni hep iskambil kağıtlarındaki kupa kızına benzetir- ve Zenobiada, Psyche gibi saygın Yunancadır, babam da "bir Yunanlı" olduğuna göre benim Snobbsu değil, soyadımız olan Zenobiayı kullanmaya kesinlikle hakkım var. Tabitha Turnip'den başkası Suky Snobbs demez bana. Ben Senyora Psyche Zenobia'yım.

Dediğim gibi, herkes ismimi duymuştur, insanlığı Medenileştirecek *Philadelphiah Genç Edebiyatçı Dilberlerin Çay Partileri* Düzenlediği Evrensel Deneysel *Bibliyografya Demeği*'nde muhabir-aza sekreter olarak haklı bir üne kavuştum.

Derneğimizin ismini Dr. Moneypenny buldu ve kulağa boş bir rom fıçısı kadar büyük geldiği için bu ismi seçtiğini söyledi. (Bazen kaba bir adam olabiliyor - ama derin biri.) Hepimiz imza atarken isimlerimizden sonra derneğimizin baş harflerini yazıyoruz, tıpkı K.S.D., Kraliyet Sanat Derneği - F.B.Y.D., Faydalı Bilgileri Yayma Derneği, vs. vs. gibi. Dr. Moneypenny derneğin isminin Bayat Ördek'in kısaltılması olduğunu ve aslında Lord Broughman'ın derneğini tanımlamadığını söylüyor - ama Dr. Moneypenny öyle tuhaf bir adam ki, bana ne zaman doğruyu söylediğinden emin olamıyorum. Her neyse, isimlerimizin başına hep H.O.Ş.Ü.Z.G.Ü.N.G.R.U.P. baş harflerini koyuyoruz - ve bu insanlığı Medenileştirecek Philadelphialı Genç Edebiyatçı Dilberlerin Çay Partileri Düzenlediği Evrensel Deneysel Bibliyografya Derneği anlamına geliyor - her sözcüğe bir harf düşüyor, ki bu konuda Lord Brougham'ın derneğinden üstün olduğumuz bir gerçek. Dr. Moneypenny baş harflerimizin bizim gerçek karakterimizi sergilediğini söylüyor, ama ne demek istediğini anlıyorsam Arap olayım.

Dernek fark edilme yolundaki tüm çabalarına ve doktorun elinden geleni yapmasına karşın, ben katılana dek pek başarılı olmadı. Aslında üyeler tartışırken fazla küstahça bir dil kullanıyordu. Her cumartesi akşamı okunan yazılar derinlikten çok maskaralık içeriyordu. Hepsisi de tırışkadan nağmelerdi, ilk nedenleri, ilk ilkeleri araştırmıyorlardı. Aslında hiçbir şeyi araştırmıyorlardı. O yüce "uygunluk" hususuna hiç dikkat edilmiyordu. Kısacası hiçbiri bu yazı gibi iyi değildi. Hepsisi değersizdi - tamamen! Derinlik yoktu, birikim yoktu, metafizik yoktu - kültürülülerin maneviyat dediği, kültürsüzlerinse riyakarlık [Dr M. "riyakarlık"ın baş harfinin büyük K olması gerektiğini söylüyor -ama böyle olmaması gerektiğine eminim] olarak adlandırdığı şeyden eser yoktu.

Derneğe katıldığımda daha iyi bir düşünme ve yazma tarzını benimsetmeye çabaladım ve bütün dünya bunda ne kadar başarılı olduğumu biliyor. Şimdi H.O.Ş.Ü.Z.G.Ü.N.G.R.U.P.ta Blackwood'da yayımlananlar kadar iyi yazılar yazılıyor. Blackwood diyorum çünkü bana her konudaki en iyi yazıların o haklı üne sahip derginin sayfalarında bulunabildiği söylendi. Şimdi her konuda onu örnek alıyor ve bu yüzden hızla tanınıyoruz. Hem sonuçta hakiki Blackwood damgasını taşıyan bir makale yazmak o kadar da zor değil, eğer insan bu işe doğru şekilde yaklaşırsa. Siyasi yazılardan bahsetmiyorum elbette. *Onların* nasıl kotarıldığını herkes biliyor, ne de olsa Dr. Moneypenny bunu açıkladı. Bay Blackwood'un bir terzi makası ve yanında durup emirlerini bekleyen üç

çömezi var. Biri ona "Times"ı, diğeri "Examiner"ı, üçüncüsü de "Gulleyin Yeni Argo-Küfür Derlemesi"ni uzatıyor. Bay. B. sadece kesip bir araya getiriyor, o kadar. Yazısı kısa sürede bitmiş oluyor - sadece Examiner, Argo-Küfür ve Times - sonra Times, Argo-Küfür ve Examiner - ve sonra Times, Examiner ve Argo-Küfür.

Ama derginin en iyi tarafı çok yönlü makaleleri; ve bunların en iyileri Dr. Moneypennynin *tuhaflıklar* (ne demek istiyorsa), başka herkesin ise *yoğunluklar* olarak adlandırdığı yazılar. Bu yazı türünün nasıl okunacağını uzun süredir biliyorum, her ne kadar onları yazma yöntemini ancak Bay Blackwood'u son ziyaretimde (derneği temsilen) öğrendiysem de. Siyasi makaleleri yazma yöntemi kadar basit olmasa da bu yöntem çok basit. Bay B.'yi ziyaret edip kendisine derneğin dileklerini iletmek istediğimi söylediğimde son derece kibar davranıp beni çalışma odasına aldı ve bana bütün süreci açıkça anlattı.

"Sevgili bayan," dedi, görkemli görünüşünden açıkça etkilenmiş bir şekilde, çünkü üstümde gök mavisi Arap harmaniyeli, yeşil *agrafias* süslemeli ve portakal rengi *aurículas* fırfırlı kısl saten elbisem vardı, "Sevgili bayan," dedi, "oturun. Olay şu. Her şeyden önce, yoğunluklar yazarı olarak simsiyah mürekkebe ve ucu epey körelmiş kocaman bir kaleme sahip olmanız gerekiyor. Ve beni dinleyin, Bayan Psyche Zenobia!" diye devam etti, bir duraklamadan sonra, son derece etkileyici bir enerji ve vakarla. "Beni dinleyin! - O kalem - asla - onarılmamalı Bayan, yoğunluğun sırrı, ruhu burada yatar. İnanın bana, hiç kimse, ne kadar büyük bir dahi olursa olsun, güzel bir kalemlle -anlıyor musunuz beni- iyi bir makale yazmamıştır. Elyazısı bir taslak okunabiliyorsa kesinlikle okunmaya değmez. Bu bizim inandığımız önde gelen ilkelerden biridir ve eğer bunu hemen benimsemiyorsanız görüşmemiz sona ermiştir."

Durdu. Ama görüşmemizin sona ermesini elbette ki istemediğimden böyle-sine aşık ve zaten başından beri yeterince farkında olduğum gerçeği onayladım. Memnun olmuş göründü ve talimatlarına devam etti.

"Bayan Psyche Zenobia, örnek almanız ya da incelemeniz için bir ya da bir dizi makale önermem size kırıci gelebilir; yine de dikkatinizi birkaçına çekebilirim. Bir bakalım. *'Yaşayan Ölü'* mükemmeldi! - Canı bedeninden çıkmadan mezara gömülen bir adamın hislerinin anlatımıydı - zevk, dehşet, duygu, metafizik ve bilgi doluydu. Yazarın bir mezarda doğup büyüdüğüne inanası geliyordu insanın. Sonra *'Bir Afyonkeşin İtirafı'* vardı, *güzeldi, çok güzeldi!* -

Görkemli bir hayal gücü - derin felsefe - zekice spekülasyonlar - ateşli ve öfkeliydi, üstüne tadımlık bir anlaşılmazlık da serpiştirilmişti. Palavralarla dolu iyi bir çalışmaydı ve millet zevkle yalayıp yuttu. Coleridge'in yazdığını sanıyorlar - ama aslında bu doğru değil. Onu evcil Habeş maymunum Juniper, koca bir bardak dolusu Hollanda çiniyle 'sıcak, şekersiz suyu' mideye indirdikten sonra yazdı." [Bunu söyleyen, beni temin eden Bay Blackwood'dan başkası olsa inanmazdım.] "Sonra 'Gönülsüz Deneyci' vardı, bir fırında pişirildikten sonra dışarı sapasağlam, gerçi biraz yanmış bir halde, çıkan bir adamın öyküsüydü. Ve sonra *Ölmüş Bir Doktorun Günlüğü*' vardı, ki bunun değeri yazarın uygun şekilde yüksekte aüp tutmasından ve önemsiz, anlaşılmaz laflar etmesinden geliyordu - halk bu ikisine de bayılır. Ve sonra 'Çanın içindeki Adam' vardı, ki bunu, Bayan Zenobia, size ne kadar tavsiye etsem azdır. Bir kilise çanın tokmağının altında uykuya dalan ve sonra çanın bir cenaze için çalmasıyla uyanan bir gencin öyküsü. Ses onu delirtir ve böylece hislerini kaydeder. Sonuçta hisler yüce şeylerdir. Günün birinde boğulacak ya da asılacak olursanız İlişlerinizi kaydetmeyi unutmayın -sayfasına on İngiliz altını alırsınız. Eğer kaleminizin kuvvetli olmasını istiyorsanız Bayan Zenobia, hisleri büyük bir dikkatle gözlemleyin."

"Bunu kesinlikle yapacağım, Bay Blackwood," dedim.

"Güzel!" diye yanıtladı. "Sizin tam aradığım öğrenci olduğunuzu görüyorum. Ama *au fait* hakiki Blackwood duygu damgası taşıyan bir makale yazmak için gerekli ayrıntılara geçmeliyim -her açıdan en iyi olduğunu düşündüğüm türden bir makale. Ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur.

'İlk yapmanız gereken eşine benzerine rastlanmamış bir belaya çatmak. Melsela fırın -iyi bir fikirdi. Ama hazırda bir fırının yoksa ya da bir balondan düşmekte, ya da bir deprem yarığının içine yuvarlanmakta, ya da bir bacada sıkışıp kalmakta zorlanıyorsanız, benzer bir talihsizliği hayal etmekle yetinmek zorunda kalacaksınız. Gerçi yazınızın yaşanmış olaylara dayanmasını tercih ederim. Hiçbir şey hayal gücünü konuyla ilgili deneysel bilgi kadar destekleyemez. 'Gerçek tuhaftır,' bilirsiniz, kurgudan daha tuhaftır' - hem amacımıza da daha uygundur."

Burada onu mükemmel bir jartiyerimin olduğu ve gidip onunla kendimi asacağım konusunda temin ettim.

"Güzel," diye karşılık verdi. "Bunu yapın; -gerçi asılmak da biraz bayatladı.

Belki daha iyisini yapabilirsiniz. Brandreth'in haplarından birkaçını yutun, sonra da bize İlişlerinizi anlatın. Ama verdiğim talimatlar herhangi bir türden talihsizliğe uygulanabildiğinden, evinize giderken rahatça kafanıza bir darbe yiyebilir, bir omnibüsün altında kalabilir, kuduz bir köpek tarafından ısırılabilir ya da su dolu, bir çukurda boğulabilirsiniz. Ama devam edelim.

"Konunuzu belirledikten sonra anlatınızın tonuna ya da tarzına karar vermelisiniz. Didaktik ton var, hararetili ton var, doğal ton var -hepsi de oldukça yaygın. Ama veciz veya kısa ton da son zamanlarda epey gözde oldu. Kısa cümlelerden oluşuyor. Yani böyle. Kısalıkta aşırıya kaçamazsınız. Terslemekte aşırıya kaçamazsınız. Ve hep bir nokta. Asla bir paragraf değil.

"Sonra konu dışına çıkılarak meselenin uzun uzadıya anlatıldığı coşkulu **ton** var. En iyi romancılarımızdan bazıları bu tonu benimsemiştir. Sözcükler vınlayan topaç gibi dönmeli ve anlamın yerine oldukça iyi biçimde yanıt veren, benzer bir ses çıkarmalıdır. Bu yazarın durup düşünecek vaktinin olmadığı zamanlarda benimsenebilecek en iyi tondur.

"Metafizik ton da iyidir. Eğer şatafatlı sözler biliyorsanız burada kullanabilirsiniz, lonik ve Eleatik ekollerden bahsedin -Archytastan, Gorgias'tan ve Alcmaeon'dan. Öznellik ve nesnellik üzerine bir şeyler söyleyin. Kendinize güvenin ve Locke diye birine saldırmayı unutmayın. Genelde her şeye burun kıvrın ve: *fazla* absürd bir şey söyleyecek olursanız hiç kafanızı yormayın, bir dipnot ekleyip yukarıdaki derin gözlemi '*Kritik der reinen Vernunft*'a ya da '*Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft*'a borçlu olduğunuzu söyleyin. Bu sizi çok bilgili ve - ve - açık sözlü gösterecektir.

"Aynı ölçüde tanınmış daha pek çok ton var, ama ben sadece iki tanesinden daha bahsedeceğim -aşkın ve heterojen tondan. İlkinde bütün mesele olguların doğasını herkesten çok daha derin bir şekilde görmektir. Bu ikinci bakış doğru şekilde kullanılırsa çok etkili olur. Kadran'ı biraz okumak size çok şey kazandıracaktır. Bunda şatafatlı sözlerden kaçının; olabildiğince basit olsunlar ve onları ters yazın. Channing'in şiirlerine bakıp 'hela taşıyla aldatıcı bir gösteri yapan küçük şişman bir adam' hakkında yazdıklarından alıntı yapın. Yüce Birliğe Dair bir şeyler ekleyin. Kesinlikle Cehennemsi İkilikten bahsetmeyin. En önemlisi de, kinayeler üstüne çalışın. Her şeyi ima edin -hiçbir şey öne sürmeyin. Eğer içinizden 'yağlı ekmek' demek geliyorsa sakın bunu doğrudan söylemeyin. 'Yağlı ekmeği' *çağışhran* her şeyden bahsedebilirsiniz. Karabuğdaylı

kek'i ima edebilirsiniz mesela, hattâ üstü kapalı şekilde yulaf ezmesi lapasından bahsedecek kadar ileri gidebilirsiniz, ama gerçekten söylemek istediğiniz şey yağlı ekmekse, dikkatli sevgili Bayan Psyche, kesinlikle 'yağlı ekmek!' demeyin."

Ona bunu bir daha ömrüm boyunca asla söylemeyeceğim konusunda teminat verdim. Beni öpüp devam etti:

"Heterojen tona gelince, dünyadaki diğer tüm tonların eşit ölçülerde, zeki-ce yapılmış bir karışımıdır o kadar; bu yüzden de içinde her şey vardır: Derinlik, şatafat, tuhaflık, heyecanlandırıcılık, yerindelik ve sevimlilik.

'Diyelim ki olaylarınızda ve tonunuzda karar kıldınız. En önemli kısma - aslında meselenin ruhuna daha gelmedik - dolgu kısmından bahsediyorum. Bir kadının ya da erkeğin yaşamını bir kitap kurdu gibi geçirmesi beklenemez. Ama yine de makalenizde çok okumuş, en azından genel bir okuma yapmış olduğunuzun kanıtlarının bulunması her şeyden önemlidir. Şimdi sizi bunu başarma konusunda eğiteceğim. Buraya bakın! " (raflardan üç dört sıradan görünürlü kitap indirip rasgele açtı). "Dünyadaki herhangi bir kitabın herhangi bir sayfasına bakmakla bir anda ya küçük bilgi parçacıkları ya da *bel-esprit-ism-la*: görebileceksiniz, ki bunlar bir Blackwood makalesinin tuzu biberidir. Ben size okurken birkaçını not da edebilirsiniz. İki bölüme ayıracağım: Bir, Teşbihlerin Üretimi için İlginç Gerçekler, ve iki, Gereken Durumlarda Kullanılacak İlginç İfadeler. Şimdi yazın!-" ve o okudukça ben yazdım.

'TEŞBİHLERDE KULLANILACAK İLGİNÇ GERÇEKLER. Üç ilham perisi vardı - Melete, Mneme, Aoede - düşünce, hafıza ve şarkı.' Bu küçük gerçeği uygun şekilde kullanırsanız büyük şeyler elde edebilirsiniz. Anlıyorsunuz ya, genelde bilinmez ve *recherche* görünüyor. Dikkatli olmalı ve buna doğaçlama havası vermelisiniz.

"Bir tane daha. 'Alpheus Nehri denizin altından geçip sularının saflığına hallet gelmeden yüzeye çıkardı.' Bunun oldukça bayat bir bilgi olduğu bir gerçek, ama allayıp pullarsanız taptaze görünecektir.

'İşte daha iyisi. 'İran Süseni kimilerine göre çok hoş ve güçlü bir koku yayarken, kimilerine göreyse kesinlikle kokusuzdur.' Çok hoş, çok zarif! Biraz evirip çevirin, harikalar yaratacaktır. Botanik konusunda bir örneğimiz daha var. Hiçbir şey botanik kadar iyi duramaz, özellikle de biraz Latincenin yardımıyla. Yazın!

"Cava'daki *Epidendrum Flos Aëris*'in çok güzel bir çiçeği vardır ve kökle-

riyle sökülürse yaşamayı sürdürür. Yerliler onu tavandan bir iple asıp hoş kokusundan senelerce faydalanır.' işte bu harika! Teşbihler için bu kadarı yeter. Şimdi ilginç ifadeler'e geçelim.

"İLGİNÇ İFADELER. 'Büyük Çin romanı Ji-Kiao-Li.' Güzel! Bu birkaç sözcüğü hünerle ortaya atıvererek Çin dilini ve edebiyatını iyi bildiğinizi göstermiş olacaksınız. Bunun yardımıyla Arapça, Sanskritçe ya da Chickasawca bilmeden durumu idare edebilirsiniz. Ama ispanyolca, italyanca, Almanca, Latince ve Yunanca olmazsa olmaz. Size her birinden küçük birer örnek vermeliyim. Küçük herhangi bir parça yeterli olur, çünkü onu makalenizde uygun bir yere yerleştirmek için kendi yaratıcılığınıza güvenmelisiniz. Şimdi yazın!

'*Aussi tendre que Zaire*' - Zaire kadar şefkatli - Fransızca. Aynı ismi taşıyan Fransız tragedyasındaki *ja tendre Zaire* ibaresinin sık sık tekrarlanmasına gönderme yapıyor. Uygun şekilde kullanırsanız sadece o dili ne kadar iyi bildiğinizi değil, genel kültürünüzü ve nüktedanlığınızı da sergiler. Mesela yediğiniz tavuğun (bir tavuk kemiği tarafından boğulup ölmek üzerine bir makale yazın) tamamen *aussi tendre que Zaire* olmadığını söyleyebilirsiniz. Yazın!

*'Ven muerte tan escondida.
Que no te sienta venir,
Porque elplazer del morir
Nome tome à darla vida.'*

"Bu İspanyolca -Miguel Cervantes'ten. 'Çabuk gel, ey ölüm! Ama gelişini görmeyeyim ki, seni görmekten alacağım haz beni tekrar hayata döndürmesin.' Bunu tavuk kemiğiyle boğuşurken, son nefeslerinizi verirken araya sıkıştırabilirsiniz-

*'H pover'huomo che non sen'era accorto,
Andava combattendo, edera morto.'*

"Bu İtalyanca, anlayacağınız gibi, -Ariosto'dan. Büyük bir kahramanın ken dinin savaşa kaptırmışken öldürüldüğünün farkına varmadan ölü bir halde yığıl- çe çarpışmaya devam ettiğini anlatıyor. Bunun sizin durumunuza nasıl uygulanacağı açık -çünkü Bayan Psyche, o tavuk kemiği boğazınızda kaldıktan sonra en az bir buçuk saat tekmeler savurmayı ihmal etmeyeceğinize güveniyorum. Lütfen yazalım!

'Undsterb'ich doch, so sterb'ich denn
Durch sie -durch sie!'

"Bu Almanca -Schiller'den. 'Ve ölürsem, en azından ölürüm - senin için -senin için!' Burada yaşadığınız felaketin sebebine seslendiğiniz açık. Ne de olsa hangi erkek (ya da kadın) gebreotu ve mantarla doldurulmuş ve bir salata tabağı içinde portakal jölesiyle birlikte en *mosaïque* servis edilmiş semiz, hadım bir Molucca horozu için ölmez ki? Yazın! (Bunları Tortoni'nin dükkanından temin edebilirsiniz) -Yazın lütfen!

"İşte hoş bir Latince tabir, nadir de (Latince insan artık çok *rednerché* veya özlü olamıyor, öyle yaygınlaşıyor ki,) - *ignoratio elenchi*. O bir *ignoratio elenchi* yaptı - yani, önermenizdeki fikirleri değil, sözcükleri anladı. Adam *salaktı* yani. O tavuk kemiği yüzünden boğazınız tıkanıldığında konuştuğunuz ve bu yüzden neden bahsettiğinizi tam olarak anlamayan zavallının tekiydi. Üstüne *ignoratio elenchi*'yi atıverin ve onu bir anda yok edin. Eğer karşılık vermeye cüret ederse ona Lucan'dan bir alıntıyla, konuşmaların sadece *anemonae verborum*, numan çiçeği sözcükler olduğunu söyleyebilirsiniz. Numan çiçeği çok gösterişlidir, ama kokusu yoktur. Veya, böbürlenmeye başlarsa *insomnia jovis'i*, Jüpiter'in hayallerini, beynine indirebilirsiniz - Silius Italicus'un (bakın, işte burada!) kurumlu ve şişirme cümleler için kullandığı bir tabirdir bu. Bu kesinlikle işini bitirir. Tek yapabileceği düşüp ölmektir. Lütfen yazar mısınız?

"Yunancadan hoş bir şeylerimiz de olmalı -Demosthenesden mesela. (Avr[p o cpeuywv tcai Itáliv jia%T]0ETai) [Aner o pheugon kai palin makesetai] Huidibras'ın oldukça iyi bir çevirisi vardır-

Çünkü kaçan tekrar dövüşebilir,
Öldürülense bunu asla yapamaz.

"Bir Blackwood makalesinde hiçbir şey Yunancanızla hava atmanız kadar iyi duramaz. Harflerin kendilerinin bile derinlik katan bir havası vardır. Şu Epsilon'un akıllıca görünüşüne bir bakın bayan! Şu Phi kesinlikle bir piskopos olmalıydı! Şu Omicron'dan daha zekisi olabilir mi? Şu Tau'yabir bakın hele! Kısacası, gerçek bir duygu yazısı için Yunanca gibisi yoktur. Yapacağınız şey dünyanın en açık gerçeği. Tavuk kemiğine ilişkin, sade İngilizceyle yaptığınız göndermeyi anlayamayan o işe yaramaz, kalın kafalı, hain herife o cümleyi okkalı bir küfür eşliğinde bir ultimatom gibi söyleyin. İmayı anlayıp ortadan kaybolacaktır, bundan

emin olabilirsiniz."

Bay B.'nin bu konuda bana verdiği tüm talimatlar bu kadardı, ama yeterli olduklarını sezdim. Sonunda gerçek bir Blackwood makalesi yazabilecek durumdaydım ve bunu hemen yapmakta kararlıydım. Ben ayrılırken Bay B. yazdığım zaman makalemi satın alma teklifinde bulundu: Ama sayfasına sadece elli ingiliz altını ödeyebileceğinden, onu bu kadar cüzi bir meblağa feda etmektense derneğimize vermeyi tercih ettim. Ama bu cimriliğini bir kenara bırakırsak, bana her açıdan çok iyi, gerçekten büyük bir nezaketle davrandı. Ayrılırken söylediği sözler bana çok dokundu ve onları hep minnettarlıkla anımsayacağım.

"Sevgili Bayan Zenobia," dedi yaşlı gözlerle, "özülesi girişiminizin başarıya ulaşması için yapabileceğim başka bir şey var mı? Bir düşüneyim! Belki - belki boğulmak - sizin için o kadar uygun olmayabilir - ya da boğazınıza bir tavuk kemiği takılmasını sağlamak - ya da - ya da asılmak - ya da ısırılmak - ama bekleyin! Şimdi düşünüyorum da, bahçede bir çift mükemmel bulldog var - çok iyi çocuklardır, sizi temin ederim - acayip vahşiler - aslında tam size göre - sizi auralarınızla birlikte beş dakikada mideye indiriverirler (işte saatim!) - ve yaşayacağınız hisleri bir düşünün! İşte! Çağırıyorum - Tom! - Peter! - Dick, seni ha-in şey! - Salıverin şu" - ama gerçekten çok acelem olduğundan ve kaybedecek bir saniyem bile bulunmadığından ayrılışımı gönülsüzce hızlandırmak zorunda kaldım ve *hemen* çıkıp gittim - bunun biraz nezaketsizlik olduğunu itiraf ediyorum.

Bay Blackwood'dan ayrıldıktan sonra temel hedefim tavsiyesine uyararak hemen başımı belaya sokmaktı ve bu amaçla günün çoğunu Edinburgh'ta gezinip çılgınca maceralar arayarak geçirdim - hislerimin yoğunluğuna ve yazmaya niyetlendiğim makalenin derinliğine uygun maceralar. Bu gezintide zenci uşağım Pompey ve Philadelphia'dan yanımda getirmiş olduğum - hep kucağımda taşıdığım minik köpeğim Diana bana eşlik etti. Ama üstesinden gelmeye kalkıştığım bu güç girişimi ancak akşama doğru başarabildim. Başıma önemli bir olay geldi ve aşağıdaki heterojen tonla yazılmış Blackwood makalesi bu olayı anlatmaktadır ve onun ürünüdür.

Bir Kudüs Öyküsü

Intonsos rigidam in frontem ascendere canos

Passus erat —

LUCAN.

kdı bir yük.

ÇEVİRİ.

"Hemen surlara gidelim," dedi Abel-Phittim, Buzi-Ben-Levi'yle Ferisi Simeon'a, Temmuz ayının onuncu gününde, dünyanın üç bin dokuz yüz kırk bir seanesinde. -"Hemen Benyamin kapısının yanındaki, Davud şehrindeki, sünnetsizlerin kampının karşısındaki surlara gidelim. Çünkü şimdi gün doğduğundan, bu dördüncü nöbetçinin son saati; ve putperestler Pompey'in vaadini yerine getirmek üzere bizi kurbanlık kuzularla bekliyorlardır."

Simeon, Abel-Phittim ve Buzi-Ben-Levi kutsal Kudüs şehrindeki, ayınler sırasında cemaatten bağış toplayan adamlar, Gizbarımlerdi.

"Evet," diye yanıtladı Ferisi, "çabuk olalım; kafirlerin bu cömertliği alışıldık bir şey değil; ve Baal'a tapanlar hep döneke olmuştur."

"Döneke ve hain oldukları Tevrat'ın ilk beş kitabı kadar doğru," dedi Buzi-Ben-Levi, "ama yalnız Adonaililere karşı böyleler. Ammonitlerin kendi çıkarlarını gözetmediği nerede görülmüş? Bence bize Tanrı'nın sunağı için kuzu vermeleri büyük bir cömertlik değil. Ne de olsa kuzu başına otuz gümüş şekel alıyorlar!"

"Ama Ben-Levi, unutuyorsun," diye karşılık verdi Abel-Phittim, "şimdi En Yüce'nin şehrini kafirce kuşatmakta olan Roma Pompeyi sunak için satın aldığımız kuzuları ruhu değil bedeni beslemekte kullanmayacağımızdan emin olamaz."

"Şimdi, sakalımın beş köşesi adına," diye haykırdı, Vuranlar mezhebinden olan (ayaklarını kaldırıma vurmak suretiyle yaralayarak yürümeleri daha az ateşli zahitler için bir rahatsızlık kaynağı, bir kınama nedeni -yeteneksiz yürüyücüler için tökezleten bir engel- olan küçük bir mezhep) Ferisi - "bir rahip olarak tıraş etmemin yasaklandığı sakalımın beş köşesi adına! - demek Romalı kafir ve putperest zıppıktının birinin bizi en kutsal, adanmış şeyleri bedenine arzularına tahsis etmekle suçlayacağı günleri de görecektik! O günler"-

"O barbarın güdülerini sorgulamayalım," diye araya girdi Abel-Phittim, "çünkü bugün onun para hırsından ya da cömertliğinden ilk kez faydalanıyoruz. En iyisi bir an önce surlara gidelim ki, ateşini cennetin yağmurlarının söndüremeyeceği ve dumandan sütunlarını hiçbir tapınağın geri çeviremeyeceği o sunak adaksız kalsın."

Şhrin, saygıdeğer Gizbarimlerin aceleyle gittiği ve mimarı Kral Davut'un adını taşıyan kesimi, Kudüs'ün en sağlam surlarla çevrili kısmı olarak kabul ediliyordu. Dik ve yüksek Siyon tepesi üstüne inşa edilmişti. Burada, kayalar-dan yontulmuş geniş, derin bir hendek, iç kenarına dikilmiş son derece sağlam bir sur tarafından korunuyordu. Bu sur düzenli aralıklara yayılmış beyaz mermerden dörtgen kalelerle bezenmişti. En alçağının boyu altmış, en yüksekliğinin-ki yüz yirmi kol boyuydu. Ama Benyamin kapısının etrafında sur kesinlikle hendeğin kenarından yükselmüyordu. Tam tersine, hendekle kale duvarının dibi arasında iki yüz elli kol boyunda dik bir uçurum vardı. Bu, sarı Moriah Dağı'nın bir parçasıydı. Böylece Simeon ve arkadaşları Adoni-Bezok adlı kuleye çıktıklarında -Kudüs'teki en yüksek kule ve kuşatan orduyla konuşmaların genelde yapıldığı yer- düşman kampına Cheops Piramidi'ninkinden ve Belus tapınağınıninkinden pek çok ayak daha fazla bir yükseklikten baktılar.

"Doğrusu," diye iç geçirdi Ferisi, uçurumun ötesine başı dönerek bakarken, "sünnetsizlerin sayısı kumsaldaki kumlar kadar çok - kırlardaki çekirgeler kadar! Kral'ın vadisi Adommin'in vadisi olmuş."

"Ama yine de," diye ekledi Ben-Levi, "Aleften Tau'ya dek - kırdan surlara dek - bana Yod harfinden daha büyük görünen tek bir cahil - bir tane bile - gösteremezsin!"

"Gümüş şekelleri bir sepete koyup sarkıtın!" diye seslendi Romalı bir asker boğuk, sert, Pluto'nun diyarından geliyormuş gibi çıkan bir sesle. "Soylu bir Romalının çenesinin kırılmasına sebep olan o lanet olası paraların bulunduğu sepeti indirin! Sizin o putperestçe ısrarlarınızı dinlemeye tenezzül eden efendi-

miz Pompeius'a olan minnettarlığınızı böyle mi gösteriyorsunuz? Tanrı Phoesus, ki gerçek bir tanrıdır, bir saattir arabasının üstünde - ve siz güneş doğarken surlarda olmayacak mıydınız? Aedepol! Dünya fatihi olan bizlerin her köpek kulübesinin duvarları önünde durup köpeklerle konuşmaktan başka işi yok mu sanıyorsunuz? İndirin şunu! -Yalnız değersiz paranız renkçe parlak ve ağırlıkça tam olsun!"

"El Elohim!" dedi Ferisi, Romalı yüzbaşının ahenksiz sesi uçuşunun sarp kayalıklarında yankılanıp tapınak yönünde yok olurken - "El Elohim! - Tanrı Phoebus da kim? - Bu kafir kimi çağırıyor? Sen, Buzi-Ben-Levi! Sen Musevi olmayanların kanunlarını bilirsin ve Teraphim'le ilgilenenlerin arasında yaşıdın! - Bu kafir Nergal'den mi bahsediyor? - Yoksa Ashimah'tan mı? - Nibhaz'dan mı? - Tartak'tan mı? - Adramalech'ten mi? - Anamalech'ten mi? - Succoth-Benith'ten mi? - Dagon'dan mı? - Belial'dan mı? - Baal-Perith'den mi? - Baal-Peor'dan mı? - Baal-Zebub'dan mı?"

"Doğrusu hiçbirinden bahsetmiyor - ama dikkat et de ip ellerinin arasından fazla hızlı kaymasın - çünkü sepet şuradaki kaya çıkıntısına takılırsa tapınağın kutsal eşyaları feci bir şekilde dökülür."

Ağır, yüklü sepet kabaca yapılmış bir mekanizmanın yardımıyla dikkatle kalabalığın arasına indirildi. Baş döndürücü yükseklikten, Romalıların etrafına doluştuğu görülebiliyordu. Ama büyük yükseklikten ve havanın sisli olmasından dolayı ne yaptıkları net olarak seçilemiyordu.

Yarım saat geçmişti bile.

"Geç kalacağız," diye iç geçirdi Ferisi, bu sürenin bitiminde uçuşuma bakarken -"geç kalacağız! Katholin bizi görevden alacak."

"Artık," diye karşılık verdi Abel-Phittim, "artık bir elimiz yağda, bir elimiz balda yaşayamayacağız - artık sakallanınız buhur kokmayacak - belimize Tapınağın keten kumaşlarını saramayacağız."

"Raca!" diye küfretti Ben—Levi. "Raca! Bizi dolandırıp paramızın üstüne mi yatmak istiyorlar? Yoksa, Musa adına! Şekellerini mi tartıyorlar?"

"Sonunda işaret verdiler!" diye haykırdı Ferisi. "Sonunda işaret verdiler! - Çek, Abel-Phittim! Ve sen, Buzi-Ben-Levi, çek! Çünkü ya barbarlar hâlâ sepeti tutuyor, ya da Tanrı içine semiz bir hayvan koymaları için kalplerini yumuşattı!" Ve Gizbarimler çektiler, yükleri hâlâ koyulaşan sisin içinde sallanarak olanca ağırlığıyla yukarı çıkarken.

"Booshoh he!" -Bir saat kadar sonra, ipin ucunda bir şey belli belirsiz görününce Ben-Levi'nin dudaklarının arasından çıkan nida buydu -"Booshoh he!"

"Booshoh he! - Ne ayıp! - Engedi'nin sık çalılıklarından gelme, Jehosaphat vadisi kadar dayanıklı bir koç bu!"

"Sürünün ilk doğan hayvanı bu," dedi Abel-Phittim, "onu melemesinden ve bacaklarını masumca kıvrmasından tanıdım. Gözleri Pectoral'ın mücevherlerinden daha güzel ve eti Hebron'un balı gibi."

"Bashan meralarından semiz bir buzağı bu," dedi Ferisi, "putperestler bize çok iyi davrandı! Haydi bir mezmur okuyalım! Teşekkürlerimizi kaval, santur ve arpia iletelim!"

Hafif bir homurtu iri bir cfo/nt/zanvarlığını ancak sepet Gizbarimlerin birkaç kadem kadar yakınına geldiğinde ele verdi.

"Şimdi El Emanu!" dedi üçlü yavaşça ve yukarı çevrilmiş gözlerle, ipi bırakırlarken ve domuz barbarların arasına düşerken, "El Emanu! - Tanrı bizimle olsun! - *Aá ağza alınmaz et bu!*"

1836

Bitmiş Adam

Son Bugaboo ve Kickapoo Seferi'nden Bir Öykü

Plairez, plairez, me yaix, d fondez-vous ai eau!

CORNEILLE. - (*Le Cid*, III, iii.)

O pek yakışıklı, hoş adamla, Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'le nerede tanıştığımı şimdi hatırlamıyorum. Beni onunla *birinin* tanıştırdığından eminim - bir toplantıda tanıştırıldığımızı biliyorum - önemli bir şey hakkında konuştuğumuzdan da şüphem yok - bunu bir yerde yaptığımızı kesinlikle inanıyorum - ama neresiydi, anlaşılmaz bir şekilde unuttum. Aslında tanıştırılırken heyecanlıydım ve utanıyordum, bu yüzden ne zamana, ne de mekana fazla dikkat edebildim. Heyecanlı bir yapım var. Bu bana ailemden geçen bir kusur. Elimde değil. Özellikle de bir gizem kokusu almışsam - herhangi bir şeyi tam olarak kavrayamamışsam - hemen acınası bir heyecana kapılıyorum.

Bahsettiğim adam her yönüyle dikkate değer biriydi -evet, *dikkate değer*, gerçi bu tanım demek istediğim şeyi karşılayamayacak kadar zayıf kalıyor ama-öyleydi. Boyu yaklaşık bir seksen, görünüşü fevkalade buyurgandı. İyi eğitim aldığını ve soylu bir aileden geldiğini belli eden ayrıcalıklı bir havası vardı. Bu konuda -Smith'in kişisel görünüşü konusunda- ayrıntılara girmekten hüzünlü bir tatmin duygusu alıyorum. Saçlarına Brutus bile hürmet ederdi. Başka hiçbir şey böylesine yoğun bir canlılık ve parlaklıkla dalgalanamazdı. Kapkara-aydı. Favorilerinin de rengi, daha doğrusu renksizliği buydu. Bunlardan bahsederken elimde olmadan şevke geliyorum görüyorsunuz. Onların yeryüzündeki en güzel favoriler olduklarını söylemek abartmak olmaz. Her halükarda çevreledikleri ve bazen kısmen gölgeledikleri ağız tamamen eşsizdi. Bu ağızda düşünülebiyecek en düzgün ve en parlak beyaz dişler vardı. Aralarından her

uygun anda öyle net, melodik ve güçlü bir ses çıkıyordu ki, eşi benzeri yoktu. Gözleri de epey dikkatimi çekmişti. Koyu elaydılar. Son derece iri ve parlaktılar. Bu gözlerin etrafında yüzündeki o derin ifadeyi doğuran o ilginç kırışıklıklar beliriyordu sık sık.

Generalin göğsü tartışmasız şimdiye kadar gördüğüm en biçimli göğüstü. Muhteşem uyumunda tek kusur bulamazdınız. Bu sıradışılık sayesinde, mermer Apollo'yu bile küçük düşürüp yüzünü kızartabilecek bir çift omzu kusursuzca taşıyordu. Biçimli omuzlara karşı tutkum vardır ve daha önce hiç kusursuz omuz görmemiş olduğumu söyleyebilirim. Kollan da son derece biçimliydi. Bacakları da kollannın gerisinde kalmıyordu. Bunlar gerçekten olabilecek en iyi bacaklardı. Bu konudaki bütün uzmanlar bacaklarının iyi olduğunu kabul ederdi. Ne fazla kalın, ne fazla inceydiler - yani ne kaba, ne cılızdılar. Os femoris'inin kıvrımından daha zarif bir şey düşünemiyorum. Kamış kemiklerinin arkasındaki, orantılı baldırlanna doğru yükselen çıkıntılann boyutları tam olması gerektiği gibiydi. Tanrım, keşke genç ve yetenekli heykeltıraş arkadaşım Chiponchipino, Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'in bacaklarını görebilseydi.

Böylesine yakışıklı adamlann sayısı sebepler ya da böğürtlenler kadar fazla olmasa da, demin bahsettiğim o *dikkate değer* şeyin -bu yeni tanışımın yaydığı o tuhaf je ne sais quoi havasının-sadece fiziksel kusursuzluğunda yattığına inanamıyordum bir türlü. Belki de tavırlanndaydı. Ama bu hususta da eminmiş gibi yapamazdım. Duruşunda kurallara fazla bağlılık, bir katılık vardı. Her hareketine ölçülü ve, nasıl desem, köşeli bir kesinlik hakimdi. Bu hakimiyet, daha ufak cüsseli birinde görülse kesinlikle hoş gelmezdi. Yapmacıklık, kendini beğenmişlik ya da kendini baskı altında tutma olarak algılanırdı. Ama onun gibi iri cüsseli bir adama mağrurluk, buyurganlık havası, kısacası devasa boyutlarının vakarına uygun bir nitelik katıyordu.

Beni General Smith'le tanıştıran nazik arkadaşım kulağıma adamla ilgili birkaç söz fısıldamıştı. *Dikkate değer* biriydi -son *derece* dikkate değer biri- aslında çağın en dikkate değer adamlarından biriydi. Kadınların da gözdesiydi. Bunun başlıca sebebi cesaretiyle nam salmış olmasıydı.

"Bu konuda rakipsizdir -gözü hiçbir şeyi görmez- oturup ateş bile yer," dedi arkadaşım, sesini iyice alçaltarak. Sesindeki gizem havası beni heyecanlandırmıştı.

"Oturup ateş bile yer. Bunu Güney'de Bugaboo ve Kickapoo Kızılderilileriyle

yapılan son büyük bataklık savaşında kanıtladı." (Arkadaşım gözlerini iyice açtı). "Tanrım! - Kan ve gürlemeler arasında! *Kahramatıhklan* olağanüstü! - Adını duymuşsundur herhalde? - bu işte o adam-"

"Vay adamım, *naslın?Ne* var ne yok? Seni gördüğüme gerçekten *çok* sevindim!" diyerek tam burada araya girdi General. Yaklaşırken arkadaşımın elini kavradı ve ben takdim edilirken kaskatı eğilip selam verdi. O sırada daha önce hiç bu kadar net ve güçlü bir insan sesi duymadığımı düşünmüştüm (hâlâ da öyle düşünmekteyim). Ama *şunu* da söylemeliyim ki tam o anda araya girmesine üzül müştüm, çünkü arkadaşımın Bugaboo ve Kickapoo seferi hakkında fısıldamaya başladığı şeyler, bu savaşın kahramanını adamakıllı merak etmeme yol açmıştı.

Ancak Fahri Tuğgeneral John A.B.C Smith'in son derece zevkli ve ilginç sohbeti bu üzüntüden kısa sürede kurtulmamı sağladı. Arkadaşım hemen yanımdan ayrıldı ve biz iki kişi epey uzun bir sohbet yaptık. Sadece iyi vakit geçirmekle kalmamış, aynı zamanda *gerçekten* pek çok şey öğrenmiştim. Böylesine akıcı konuşan ya da böylesine geniş bir genel kültür birikimine sahip birini ilk kez görüyordum. Ancak o anda en çok ilgimi çeken konuya değinmekten kendisine uygun bir tevazuyla kaçındı. Bugaboo savaşında geçen gizemli olayları kastediyorum. Ben de kendimce incelik gösterip bu konuyu açmadım. Oysa aslında konuyu açmak için içimde büyük bir dürtü vardı. O yiğit askerin felsefi konuları tercih ettiğini ve özellikle mekanik icatlar sahasındaki hızlı gelişmelerden bahsetmekten hoşlandığını fark ettim. Aslında konuşmayı nereye çekersem çekeyim dönüp dolaşıp bu noktaya getiriyordu.

"Kesinlikle eşi benzeri görülmemiş harika bir çağda yaşayan, harika insanlarız biz," diyordu. "Paraşütler, demiryolları - insan tuzakları ve yaylı tüfekler! Buharlı gemilerimiz bütün denizlerde. Nassau balonu Londra'yla Timbuktu arasında düzenli seferlere başlamak üzere (her iki yönde gidiş sadece yirmi sterlin). Peki ya elektromanyetiğin o müthiş ilkelerinin toplumsal yaşam - sanat - ticaret - edebiyat üzerinde yaratacağı ani, muazzam etkiyi kim hesaplayacak! Hepsi bu kadar da değil! icatların sonu yok. Her gün en harika - en dahice ve *şunu* da ekleyeyim ki Bay - Bay - Thompson'du sanırım - dediğim gibi, *şunu* da ekleyeyim ki en *fyadh* - gerçekten en *fyadh* mekanik icatlar mantar gibi bitiyor - veya daha mecazi bir örnek vermem gerekirse mesela - ah - çekirgeler - çekirgeler gibi, Bay Thompson - etrafımızda - hah - hah - hah - sıcırayıp duruyorlar!"

Adım kesinlikle Thompson değil. Ama General Smith'ten ayrılırken adama karşı duyduğum ilginin artmış olduğunu, konuşma yetisinden son derece etkilenmiş ve bu mekanik icatlar çağında yaşamakla tadını çıkardığımız değerli ayrıcalıkların derin bir şekilde bilincine varmış olduğumu söylemem gereksiz. Ancak merakımı tamamen giderememiştim. Fahri Tuğgeneral ve özellikle de Bugaboo ve Kickapoo seferi sırasında olan ve Generalin *quorum pars magna* & AX o müthiş olaylar hakkında yakın arkadaşlarım arasında bir araştırma yapmaya karar verdim.

Karşıma çıkan ilk fırsatı değerlendirmekte *horresco referens* hiç duraksamadım. Rahip Doktor Drummummupp'ın kilisesinde bir Pazar günü tam vaaz sırasında sadece uzun sırada değil, aynı zamanda da değerli ve konuşkan biri olan ufak tefek arkadaşım Bayan Tabitha T. Thus'ın yanında oturmakta olduğumu fark edince kendimi kutladım. Bunda haklıydım, çünkü Fahri Tuğgeneral John A.B.C. hakkında bir şeyler bilecek biri varsa bence o kesinlikle Bayan Tabitha T. idi. Birkaç işaretleşmeden sonra *sotto voce* devam edip canlı bir diyaloga başladık.

"Smith!" dedi, son derece açıkça sorduğum soruya karşılık olarak. "Smith! General John A.B.C. mi? *Onun* hakkında her şeyi *bildiğini* sanıyordum! Çağımız muhteşem icatlar çağı! Korkunç bir olaydı! Kickapoolar, yabancılar sürüsü! - Bir kahraman gibi dövuştü - kahramanlıkları olağanüstü - ismi sonsuza dek anılacak. Smith! Fahri Tuğgeneral John A.B.C! Herhalde biliyordur, o adam-"

"Adam," diye araya girdi Doktor Drummummupp en yüksek sesiyle ve kürsüye neredeyse üstümüze devirecek kadar şiddetle vurarak; "kadından doğan adam fazla ömre sahip değildir. Büyür ve bir çiçek gibi kesiliverir!" Sıranın ucuna doğru gitmeye başladım. Bu arada rahibin bakışlarından kürsü için neredeyse yıkıcı sonuçlar doğuran o hiddetin kaynağının arkadaşımın fısıldaşmamız olduğunu anlamıştım. Yapabileceğim bir şey yoktu. Bu yüzden oturup bir kurban gibi o son derece önemli vaazı vakarlı bir sessizlik içinde uslu uslu dinledim.

Ertesi akşam Rantipole tiyatrosuna, biraz geç bir saatte gittim. Burada o cana yakın ve her şeyden haberdar, muhteşem varlıkların, Bayan Arabella ve Bayan Miranda Cognoscenti'nin locasına girmekle merakımı hemen gidereceğimden emindim. Ünlü trajedi aktörü Climax, dolu bir salona lago'yu oynuyordu. İsteklerimi ifade etmekte biraz zorlandım; özellikle de locamız perdenin yanın-

da ve sahneye çok yakın olduğu için.

"Smith mi?" dedi Bayan Arabella, sonunda sorularımın hedefini anlayınca.

"Smith mi? General John A.B.C. mi?"

"Smith mi?" diye sordu Miranda düşünceli bir sesle. "Tanrım, hiç daha yakışıklı bir adam gördün mü?"

"Asla ham'fendi, ama *lütfe*n söyleyin-"

"Veya o kadar eşsiz bir zerafet?"

"Kesinlikle hayır! Ama *lütfe*n anlatın-"

"Veya sahne etkisini böylesine iyi değerlendirebilen bir başkasını?"

"Ham'fendi!"

"Veya Shakespeare'in güzelliklerini daha derinden anlayan birini? Şu bacağa baksana!"

"Kahretsin!" deyip tekrar kız kardeşine döndüm.

"Smith mi?" dedi. "General John A.B.C. Smith mi? Korkunç bir olaydı, değil mi? Şu Bugaboolar da ne yabani — vahşiler sürüsü — ama muhteşem bir icatlar çağında yaşıyoruz! - Smith! - Ah evet! Büyük bir adam - tam bir yiğit - ismi sonsuza dek anılacak - kahramanlıkları olağanüstü! *Demek hiç duymada!*" (Bunu çığlık atarak söyledi.) "Tanrım! O adam-"

" ————— adam otu

Ya da dünyanın bütün uyku getiren şurupları
Yetmeyecek düne borcun olan O tatlı uykuya
dalmana!"

diye gürledi Climax kulağımın dibinde. Bir yandan da yumruğunu suratıma sallayıp duruyordu. Buna katlanamazdım ve katlanmadım da. Cognoscetilerin yanından hemen ayrılıp sahne arkasına geçtim ve o sefil serseriye öyle bir dayak attım ki, eminim hayatının sonuna kadar hatırlayacaktır.

Tatlı dul Bayan Kathleen O'Trump'ın partisinde benzer bir hayal kırıklığı yaşamayacağımdan emindim. Bu yüzden oyun masasında sohbet etmek için o güzel ev sahibesinin karşısına oturur oturmaz, yanıtları huzurum için son derece gerekli hale gelmiş olan o soruları hemen sormaya giriştim.

"Smith mi?" dedi partnerim, "General John A.B.C mi? Korkunç bir olaydı, değil mi? Karo mu demiştin? O Kickapoolar ne korkunç yabaniler! Vist oynuyoruz Bay Tattle - ama icatlar çağında yaşıyoruz, kesinlikle - kesinlikle par excellence çağında - Fransızca biliyor musunuz? Oh, gerçek bir kahraman - tam

bir yiğit - kupa yok mu Bay Tattle? İnanmıyorum! İsmi sonsuza dek anılacak - kahramanlıkları olağanüstü! Demek hiç duymadın!! O adam-"

"Adam mı? - Yüzbaşı Adam mı?" diye haykırdı ufak tefek, gereksiz bir kadın odanın diğer ucundan. "Yüzbaşı Adam'ın düellosundan mı bahsediyorsunuz? Oh, mutlaka dinlemeliyim - lütfen anlatın - devam edin Bayan O'Trump! Lütfen hemen devam edin!" Ve Bayan O'Trump devam etti. Ya vurulmuş ya da asılmış olan, veya hem vurulması, hem de asılması gereken Yüzbaşı Adam diye birinden bahsedip durdu. Evet! Bayan O'Trump devam etti, bense - bense çekip gittim. O akşam Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'e ilişkin daha fazla bir şey duyma şansım yoktu.

Yine de bu kötü şans dalgasının sonsuza dek sürmeyeceğini söyleyerek kendimi avutuyordum. Böylece bilgi almak için o büyüleyici küçük meleğe, zarif Bayan Pirouette'ye gittim.

"Smith mi?" dedi Bayan P., birlikte döne döne dans ederken. "Smith mi? General John A.B.C. mi? O Bugabooların yaptığı ne korkunçtu, değil mi? Şu kızilderililer ne korkunç yaratıklar! Ayağıma basıyorsunuz! Ne ayıp. - Çok cesur bir adam, zavalıcık! Ama bu çağın icatları muhteşem - oh Tanrım, nefesim kesildi - tam bir yiğit - kahramanlıkları olağanüstü - demek hiç duymada!! - İnanmıyorum - oturup seni aydınlatmam gerekecek - Smith! O adam-"

"Adamın zoruna bak!" diye öfkeyle haykırdı Bayan Bas-Bleu, ben Bayan Pirouette'yi bir sandalyeye götürürken. "Duyulmuş şey mi? Man-Fred diyorum, kesinlikle Man-Friday değil." Bayan Bas-Bleu bana oldukça buyurgan bir tavırla el etti ve Lord Byron'ın şiirsel dramalarından birinin adı üstüne onunla tartışmak üzere Bayan P.'nin yanından hemen ayrılmak zorunda kaldım. Şiirin adının Man-Fred değil kesinlikle Man-Friday olduğunu hararetle savunduktan sonra geri döndüğümde Bayan Pirouette'yi bulamadım. Evime Bas-Bleus'un yedi ceddine küfrederek, oldukça sinirli bir halde döndüm.

Şimdi işler oldukça ciddi bir hal almıştı. Hemen yakın dostum Bay Theodore Sinivate'yle görüşmeye karar verdim. Çünkü hiç değilse ondan net bilgiler alabileceğimi biliyordum.

"Smith mi?" dedi, o çok bilinen heceleri uzatma âdetiyle. "Smith mi? General John A.B.C. mi? O Kickapo-o-o-olar da amma yabaniymiş değil mi? Değil mi? Tam bir yiğit - yazık oldu vallahi! Mükemmel bir icatlar çağı! Ka-a-ahramanlıklar olağanüstü! Bu arada Yüzbaşı Ada-a-a-am'dan bahsedildiğini işitmiş miydin?"

"Yüzbaşı Adam'ın canı cehenneme!" dedim. "Lütfen hikayene devam et."

"Hımm! Peki! Kesinlikle la *méme* ch-o-ose, Fransa'da dediğimiz gibi. Smith ha? Tuğgeneral John A-B-C mi? Şimdi sen," - (Bay S. burada parmağını burnunun yanına koymayı uygun buldu) - "şimdi sen gerçekten, sahiden Smith'in başına gelenleri bilmediğini mi ima ediyorsun? Smith mi? John A-B-C mi? Ama o adam-"

"Bay Sinivate," dedim yalvarırcasına, "o maskeli adam mı?"

"Ha-a-ayır!" dedi çok bilmiş bir bakış fırlatarak. "A-a-a-aydaki adam da değil."

Bu yanıtın kesinlikle büyük bir hakaret olduğuna karar verdim ve evi hemen büyük bir küskünlükle terk ettim. Arkadaşım Sinivate'yi çok yakında bu bir centilmene yakışmayan soysuzca tavrından ötürü hesaplaşmaya davet etmeye karar vermiştim.

Ancak bu arada kesinlikle peşine düştüğüm bilgiden vazgeçmek niyetinde değildim. Hâlâ bir kaynağım vardı. Kaynağın tam başına gidecektim. Hemen General'e gidecek ve ondan açıkça bu berbat gizemi aydınlatmasını talep edecektim. En azından bu şekilde belirsizliğe meydan vermeyecektim. Açık, olumlu, buyurgan bir tavırla konuşacaktım - kısa ama - Tacitus ya da Montesquieu kadar özlü.

Ona gittiğimde vakit erkendi ve General o sırada giyiniyordu. Ben bunun çok acil bir mesele olduğunda diretince yaşlı bir zenci uşak beni hemen yatak odasına götürdü ve ziyaretim sona erene dek de odadan çıkmadı. Odaya girerken etrafıma bakınıp Generali aradım tabii, ama önce göremedim. Yerde, ayaklarımın dibinde büyük ve oldukça tuhaf görünüşlü bir bohça vardı. Dünyanın en keyifli ruh halinde olmadığımndan bohçayı yolumdan uzaklaştırmak için bir tekme savurdum.

"Hımm! Öh! Çok nazikçe bir davranış!" dedi bohça, dünyanın en alçak, ince ve komik seslerinden biriyle. Bir cırlamayla ısıklı karışımını andırıyordu. Hayatımda böyle ses duymamıştım.

"Öh! Çok nazikçe bir davranış olduğunu söylemeliyim."

Bir dehşet çığlığı atıp odanın diğer ucuna kaçtım.

"Tanrım! Sevgili dostum," diye tekrar ısıklı çaldı bohça, "ne - ne - ne - ne var? Sanki beni tanı mıyormuş gibisin."

Buna ne diyebilirdim - ne diyebilirdim? Sendeleyerek bir koltuğa çöktüm ve ardına kadar açılmış gözlerim ve ağızımla bu şaşırtıcı olayın çözümünü bekledim.

"Ama beni tanımaman çok tuhaf değil mi?" diye tekrar cırladı o belirsiz şey. Şimdi döşemede anlaşılmaz bir değişim geçirmekte olduğunu görebiliyordum. Hareketleri çorap giyen birininkine çok benziyordu. Ancak görünürde sadece tek bir bacak vardı.

"Ama beni tanımaman çok tuhaf değil mi? Pompey, şu bacağı getirsene!" Pompey ona oldukça iri ve çoraplı bir bacak uzattı. Yaratık bacağı bir çırpıda taktıktan sonra önümde dimdik ayakta durdu.

"Kanlı bir savaştı," diye devam etti yaratık, kendi kendine konuşurcasına. "Ama Bugaboolarla ve Kickapoolarla savaşan insan bir iki sıyrıkla kurtulmayı bekleyemez tabii. Pompey, şu kolu da uzatır mısın? Thomas," (bana döndü) "kesinlikle takma bacak piyasasında bir numaradır. Ama olur da bir kola ihtiyaç duyarsan sevgili dostum, sana gerçekten Bishop'ı tavsiye ederim." Pompey ona bir kol taktı.

"Üstünde epey çalıştık. Şimdi omuzlarımla göğsümü tak kara köpek! En iyi omuzları Pettitt yapar, ama bir göğüs için DucroWa gitmelisin."

"Göğüsler!" dedim.

"Pompey, şu peruğu *ne zaman* getireceksin? İnsanın kafa derisinin yüzölme - si berbat bir şey tabii, ama saçlar için De L'Orme'ye gidebilirsin."

"Saçlar! "

"Şimdi dişlerimi ver zenci! İyi dişler istiyorsan hemen Parmly'ye gitmelisin. Fiyatı yüksektir ama işçiliği mükemmeldir. O dev Bugaboo tüfeğinin kabzasını suratıma indirdiğinde epey iri parçalar yuttum."

"Kabza! İndirmek!! Göz göre göre!!!"

"Ha evet, bu arada gözüm de şurada işte. Pompey, tembel herif, şunu taksana! O Kickapoolar insanın gözünü bir anda oyuveriyor. Ama Dr. Williams tanınmasa da gerçekten işinin ehli. Yaptığı gözlerle ne kadar iyi görüyorum bilemezsin."

Şimdi önümdeki nesnenin yeni tanışım Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith olduğunu açıkça görmeye başlıyordum. Pompey'in faaliyetleri itiraf etmeliyim ki adamın görünüşünde çarpıcı bir değişim yaratmıştı. Ama sesi beni hâlâ şaşırtıyordu. Ancak bu açık gizem bile hemen aydınlandı.

"Pompey, seni kara hergele," diye cırladı General. "Damaksız çıkmama gönlün razı olmaz herhalde?"

Bunun üzerine zenci bir özür mırıldanarak efendisinin yanına gitti ve bir at binicisinin çok bilmiş edasıyla ağzını açıp içine tuhaf görüntülü bir makine yerleş-

tirdi. Bu işi nasıl öyle hünerle yaptığını tam olarak anlayamadım. Ancak General'in yüzündeki ifade bir anda, şaşırtıcı bir şekilde değişti. Tekrar konuştuğunda tanıştığımızda dikkatimi çeken o yoğun tını ve güç, sesine geri dönmüştü.

"Kahrolası serseriler!" dedi. Bunu öyle net bir sesle söylemişti ki irkildim. "Kahrolası serseriler! Sadece damağımı çökertmekle kalmadılar, dilimin en az sekizde yedisini kesme zahmetine de girdiler. Ama iş böyle şeylere gelince Amerika'da gerçekten Bonfanti gibisi yoktur. Sana onu güvenle tavsiye edebilirim." (Burada General eğilerek selam verdi.) "Ve seni temin ederim ki şu anda bu tavsiyede bulunuyor olmak bana büyük bir haz veriyor."

İnceliğine olabildiğince nazikçe teşekkür ettikten sonra yanından hemen ayıldım, işin aslını tamamen anlamıştım. Uzun süredir kafamı meşgul eden gizemi tamamen çözmüştüm. Her şey ortadaydı. Apaçıktı. Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith, o adam -bitmiş adamı.

1839

Çan Kulesindeki Şeytan

Saat kaç?-ESKİ DEYİŞ

Dünyanın en güzel yerinin Hollanda'daki Vondervotteimittiss kasabası olduğunu -heyhat! *Artık değil*- herkes az çok bilir. Yine de ana yollardan biraz uzakta, ücra bir yerde bulunduğundan okuyucularımdan oraya gidenlerin pek fazla olmadığını sanıyorum. Gitmemiş olanlar için bu kasabadan biraz bahsetmem yerinde olur. Aslında yakınlarda kasabanın başına gelen felaketi anlatarak kasaba sakinlerine sempati duyulmasını sağlamak niyetinde olduğum için bu daha da büyük bir gerekliliğe dönüşüyor. Beni tanıyanlar üstlendiğim bu görevi elimden geldiğince iyi yapacağımdan, katı bir tarafsızlık sergileyeceğimden, verileri ihtiyatla inceleyeceğimden ve otoritelerin yazdıklarını karşılaştıracığımdan kuşku duymayacaktır. Bir tarihçinin görevidir bunları yapmak.

Vondervotteimittiss kasabasının en başından beri şimdiki gibi olduğunu çeşitli kitaplara, elyazmalarına ve yazıtlara dayanarak söyleyebilirim. Ancak ne zaman kurulduğu konusunda ne yazık ki tıpkı bazen bir takım cebir formülleri karşısında bocalayan matematikçiler gibi belirsiz bir belirginlikle konuşmak zorundayım. Bu yüzden kurulduğu tarih bence, kasabanın köklü geçmişini de göz önüne alırsak, rakamsal olarak söylenebilecek herhangi bir sayıdan daha az olamaz.

Vondervotteimittiss isminin nereden geldiğine gelince, ne yazık ki bu konuda da kesin bir şey söyleyemiyorum. -Bu hassas konu üstünde öne sürülen çeşitli fikirler var. Bunların bazıları zekice, bazıları bilgece, bazıları da tam tersi şekilde yazılmış. Hiçbiri bana tatminkar gelmiyor. Belki Grogswigg'in Kroutap-lenttey'inkine oldukça yakın tezini ihtiyatla tercih etmek yerinde olur. Şöyle diyor: "*Vondervotteimittiss - Vonder, lege Donder - Votteimittiss, quasi und Bleit-ziz-Bleit-ziz obsol: Pro Blitzen.*" Bu türetme Kasaba Meclis Binası'nın üstünde-

ki çan kulesinin tepesindeki yazıyla örtüşüyor. Ancak böylesine önemli bir konuya daha fazla değinmek istemiyorum. Bu konuda bilgilenmek isteyen okuyuculara Dundergutz'un *Oratiunculoe de Rebus Proeter-Veteris*'ini öneririm. Ayrıca Blunderbuzzard'ın *De Derivationibus*'unun kırmızı-siyah karakterli Folyo Gotik baskısının 27. sayfadan 5000. sayfaya kadarki kısmını tavsiye ederim. Ayrıca oradaki, Stuffundpuffun el yazısıyla yazılı kenar notlarını Gruntundguzzell'in dipnotlarıyla karşılaştırın.

Vondervotteimittiss isminin nereden ve ne zaman geldiği belirsiz olsa da, daha önce de söylediğim gibi hiçbir değişiklik geçirmemiş olduğundan kuşku duyamayız. Kasabanın en yaşlıları bile bu ismin hep aynı olduğunu söylerler. Hattâ en küçük bir değişikliğin imasını bile hakaret sayarlar. Kasaba yusuvarlak bir vadinin içinde bulunmaktadır. Vadinin çevresi yaklaşık yarım kilometredir ve etrafı alçak tepelerle çevrilidir. Kasaba halkı bu tepeleri aşmayı hiç denememiştir. Öte tarafta hiçbir şey olmadığına inanmak gibi sağlam bir gerekçeleri vardır.

Vadinin oldukça düz ve yassı taşlarla kaplı olan eteklerinde altmış küçük ev bir sıra halinde dizilmiştir. Sırtı tepeye dayalı olan bu evler mecburen ortadaki düzlüğe bakmaktadır. Düzlüğün orta noktasından her eve tam elli beş metre vardır. Her evin önünde küçük bir bahçe vardır. Bu bahçelerin her birinde kavisli bir yol, bir güneş saati ve yirmi dört lahana bulunur. Binalar birbirine o kadar benzer ki hiçbir şekilde ayırt edilemezler. Çok eskiden inşa edildiklerinden mimari tarzları biraz tuhaftır, ama bu canlılıklarına gölge düşürmez. Küçük, kırmızı, siyah uçlu tuğlalardan yapılmadırlar. Bu yüzden duvarları kocaman birer satranç tahtası gibi görünür. Üçgen biçimindeki damları öne dönüktür. Dam saçaklarının ve giriş kapılarının üstünde evin geri kalanı kadar büyük saçak silmeleri vardır. Çatıda çok sayıda kiremit bulunur. Uçları uzun ve kıvrıktır. Binaların ahşap kısımları koyu renklidir ve etraflarında pek çok oyma vardır. Bunların şekilleri birbirinden pek farklı değildir, çünkü Vondervotteimittiss oymacıları hep sadece iki şeyin oymasını yapabilmıştır — saatlerin ve lahanelerin. Ama bunları kusursuzca oyarlar. Keskilerini kullanacak bir yer bulur bulmaz eşsiz dehalarını sergilemeye başlarlar.

Evlerin içi de dışı gibidir. Eşyalar hep aynıdır. Yerler kare çinilerle kaplıdır. İnce, kavisli bacakları olan encik ayaklı sandalyelerle masalar siyah tahtadan yapılmıştır. Şömine alınlıkları geniş ve yüksektir. Alınlığın ön tarafındaki saat ve lahana oymaları yetmezmiş gibi, üstünde tam ortada bir de gerçek saat var-

dır. Muazzam tiktaklar çıkaran bu saate alınlığın iki ucundaki lahana saksıları eşlik eder. Lahanalarla saatin arasında küçük birer porselen adam heykeltciği durur. Heykeltciklerin iri birer göbeği ve bu göbeklerde büyük, yuvarlak birer delik vardır. Bu delikten bakılınca içerde bir saat olduğu görülür.

Ocaklar büyük ve derindir. İçinde kavisli kutük demirleri vardır. Ocak hep yanar ve üstünde lahana turşulu domuz eti kaynayan koca bir kazan vardır. Evin hanımı sürekli bu kazanın başındadır. Ufak tefek, şişman, yaşlı bir kadındır. Mavi gözlü ve kırmızı yüzlüdür. Başına mor ve sarı kurdelelerle süslenmiş, sivri tepeli iri bir kep geçirmiştir. Turuncu renkteki yünlü giysisinin kalça kısmı son derece kabarık, robası çok kısadır. Aslında diğer açılardan da çok kısadır elbise, dizden aşağı inmez. Kadının dizleri ve ayak bilekleri kalındır, ama bu bilekleri bir çift yeşil, hoş çorap örter. Pembe deri ayakkabıları sarı kurdelelerle bağlanmış, bunlara lahana şeklinde düğüm atılmıştır. Sol elinde küçük, ağır bir Hollanda saati taşır. Sağ elinde ise lahana turşusuyla domuz etini karırtırdığı bir kepçe vardır. Yanında tombul bir tekir kedi durur. Kuyruğuna yaldızlı bir oyuncak çalar saat bağlanmıştır. Bunu oraya "oğlanlar" bağlamıştır. Üç tane olan oğlanlar bahçede domuza bakmaktadır. Her biri altmışar santim boyundadır. Üç köşeli amiral şapkaları, kalçalarına kadar inen mor yelekleri, tavşan derisi bol pantolonları, kırmızı yün çorapları, iri sivri tokalı ağır ayakkabıları ve iri sedef düğmeli uzun ceketleri vardır. Ayrıca her birinin ağzında birer pipo, sağ elinde de küçük birer saat bulunmaktadır. Pipolarından bir nefes çekip saate bakar, sonra saate bakıp pipolarından bir nefes çekerler. Son derece şişman ve tembel olan domuz bazen yerdeki tek tük lahana yapraklarını yer, bazen de arkasındaki, o yumurcıkların kedi kadar güzel görünsün diye *kendi* kuyruğuna da bağlamış olduğu yaldızlı çalar saate bir tekme savurur.

Ön kapının hemen önünde, yüksek arkalı, oturak yeri deriden, tıpkı içerdeki sandalye ve masalar gibi kavisli bacaklı ve encik ayaklı bir koltukta evin reisi oturmaktadır. Son derece şişman, kısa boylu, yaşlı bir beydir, iri, yuvarlak gözleri ve devasa bir gerdanı vardır. Giysileri oğlanlarınkı gibidir. Tek farkı piposunun onlarınkilerden büyük olması ve daha fazla duman çıkarabilmesidir. Oğlanlar gibi adamın da bir saati vardır, ama o saatini cebinde taşır. (Aslına bakılırsa ilgilenmesi gereken, saatten daha önemli bir şey vardır; bunun ne olduğunu az sonra açıklayacağım.) Sağ ayağı sol dizinin üstünde, öyle oturmaktadır; yüzünde ciddi bir ifade vardır ve gözlerinden en azından birini sürekli, kararlılıkla düzlüğün ortasındaki dikkate değer bir nesnenin üstünde tutar.

Baktığı şey Kasaba Meclis Binası'nın çan kulesinin içinde bulunmaktadır. Kasaba Meclisi'nin tüm üyeleri son derece kısa, şişman, yağlı, zeki adamlardır, iri, tabak gibi gözleri ve tombul gerdanları vardır. Vondervotteimittiss'in sıradan sakinlerininkinden çok daha uzun ceketleri ve çok daha büyük ayakkabı tokalı vardır. Kasabadaki geçici ikametinden sonra defalarca toplandılar ve şu üç önemli kanıyı benimsediler:

"Eski köye yeni âdet getirmek gereksizdir."

"Vondervotteimittiss'in dışında katlanılabilecek bir yer yoktur." ve

"Saatlerimizle lahanalarımız bize yeter."

Meclis'in toplantı salonunun üstünde çan kulesi, çan kulesinin içinde de çan bölmesi bulunur. Bu bölmenin içinde Vondervotteimittisslilerin kendini bildi bileli gurur ve hayret duyduğu, büyük saat vardır. Deri koltuklarda oturmakta olan yaşlı beylerin gözlerinin çevrili olduğu nesne budur.

Büyük saatin yedi yüzü vardır - her biri çan kulesinin yedi tarafından birindedir - her taraftan görülebilsin diye. Yüzleri büyük ve beyaz, kolları ağır ve siyahtır. Görevi sadece onun bakımını yapmak olan bir görevli vardır. Ama bu görev paralı işlerin en kolayıdır, çünkü Vondervotteimittiss saatinde şimdiye kadar bir sorun çıktığı görülmemiştir. - Son zamanlara kadar böyle bir şeyi ima etmek bile kafirlik sayılırdı. O büyük çan, arşivlerde kaydı olan en eski zamanlardan beri her saat başı düzenli olarak çalmıştır. Aslında bu, kasabadaki diğer saatler için de geçerliydi. Saatin kaç olduğunu öğrenmek için buradan daha iyi bir yere gidilemezdi. O iri çan "On iki!" demenin vakti geldiğine karar verince bütün itaatkar hayranları ağızlarını aynı anda açar, verdikleri ses sanki büyük saatin yankısı olurdu. Kısacası, kasabalılar lahanalarını seviyorlardı, ama saatleriyle gurur duyarlardı.

Az zahmetli çok maaşlı bütün işlere öyle böyle bir saygı duyulur. Vondervotteimittiss'in çan kulesi görevlisi az zahmetli çok maaşlı işlerin en mükemmelinde çalıştığından dünyanın en saygı gören insanıdır. Kasabanın en yüksek mevkili adamıdır. Domuzlar bile ona başlarını kaldırıp saygıyla bakar. Ceketini kasabanın diğer beylerininkinden çok daha uzun - piposu, ayakkabı tokaları, gözleri ve midesi çok daha büyüktür. Gerdanına gelince: Onda çifte gerdan vardır.

Böylece o mutlu Vondervotteimittiss kasabasının tablosunu çizmiş oldum. Böylesine güzel bir resmin tepetaklak olması ne acı!

En bilge kasabalılar arasında bir deyiş vardır. "Tepelerin ardından hayırlı bir

şey gelmez," derler. Bu sözlerde bir kehanet gizliydi adeta. Ve bu kehanet, gerçekleşmek için iki gün önce, saat tam öğlen on ikiye beş kala doğu tarafındaki tepenin zirvesinde son derece tuhaf görünümlü bir nesnenin belirmesini bekliyordu. Böyle bir görüntü tabii ki herkesin ilgisini çekti ve deri bir koltukta oturmakta olan her kısa boylu yaşlı bey gözlerinden birini, diğerini çan kulesindeki saatten ayırmadan, korkuyla o tarafa çevirdi.

Saat on ikiye üç varken söz konusu tuhaf nesnenin oldukça kısa boylu, yabancı görünümlü genç bir adam olduğu anlaşılmıştı. Tepelerden hızla inmekteydi, bu yüzden kısa süre sonra herkes ona iyice bakma fırsatı buldu. Şimdiye kadar Vondervotteimittiss'te görülmüş en kısa boylu adamdı. Teni enfîye renginin koyu bir tonundaydı. Uzun bir kanca burnu, bezelye gibi gözleri, geniş bir ağız ve mükemmel dişleri vardı. Dişlerini sergilemeye özellikle çaba harcıyormuş gibiydi, çünkü sırtırken ağız neredeyse kulaklarına değecekti. Bıyıkları ve favorileri yüzünün geri kalanını gizliyordu. Başı açıktı ve saçı özenle, küçük bukleler halinde yapılmıştı. Üstünde dar, kırlangıç kuyruklu siyah bir ceket (bir cebinden upuzun bir beyaz mendil sarkıyordu), siyah ve kısa bir keşmir pantolon, siyah çoraplar ve fiyonk yapılmış enli saten kurdeleli, bombeli rugan iskarpinler vardı. Bir kolunun altında dev bir şapka, diğer kolunun altındaysa kendisinin neredeyse beş misli bir keman taşımaktaydı. Sol elinde altın bir enfîye kutusu vardı. Tepeden hoplayıp zıplayarak, tuhaf adımlarla inerken kutudan sürekli enfîye çekiyordu; yüzünde olabilecek en yoğun bir tatmin ifadesiyle. Tanrım! Vondervotteimittiss'in dürüst sakinleri için nasıl bir görüntüydü bu!

Açık konuşmak gerekirse, adam her ne kadar sırtsa da yüzü küstah ve sinliydi; ve şaha kalka kalka kasabanın ortasına inerken rugan iskarpinlerinin tuhaf bombeleri epey şüphe uyandırmıştı. Onu o gün gören pek çok kasabalı kırlangıç kuyruklu ceketinin cebinden son derece göze batır bir şekilde sarkan o beyaz patiska mendilin altına bir göz atmak için çok şey verirdi. Ama kasabalıyı asıl kızdıran şey, o alçak züppenin fandango dansı yaparcasına ya da bir fırlıdak gibi döne döne sağa sola giderken attığı adımlarda dünyada ritim diye bir şeyin varlığından, *zamanlamanın* öneminden hiç haberi yokmuş gibi görünmüyordu.

Ancak kasabalılar gözlerini doğru düzgün açma fırsatını daha yeni bulmuştu ki, o serseri ortalarına sıçrayıverdi. Dans adımlarıyla bir oraya bir buraya gitti. Sonra topuklarının üstünde hızla dönüp zıplayarak bir güvercin gibi havalandı

ve Kasaba Meclisi Binası'nın ta tepesindeki çan kulesine kondu. Şaşkınlığa uğrayan çan görevlisi burada tetikte, ancak gene de vakur bir edayla pipo içmekteydi. Ama o ufaklık adam görevlinin burnundan tuttu, şöyle bir çevirip çekti. Elindeki koca şapkayı adamın kafasına geçirip ta ağzına kadar indirdi. Sonra o büyük kemaniyla ona öyle uzun ve öyle temiz bir dayak çekti ki, sanki Vonder-votteimittiss'in çan kulesinde bir bando alayı şeytana gösteri yapıyordu.

Şimdi on ikiye sadece yarım saniye kalmış olmasa bu ilkesizce saldıran kasa-balılan nasıl gözü dönmüşçe bir intikam arayışına yöneltecekti bilemeyiz. Çan çalmak üzereydi ve herkesin saatine iyice bakması mutlak ve öncelik taşıyan bir gereklilikti. Ancak tam bu anda çan kulesindeki adam hiç işi olmadığı halde saati kurcalamaya başladı. Çan artık çalmaya başlamış olduğundan kimse-nin onun hareketlerine dikkat edecek vakti yoktu, çünkü çan seslerini hep birden ağızdan saymalan gerekiyordu.

"Bir!" dedi ses.

"Bir!" diye tekrarladı Vondervotteimittiss'teki deri koltukta oturan kısa boylu beylerin hepsi - "Bir!" dedi saatleri de; "Bir!" dedi oğlanların saati de ve ke-diyle domuzun kuyruklarındaki küçük yaldızlı çalar saatler de.

"iki!" diye devam etti büyük çan; ve

"iki!" diye tekrarladı bütün tekrarlayıcılar.

"Üç! Dört! Beş! Altı! Yedi! Sekiz! Dokuz! On!" dedi çan.

"Üç! Dört! Beş! Altı! Yedi! Sekiz! Dokuz! On!" diye yanıtladı diğerleri.

"On bir!" dedi çan.

"On bir!" diye anlaşılmaya vardı diğerleri.

"On iki!" dedi çan.

"On iki!" diye karşılık verdiler ve sustular. Tamamen tatmin olmuşlardı.

"On üç!" dedi çan.

"Lanet şeytan!" diye soludu kısa boylu yaşlı beyler. Sararmışlar, pipolannı ağızlarından düşürmüş, sağ ayaklarını sol dizlerinden indirmişlerdi.

"Lanet şeytan!" diye inlediler. "On üç! On üç! ! - Aman Allahım, saat - saat On üç! !"

Daha sonraki o korkunç sahneyi tasvire çalışmak boşuna olur. Bütün Vonder-votteimittissliler içler açısı bir velvele kopardı.

"Mideme ne girecek?" diye kükredi oğlanlar. "Bu saatte acıkınm!"

"Pipoma ne oldu?" diye küfretti bütün kısa boylu yaşlı beyler. "Allah kahretsin! Bu saatte tütmesi lazım pipomun!" Ve pipolannı tekrar, büyük bir hiddet-

le doldurup koltuklarına geri yaslandılar ve öyle hızlı ve şiddetle duman çekmeye başladılar ki vadiyi bir anda dolduran dumandan göz gözü görmez oldu. Bu arada bütün lahanalar kızarmıştı. Sanki şeytan bir saat kılığına bürünüp her şeyi ele geçirmişti. Mobilyaların üstüne oyulmuş olan saatler büyülenmişçesine dans etmeye başladı. Şömine raflarının üstündekiler de öfkelerini zor zapt ediyordu ve on üçü öyle durmaksızın çalmaktaydılar, sarkaçlarını öyle kıpır kıpır oynatmaktaydılar ki gerçekten korkunç bir görüntüydü. -Ama en kötüsü, artık kediler de, domuzlar da kuyruklarına bağlanmış olan küçük çalar saatlerden bıkmıştı ve öfkelerini oradan oraya koşarak, tırmalayarak ve oyarak, tiz sesler çıkarıp keskin çığlıklar atarak, miyavlayarak ve cırlayarak, insanların yüzlerine saldırarak, içetekliklerin altına koşarak, yani sonuçta mantıklı bir insanın hayal edebileceği en korkunç gürültü patırtıyı kopararak çıkarıyorlardı. Bu da yetmezmiş gibi, çan kulesindeki o adi küçük yaramaz elinden geleni ardına koymuyordu. - O alçak arada sırada dumanların arasından görülüyordu. Çan kulesinde, yerde sırt üstü yatmakta olan kule görevlisinin tepesinde oturmaktaydı. O habis herif dişlerinin arasında çanın ipini tutuyordu. İpi başıyla çekip duruyor ve çanı öyle bir çaldırıyordu ki, düşüncesi bile kulaklarını tekrar cınlattıyor. Kucağında büyük kemanı vardı. Bunu iki eliyle tutmuş, zamanlamamış ritimmiş aldırmandan (salak herif!) "Judy O'Flannagan'la Paddy O'Raferty"yi çalıyordu.

İşler böyle kötü bir hal alınca orayı tiksintiyle terk ettim. Şimdi doğru saati ve leziz lahanayı seven herkese yardım çağsında bulunuyorum. Hep birlikte Vondervotteimittiss'e gidelim ve o kısa boylu herifi çan kulesinden indirerek kasabaya eski düzenini geri getirelim.

Dört Hayvan Bir Arada; İnsan-Zürafa

Chacun a ses vertus.CREBILLON'LNXERXESÎ.

Antiochus Epiphanes genellikle Peygamber Ezeziel'in Tanrı'sı olarak görülür. Ancak bu onur Cyrus'ın oğlu Cambyses'e daha uygundur. Hem Suriye hükümdarının karakteri ek süslemelere de gerek duymaz. Tahta çıkışı, daha doğrusu hükümdarlığı zorla ele geçişi İsa'nın gelişinden yüz yetmiş bir sene önce gerçekleşmiştir; Efes'teki Diana tapınağını yağmalama girişimi; Yahudilere karşı beslediği amansız düşmanlık; Kudsulakdas'ı kirlletmesi; ve on bir senelik çalkantılı bir hükümranlıktan sonra Taba'da feci bir şekilde ölmesi göze çarpan olaylardır ve bu yüzden çağının tarihçileri tarafından, kişisel yaşamının ve ününün toplamını teşkil eden kafirce, alçakça, zalimce, aptalca ve tuhaf başarılarından daha çok kaydedilmişlerdir.

Sevgili okur, şimdi üç bin sekiz yüz otuz senesinde olduğumuzu düşünelim ve birkaç dakikalığına, insanların yaşadığı en tuhaf şehir olan Antakya'da bulunduğumuzu hayal edelim. Aslında Suriye'de ve başka ülkelerde bu ismi taşıyan, benim bahsettiğimin dışında on altı şehir daha vardı. Ama bizimki Antakya Epidefne ismiyle tanınıyordu, çünkü Defne adlı tanrıyla aynı ismi taşıyan ve ona adanmış bir tapınağın bulunduğu o küçük köyün yakınındaydı. Ülkenin Büyük İskender'den sonraki ilk kralı olan Seleucus Nicanor tarafından (gerçi bu konu üzerinde tartışılmaktadır) babası Antiochus'un anısına inşa edilmiş ve hemen Suriye hükümdarlarının oturduğu yer olmuştu. Roma İmparatorluğunun gelişme döneminde doğu eyaletlerinin valisinin genelde yaşadığı

gl yer de burasıydı; ve pek çok imparator (aralarında özellikle Verus ve Valens'ten bahsedilebilir) vakitlerinin çoğunu burada geçirirlerdi. Ama gördüğüm kadarıyla artık şehre vardık. Kalesine inelim ve şehirle civarına bir bakalım.

"Dağlık yabanın içinden ve sonunda da binalar yabanının arasında sayısız çağlayanla yolunu açan bu geniş ve hızlı ırmağın adı ne?"

Bu Orontes, güney yönünde geniş bir ayna gibi on iki mil kadar uzanıyor ve Akdeniz'in dışında görünürdeki tek su kütlesi. Akdeniz'i herkes görmüştür; ama Antakya'yı görenlerin pek az olduğunu izninizle söyleyeyim. Pek azdır derken, sizin ve benim gibi, modern bir eğitimin avantajlarına sahip olanları kastediyorum. Bu yüzden o denize bakmayı bırakın ve tüm dikkatinizi altımızda uzanan evlere verin. Şimdi üç bin sekiz yüz otuz senesinde olduğumuzu unutmayın. Daha sonrasında -mesela Efendimizin doğumundan sonraki bin sekiz yüz kırk beş yılında olsaydık bu sıradışı görüntüyle karşılaşmayacaktık. Antakya on dokuzuncu yüzyılda acınası, sefil bir hale geldi -yani *gelecek* Üç deprem tarafından üç farklı dönemde tamamen yıkılmış olacak. Aslında ilk halinden geriye kalanlar öyle harap ve yıkık bir halde olacak ki patrik Şam'a taşınacak. Bu çok iyi. Tavsiyemden faydalandığınızı ve binaları incelediğinizi görüyorum-

gözlerinizi tatmin ettiğinizi

Bu şehre en çok şöhet kazandıran

O anıtlar ve ünlü yapılarla.

Afedersiniz; Shakespeare'in bin yedi yüz elli sene sonra yaşayacağını unutmuşum. Ama Epidefne'nin görüntüsü ona *tuhaf*dememi haklı kılmıyor mu?

"Yapıca sağlam; ve bu açıdan sanata olduğu kadar doğaya da çok şey borçlu."

Çok doğru.

"Pek çok görkemli sarayı var."

Evet.

"Ve o sayısız muazzam, muhteşem tapınak antik çağın en çok övülen tapınaklarla boy ölçüşebilir."

Bütün bunları kabul etmeliyim. Yine de çamurdan yapılma, iğrenç ve harap kulübeler göz alabildiğine uzanıyor. Köpek kulübelerindeki pisliklerin bollu-

ğunu fark etmemek elde değil ve putperestlerin tütsülerinin güçlü kokulan olmasa dayanılmaz, tiksiniç bir kokuyu algılayacağımızdan eminim. Hiç bu kadar boğucu bir şekilde dar sokaklar ve bu kadar mucizevi bir şekilde yüksek binalar görmüş müydünüz? Gölgeleleri nasıl da kasvetli! O sonsuz revaklardaki sallanan lambaların gün boyunca yanması çok iyi; yoksa Mısır'ın terk edildiği zamandaki karanlığı çökerdi üstümüze.

"Burası gerçekten acayip bir yer! Şuradaki tuhaf binanın anlamı ne! Bak! Diğerlerinden çok daha yüksek ve hükümdarlık sarayı olduğunu tahmin ettiğim yapının doğusunda kalıyor."

Orası Suriye'de Elah Gabalah adı verilen Güneş Tanrısı'nın yeni tapınağı. Daha sonra son derece kötü şöhretli bir Roma İmparatoru bu inancı Roma'ya taşıyacak ve orada ismi Heliogabalus olacak. Tapınağın tanrısını bir görmek hoşunuza gider sanırım. Göğe bakmanıza gerek yok; Güneş Tanrısı orada değil; en azından Suriyelilerin taptığı Güneş Tanrısı. *Bu* tanrı o binanın içinde bulunuyor. Ona üstünde Ateş yazan koni ya da *piramit* şeklindeki büyük bir taş sütunun figürü aracılığıyla tapılıyor.

"Dinle! - Bak! - Karşılarındaki gürüha bağırın, el kol hareketleri yapan, yarı çıplak, yüzleri boyalı şu gülünç yaratıklar kim olabilir?"

Bazıları şarlatan. Diğerleri filozoflar soyuna dahil. Ancak çoğu -özellikle de sopalarla halka saldıranlar- sarayın temel mensupları ve kralın övgüye değer, komik emirlerinden birini uyguluyorlar.

"Ama o da nesi? Tanrım! Şehir vahşi hayvanlarla dolup taşıyor! Ne korkunç bir görüntü -ne tehlikeli bir tuhafılık!"

Evet, korkunç; ama kesinlikle tehlikeli değil. Bir zahmet dikkat ederseniz, her hayvan usulca sahibinin peşinden gidiyor. Evet, bazıları boyunlarından iplerle bağlı, ama bunlar genelde daha küçük ve ürkek türler. -Aslanlar, kaplanlar ve leoparlar serbestçe geziniyor. Şu andaki işlerini yapmak üzere kolayca eğitilmişler ve sahiplerine *valets-de- chambrehk* yapıyorlar. Doğa'nın hükümdarlığının sınırlarının ihmal edildiğini belli ettiği zamanlar da oluyor; - ama silahlı bir adamın yenmesi ya da kutsal bir boğanın boğularak öldürülmesi Epidefne'de pek fazla bahsedilmeyecek kadar önemsiz bir olay.

"Ama bu duyduğum acayip gürültü de neyin nesi? Bu Antakya için bile fazla yüksek sesli olsa gerek! Çok acayip bir kargaşaya işaret ediyor."

Evet - şüphesiz. Kral yeni bir gösteri emretti - Hipodrom'da bir gladyatör gösterisini - veya belki de İstik tutsakların katledilmesini - veya yeni sarayının

yakılmasını - veya güzel bir tapınağın yıkılmasını - ya da birkaç Yahudi'nin bir şenlik ateşinde kızartılmasını. Gürültü artıyor. Kahkaha sesleri göğe yükseliyor. Havada rüzgar çalgılarının sesleri ve bir milyon boğazdan çıkan haykırışların korkunç gürültüsü yankılanıyor. Eğlence aşkına inelim ve neler oluyor-muş bir bakalım! Buradan -dikkat edin! işte şimdi Timarchus caddesi denen anacadedeyiz. İnsan denizi buraya doğru geliyor ve akışını durdurmakta zorlanacağız. Doğrudan saraydan gelen Heraclides sokağından akıyorlar: -Bu yüzden kral da büyük olasılıkla eğlenenlerin arasında. Evet; -habercinin hükümdarın gelişini Doğu'nun süslü söyleyişiyle haber veren bağırımlarını işitiyorum. Ashimah tapınağının yanından geçerken onu görebileceğiz. Tapınağın girişine yerleşelim; birazdan burada olur. Bu arada bu görüntüyü inceleyelim. Bu nedir? Ah, bizzat tanrı Ashimah. Ama gördüğünüz gibi ne kuzu, ne keçi, ne de satır; Arcadiyalıların Pan'ıyla da pek benzerliği yok. Yine de bütün bu görünüşler gelecek çağların bilgileri tarafından Suriyeli Ashimah'a verildi -Pardon verilecek Gözlüğünüzü takıp bana ne olduğunu söyleyin. Nedir o?

"Üstüme iyilik sağlık! Bu bir maymun!"

Doğru - bir Habeş maymunu; ama yine de bir tanrı. - İsmi Yunancadaki Simia'dan geliyor - antikacılar ne aptal! Ama bakın! - Bakın! Şurada küçük, pacaavrallar içindeki bir afacan koşturuyor. Nereye gidiyor? Niye avazı çıktığı kadar bağırıyor? Ne diyor? Ah! Kralın zaferle geldiğini söylüyor; muhteşem giysiler giydiğini; zincire vurulmuş bin İsraili tutsağı kendi elleriyle öldürme işini yeni bitirdiğini! Üstü başı perişan çocuk bu kahramanlığı için onu göklere çıkarıyor! -Dinleyin! İşte benzer kıyafetler giymiş askerler geliyor. Kralın cesaretini anlatan Latince bir marş bestelemişler ve yürürken onu söylüyorlar.

Mille, mille, mille, Mille, mille, mille, Decollavimus,
unus homo! Mille, mille, mille, mille, decollavimus!
Mille, mille, mille! Vivat qui mille mille occidit! Tantum
vini haber nemo Quantum sanguinis effudit!

Şu şekilde çevrilebilir:

Bin, bin, bin,
Bin, bin, bin,
Kişi öldürdük, tek bir savaşçıyla!
Bin, bin, bin, bin.
Tekrar söyleyelim bin diye!
Haydi! - şarkı söyleyelim
Yaşasın bin kişiyi,
Böyle güzelce haklayan kralımız! Haydi! -
Kükreyelim, O bize Suriye'deki Tüm
şaraplardan Daha kırmızı kanlar verdi !

"Borazanların ötüşünü duyuyor musun?"

Evet; kral geliyor! Bakın! İnsanlar gözlerini hayranlık ve huşuyla göğe kaldırıyor. Geliyor; - yaklaşıyor; - işte orada!

"Kim? - Nerede? Kral mı? Onu göremiyorum; - göremiyorum."

O halde kör olmalısınız.

"Pekala mümkün. Yine de dev bir zürafanın önünde yere kapaklanmış, toynaklarını öpmeye çalışan coşkun bir budalalar ve deliler guruhundan başka bir şey görmüyorum. Bak! Hayvan haklı olarak guruhıtan birini tekmeledi bile - birini daha - birini daha - birini daha - ve birini daha. Aslında hayvanın ayaklarını kullanma tarzına hayran kalmamak elde değil."

Guruhmuş! - Bunlar Epidefne'nin soylu ve özgür vatandaşları! Hayvan mı dediniz? - Aman sizi kimse duymasın. Bir insan yüzüne sahip olduğunu görmüyor musunuz? Bayım, o zürafa Suriye Kralı Meşhur Antiochus'tan, Doğu'nun en güçlü despotu Antiochus Epiphanes'ten başkası değil! Evet, ona bazen Antiochus Epimanes dendiği de oluyor - Yani deli Antiochus- ama bunun sebebi insanların onun yeteneklerini takdir edecek yetkinlikte olmayışı. Şu anda bir hayvan derisinin içine girmiş olduğu ve bir zürafa taklidi yapmak için elinden geleni yaptığı da kesin; ama bir kral olarak itibarını korumak için yapıyor bunu. Hem hükümdar dev yapılı olduğundan üstündeki elbise ona bol ya da büyük gelmiyor. Ama önemli bir durum olmasa bunu giymeyeceğini söyleyebiliriz. Bin Yahudiyi böyle katlettiklerini siz de takdir edersiniz. Hü-

kiimdar ne üstün bir vakarla dört ayak üstünde geziniyor. Gördüğünüz gibi kuyruğunu iki en gözde cariyesi, Elline ve Argelais taşıyor; ve yerinden uğramış olan gözlerinin şişliğiyle yüzünün şaraptan dolayı büründüğü tuhaf renk olmasa, görüntüsü son derece çekici olacaktı. Hipodroma gidiyor. Biz de onu takip edelim ve söylemeye başladığı zafer şarkısını dinleyelim:

Epiphanes'ten başka kral var mı
Biliyor musunuz? Epiphanes'ten
başka kral var mı
Bravo! -Bravo!
Epiphanes'ten başkası yok,
Hayır - Yok:
Yıkın tapınakları öyleyse, Ve güneşi söndürün!

Ne güzel ve içten söylüyor! Halk ona "Doğu'nun Medarı İftiharı", "Evrenin Gözbebeği" ve "Zürafaların En Güzeli"nin yanı sıra "Şairlerin Prensi" de diyor. Coşkusuna *katılıyorlar* ve -duyuyor musunuz- tekrar söylüyor. Hipodroma vardığında başına şairlerin tacı takılacak, yaklaşan Olimpiyatlardaki zaferinin beklentisiyle.

"Ama, Jüpiter aşkına! Arkamızdaki kalabalığa ne oluyor?"

Arkamızdaki mı dediniz? - Oh! Ah! - Görüyorum. Dostum, vaktinde konuştuğunuz iyi oldu. Hemen güvenli bir yere gidelim. İşte! - Bu su kemerinin altına saklanalım da size karışıklığın sebebini açıklayayım. Tam beklediğim gibi oldu. İnsan kafalı bir zürafanın tuhaf görüntüsü şehirdeki ehlileştirilmiş vahşi hayvanların adap kurallarına ters düştü anlaşılan. Sonuçta isyan çıktı; ve böyle durum-, larda genellikle olduğu gibi, insan çabaları isyancıları bastıramayacak. Birçok Suriyeli şimdiden hayvanlara yem oldu bile; ama dörtayaklı yurtseverlerin asıl isteği zürafayı yemek gibi görünüyor. Bu yüzden "Şairlerin Prensi" arka ayaklarının üzerinde canını kurtarmak için kaçıyor. Hizmetçileri ve cariyeleri onu terk etti. "Evrenin Gözbebeği", başın belada! "Doğu'nun Medarı İftiharı", yenilip yutulma tehlikesiyle karşı karşıyasın! Bu yüzden kuyruğuna öyle üzgün gözlerle bakma; hiç şüphesiz çamurda sürünerek kirlenecek ve bundan sakınmanın yolu yok. Arkana bakıp da onun kaçınılmaz kirlenişini görme; cesaretini topla ve hipodroma doğru tabanları yağla! Unutma, sen Antiochus Epiphanes'sin, Meşhur Antioc-

hus'sun! - Ayrıca "'Şairler Prensi'", "Doğunun Medarı İftiharı", "'Evrenin Göz-bebeği'" ve "'Zürafaların En Olağanüstüsün!'" Vay canına! nasıl da hızlı koşuyorsun! Kaçma kapasiteni nasıl da arttırıyorsun! Koş, Prens! - Bravo, Epiphanes! - Çok iyi, Zürafa! - Yüce Antiochus! Koşuyor! - Sıçırıyor! - Uçuyor! Bir mancınıktan fırlamış bir ok gibi hipodroma yaklaşıyor! Sıçırıyor! - Çılgılık atıyor! - Oraya vardı! Bu çok iyi; çünkü Amfiteatr'ın kapılarına varmakta bir saniye gecikseydin, sen "Doğu'nun Medarı İftiharı", Epidefne'de leşini kemirmeyen ayı yavrusu kalmayacaktı. Gidelim - uzaklaşalım buradan! - Çünkü hassas modern kulaklarımız kralın kurtuluşu şerefine yapılmaya başlanmak üzere olan kutlamanın gürültülerini kaldıramaz! Dinleyin! Başladı bile. Bakın! - Bütün şehir karmaşa içinde!

"Burası Doğu'nun en kalabalık şehri olsa gerek! Nasıl bir insan yığını bu böyle! Her mevkiden ve yaştan insanların karmaşası! Farklı birçok mezhep ve ulusların bir aradalığı! Giysilerin çeşitliliği! Bir dil Babil'i! Hayvan çılgınlıkları! Çınlayan müzik aletleri! Filozoflar kalabalığı! "

Haydi gidelim!

"Bir saniye! Hipodromdan gürültüler geliyor; bunun anlamı ne, yalvarırım söyle bana!"

O mu? -Ah, hiçbir şey. Epidefne'nin, söyledikleri gibi krallarının inancı, cesareti, bilgeliği ve kutsallığı konusunda tatmin olmuş ve az önceki insanüstü çevikliğine tanıklık etmiş soylu ve özgür vatandaşları, kralın alnını koşu yarışının galibine (şairlere verilecek olanın yanı sıra) verilecek çelenkle şimdiden süslemeyi görev biliyorlar -gelecek Olimpiyatların kutlamasında alması gerektiği açık olan ve bu yüzden şimdi, önceden verdikleri bir çelenkle.

1836

Dük De L'Omelette

/Ve hemen daha serin bir diyara adım attı - COWPER.

Keats bir eleştiri yüzünden can verdi. "The Andromache" yüzünden ölen kimdi? Aşağılık ruhlar! - De L'Omelette bir ortolan yüzünden öldü. *L 'histoire en esibréve*. Yardım et bana, Apicius'un ruhu!

Küçük kanatlı gezgin Peru'daki evinden *Chausée D'Antin'e* âşık, gevşemiş, üşengeç bir halde, altın bir kafesle taşındı. Sahibi Kraliçe La Bellissima tarafından gönderilen o talihli kuşu Dük De L'Omelette'e imparatorluğun altı baronu götürdü.

Dük o gece yemeğini tek başına yiyecekti. Dairesinin mahremiyeti içinde, uğrunda açık artırmada kralından fazla para vererek sadakatini feda ettiği o kanepenin -o kötü şöhretli Cadét kanepenin- üstüne yavaşça uzandı.

Yüzünü yastığına gömüyor. Saat çalışıyor! Duygularına hakim olmayan Dük bir zeytin tanesi yutuyor. Tam bu anda hafif bir müzik sesiyle birlikte kapı usulca açılıyor ve birden! Kuşların en güzeli erkeklerin en âşığının önünde duruyor! Ama Dük'ün yüzü şimdi hangi tarifsiz dehşetle allak bullak oldu? - "Horreur! - Chien! - Baptiste! - L'oiseau! Ah, bon Dieu! Cet oiseau modeste que tu as déshabillé de ses plumes, et que tu as servi sans papier!" Daha fazlasını söylemek gereksiz: - Dük ani ve şiddetli bir tiksinti kriziyle son nefesini verdi.

"Ha! Ha! Ha!" dedi Dük, ölümünden sonraki üçüncü günde.

"He! He! He!" diye yanıtladı Şeytan hafifçe, bir *hauteur* havasıyla doğrularak.

"Ama ciddi olamazsınız," diye karşılık verdi De L'Omelette. "Günah işledim - c'esivrai - ama, saygıdeğer bayım, lütfen bir düşünün! - Böylesine - böylesine - barbarca tehditleri eyleme geçirmek gibi bir niyetiniz yok herhalde."

"Böylesine neyi?" dedi Majesteleri - "Haydi bayım, soyunun!"

"Soyunun ha! - Aman ne güzel! - hayır efendim, soyunmayacağım. Söyler misiniz, siz kim oluyorsunuz da ben, Dük De L'Omelette, Foie-Gras'ın yeni reşit olmuş prensi, 'Mazurkiad'ın yazar ve Akademi Üyesi, Bourdon tarafından yapılmış en güzel pantolonu, Rombert'in diktiği en zarif *robe-de-chambre* emriniz üzerine çıkaracağım - saçlarımı bozacağım - eldivenlerimi çıkarmak için gireceğim zahmet de cabası?"

"Ben kim mi oluyorum? - Ah, evet! Ben Baal-Zebub'um, Sineklerin Prensi. Seni şimdi içi fildişi kaplı, gulağacından bir tabuttan çıkardım. Tuhaf bir kokun vardı ve irsaliye üstüne iştirilmişti. Seni Belial gönderdi - Mezarlıklar Müfettişim. Bourdon tarafından yapıldığını söylediğin pantolonun mükemmel bir keten don, *robe-de- chambre*'ın ise geniş bir kefen."

"Bayım!" diye yanıtladı Dük. "Hakaretinizi karşılıksız bırakamam! - Bayım! bu hakaretin intikamını sizden ilk fırsatta alacağım! - Bayım! Yine görüşecegiz! Şimdilik au revoir!" - ve Dük eğilerek Şeytan'ın huzurundan çekiliyordu ki, beklemekte olan bir beyefendi tarafından durdurulup geri getirildi. Bunun üzerine Dük Hazretleri gözlerini ovuşturdu, esnedi, omuz silkti, düşündü. Kimliği konusunda tatmin olduktan sonra etrafını kuşbakışı bir incelemeye tabi tuttu.

Daire muhteşemdi. De L'Omelette bile oranın *bien comme il faut* ilan etti. Şaşırtıcı olan uzunluğu ya da genişliği değil - ah, yüksekliğiydi! - Tavan yoktu - onun yerinde - yoğun bir ateş renkli bulutlar girdabı vardı. Yukarı bakınca Dük'ün başı döndü. Tepeden kan renginde, bilinmeyen bir metalden yapılmış bir zincir sarkıyordu - üst ucu görünmüyordu, tıpkı Boston şehri gibi, *parmi les nues* idi. Alt ucunda büyük bir fener sallanmaktaydı. Dük bunun yakuttan yapılmış olduğunu biliyordu; ama öyle yoğun, öyle dingin, öyle korkunç bir ışık yayıyordu ki, İran böylesine asla tapmamıştı - Gheber böylesini asla hayal etmemişti - Mussulman afyonun etkisi altındayken, sırtı çiçeklere, yüzü Tanrı Apollo'ya dönük halde bir haşhaş tarlasında sendeleyerek yürürken böylesini asla düşlememişti. Dük hafif, kesin olarak tasvipkar bir küfür mırıldandı.

Odanın köşelerinde yuvarlak oyuklar vardı. - Bunların üçünde dev heykeller duruyordu. Güzellikleri Yunan, biçimsizlikleri Mısır, *tout ensembleleri* Fransız tarzındaydı. Dördüncü oyuktaki heykelin üstü örtülüydü; devasa da değildi. Ama ince bir ayak bileği, sandaletli bir ayak görünüyordu. De L'Ome-

lette elini kalbine bastırdı, gözlerini kapadı, yukarı kaldırdı ve Majesteleri Şey-tanı görerek - kızardı.

Ama tablolar! - Kupris! Astarte! Astoreth! - Bin bir tane! Ve Rafaelle onları görmüş! Evet, Rafaelle buraya gelmiş; ne de olsa o yi çizmedi mi? Ve bu yüzden de lanetlenmedi mi? Tablolar! - Tablolar! Ah lüks! Ah aşk! - Bu yasak güzellikleri gören kim, sümbül rengi ve somaki duvarlarda yıldızlar gibi parıldayan altın çerçevelerin zerafetine bakar ki?

Ama Dük kendini kaybediyor. Ancak sandığınız gibi görkemden başı dönmüş ya da o sayısız tütsünün muhteşem kokularıyla sarhoş olmuş değil. *C'est vrai que de toutes ces choses il a pensé beaucoup- mais!* Dük De L'Omelette dehşete kapılmış durumda; çünkü tek bir perdesiz pencerenin sergilediği kurşuni manzarada ateşlerin en korkuncu parlıyordu!

Le *pauvre Duc* O salonu dolduran yüce, haz verici, bitimsiz melodilerin büyümlü pencere camlarının siyimasından geçerken süzölen ve dönüşöme uğratılan, umutsuzların ve lanetlilerin inlemeleri ve ulumaları olduğunu düşünmeden edemiyor! Ve oradaki! - Oradaki! - O kanepenin üstündeki! - Kim olabilir? *Petit-maitre* - hayır, Tanrı - olabilir mi, soluk çehresiyle, si *amèrement, et qui sourit*, mermerden yapılmışçasına oturan?

Mais il faut agir,- yani, bir Fransız asla ulu orta bayılmaz. Hem Dük Hazretleri olay çıkarmaktan nefret ederdi. De L'Omelette kendine geldi. Masada kartlar vardı - puan fişleri de. DükB 'nin öğrencisiydi; *il avait tué ses six hommes*. Öyleyse *il peut s'échapper*. İki fişi eline alıyor ve taklit edilemez bir zerafetle Majestelerine seçimi sunuyor. *Horreur!* Majesteleri hamle yapmıyor!

Mais il joue! - ne mutluluk verici bir düşünce! Ama Dük'ün hep kusursuz bir hafızası olmuştu. Abbé Gualtier'in "Diable"ını gözden geçirmişti. Orada "*que le Diable n'ose pas refuser un jeu d'écarté*" deniyordu.

Ama ihtimaller - ihtimaller! Evet - umutsuzdu; ama Dük'ün kendisinden daha umutsuz olamazlardı. Hem o işin sırrını bilmiyor muydu? Pere Le Brun'u üstünkörü okumamış mıydı? - Vingtun Kulübü'nün bir üyesi değil miydi? "*Si je perds,* " dedi, "*je serai deux fois perdu* - iki kez lanetleneceğim - *voilà tout!*" (Burada Dük Hazretleri omuz silkti.) "*Si je gagne, je reviendrai à mes ortolans - que les cartes soient préparées!* "

Dük dikkat kesilmişti -Majesteleri özgüvenle doluydu. Bir izleyicinin aklına Francis ve Charles gelirdi. Dük Hazretleri oyununu düşündü. Majesteleri düşünmedi; kartları karıştırdı. Dük kesti.

Kartlar dağıtıldı. Koz belli oldu - koz - koz - papaz! Hayır - kızdı. Majesteleri kızın üstündeki erkeksi giysilere küfretti. De L'Omelette elini kalbinin üstüne koydu.

Oynuyorlar. Dük sayıyor. El dağıtılıyor. Majesteleri de ağır ağır sayıyor, gülümsüyor, şarap içiyor. Dük bir kart veriyor.

"*C'est à vous âfeire,*" dedi Majesteleri keserken. Dük Hazretleri başını eğerek selam verdi, dağıttı ve masadan kalktı, *en présentant le Roi*

Majesteleri hayal kırıklığına uğramış gibi görünüyordu,

iskender iskender olmasa Diyojen olurdu; ve Dük çıkıp giderken hasmını şu konuda temin etti, "*que s'il n'eût pas été De L'Omelette il n'aurait point d'objection d'être le Diable.* "

1836

Eiros'la Charmion'un Konuşması

Sana ateş getireceğim.
EURIPIDES. *Androm.* [257],

EIROS: Bana niye Eiros diyorsun?

CHARMION: Artık adın bu. *Benim* dünyadaki ismimi de unut ve bana bundan böyle Charmion de.

EIROS: Bu gerçekten rüya değil!

CHARMION: Artık rüya görmeyeceğiz - ama bu gizemlerden bahsetmeyelim. Sağ ve akli başında görünmen hoşuma gitti. Gözlerindeki gölge zan şimdiden kalkmış. Yüreğini dinle ve hiçbir şeyden korkma. Sana ayrılan uyuşukluk günleri sona erdi. Yarın senium varoluşunun tüm hazları ve mucizeleriyle tanıştıracam.

EIROS: Doğru - uyuşukluk hissetmiyorum - kesinlikle. O vahşi hastalık ve korkunç karanlık üstümden kalktı. "Pek çok çağlayan"ın sesini andıran o çılgın, korkunç sesi de işitmiyorum. Yine de yenilikleri algılamadaki keskinlik duyularını serseme çevirdi Charmion.

CHARMION: Bunlar birkaç gün sonra geçecek: ama seni, hislerini çok iyi anlıyorum. Ben senin bu çektiklerini yaşayalı on dünya senesi oldu. Yine de o zamanı hâlâ haırlıyorum. Aidenn'de çekeceğin tüm acıları çektin, ama bitti.

EIROS: Aidenn'de mi?

CHARMION: Aidenn'de.

EIROS: Aman Tanrım! Acı bana Charmion! Bütün bunlar - şimdi bilinene dönüşmüş olan bilinmeyen - üstünde tahminler yürüttüğüm geleceğin görkemli ve belirgin bir şimdiki zamana dönüşmüş olması, taşıyamayacağım kadar ağır yükler.

CHARMÎON: Şimdi böyle düşüncelerle boğuşma. Bunu yarın konuşuruz. Zihnin başıboş geziniyor ve huzursuzluğun basit anılan anımsama egzersiziyle geçecek. Etrafına ya da ileriye değil, geriye bak. Seni aramıza getiren o müthiş olayın ayrıntılarını dinlemek için yanıp tutuşuyorum. Bana ondan bahset. Bildik şeylerden söz edelim, şimdi korkunç bir şekilde yok olmuş olanın dünyanın eski, bildik diliyle.

EIROS: Korkunçtu, çok korkunçtu! - Bu sahiden rüya değil.

CHARMÎON: Artık rüyalar yok. Çok yasını tuttular mı Eiros?

EIROS: Yasını mı, Charmion? Oh, hem de çok. Her şeyin yok olduğu saate dek evinde yoğun ve içten bir hüzün, büyük bir keder havası hakimdi.

CHARMÎON: Her şeyin yok olduğu şu saatten bahsetsene biraz. Unutma, o felaketin olduğu gerçeğinden başka hiçbir şey bilmiyorum. İnsanların arasından ayrıldıktan sonra mezara girip gecenin içine daldım. Anımsadığım kadıyla o sırada bahsettiğin şu felaket hiç de beklenen bir şey değildi. Ama aslına bakarsan o dönemin spekülatif felsefeleri hakkında da pek bir bilgim yoktu.

EIROS: O felaketin gelişi dediğin gibi tamamen beklenmedikti. Aslında bu tür talihsizlikler astronomlar arasında uzun süredir tartışma konusuydu. Aramızdan ayrıldığında dostum, insanlar en kutsal kitaplardaki, her şeyin alevler içinde yok olacağım söyleyen paragrafların sadece yerküreye ilişkin olduğu konusunda fikir birliğine varmışlardı; bunu söylememe gerek yok herhalde. Ama felaketin doğrudan failine bakılacak olursa, astronomi bilgisi, kuyrukluyıldızların ateş-alev topu olmadığını ileri sürdüğü çağdan beri herkesi yanıltmış. Bu cisimlerin kütlelerinin oldukça düşük olduğunu doğrusu iyi hesaplamışlardı. Jüpiter'in uydulannın yakınından geçerken bu ikincil gezegenlerin kütlelerinde ya da yörüngelerinde önemli bir değişime yol açmadıkları da gözlemlenmişti. Bu gezginleri uzun süredir inanılmayacak kadar düşük kütleli buhar kümeleri olarak gö-

rüyorduk. Yerküremize çarpsalar bile kesinlikle hasara yol açamayacaklarına inanıyorduk. Çarpmalarından kesinlikle korkmuyorduk; çünkü bütün kuyrukluyıldızların elementleri tam olarak biliniyordu. O alevli yokoluşu *kuyrukluyıldızların* gerçekleştirebileceği yıllarca kabul edilemez bir fikir olarak görüldü. Astronomlar *yeni* bir kuyrukluyıldızın keşfedildiğini ilan edince sadece birkaç cahil endişelendi, ama yine de son zamanlarda insanlar arasında tuhaf ve çılgınca fikirler garip bir şekilde yayılmıştı ve bu açıklama genel bir huzursuzluk ve güvensizlik yarattı.

O tuhaf kürenin elementleri hemen hesaplandı ve gözlemciler dünyanın çok yakınından geçeceğini çabucak hesapladılar. Bir çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu öne süren birkaç astronom da çıktı. Bunların söylediklerinin insanlar üzerinde yarattığı etkiyi sana anlatamam. Birkaç kısa gün boyunca, yıllar boyu sadece gündelik işlerle meşgul olan zekalarının hiçbir şekilde kavrayamadığı bir iddiaya inanmayı reddettiler. Ama hayati önem taşıyan bir gerçek, en kayıtsız kimselerce bile kısa sürede kavranır. Sonunda herkes bilginlerin yalan söylemediğini anladı ve kuyrukluyıldızı beklemeye başladı. İlk başta hızlı yaklaşır gibi görünmüyordu. Görünüşünde de pek bir sıradışılık yoktu. Donuk kırmızıydı, kuyruğu pek uzun değildi. Yedi sekiz gün boyunca çapında belirgin bir artış görmedik. Rengi de fazla değişmedi. Derken, gündelik işler üzerine tartışmalar bir kenara bırakıldı ve herkesin ilgisi filozofların başlattığı, kuyrukluyıldızın doğasına ilişkin bir tartışmaya yöneldi. En cahiller bile miskin zihinlerini bu konu üstünde yordu. Bilgililerse *artık* zihinlerini -ruhlarını- korkuları yatıştırmak ya da sevdikleri teoriyi savunmak gibi konularla meşgul etmiyordu. Doğru görüşler arıyorlardı. Kusursuz bilgi için yanıp tutuşuyorlardı. *Gerçek* gücünün saflığıyla ve müthiş görkemiyle ayağa kalktı ve bilgiler önünde eğilip ona taptı.

Gelişi beklenen o kuyrukluyıldızın gezegenimize ya da sakinlerine zarar vereceği fikri bilgiler arasında hızla değer kaybediyordu. Bilgeler artık halkın mantığının ve hayal gücünün kontrolünü tamamen ellerine geçirmişlerdi. Kuyrukluyıldızın *çekirdeğinin* yoğunluğunun en seyrek gazımızinkinden bile daha düşük olduğu söyleniyordu. Benzer bir ziyaretçinin Jüpiter'in uyduları arasından zararsızca geçmiş olması da üstünde ısrarla durulan ve halkın korkuya kapılmasının engellenmesinde büyük pay sahibi olan bir olguydu. Teologlar İncil'deki kehanetler üstünde korkudan kaynaklanan bir içtenlikle duruyor ve onları halka daha önce eşine benzerine rastlanmamış bir açıklık ve basitlikle yorumluyordu. Dünyanın ateşle yok olacağı fikri her yerde inandırıcı geliyordu; ve kuyrukluyıld-

dızların alevlerden ibaret olmadığı gerçeği (şimdi herkesin bildiği gibi) insanları kehanetlerdeki o büyük felaket konusunda epey rahatlatıyordu. Salgın hastalıklara ve savaşlara ilişkin yaygın önyargılara ve basit hatalara -bir kuyrukluyıldız yaklaştığında mutlaka yaygınlaşan hatalara- şimdi kesinlikle rastlanmıyordu. Sanki mantık batıl inancı ani bir hareketle tahtından indirivermişti.

Tartışılan, bir çarpışmanın hangi küçük zararlara yol açacağıydı. Bilgililer önemsiz coğrafi değişimlerden, muhtemel iklim değişikliklerinden ve bunun sonucu olarak bitki örtülerinde meydana gelecek farklılaşmalardan; olası manyetik ve elektriksel etkilerden bahsediyordu. Pek çok kişi kesinlikle görülür ya da fark edilir bir değişiklik olmayacağını savunuyordu. Bu tartışmalar sürüp giderken üstünde tartışılan şey giderek yaklaşıyordu. Çapı büyüyor, parlıtısı artıyordu. O yaklaştıkça insanoğlunun beti benzi attı. İnsanlar, yaptıkları bütün işleri bir kenara bıraktı.

Kuyrukluyıldızın görüntüsü daha öncekilerin tümünden daha büyük bir hal alınca insanlar artık astronomların yaydığı umudu içlerinden tamamen atıp mutlaka kötü bir şey olacağına inanmaya başladı. Korkuları artık somutlaşmıştı. Irkımızın en vurdumduymaz örneklerinin kalbi bile göğsünde deli gibi çarpıyordu. Ancak bu hislerin daha dayanılmaz bir hal alması için birkaç gün yetti. Artık o gökcismini alışılmış düşüncelerimizden herhangi biriyle değerlendiremiyorduk. Yapılabilecek hiçbir tarihsel gönderme kalmamıştı. Bize hiç bilmediğimiz, iğrenç bir iç sıkıntısı veriyordu. Onu gökyüzündeki astronomik bir fenomen değil, içimize çökmüş bir kabus, beyinlerimize düşmüş bir gölge olarak görüyorduk. Ufuktan ufuğa uzanan dev bir alev örtüsüne inanılmaz bir çabuklukla dönüşüvermişti.

Ama bir gün daha geçti ve insanlar biraz daha rahat nefes almaya başladı. Artık kuyrukluyıldızın etki sahası içinde olduğumuz açıktı; ama hâlâ hayattaydık. Hattâ tuhaf bir fiziksel esneklik ve zihinsel canlılık hissediyorduk. Korktuğumuz nesnenin kütesinin son derece seyrek olduğu belliydi; çünkü ardındaki tüm gökcisimlerini açıkça görebiliyorduk. Bu arada bitki örtüsü belirgin bir şekilde değişmişti; ve bu önceden tahmin edilmiş değişiklik, bilgelerin öngörüsüne inanmamızı sağladı. Her bitkiden eşi benzeri görülmemiş yapraklar çıkıyordu.

Bir gün daha geçti - o felaket hâlâ üstümüze çökmemişti. Bize önce çekirdeğinin ulaşacağı şimdi kesinlikle anlaşılmıştı. Herkes çılgınca bir şekilde değişmişti; ve ilk hissettiğimiz acı, genel bir yas ve dehşet havasının yayılması için vahşi bir işaret oldu. Bu ilk acı, göğüs ve ciğerlerdeki daralmadan ve tenlerin da-

yanılmaz bir şekilde kurumasından geliyordu. Atmosferimizin ciddi bir değişiklik geçirdiği inkar edilemezdi. Şimdiki tartışma konulan, bu yeni atmosferin niteliği ve uğrayabileceği değişimlerdi. Araştırmaların sonuçları, olabilecek en yoğun dehşetin elektrikli korkusunu tüm insanların kalbine saldı.

Bizi saran havanın oksijen ve nitrojen gazlarının bir bileşkesi olduğu uzun süredir bilinmekteydi. Yüzde yirmi biri oksijen, yüzde yetmiş dokuzu nitrojendi. Yanma için gerekli olan ve ısıyı ileten oksijen hayvansal yaşamın sürmesi için kesinlikle gerekliydi ve doğadaki en güçlü ve enerji yüklü etmendi. Nitrojen ise tam tersine ne hayvansal yaşamı, ne de ateşi besleyebiliyordu. Aşın oksijen yoğunluğunun organik yaşamda biraz önce bahsettiğim haz verici durumu yarattığı belirlenmişti. Bu fikrin geliştirilmesi korku ve merak uyandırmıştı. Nitrojenin tamamı aynışırsa ne olacaktı? Dayanılmaz, her şeyi yok edecek, mutlak güçte, ani bir patlama; - Kutsal Kitabın kehanetlerindeki o ateşli, dehşetli felaketin aynısı, en küçük ve korkunç aynısına dek.

İnsanlığın o zaman kapıldığı dizginsiz cinneti niye tasvire çalışayım? Kuyruklu yıldızın bizi daha önce umutlandırmış olan yakınlığı şimdi aa bir umutsuzluk kaynağıydı. Seyrek gazsı yapısında Yazgı'nın gerçekleşmesini görüyorduk. Bu arada bir gün daha geçmişti - giderken umudun son gölgesini de yanında götürerek. Havanın hızla değişmesi yüzünden güçlkle nefes alıyorduk. Kanımız dar damarlarda akmakta zorlanıyordu. Herkes şiddetli bir azgınlığın pençesindeydi; kolları tehditkar bir şekilde göğsüne kaldınıp titreyerek çılgınlık atıyordu. Ama şimdi yokedicinin çekirdeği tepemizdedi. Bunu anlatırken burada, Aidenn'de bile titriyorum. Kısa keseyim - yokoluşumuz kadar kısa. Bir an sadece her şeyi kaplayan çok parlak bir ışık görüldü. Yüce Tann'nın aşın görkemi önünde eğilelim Charmion! Sonra çok güçlü bir ses duyuldu. Sanki TANRI'dan gelmekteydi. İçinde yaşadığımız hava kütesinin tamamı bir anda tutuşup yoğun alevlerle yanarken bunların parıltısı ve sıcaklığı saf bilginin cennetinde yaşayan meleklerin bile eşine benzerine rastlamadığı kadar şiddetliydi. Böylece her şey sona erdi.

Girdaba İniş

Tann doğaya da, tıpkı yazgıya olduğu gibi, bizden farklı yaklaşır:
Hangi biçimde olursa olsun, kurduğumuz modeller O'nun eserlerinin
enginliğine, derinliğine ve araştırmazlığına hiçbir şekilde dâik düşemez.
Bu esidir Danocri tus'un kuyusundan *daha* derindir.

JOSEPH GLANVILLE

Şimdi en yüksek yalçın kayalığın tepesine çıkmışık. Yaşlı adam birkaç dakika boyunca konuşamayacak kadar bitkin göründü.

"Çok değil, yakın zamanlara dek," dedi sonunda, "seni bu yoldan en küçük oğlumun dinçliğiyle getirebilirdim. Ama üç sene önce başıma öyle bir olay geldi ki, bunu benden başka yaşayan olmamıştır -yaşayan varsa da en azından sağ kurtulup anlatamamıştır-, O altı saat boyunca yaşadığım korkunç dehşet beni beden ve ruhen çöktürdü. Beni çok yaşlı bir adam sanıyorsun - ama değilim. Bu saçların simsiyahken bembeyaz kesilmesi ve sinirlerimin mahvolması bir günden az sürdü. Kendimi biraz yorsam titremeye başlıyor, gölgelere bakınca da korkuyorum artık. Bu küçük kayalıktan aşağı başım dönmeden bakamıyorum, biliyor musun?"

Bu "küçük kayalık" -ki kenarına fütursuzca yayılmış bedeninin büyük kısmını aşağı sarkıtmış; adamı düşmekten sadece düz ve kaygan yüzeye dayalı dirseği korumaktaydı- bu "küçük kayalık" siyah, parlak kayalardan oluşan sarp bir uçurum halinde, altımızdaki kayalıklar dünyasının üstünde yüz eli-yüz seksen metre kadar yükselmekteydi. Hiçbir şey beni kenarına beş metreden fazla yaklaşmaya ikna edemezdi. Aslında karşımdakinin tehlikeli konumu beni öylesine heyecanlandırmıştı ki sonunda boylu boyunca yere uzandım, etrafımdaki çalılara tütündüm ve göğe bile bakmaya cesaret edemedim - bir yan-

dan da bu dağın temellerinin bile rüzgarların öfkesinin tehdidi altında olduğunu aklıma getirmemeye boşuna çabalıyordum.

"Aklından geçenleri bir yana bırak," dedi, "çünkü seni buraya sana bahsettiğim o olayı mümkün olan en iyi manzarada anlatayım diye getirdim - ve sana öyküyü anlatırken nerede olup bitmiş olduğunu göresin diye."

"Şimdi," diye devam etti onu diğerlerinden ayıran o ayrıntıcı edayla - "şimdi Norveç sahilinin yakınındayız - altmışsekizinci enlemdeyiz - büyük Nordland eyaletindeyiz - kasvetli Lofoden bölgesindeyiz. Tepesinde oturduğumuz bu dağın adı Bulutlu Helseggen. Şimdi biraz doğrul - başın dönüyorsa otlara tutun - evet - şimdi altımızdaki sis kuşağının ardına, denize bak."

Başım dönerek baktım ve göz alabildiğine uzanan okyanusu gördüm. Suları öyle karaydı ki aklıma hemen Nubialı coğrafyacının, *Mare Tenebrarum*'u anlatışı geldi. İnsanın hayal gücü bundan daha acıklı, daha ıssız bir panorama tahayyül edemez. Sağda solda göz alabildiğine uzanan kara kayalıkların korkunç kasvetliliği, ona çarpıp beyaz ve korkutucu dağlar halinde yükselen, hiç durmadan uluyan ve çığlık atan köpüklü dalgalar tarafından iyice yoğunlaştırılıyordu. Tepesinde bulunduğumuz burnun tam karşısında, denizin sekiz on kilometre açığında küçük, sevimsiz görünümlü bir ada vardı. Aslında adanın kendisi doğru dürüst görülüyor, daha çok onu sarmalamış olan büyük dalgalar kümesinin ortasındaki konumu seçilebiliyordu. Daha yakında, karanın üç kilometre kadar açığında daha küçük bir başka ada yükseliyordu. Bu ada korkunç bir şekilde kayalık ve çıplaktı. Etrafı gene siyah kayalar kümesi tarafından düzensiz aralıklarla çevrelenmişti.

Uzaktaki adalarla sahil arasındaki okyanusun görüntüsü son derece sıradıydı. Her ne kadar o sırada şiddetli bir bora esse de (uzak alargadaki bir brik, çift camadanlı iğreti fırına yelkenini açmış, suların arasında bir belirip bir kayboluyordu), yine de burada düzenli bir dalgalanmadan çok her yana öfkeyle ve hızla atılan dalgacıklar vardı. Kayaların yakın çevresi dışında pek köpük görülüyordu.

"Uzaktaki adanın ismi," diye devam etti yaşlı adam, "Norveç Vurrgh'udur. Ortadaki Moskoe'dir. Bir buçuk kilometre kadar kuzeyde olan Ambaaren'dir. Şu radakilere Iflesen, Hoeyholm, Kieldholm, Suarven ve Buckholm'dur. Daha uzakta -Moskoe'yle Vurrgh arasında- Otterholm, Flimen, Sandflesen ve Skarholm bulunur. Bunlar buraların gerçek ismidir - ama onlara isim vermeyi niye gerekli görmüşler; bunu ne sen, ne de ben anlayabiliriz. Bir şey duyuyor musun? Su-

da bir değişiklik görüyor musun?"

Helseggen'in tepesine geleli on dakika olmuştu. Buraya Lofoden'in iç bölgesinden çıkmıştık. Bu yüzden deniz manzarası ancak zirveye çıktıktan sonra gözümüzün önünde serilmişti. Yaşlı adam konuşurken yüksek ve giderek şiddetlenen bir sesin farkına vardım. Bir Amerikan bozkırındaki büyük bir bûfalo sürüsünün sesini andırıyordu. Aynı anda altımızda denizin, denizcilerin *çalkan-tı h* tabir ettiği niteliğinin hızla değiştiğini ve doğu yönünde bir akıntıya dönüştüğünü gördüm. Bu akıntı gözlerimin önünde korkunç bir ivme kazandı. Hızı, aceleci coşkusu her an artıyordu. Beş dakika sonra Vurrgh'a dek tüm deniz dizginsiz bir öfkeye kapılmıştı; ama asıl karmaşa Moskoe ile sahil arasındaydı. Burada deniz kesişen binlerce kanala ayrılmış gibiydi. Sular bir anda çılgınca patlıyor, kabarıyor, kaynıyor, tıslıyor, devasa ve sayısız girdaplarla kendi eksenini etrafında dönüyordu. Bütün bunlar doğuya doğru döne döne öyle bir hızla ilerliyordu ki, su bu hızla ancak yüksek ve dik bir yerden düşerken ulaşır.

Birkaç dakika daha geçtiğinde manzara bir başka büyük değişikliğe daha uğramıştı. Denizin yüzeyi genelde düzleşmiş ve girdaplar teker teker kaybolmuştu. Bu arada muazzam köpük akıntıları belirmişti. Bu akınlar sonunda epey uzaklara dek yayıldı ve birleşerek şimdi ortadan kaybolmuş o girdaplar gibi ek-senleri etrafında dönmeye başladı. Daha büyük bir girdabı oluşturuyor gibiydiler. Birden -çok aniden- bu büyük girdap son derece net bir şekilde belirdi. Çemberinin çapı bir kilometreden biraz küçüktü. Girdabın sınırını geniş ve parlak bir köpük kuşağı çiziyordu. Ama bu köpükler o korkunç huninin içine kesinlikle sıçramıyordu. Bu huninin içinde görülebildiği kadarıyla pürüzsüz, parlak ve siyah bir su duvarı vardı. Yaklaşık kırk beş derecelik bir açıyla ufka doğru eğilmiş, baş döndürücü bir hızla dönüyor ve rüzgarlara yarı çılglık, yarı kükreme karışımı korkunç bir ses gönderiyordu. Bu sesi heybetli Niagara Çağ-layanı bile çıkarmaz.

Dağ temellerinden sarsılıyor, kayalar titreşiyordu. Kendimi tekrar yüz üstü yere atıp son derece sinirli bir huzursuzlukla seyrek otlara tütündüm.

"Bu," dedim en sonunda yaşlı adama, "bu büyük Norveç Girdabı'ndan başka bir şey *olamaz*"

"Öyle diyenler de vardır," dedi. "Biz Norveçliler ona Moskoe-ström deriz. Bu ad ortadaki Moskoe Adası'ndan gelir."

Bu girdabın sıradan tasvirleri beni kesinlikle gördüklerime hazırlamamıştı.

Jonas Ramus'un tasviri, ki belki de bu tasvirler içinde en ayrıntılı olanıdır, bu manzaranın muhteşemliği ya da korkunçluğu - ya da bakını şaşkına çeviren o çılginca, sersemletici *tuhânk* duygusu hakkında kesinlikle en ufak bir fikir veremez. Söz konusu yazarın onu hangi görüş açısından ya da hangi zamanda incelediğinden emin değilim, ama Helseggen'in zirvesinden ya da bir fırtına sırasında incelemiş olamaz. Yine tasvirlerinde bazı kısımlar var ki ayrıntılarından dolayı alıntılanabilirler, her ne kadar etkileri o manzara hakkında bir fikir vermeye tam olarak yetmese de.

"Lofoden ile Moskoe arasında," der Ramus, "su derinliği otuz altı ila kırk kulaç arasındadır. Ama diğer tarafta, Ver'e (Vurrgh) doğru bu derinlik azalır, bu yüzden gemiler en sakın havada bile kayalara çarpıp parçalanma tehlikesine atılmadan geçemez buradan. Sular kabardığında akıntı Lofoden ile Moskoe arasındaki kırlarda çağlayarak akar. Ama deniz çekilirken öyle kükrer ki, bununla en gürültülü ve korkunç çağlayanlar bile boy ölçüşemez. Bu ses fersahlarca öteden duyulur. Girdaplar öyle derindir ki bir gemi çekimlerine kapılırsa kaçınılmaz şekilde yutulur ve en dibe çekildikten sonra kayalara çarpıp parçalanır. Sular dinginleştğindeyse parçaları tekrar yukarı atılır. Ama bu dinginlik araları sadece med ve cezir arasında ve sakın havalarda görülür. Sadece on beş dakika kadar sürer ve şiddeti aşamalarla geri gelmeye başlar. Akıntının en yoğun olduğu sırada -hele de fırtına şiddetini artırıyorsa- bir Norveç mili kadar yakınına gitmek tehlikelidir. Teknelerin, yatların ve gemilerin bu akıntının etki sahasına girmeden önce tedbir almadıkları için girdaba kapıldıkları olur. Balinaların bile akıntıya fazla yaklaştığı ve onun şiddetine yenildiği sık sık görülür. Kurtulmaya boşuna çabalarkenki ulumaları ve böğürtüleri tarife sığmaz. Bir keresinde Lofoden'den Moskoe'ye yüzmeye çalışan bir ayı da akıntıya yakalanıp aşağı çekilmişti. Öyle korkunç sesler çıkarıyordu ki sahilden duyuluyordu. Akıntı tarafından yutulan büyük köknarlar ve çamlar tekrar yukarı çıktıklarında öyle kırılmış ve yıpranmış haldedirler ki sanki üstlerinde sert kıllar bitmiştir. Bu deniz dibinin sivri kayalardan oluştuğunu açıkça gösterir. Bunların arasında ileri geri savrulurlar. Bu akıntıdaki değişiklikler denizinkilere bağlıdır - sular her altı saatte bir yükselip alçalır. 1645 senesinde, Sexagésima Pazarı'nın erken saatlerinde öyle bir gürültü ve şiddetle köpürmüştü ki sahildeki evler yıkılmıştı."

Ramus'un anlattıklarından, girdabın yakın çevresindeki suyun derinliğinin nasıl ölçüldüğünü anlayamadım. O "kırk kulaç" sadece kanalın ya Moskoe'ye,

ya da Lofoden'e yakın kısımlarına ilişkin olmalı. Moskoe-ström'ün merkezindeki derinlik ölçülemeyecek kadar derin olsa gerek. Bunun doğruluğu Helsegen'in en yüksek kayalığından yan gözle bakmakla bile en iyi şekilde kanıtlanabilir. Bu zirveden aşağı, o uluyan Phlegethon'a bakarken açık sözlü Jonas Ramus'un balinaların ve ayıların başına gelenlerden inanılması zor şeylermişçesine saflıkla bahsetmesine gülümsemeden edemedim, çünkü bana göre günümüzdeki en büyük gemilerin bile o ölümcül çekimin etkisi altına girince fırtınadaki bir tüy gibi, karşı koyamadan bir anda yutulup gözden kaybolacakları apaçık bir gerçektir.

Bu fenomene getirilmeye çalışılan açıklamaları -okuduklarımdan bazılarının bana oldukça inandırıcı geldiğini anımsıyorum- şimdi son derece farklı bir açıdan değerlendiriyordum ve bana tatmin edici olmaktan kesinlikle uzak gibi görünüyordlardı. Genelde kabul edilen düşünceye göre, bunun ve Feroe adaları civarındaki daha küçük diğer üç girdabın oluşma sebebi "denizin kabarıp alçalmaları sırasında yükselip alçalan dalgaların kayalara çarpması ve böylece suyun kısıtlı kalıp bir çağlayan gibi yükselmesidir; su yükseldikçe düşeceği mesafe artmakta, bunun doğal sonucu olarak müthiş güçlü girdap ya da burgaçlar oluşmaktadır." Britannica Ansiklopedisi'nde böyle yazıyor. Kircher ve diğerleri girdabın kanalının ortasında dünyayı delip geçen ve çok uzak bir tarafta ortaya çıkan bir boşluk olduğunu düşünüyor. Bothnia Körfezi'ni bu noktalardan birine örnek olarak veriyorlar. Bu fikir saçma da olsa girdaba bakarken bana oldukça inandırıcı geldi ve rehberime bundan bahsettiğimde Norveçlilerin genelde benimsediği bir fikir olmasına karşın kendisinin böyle düşünmediğini söyleyerek beni epey şaşırttı. İlk fikre gelince, bunu anlayamadığını itiraf etti. Bu konuda ona hak verdim - çünkü her ne kadar kağıt üstünde akla yakın gelse de o boşluğun gürlemeleri ortasında anlaşılmaz, hattâ saçma görünüyor.

"Girdaba iyice baktın," dedi yaşlı adam, "ve eğer bu yalçın kayalığın etrafından sürünüp kuytu yanına, suyun gürlemesinin azaldığı yere gidersen sana bir hikaye anlatacağım. Böylece Moskoe-ström hakkında bir şeyler bildiğimi anlayacaksın."

İstediği yere gittim ve anlatmaya başladım.

"İki erkek kardeşimle benim uşkuna donanımlı yetmiş tonluk bir balıkçı tek-nemiz vardı. Bununla Moskoe'nin ötesinde, Vurrgh civarındaki adaların arasında balık avladık. Denizdeki bütün şiddetli anaförler, balık avlamak için çok uygun fırsatlardır aslında, tabii insanın buna kalkışacak cesareti varsa. Ama Lo-

fodenli balıkçılar arasında adalara düzenli olarak giden sadece üçümüzüzdük. Normal av bölgesi çok daha güneydedir. Fazla riske girmeden her vakit balık avlanabildiğinden tercih edilir oralar. Ama buradaki, kayalıkların arasındaki yerlerde sadece en iyileri değil, en bol miktarda balık bulunur. Bu yüzden genellikle bir günde daha ürkek diğer balıkçıların bir haftada yakaladıklarından daha fazla balık tutuyorduk. Aslında bu işi tehlikeli bir vurguna dönüştürmüştük - hayatımızı attığımız tehlike emeğin, cesaretimiz de sermayenin yerine geçmişti.

"Tekneyi sahilin sekiz kilometre yukarısındaki bir koya bırakıyorduk. Hava iyi olduğunda on beş dakikalık dinginlikten faydalanıp Moskoe-ström'un ana kanalından geçerek Otterholm ya da Sandflesen civarında, anaförlerin diğerlerine göre daha az şiddetli olduğu yerlerde çapa atıyorduk. Burada denizin tekrar dinginleşme vakti yaklaşıp dek kalıyor, sonra da eve doğru yola çıkıyorduk. Bu yolculuklara geliş gidişlerimizde bize yardımcı olacak, yarı yoldayken kesilmeyeceğine emin olduğumuz bir yan rüzgar olmadan asla çıkmıyorduk. Bu noktada hata yaptığımız pek enderdi. Altı yıl boyunca iki kez tüm geceyi rüzgarsızlık yüzünden çapa atmış halde geçirmek zorunda kaldık; ki bu burarlarda çok ender rastlanan bir şeydir. Bir keresinde de gittiğimiz yerde neredeyse bir hafta kalmak zorunda kaldık. Az kalsın açlıktan ölüyorduk. Gittiğimiz yere vardıktan hemen sonra esmeye başlayan bir bora kanaldaki suları aşırı çalkantılı hale getirmişti. Böyle bir durumda normalde her şeye karşın açık denize sürüklenmemiz gerekirdi (çünkü anaförler bizi öyle şiddetli döndürüyordu ki sonunda çapamız sürüklenmeye başladı). Şans eseri o sayısız yan akıntılardan birine kapıldık da -bir belirip bir kaybolurlar- Flimen'in bizi rüzgardan koruduğu bir yere ulaştık.

"Sana oralarda yaşadığımız güçlüklerin yirmide birini bile anlatamam -hava iyi olduğunda bile çetin yerlerdir- ama Moskoe-ström'un içinden hep kazasız belasız geçiyorduk. Gerçi bazen dinginlik vaktinin bir dakika kadar öncesinde ya da sonrasında olduğumuzda yüreğim ağzıma geliyordu. Rüzgar bazen yola çıkarken düşündüğümüz kadar güçlü esmiyordu. O zaman istediğimizden daha yavaş gidiyorduk. Akıntı da tekneyi kontrol etmeyi imkansız hale getiriyordu. Ağabeyimin on sekiz yaşında bir oğlu vardı. Benim de iki tane güçlü kuvvetli oğlum var. Bu gençler böyle zamanlarda büyük kürekleri kullanmakta ve daha sonra balık avlamakta bize epey yardım edebilirdi; ama kendimiz bu riske girsek de oğullarımızı tehlikeye atmak istemiyorduk. Çünkü ne de olsa teh-

like çok büyüktü, işin gerçeği buydu.

"Birkaç gün sonra, sana anlatacağım olayın üstünden tam üç yıl geçmiş olacak. Temmuz'un onuydu. Bu tarihi buralılar asla unutmayacak. Çünkü o gün gelmiş geçmiş en korkunç kasırğa patlak verdi. Oysa bütün sabah boyunca, hattâ akşamüstüne dek güneybatıdan hafif ve düzenli bir rüzgar esmiş, güneş de pırıl pırıl parlamıştı. Bu yüzden aramızdaki en yaşlı balıkçılar bile sonradan olacakları kestiremedi.

"Üçümüz -iki erkek kardeşim ve ben- öğleden sonra iki civarında adalara gitmiş ve tekneyi kısa sürede balıkla doldurmuştuk. Daha önce hiç bu kadar verimli bir gün geçirmediğimizde hemfikirdik. Eve doğru yola çıktığımızda saat *benim saatime* göre yediydi. Ström'deki suların sekizde dinginleşeceğini biliyorduk.

"Sancak tarafından gelen taze bir rüzgarla yola çıktık. Bir süre hızla, aklımıza hiçbir tehlikeyi getirmeden ilerledik, çünkü endişelenmek için tek bir sebep bile göremiyorduk. Birden Helseggen'den gelen bir esinti bizi şaşırttı. Bu son derece tuhaftı. İlk kez başımıza geliyordu. Biraz huzursuzlanmaya başladım. Ama sebebini tam olarak bilemiyordum. Rüzgarı arkamıza aldık, ama anafolar yüzünden ilerleyemiyorduk. Tam çapa atmış olduğumuz yere geri dönmeyi teklif edecektim ki kıç tarafına bakınca tüm ufkun inanılmaz bir hızla yükleten tuhaf, bakır rengi bir bulutla kaplanmış olduğunu gördük.

"Bu arada esinti kesildi ve çeşitli yönlerde sürüklenmeye başladık. Ancak bu durum üstünde düşünmemize yetecek kadar uzun sürmedi. Bir dakikadan kısa bir süre sonra fırtına üstümüze çökmüştü, iki dakika sürmeden de gökyüzü tamamen kararmıştı. Öyle ki teknede birbirimizi göremez olmuştuk.

"O sırada esmeye başlayan kasırgayı tarife kalkışmak budalalık olur. Norveç'teki en yaşlı denizci bile böyle şey görmemiştir. Kasırğa başlamadan önce yelkenleri indirmiştik. Ama ilk rüzgarla birlikte iki direğimiz birden sanki kesilmişçesine devrilip denize düştü -ana direk kendini güvene almak için ona bağlamış olan küçük erkek kardeşimi de beraberinde götürdü.

"Teknemiz denizin üstünde fındık kabuğu gibiydi. Güvertesi dümdüzdü ve sadece pruva tarafında küçük bir ambar kapağı vardı. Ström'ün içinden geçerken bu kapağı çalkantılı denize karşı önlem olarak mutlaka kapardık. Bunu yapmamış olsak gemiye su dolacaktı ve hemen batacaktık -çünkü birkaç saniye boyunca tamamen sualtında kaldık. Ağabeyim nasıl ölümden kurtuldu bilmiyorum, çünkü bunu öğrenme fırsatını asla bulamadım. Ben ön yelkeni indi-

rir indirmez güverteye kapaklanmış, ayaklarımı pruvanın üst yan kenarına dayamış ve ellerimle ön direğin dibindeki bir demir halkaya tutunmuştum. Bana bunu yaptıran tamamen içgüdüydü -yapılacak en iyi şeydi kuşkusuz- çünkü düşünemeyecek kadar heyecanlanmışım.

"Dediğim gibi, birkaç saniye boyunca tamamen sular altında kaldık ve bu süre boyunca nefesimi tutup halkaya yapıştım. Artık daha fazla dayanamaz hale gelince halkayı bırakmadan dizlerimin üstünde doğrulup başımı suyun üstüne çıkardım. Sonunda küçük teknemiz sudan çıkan bir köpek gibi silkelenerek kısmen denizden kurtuldu. Tam üstüme çökmüş olan sersemlikten sıyrılmaya ve neler yapılabileceğini anlamak için kendime gelmeye çabalıyordum ki birinin kolumu kavradığını hissettim. Ağabeyimdi. İçim sevinçle doldu, çünkü denize düşmüş olduğundan emindim. Ama bir an sonra bütün neşem dehşete dönüştü - çünkü ağzını kulağıma dayayıp '*Moskoe-ström!*' diye haykırdı.

"O anki hislerimin ne olduğunu kimse asla bilemeyecek. Sanki en şiddetli sıtmaya tutulmuşçasına tepeden tırnağa titriyordum. O tek sözcükle ne demek istediğini çok iyi biliyordum - neyi anlamamı istediğini biliyordum. Şimdi rüzgar bizi önüne katmış sürüklüyordu. Ström'un anaforuna doğru ilerliyorduk. Bizi hiçbir şey kurtaramazdı!

"Ström *kanahndan* geçerken en sakın havada bile hep anaforun epey uzağından geçerdik. Sonra da durup dinginlik periyodunun gelmesini beklerdik. Ama şimdi anaforun tam ortasına doğru sürükleniyorduk, hem de böyle bir kasırgada! 'Aslında,' diye düşündüm, 'oraya tam dinginlik vaktinde varacağız - biraz umut var' - ama bir an sonra umuda kapılmak gibi büyük bir budalalık yaptığım için kendime lanet okudum. Teknemiz bundan on kat daha büyük, doksan topluk bir gemi bile olsa mahvolacaktık.

"Bu arada kasırganın ilk şiddeti azalmıştı ya da belki de önünde hızla gittiğimizden artık fırtınayı fazla hissetmiyorduk. Ama her halükarda ilk başta rüzgârın sadece köpüklendirdiği denizden şimdi dağlar yükselmeye başlamıştı. Gökyüzü de tuhaf bir değişim geçirmişti. Her taraf hâlâ zifiri karanlıktı, ama hemen hemen tam tepemizde birden yuvarlak bir yarık açıldı ve gökyüzü büyük bir netlikle belirdi. Koyu maviydi ve dolunay vardı. Ayı ilk kez bu kadar parlak görüyordum. Çevremizdeki her şeyi büyük bir netlikle aydınlatıyordu. Ama, ah Tanrım, öyle korkunç bir manzaraydı ki bu!

"Sonra ağabeyimle konuşmak için bir iki girişimde bulundum. Ama gürültü anlayamadığım bir şekilde öyle yükselmişti ki kulağının dibinde tüm gücümle

bağırmama karşın söylediklerimin tek kelimesini işittiremiyordum. Sonunda kafasını salladı. Yüzü ölü gibi bembeyaz kesilmişti. Parmaklarından birini 'Dinle' dercesine havaya kaldırdı.

"Önce ne demek istediğini anlayamadım. Ama sonra aklıma korkunç bir düşünce geldi. Saatimi çıkardım. Çalışmıyordu. Ay ışığı altında baktıktan sonra onu gözyaşları içinde okyanusa fırlattım. *Saat yedide durmuştu! Dinginlik vaktini kaçırmıştık ve Ström'ün anaforu şu anda tüm gücüyle dönmüyordu!*

"Bir tekne iyi yapılmışsa, iyi dengelenmişse, fazla yüklenmemişse ve sert bir rüzgarda başıboş gidiyorsa dalgalar altından kayıyormuş gibi görünür. Bu kara adamlarına tuhaf gelir. Denizcilik teriminde buna *dalga sümek dem.*

"Şimdiye kadar dalgaları çok iyi sürmüştük. Ama sonunda dev bir dalga bizi (önce derinlere batırdı, sonra da yukarı, sanki ta gökyüzüne çıkardı. Bir dalga-nın bu kadar yükselebileceğini söyleseler inanmazdım. Sonra kayarak indik. Bu midemi bulandırıp başımı döndürdü. Sanki bir rüyada yüksek bir dağın zirvesinden düşüyordum. Ama yukarıdayken etrafıma çabucak bakma fırsatını bulmuştum - ve bu tek bakış yeterli oldu. Konumumuzu bir anda tüm netliğiyle gördüm. Moskoe-ström anaforu yaklaşık yarım kilometre kadar ilerimizdeydi. Ama şu şimdi karşında gördüğün anaför bir değirmen arkını ne kadar andırıyorsa o da sıradan bir Moskoe-ström'ü o kadar andırıyordu. Nerede olduğumuzu ve neyi beklememiz gerektiğini bilmesem orayı tanıyamayacaktım. Ama tanımıştım ve içgüdüsel olarak dehşetle gözlerimi kapadım. Gözkapaklarım spazm geçirircesine sımsıkı kapanmıştı.

"En fazla iki dakika sonra birden dalgaların hafiflediğini ve etrafımızı köpüklerin sardığını fark ettik. Tekne sola doğru keskin bir dönüş yaptıktan sonra yeni yönünde şimşek hızıyla ilerlemeye başladı. Aynı anda bir tür tiz çılgılık denizin gürlemesini tamamen bastırdı. Sanki binlerce buharlı gemi aynı anda buhar salıyordu. Şimdi girdabı çevreleyen köpük kuşağındaydık. Tabii bir an sonra boşluğun içine düşeceğimizi düşündüm. Muthiş bir hızla sürüklendiğimizden içine bakınca pek bir şey seçemiyorduk. Tekne batmıyor, dalgaların üstünde bir su kabarcığı gibi kayıyordu. Sancak tarafı girdabın kenarındaydı. İskele tarafında geride bırakmış olduğumuz okyanus yükselmekteydi. Bizimle ufuk arasında dev, kıvranan bir duvar gibi durmaktaydı.

"Tuhaf gelebilir ama şimdi, o uçurumun tam kıyısındaiken kendimi ona yaklaştığımız zamana göre daha sakin hissediyordum. Artık ümidi kesmiş olduğumdan ilk başta beni ağlatmış olan o dehşetten büyük ölçüde kurtulmuş-

tum. Sanırım sinirlerimi sağlamlaştıran umutsuzluktu.

"Övünmek gibi olmasın ama -gerçeği söylüyorum- bu şekilde ölmenin ne kadar görkemli olduğunu, Tanrı'nın gücünün böylesine muhteşem bir ifşası karşısında kendi varlığım gibi önemsiz bir şeyi düşünmenin ne kadar aptalca olduğunu düşünmeye başladım. Bu düşünce aklımdan geçerken utançtan kızardığımı anımsıyorum. Kısa süre sonra girdaba karşı büyük bir merak beslemeye başlamıştım. Onun derinliklerini keşfetmeyi kesinlikle *istiyordum*, ödeyeceğim bedele karşın. Tek üzüntüm gördüklerimi karadaki yaşlı arkadaşlarıma anlatamayacak olmamdı. Aklımdan geçenler, böylesine uç noktadaki bir adamın zihnini oyalayan tuhaf arzulardı şüphesiz. Daha sonra sık sık düşündüğüm gibi, belki de teknenin dönüp durması beni biraz sersemletmişti.

"Beni kendime getiren başka bir şey daha vardı: Rüzgarın kesilmiş olmasıydı bu. Bulunduğumuz yerde bize ulaşamıyordu artık. Çünkü senin de gördüğün gibi köpük kuşağı okyanusun genel yüzeyinin epey altındadır. Şimdi okyanus, çevremizde yüksek ve kapkara bir dağ sırası gibi yükselmekteydi. Şiddetli bir bora eserken hiç denizde bulunmadıysan rüzgarın ve su serpintilerinin insanı nasıl sersemlettiğini bilemezsin. İnsanı köreltir, sağırlaştırır, boğar, tüm hareket ya da düşünce gücünü elinden alır. Ama şimdi bu rahatsız edici şeylerden büyük ölçüde kurtulmuştuk - tıpkı idam mahkumlarına (hükümleri kesinleşmeden önce onlardan esirgenen) küçük ayrıcalıklar tanınması gibi.

"Kuşağı kaç defa turladık bilmiyorum. Belki bir saat boyunca dönüp durduk. Yüzmekten çok uçar gibiydik. Akıntının merkezine, onun korkunç iç kenarına giderek yaklaşıyorduk. Bu süre boyunca demir halkayı hiç bırakmamıştım. Ağabeyim kıç tarafındaki, kıç çıkıntısının altına sıkıca bağlanmış büyük, boş bir su fiçisine tutunuyordu. Bu fiçi ilk boranın etkisini hissettiğimizde denize düşmemiş olan tek şeydi. Biz boşluğun kenarına iyice yaklaşırken ağabeyim bu fiçiyi bırakıp benim kavradığım demir halkaya tutunmaya çabaladı. Dehşete kapılmış bir halde ellerimi çözmeye çalıştı, çünkü halka ikimizin de sıkıca tutunabileceği kadar geniş değildi. Kardeşimin ellerimi çözmeye çalıştığını görünce hayatımın en derin kederine kapıldım - bunu yaparken aklını kaçırmış, korkudan deliye dönmüş olduğunu bilmeme karşın. Ama bu konuda onunla çekişmeye niyetim yoktu, ikimizin de tutunmasının hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini biliyordum, bu yüzden halkayı ona bırakıp kıç tarafa, fiçiyi doğru gittim. Bunu yapmakta zorlanmadım, çünkü tekne oldukça sabit bir hızla dönmekteydi. Sadece yalpalıyordu o kadar. Tam fiçiyi tutunmuştum ki sancak ta-

rafında şiddetli bir sarsıntı oldu ve boşluğun içine bodoslama daldık. Tanrı'ya çabucak bir dua mırıldandım ve her şeyin bittiğini düşündüm.

"İnişin baş döndürücü hızını hissederken fıçıya içgüdüsel olarak daha sıkı tutunmuş, gözlerimi kapamıştım. Onları açmaya birkaç saniye boyunca cesaret edemedim. Her an yok olmayı bekliyor, hâlâ suya düşüp son çırpınmalarına başlamamış olmama şaşıyordum. Ama saniyeler birbirini takip etti. Hâlâ yaşıyordum. Düşme hissi kesilmişti ve teknenin hareketi tıpkı köpük kuşağındaki gibiydi şimdi; biraz daha yan yatmış olması dışında. Etrafıma bakarken hissettiğim o huşuyu, korkuyu ve hayranlığı asla unutamam. Tekne, çapı engin ve derinliği muazzam bir huninin ortasına denk gelen bir çizgide sanki büyüyle havada tutulmaktaydı. Huninin kusursuz bir düzlükteki duvarları, baş döndürücü bir hızla dönmese ve dolunayın daha önce tarif etmiş olduğum, bulutların arasındaki o yuvarlak yarıktan gönderdiği ışıkları bu kara duvarlarda ve daha aşağılarda, boşluğun en iç kısımlarında bir altın sarısı seliyle görkemli bir şekilde parıltılamasa, abanoz sanılabilirdi.

"İlk başta herhangi bir şeyi gözlemleyemeyecek kadar şaşkındım. Görebildiğim tek şey o korkunç ihtişamın genel görüntüsüydü. Ama kendimi biraz toparlayınca içgüdüsel olarak bakışlarımı aşağı yönelttim. Tekne anafurun duvarlarının eğimli yüzeyinde yanlamasına döndüğünden aşağısını rahatlıkla görebiliyordum. Teknenin güvertesi su yüzeyine paraleldi - ama su yüzeyinin kendisi kırk beş dereceden fazla bir açıyla eğimli olduğundan küpeşteye kadar yan yatmış gibi görünüyorduk. Ama bu durumdayken tutunmakta ve ayakta durmakta hiç zorlanmadığımı gördüm. Bunun sebebi dönüş hızımız olsa gerekti.

"Ay ışığı o derin uçurumun en dibini araştırıyor gibiydi. Ama hâlâ net bir şey seçemiyordum, çünkü kalın bir sis her şeyi kaplamıştı. Bu sisin üstünde muhteşem bir gökkuşağı vardı. Müslümanların Zamanla Sonsuzluk arasındaki tek yol dedikleri o dar ve sallanan köprüye benziyordu. Bu sisi ya da su serpintisini meydana getiren, huninin duvarlarını oluşturan suların dipte kaynaşmasıydı şüphesiz. Ama bu sisten çıkıp göğe yükselen çılgınlığı tarif etmeye bile cesaretim yok.

"Yukarıdaki köpük kuşağından boşluğa ilk kayışımız sırasında epey aşağılara inmiştik. Ama daha sonraki inişimiz bundan kesinlikle farklı oldu. Dönüp duruyorduk -eş hareketlerle değil- bizi bazen sadece elli altmış metre, bazen de girdabın neredeyse tepesine dek fırlatan baş döndürücü sallantılar ve sar-

sıntılarla. Aşağı döne döne inişimiz yavaş, ama kesinlikle belirgindi.

"Etrafımızdaki o engin erimiş abanoz kütesine bakarken, tekнемizin, girdabin yuttuğu tek nesne olmadığını fark ettim. Hem üstümüzde, hem de altımızda gemi kalıntıları vardı - iri kereste ve ağaç gövdesi parçaları ya da çok daha küçük şeyler; mobilya parçaları, kırık sandıklar ve fiçiler gibi. İlk başta hissettiğim dehşetin yerini alışılmadık bir merakın aldığını söylemişim. Korkunç ölümüne doğru yaklaşırken merakım iyice arttı. Şimdi etrafımızda yüzen şeyleri tuhaf bir ilgiyle inceliyordum. *Akim iyice kaçırmış* olmalıydım, çünkü aşağıdaki köpüklere doğru iniş hızları arasındaki farklar üstüne bile *kafa yordığumu* hatırlıyorum. 'Şu köknar,' dediğimi hatırlıyorum bir ara, 'şimdi kesinlikle o korkunç boşluğa düşüp gözden kaybolacak ilk şey olacak.' Sonra bir Hollanda ticaret gemisinin enkazının ondan önce düştüğünü görünce hayal kırıklığına uğradım. Sonunda, böyle pek çok şeye baktıktan ve her birinde hayal kırıklığına uğradıktan sonra yaptığım hesaplama hataları beni bir düşünce zincirine itti ve elim ayağım tekrar titremeye, kalbim küt küt atmaya başladı.

"Beni böylesine etkileyen şey yeni bir dehşetin değil, daha heyecan verici bir *umudun* doğmasıydı. Bu umut kısmen hatırladıklarımдан, kısmen de orada yapmış olduğum gözlemlerden doğuyordu. Moskoe-ström tarafından yutulduktan sonra dışarı atılan ve Lofoden sahiline vuran çeşitli şeyleri düşündüm. Bunların çoğu oldukça sıradışı bir şekilde parçalanmıştı -öyle hırpalanmışlardı ki yüzeyleri kıymık doluydu -ama sonra *baslarının* hiç hırpalanmamış olduğunu hatırladım. Bu farklılığa getirebileceğim tek açıklama hırpalanmış parçaların *tamamen yutulmuş* olanlar olduğuydu. Diğerleriyse girdaba dinginlik vakatine yakın bir zamanda girdiklerinden ya da başka bir sebepten dolayı içerideyken son derece yavaş döndüklerinden dibe denizin yükselişinden ya da alçalışından önce ulaşmamışlardı. Her iki durumda da daha önce ya da daha büyük bir hızla içeri çekilmiş olan diğer nesnelerin kaderini paylaşmayıp tekrar okyanus yüzeyine fırlatılmalarının mümkün olduğunu düşündüm. Ayrıca üç önemli gözlemde bulundum. Birincisi genel bir kaide olarak cisimlerin boyutlarının büyüdükçe iniş hızlarının arttığıydı. İkinci olarak, eşit ağırlıktaki iki cisimden biri küresel ve diğeri başka herhangi bir şekildeyse, küresel olanın iniş hızı daha fazlaydı. Üçüncü olarak, eşit boyutlardaki iki cisimden biri silindirik şeklinde ve *diğeri başka herhangi bir şekildeyse*, silindirik şeklindeki olanın iniş hızı daha azdı. Kurtulduktan sonra yöreden eski bir öğretmenle bu konuda epey konuştum. 'Silindir' ve 'küre' sözcüklerini ondan öğrendim. Gözlemlediğim şe-

yin aslında yüzen cisimlerin şekillerinin doğal sonucu olduğunu açıkladı -gerçi açıklaması neydi unuttum-. Bana bir girdapta yüzen bir silindirin, girdabın çekimine aynı boyutlardaki ve farklı herhangi bir şekildeki başka bir cisme kıyasla daha fazla karşı koyduğunu ve içeri daha yavaş çekildiğini gösterdi.

"Bu gözlemleri epey destekleyen ve beni onları değerlendirmeye iten şaşırtıcı bir şey daha vardı. Her turda bir fıçı ya da bir geminin kırık sereni ya da direği gibi şeylerin yanından geçiyorduk. Bunların çoğu gözlerimi ilk açıp o girdabın harikalarına bakışmada altımızdayken şimdi tepemizde, çok yukarılardaydı ve yerlerini pek değiştirmemiş gibi görünüyorlardı.

"Artık harekete geçmekte duraksamadım. Kendimi tutunduğum su fıçısına sıkıca bağlamaya, fıçının iplerini kesmeye ve kendimi onunla birlikte sulara fırlatmaya karar verdim. Ağabeyime el kol hareketleriyle işaret edip dikkatini yanımdan geçen yüzen fıçılara yönelttim ve ne yapacağımı anlaması için elimden geleni yaptım. Sanıyorum sonunda niyetimi anladı -ama anlasa da anlamasa da, başını umutsuzca salladı ve halkayı bırakmayı reddetti. Ona karşı zor kullanmam imkansızdı. Kaybedecek bir saniye yoktu. Bu yüzden kendimle yaptığım acı bir mücadeleden sonra onu kaderine terk ettim, fıçıyı bağlayan ipleri çözüp bunlarla kendimi ona bağladım, sonra da bir an duraksamadan fıçıyla birlikte denize atladım.

"Sonuç tam umduğum gibiydi. Şimdi sana bu öyküyü anlatan kişi ben olduğuma -görüyorsun ki *kurtuldum*- ve hangi yoldan kurtulduğumu da bildiğine göre bundan sonra söyleyeceklerimi zaten tahmin edersin. Bu yüzden öykümü kısa keseceğim. Tekne, ben ayrıldıktan bir saat kadar sonra epey altıma inmişti ve orada ekseni etrafında hızla üç dört kez dönüp ardından sevgili ağabeyimle birlikte o köpük karmaşasına bodoslama daldı ve bir anda, sonsuza dek gözden kayboldu. Bağlı olduğum fıçı uçurumun dibine teknedeki atladığım nokta arasındaki mesafenin yarısına yakın bir noktaya inmişti ki anaforda büyük bir değişim meydana geldi. O dev huninin kenarlarındaki eğimin dikliği giderek azalmaya başladı. Girdabın ekseni etrafındaki dönüşleri giderek hafifledi. Köpükler ve gökkuşağı yavaşça gözden kayboldu. Uçurumun dibi giderek yükseliyordu. Kendimi okyanusun yüzeyinde, Lofoden sahillerinin karşısında, tam Moskoe-ström'ün *biraz önce bulunduğuyerde* bulduğumda gökyüzü açıktı, rüzgar dinmişti ve ılık ılık parlayan dolunay batıda batıyordu. Dinginlik saatiydi - ama denizde fırtınanın etkisiyle hâlâ devasa dalgalar vardı. Ström kanalına doğru hızla sürüklendim ve birkaç dakika sonra kanalın içinden geçip ba-

lıkçıların 'sahasına' fırlatıldım. Bir tekne beni kurtardı. Bitkin haldeydim ve (artık tehlike geçmiş olduğundan) olanları hatırlarken korkudan konuşamıyordum. Beni yukarı çekenler eski arkadaşlarım ve her gün gördüğüm kişilerdi. Ama beni ruhlar diyarından gelen bir gezgini nasıl tanıyamazlarsa öyle tanımadılar. Bir gün önce kuzgun karası olan saçlarım şimdi gördüğün gibi bembeyazdı. Yüz ifademin de tamamen değiştiğini söylüyorlar. Onlara öykümü anlattım - inanmadılar. Şimdi sana anlatıyorum - ve bu öyküye Lofoden'in gülmeyi seven denizcilerinden daha fazla inanmanı bekleyemem."

1841

Gölge: Bir Mesel

Evet! Gölgeler vadisinde yürüsem de: -

-DAVUTLJN MEZMURU (XXP.

Bunu okuyan sizler hâlâ yaşayanların arasındasınız, ama yazan ben uzun süre önce gölgeler diyarına gittim. Çünkü gerçekten tuhaf şeyler olacak, gizemler açığa vurulacak ve pek çok yüzyıl geçecek, bu anıtlar insanlar tarafından görülmeden önce. Ve görülünce de bazıları inanacak, bazıları şüphe edecek, ama birkaç kişi buraya demirden bir iğneyle kazılan yazılarda düşünmeye değer epey şey bulacak.

Korkunç bir yıl geçmişti, yeryüzünde ismi olmayan, dehşetten daha yoğun duygulann yaşandığı bir yıl. Pek çok olağanüstü olay ve işaret gerçekleşmişti; Veba'nın kara kanatları uzaklara, denizin ve karanın üstüne yayılmıştı. Yine de yıldızlardan anlayanlar gökyüzünde uğursuz bir aç bulundugunu biliyordu; ve ben, Yunan Oinos, ve diğer bazıları, Koç'un gelişiyle birlikte Jüpiter gezegeninin korkunç Satürn'ün kızıl halkasıyla birleştiği o yedi yüz doksan dördüncü senenin değişikliklerini açıkça görebiliyorduk. Gökyüzünün tuhaf ruhu, büyük bir yanılğı içinde değilsem, kendini yalnızca dünyanın fiziksel küresinde değil, insanlığın ruhlarında, hayal güçlerinde ve derin düşüncelerinde belli ediyordu.

Ptolemais adlı donuk bir şehirdeki malikanenin duvarları arasında, kırmızı Chian şarabıyla dolu fiçilerin yanında yedi kişi oturmuştuk. Odamızın yüksek, pirinç bir kapıdan başka girişi yoktu: Zanaatçı Corinnos tarafından yapılmış nadide bir parça olan kapı içeriden sürgülenmişti. Kasvetli odadaki siyah perdeler de aynı şekilde ayı, parlak yıldızları ve boş sokakları bizden gizliyordu - ama Kötülük'ün işaretleri ve anıları o kadar kolay dışarıda bırakılamıyordu. Çevremizde hakkında belirgin sözler söyleyemeyeceğim şeyler vardı - cismani

ve ruhani şeyler - havada bir ağırlık - bir boğuculuk - kaygı - hepsinden de öte, sinirli insanların duyuları son derece keskin ve canlı, zihinsel güçleriyle uyuşukken yaşadığı o korkunç varoluş hali. Üstümüze ölü bir ağırlık çökmüştü. Uzuvarlarımızın - mobilyaların - içtiğimiz kadehlerin üstüne çökmüştü. Her şey kasvetli ve sıkıntı vericiydi - alemimizi aydınlatan yedi demir lambanın alevleri dışında her şey. Uzun, ince ışık çizgilerinin üstünde dimdik durarak, soluk ve hareketsiz bir şekilde yanıyorlardı; ve aydınlıklarının etrafında oturduğumuz abanoz masanın üstünde teşkil ettiği aynada her birimiz kendi solgun benzimizi ve arkadaşlarımızın aşağı çevrilmiş gözlerindeki huzursuz parıltıyı görüyorduk. Yine de kendi usulümüzde gülüyor, eğleniyorduk - yani isterik bir tarzda; Anacreon'un şarkılarını söylüyorduk - delice şarkıları; durmadan içiyorduk - mor şarap bize kanı anımsattığı halde. Çünkü odamızda bir kiracı daha vardı; genç Zoilus. Ölüydü ve kefene sarılı halde boylu boyunca uzanmıştı; - sahnenin hem iyi hem de kötü ruhuydu. Ne yazık! Neşemizi paylaşmıyordu, vebayla çarpılmış çehresinde ve ölümün hastalığının ateşinin yalnızca yarısını söndürebildiği gözlerinde, eğlencemize ölümlerin ölmek üzere olanların eğlencesine karşı talihsizce yöneltebileceği bir ilginin barınması dışında. Ama ben, Oinos, ölünün gözlerini üstümde hissetsem de, kendimi ifadelerindeki acılığı algılamamaya zorlayarak abanoz aynanın derinliklerine bakmayı, Teios'un oğlunun şarkılarını yüksek ve gür bir sesle söylemeyi sürdürdüm. Ama şarkıların gitgide tükendi ve odanın siyah perdeleri arasındaki yankıları zayıflayıp anlaşılmaz oldu, yok oldu. Ve birden! şarkının seslerinin kaybolduğu o siyah perdelerin arasından kara ve şekilsiz bir gölge çıktı - ayın gökyüzünde alçaktayken bir insan figüründen oluşturabileceği bir gölge: Ama bu ne bir insanın, ne Tanrı'nın, ne de bildik bir şeyin gölgesiydi. Ve odanın perdeleri arasında bir süre titreştikten sonra, en sonunda pirinç kapıyı tamamen kapladı. Gölge belirsiz, şekilsiz ve bulanıktı. Ne bir insana, ne de Tanrı'ya aitti -ne Yunan Tanrısı'na, ne Chaldae Tanrısı'na, ne de herhangi bir Mısır Tanrısı'na. Ve gölge pirinç kapının üstünde ve kapının saçaklığının altında durdu ve kımlıdamadı, bir söz söylemedi, orada durdu ve öylece kaldı. Ve üstünde durduğu kapı, yanlış hatırlamıyorsam kefene sarılı genç Zoilus'un ayaklarının ucunda yükseliyordu. Ama biz, orada toplanmış olan yedi kişi, gölgenin perdelerin arasından çıktığını görünce, ona doğrudan bakmaya cesaret edemedik ve gözlerimizi indirip abanoz aynanın derinliklerine bakmayı sürdürdük. Ve en sonunda ben, Oinos, usulca ona nereden geldiğini ve ismini sordum. Ve

gölge yanıtladı: "Ben GÖLGE'yim ve Ptolemais'in katakomblarının yakınından, iğrenç Charon kanalının sınırındaki o loş Helusion vadilerinden geldim." Ve o zaman yedimiz de ayağa fırladık ve titreyerek, dehşet içinde donakaldık: Çünkü gölgenin sesinin tonları tek değil, birçok varlığa aitti ve her hecede perde değiştirirken kulaklarımıza binlerce ölü arkadaşımızın çok iyi anımsadığımız, tanıdık şiveleriyle ulaşıyordu.

1835

Hans Pfaall Diye Birinin Benzeri Görülmemiş Serüveni

Ateşli hayallerle dolu bir yürekle,

Ki kumandası bende.

Yanan bir mızrakla ve rüzgardan bir atla,

Gezinmeye gidiyorum, ıssızlığa.

TOM OTSEDLAMIN ŞARKISI.

Rotterdam'dan gelen son haberlerden anlaşıldığı kadarıyla şehir büyük bir felsefi heyecan içinde. Gerçekten de orada olan olay o kadar beklenmedik - o kadar benzersiz - yerleşik kanılara öylesine ters ki - çok yakında tüm Avrupa'nın ayağa kalkacağından, fizikte, mantıkta ve astronomide kargaşalar yaşanacağından eminim.

Anlaşıldığı kadarıyla 'ın gününde (tarihten emin değilim) büyük bir insan kalabalığı, belirtilmeyen amaçlar uğruna, güzel Rotterdam şehrinin büyük Ticaret Meydanı'nda toplandı. Sıcak bir gündü - mevsim için fazlasıyla sıcaktı - yaprak bile kıvıldamıyordu; ve kalabalık, mavi gökkubbeye bolca saçılmış geniş, beyaz bulut kümelerinin arada sırada yağdırdığı ahmak ıslatanlara aldırılmaz görünüyordu. Yine de öğle civarında kalabalığa hafif, ama dikkat çekici bir heyecan dalgası yayıldı; on bin ağız hep birden konuşmaya başladı; ve hemen ardından da on bin yüz yukarı, göğe çevrildi, on bin pipo aynı anda on bin ağzın kenarından düştü²⁷ ve ancak Niagara şelalesinin gürlemesiyle karşılaştırılabilecek bir haykırış Rotterdam'da ve civarında uzun uzun, gürültüyle, şiddetle yankılandı.

Bu velvelenin sebebi az sonra yeterince anlaşıldı. Az önce bahsedilen o keskin hatlı bulut kümelerinden birinin arkasından yavaşça tuhaf, heterojen, ama görünüşe göre katı bir nesne çıktı. Şekli öyle tuhaftı ki, aşağıdaki ağızları açık,

gürbüz kasabalılar tarafından herhangi bir şekilde anlaşılması ya da yeterince takdir edilmesi olanaksızdı. Ne olabilirdi? Rotterdam'daki tüm şeytanlar adına, hangi kötü haberin taşıyıcısıydı acaba? Kimse bilmiyordu; kimse hayal edemiyordu; kimse —belediye reisi Mynheer Superbus Von Underduk bile— bu gizemi çözecek en ufak bir ipucuna sahip değildi. Böylece, yapılabilecek daha mantıklı bir şey olmadığından, herkes piposunu dikkatle ağzının kenarına geri yerleştirdi ve yukarıdaki fenomene gözünü diktikten sonra piposundan birer nefes çekti, durdu, paytak paytak yürüdü ve dikkat çekici bir şekilde homurdandı - sonra paytak paytak geri döndü, homurdandı, durdu ve son olarak - piposundan birer nefes çekti.

Bu arada bu büyük merakın hedefi ve bunca dumanın sebebi olan nesne o güzel şehrin üstünde alçalmaya başladı. Birkaç dakika sonra net görülebilecek kadar alçalmıştı. Görünüşe bakılırsa -evet! Kesinlikle bir tür balonu; ama Rotterdam'da daha önce hiç böyle bir balon görülmemişti. Sorarım size, şimdiye kadar kim sırf kirli gazete kağıtlarından bir balon yapıldığını işitmiştir ki? Hollanda'da kimsenin işitmediği kesindi; buna karşın burada, insanların burunlarının dibinde, daha doğrusu biraz üstünde, en güvenilir kaynaklardan öğrendiğim kadarıyla daha önce kimsenin benzer bir amaçta kullanmadığı bir materyalden yapılma, bahsettiğimiz şey durmaktaydı. -Bu, Rotterdamlıların sağduyularına yapılmış korkunç bir hakaretti. Fenomenin şekline gelince, o daha da ayıp bir şeydi. Ters dönmüş, dev bir deli külahından başka bir şey değildi. Ve kalabalık daha yakından bakıp tepesinden dev bir püskülün sarktığını ve üst kenarın ya da koninin dibinin çevresinde koyun çanlarını andıran, sürekli Bertie Martin şarkısına uygun ritim tutan bir küçük aletler çemberini görünce, bu benzerliği daha da güçlü bir şekilde fark etmeye başladı. Ama daha kötüsü de vardı. -Bu fantastik makinenin ucundan, mavi kurdelelere bağlı dev, rengi soluk bir kunduz şapkası sarkıyordu; kenarının genişliği mükemmeldi ve yarımküre şeklinde tepesinde siyah bir kurdeleyle gümüş bir toka vardı. Ancak Rotterdamlılar'dan birçoğunun aynı şapkayı daha önce defalarca görmüş olduklarına yemin etmesi ilginçti; hattâ bütün kalabalık ona tanıyan gözlerle bakıyor gibiydi. Grettel Pfaall ise onu görür görmez sevinçli bir şaşkınlık nidası attı ve onun kocasının şapkasının aynısı olduğunu ilan etti. Pfaall beş yıl önce üç arkadaşıyla birlikte aniden ve anlaşılabilir bir şekilde ortadan kaybolmuş olduğundan ve bu anlatıda olanlara kadar onlardan tüm uğraşılara karşın haber alınamadığından, bu olay daha da ilginçlik kazanıyordu. Yakın bir zamanda

şehrin güneyindeki ıssız bir yerde, tuhaf görünüşlü süprüntülerin arasına karışmış, insan kemiği olduğu düşünülen bir takım kemikler bulunmuştu; ve bazıları burada hunharca bir cinayetin işlendiğini ve kurbanların da büyük olasılıkla Hans Pfaall'la arkadaşları olduğunu öne sürecek kadar ileri gitmişlerdi. - Ama biz devam edelim.

Balon (çünkü balon olduğu şüphesizdi) şimdi yerin otuz metre kadar yukarısına inmişti ve kalabalık içindeki kişinin kim olduğunu rahatça görebiliyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse bu oldukça acayip biriydi. Boyu altmış santimden fazla olamazdı, ama bu yükseklik bile, göğsüne kadar çıkan ve balonun iplerine bağlı olan yuvarlak bir kasnak tarafından tutuluyor olmasa *denmesini* kaybetmesine ve düşmesine yol açacaktı. Küçük adamın gövdesi orantısız biçimde enliydi ve genel görünüşüne son derece abes bir yuvarlaklık veriyordu. Ayakları görünmüyordu tabii. Elleri kocamandı. Kır saçı arkadan *kuyruk yapılmıştı*. Kanca burnu şaşılacak kadar uzun ve kışkırtıcıydı; gözleri iri ve parlak, bakışları keskindi; çenesi ve yanakları, yaşlılıktan kırış kırış olsa da, geniş, tombul ve kat kattı; ama başın herhangi bir yerinde kulağı andıran bir şeye rastlanmıyordu. Bu ufak tefek tuhaf centilmen gök mavisi satenden, bol bir takım giymişti. Dar pantolonu dizlerden gümüş tokalarla sıkıştırılmıştı. Yeleği parlak san bir kumaştandı. Başının bir kenarına beyaz, tafta bir şapka çapkınca kondurulmuştu. Kıyafetini tamamlamak üzere, boynunu kan kırmızısı ipek bir mendil sarıyor ve göğsüne zarif şekilde düşerken düğümlenip inanılmaz boyutlardaki garip bir kravata dönüşüyordu.

Az önce söylediğim gibi, yerin otuz metre kadar üstüne alçaldıktan sonra ufak tefek, yaşlı centilmen birden telaşa kapıldı ve *toprağa* daha fazla yaklaşmaya isteksiz göründü. Böylece güçlkle kaldırdığı branda bezinden bir torbadan bir miktar kum boşaltarak bir anda havada asılı kaldı. Sonra telaşlı ve sinirli hareketlerle ceketinin cebinden büyük, maroken kaplı bir defter çıkardı. Bunu elinde şüphyle tuttu; sonra büyük bir şaşkınlıkla inceledi ve defterin ağırlığından hayrete düşmüş göründü. Sonunda defteri açtı ve içinden kırmızı balmumuyla mühürlenmiş ve kırmızı şeritle özenle bağlanmış dev bir mektup çıkarıp belediye reisi Superbus Von Underduk'un tam ayaklarının dibine attı. Ekselansları mektubu almak için eğildi. Ama hâlâ epey rahatsız görünen ve anlaşıldığı kadarıyla kendisini Rotterdam'da tutacak başka işi olmayan baloncu tam bu anda gitme hazırlıklarına başladı; ve tekrar yükselmesi için biraz daha safra atması gerektiğinden, aşağı arka arkaya, içindekileri boşaltma zahmetine

girmeden yarım düzine torba attı ve bunların hepsi de, büyük bir talihsizlik eseri, belediye reisinin sırtına düştü ve onun bütün Rotterdamlıların gözleri önünde en az yarım düzine kez yerde yuvarlanmasına yol açtı. Ancak yüce Underduk'un ufak tefek yaşlı adamın bu münasebetsizliğini cezasız bıraktığı düşünülmesin. Tam tersine, söylenenlere göre, yerde yarım düzine kez yuvarlanması sırasında piposundan en az yarım düzine belirgin ve öfkeli nefes çekti; bu arada pipoyu da sımsıkı tutmaktaydı ve öleceği güne dek de sımsıkı tutmayı sürdürmeyi düşünmektedir (Tanrı'nın izniyle).

Bu arada balon bir tarlakuşu gibi yükseldi ve kentin tepesinde süzülerek, sonunda içinden tuhaf bir şekilde çıktığı bulutun benzeri bir başka bulutun içinde gözden kayboldu; böylece Rotterdam'ın saygıdeğer vatandaşlarının meraklı gözlerine bir daha görünmedi. Şimdi bütün dikkatler, inişi ve daha sonraki sonuçları Ekselans Von Underduk'un hem vücuduna, hem de kişisel itibarına son derece ağır darbeler indiren mektuba yönelmişti. Ancak bu üst düzey devlet görevlisi yerde yuvarlanırken mektubu korumak gibi önemli bir hususu düşünmeyi, inceleyince mektubun en uygun ellere düştüğünü ve Rotterdam Astronomi Yüksekokulu'nun Dekanı ile Dekan Yardımcısı olarak kendisi ile Profesör Rubadub'a gönderildiğini anlamayı ihmal etmemiştir. Böylece bu iki önemli adam mektubu oracıkta açtılar ve içinde aşağıdaki sıradışı ve gerçekten de çok ciddi yazıyı buldular:-

Rotterdam şehri Astronomi Yüksekokulu Dekanı ve Dekan Yardımcısı Ekselansları Von Underduk ve Rubadub'a.

Ekselansları, beş yıl önce açıklanamaz olduğu düşünülen bir şekilde Rotterdam'da ortadan kaybolan, Hans Pfaall adlı körük tamircisi, mütevazı zanaatkarı ve üç arkadaşını belki anımsarsınız. Eğer sizi memnun edecekse Ekselansları, bu mektubun yazarı olan ben, Hans Pfaall'ın ta kendisiyim. Rotterdamlıların çoğu kırk yıl boyunca Sauerkraut adlı dar sokağın girişindeki küçük bir tuğla evde oturduğumu ve kaybolduğum sırada da orada oturmakta olduğumu bilirler. Atalarım da anımsanamayacak kadar uzun bir süre orada oturmuştur - onlar da benim gibi saygın ve gerçekten kazançlı körük tamiri mesleğiyle uğraşmıştır: Çünkü, gerçeği söylemek gerekirse, son yıllara dek herkesin kafası politikayla meşgul olduğundan dürüst bir Rotterdamlı benimkinden iyi bir mesleği ne arzulayabilir ne de hak edebilir. İtibarı iyiydi, iş bulma derdi hiç yoktu, pıra ya da hayır duası almakta hiç sıkıntı çekmiyordum. Ama söyledim gibi özgürlüğün, uzun söylevlerin, radikalizmin etkilerini kısa sürede his-

setmeye başladık. Bir zamanlar dünyanın en iyi müşterileri olan kişiler şimdi bizi bir an durup düşünmüyorlardı. Devrimler hakkında yazılanları okumak, aklın ilerleyişine ve çağın ruhuna ayak uydurmak tüm vakitlerini alıyordu. Eğer bir ateşin canlandırılması gerekiyorsa bunu bir gazeteyle yapabiliyorlardı; hükümet zayıfladıkça sanki deri ve demir, aynı oranda dayanıklılık kazandı. Bundan eminim -çünkü kısa sürede Rotterdam'da yamanmaya ya da çekiçlenmeye ihtiyaç duyan tek bir körük kalmadı. Bu katlanılmaz bir durumdu. Kısa sürede meteliksiz kaldım; ve bakmak zorunda olduğum bir karımla çocuklarım olduğundan sırtımdaki yük giderek dayanılmayacak biçimde ağırlaştı ve oturup saatlerce yaşamımı en uygun şekilde sona erdirmeye yöntemi üstüne düşünmeye başladım. Bu arada alacaklılar bana düşünmek için pek zaman tanı mıyordu. Evim sabahtan akşama dek kelimenin tam anlamıyla kuşatma altındaydı. Beni özellikle endişelendiren üç kişi vardı ki, bunlar sürekli kapımın önünde bekleyip bana dava açma tehdidinde bulunuyordu. Bu üçünü bir elim'e geçirirsem onlardan en aa şekilde intikam almaya yemin ettim; ve inanıyorum ki, beni intihar planlarımı hemen eyleme geçirmekten, beynimi bir alaybozanla uçurmaktan alıkoyan da bu beklentinin verdiği hazdı. Ancak öfkemi gizlemeyi ve onları vaatler ve tatlı sözlerle oyalamayı uygun buldum, ta ki elime bir intikam fırsatı geçene dek.

Bir gün, onları atlatmışken ve her zamankinden de keyifsizken, en ara sokaklarda uzun süre aylak aylak gezindikten sonra bir kitap standının köşesinin önüne geldim. Yanı başımda bir sandalye görünce hemen ona oturdum ve sebebini bilmeden elime geçen ilk kitabı okumaya başladım. Bu ya Berlinli Profesör Encke, ya da benzer bir adı olan bir Fransız tarafından Spekülatif Astro-nomi üstüne yazılmış küçük bir bilimsel inceleme risalesiydi. Bu konuda biraz bilgim vardı ve kısa sürede kendimi kitaba iyice kaptırmaya başladım -aslında çevremde olup bitenlerin tekrar farkına ancak onu iki kere okuduktan sonra varmaya başladım. Hava kararmaya başlamıştı. Evin yolunu tuttum. Ama inceleme (yakın zamanda Nantzlı bir kuzenim tarafından bana önemli bir sır olarak anlatılan, pnömatikteki son keşiflerle birlikte) zihnimde silinmez bir iz bırakmıştı ve alacakaranlıkta sokaklarda aylak aylak yürürken, yazarın çılgınca, yer yer de anlaşılmaz mantığının sergilendiği cümlelerini kafamda evirip çeviriyordum. Hayal gücümü özellikle etkileyen bazı pasajlar vardı. Bunlar üstünde düşündükçe hissettiğim heyecan artıyordu. Genel eğitimimin yetersizliği, özellikle de doğa felsefesi konusundaki cehaletim, beni okuduklarımı anlama

yetim konusunda çekingen ya da kafamdaki yeni oluşan pek çok belirsiz düşünceye güvensiz kılmak şöyle dursun, tam tersine hayal gücümü daha da körükliyordu; ve kötü yönetilen zihinlerin ortaya koyduğu bütün o ham fikirlerin çoğunlukla içgüdüyle sezginin tüm gücüne, gerçekliğine ve diğer ayrılmaz özelliklerine sahip olmadığından şüphelenecek kadar kibirli ya da belki de mantıklıydım.

Evime vardığımda vakit geç olmuştu ve hemen yattım. Ancak zihnim uyuyamayacağı kadar meşguldü ve bütün gece uzanıp düşündüm. Sabah erkenden kalkıp kitapçının standına hevesle tekrar gittim ve sahip olduğum birkaç kuruşu Mekanik ve Pratik Astronomi üstüne kitaplara yatırdım. Eve bunlarla sağ salim vardıktan sonra her saniyemi bunları dikkatle okumaya adadım ve kısa sürede bu konudaki çalışmalarda öyle bir yetkinliğe ulaştım ki, ya şeytanın, ya da ona taş çıkaracak kendi dehamın bulduğu bir tasanımı gerçekleştirecek hale geldim. Bu arada bana o kadar rahatsızlık vermiş olan alacaklılanımı yatıştırmak için her şeyi yaptım. Bunu en sonunda başardım - kısmen evimdeki eşyalardan bir kısmını satıp borçlanımın bir bölümünü ödeyerek, kısmen de onlara kalanını vermek için üstünde çalıştığım küçük bir projenin tamamlanmasını beklediğimi ve bu proje için yardımlarına ihtiyaç duyduğumu söyleyerek. Böylece onları hedefim için kullanmakta güçlük çekmedim (çünkü cahil insanlardı).

işleri böyle ayarladıktan sonra karımın yardımına başvurdum ve büyük bir gizlilik ve dikkatle, geriye kalan malımı mülkümü de sattım ve farklı isimler kullanarak ve (bunu söylemekten utanıyorum) gelecekte ödemelerini nasıl yapacağımı hiç düşünmeden küçük miktarlarda paralar alıp epey büyük bir meblağ topladım. Daha sonra onar metrelik ince beyaz muslin; sicim; bol miktarda lateks verniği; geniş ve derin, ince dallardan örülü, ısmarlama bir sepet ve sıradışı boyutlardaki bir balonun inşası ve donanımı için gerekli olan çok sayıda çeşitli diğer şeyi satın aldım. Bunları olabildiğince çabuk işe koyulması için kanma verdim ve onu izlemesi gereken yöntem konusunda da bilgilendirdim. Bu arada ben de sicim üstünde çalıştım, onu gerekli boyutlardaki bir ağ haline getirdim; bir çemberin içinden geçirip gerekli iplerle bağladım; ve üst atmosferin yukarı katmanlarında deney yapmak üzere çok sayıda araç gereç satın aldım. Sonra bir gece vakti Rotterdam'ın doğusundaki ıssız bir yere her biri ellişer galonluk beş demir çemberli fiç, bir tane de daha büyük fiç; çapı onar santimlik, üçer metre boyunda, düzgün şekilli altı kalay tüp; ismini vermeyeceğim bir

tür metal ya da yan-metal ve bir düzine damacana dolusu çok sıradan türden asit getirttim. Bu son malzemelerden elde ettiğim gazı benim dışımda üreten - ya da en azından benzer bir amaçta kullanan kimse yok. Bu konuda en fazla, şimdiye dek indigenemez kabul edilen azotun bileşenlerinden biri olduğunu ve yoğunluğunun hidrojeninkinden yaklaşık 37.4 kat daha az olduğunu söyleyebilirim. Tatsız, ama kokusuz değil. Saf haldeyken yeşil bir alevle yanıyor ve insanı hemen öldürüyor. Bana kalsa sırrının tamamını açıklamaktan çekinmezdim, ama patenti (daha önce de ima ettiğim gibi) Nantz'da yaşayan bir Fransıza ait ve bana bu bilgiyi koşullu olarak verdi. Aynı kişi bana, benim niyetimin farkında olmadan, bir hayvanın zarından, gazın kaçmasını olanaksız kılacak balonlar yapmanın yöntemini de gösterdi. Ancak bunu çok pahalı buldum ve sonuçta reçine vemigiyle kaplı ince muslinin de aynı işi görebileceğini düşündüm. Bundan bahsetmemin sebebi şu ki, söz ettiğim kişinin daha sonra bahsettiğim o gazla ve malzemeyle bir balon yapmaya girişebileceğini düşünüyorum ve onu son derece fevkalade bir icat yapmanın onurundan mahrum bırakmak istemem.

Balonun şişirilmesi sırasında küçük fiçilerin durmasını istediğim yerlere ufak çukurlar kazdım; bu çukurlar çapı sekiz metrelik bir çember teşkil ediyordu. Bu çemberin merkezine büyük fiçi için daha derin bir çukur kazdım. Daha ufak beş çukurdan her birine yemek ve çay, kahve vb. içeren birer teneke kutu, büyük fiçiyi de yetmiş beş kiloluk barut içeren bir varil yerleştirdim. Bunların -varille teneke kutularının- arasına özenle barut hatları döşedim; ve kutulardan birine yaklaşık bir buçuk metrelik bir barut fitilinin bir ucunu soktuktan sonra, çukuru örttüm ve üstüne varili yerleştirdim. Böylece toprağın üstüne fitilin ucunun üç santim kadar çıkıyor ve varilin yanında pek fark edilmiyordu. Sonra kalan çukurları da doldurup üstlerine fiçiler koydum.

Saydığım gereçlerin dışında bir ardiyeye başvurup oradan atmosferik havanın yoğunlaşması için gerekli, M. Grimm'in geliştirdiği bir makineyi temin ettim. Ancak bu makineyi kullanabilmem için üzerinde epey değişiklik yapmam gerektiğini fark ettim. Ama çok çalışarak ve hiç ara vermeden sebat göstererek sonunda tüm hazırlıklarımı başıyla tamamladım. Balonum kısa sürede tamamlanmıştı. Yaklaşık bin iki yüz metreküplük gaz içerecekti; hesaplanma göre beni, aletlerimi ve, doğru yönetebilirsem, doksan kiloluk safrayı rahatça kaldırmaya yetecekti bu. Üç kat vemiklenmişti ve ince muslinin ipek kadar kullanışlı, oldukça dayanıklı ve çok daha ucuz olduğunu gördüm.

Böylece her şeyi hazırladıktan sonra, kanma kitapçıya ilk gittiğim günden itibaren yaptıklarımı sır olarak saklayacağına yemin ettirdim; ve koşullar elverdiğince çabuk döneceğime söz verdikten sonra ona elimde avcumda kalan son parayı da verip veda ettim. Onun için endişelenmiyordum. İnsanların dikkate değer dedikleri kadınlardan biriydi ve dünya işlerinin üstesinden benim yardımım olmadan da gelebilirdi. Doğrusunu isterseniz sanırım beni hep miskinlikteki - sırf bir yük, hayal kurmaktan başka işe yaramayan biri olarak görüyordu - ve benden kurtulduğuna epey memnundu. Ona karanlık bir gecede veda ettim ve bana öylesine sıkıntı vermiş olan üç alacaklıyla balonu ve teçhizatları bir arabaya yükleyip dolambaçlı bir yoldan, diğer eşyaların bulunduğu istasyona götürdük.

Nisan'ın biriydi. Gece, daha önce de söylediğim gibi, karanlıktı; gökyüzünde tek bir yıldız bile yoktu; ve aralıklarla yağan bir ahmak ıslatan bizi çok rahatsız ediyordu. Ama ben esas balon için endişe ediyordum; vernikle korunmasına karşın nemden epey ağırlaşmaya başlamıştı; barut da hasar görebilirdi. Bu yüzden alacaklılarımı büyük bir gayretle çalıştırdım. Ortadaki varilin üstündeki buzlan temizlediler ve diğerlerindeki asidi kanştırdılar. Ancak bütün bu araç gereçle ne yapmayı düşündüğüm konusunda ısrarla sorular sormaktan geri durmadılar ve onlan böylesine ağır çalıştırdığım için çok rahatsız olduklarını dile getirdiler. Sırf böyle korkunç büyülerin yapılmasına iştirak etmek için sınılsıklam olmanın ne işe yarayacağını anlamadıklarını söylediler. Huzursuz olmaya başladım ve tüm gücümle çalışmaya koyuldum; çünkü sanırım o salaklar benim şeytanla bir anlaşma yaptığımı ve kısacası yaptığım işin hiç de iyi bir şey olmadığını düşünüyorlardı. Bu yüzden bırakıp gitmelerinden ödüm kopuyordu. Ancak onlan, üstünde uğraştığım işi halleder halletmez onlara olan tüm borçlanımı ödeyeceğimi söyleyerek yatıştırdım. Bu konuşmaları kendilerine göre yorumladılar tabii; her halükarda elime büyük miktarda nakit para geçeceğini sanmış olmalı; ve onlara tüm borçlanımı yanı sıra hizmetleri için de biraz para ödeyeceğimi. Ruhuma ya da leşime ne olacağınınsa umurlannda bile olmadığını söyleyebilirim.

Dört buçuk saat kadar sonra balonun yeterince şişmiş olduğunu gördüm. Bu yüzden balonun sepetini takıp bütün aletlerimi içine koydum - bir teleskop; bir takım önemli değişikliklerden geçmiş bir barometre; bir termometre; bir elektrometre; bir pusula; manyetik bir iğne; bir kronometre; bir çan; bir megafon, vs. vs. vs. - Ayrıca havası boşaltılmış ve ağzı bir tıkaçla özenle kap-

tılmış cam bir küre - gaz yoğunlaştırma teçhizatı, biraz tozlanmış halde kireç, bir mühürlük balmumu çubuğu, bol bol su ve epey miktarda pastırma gibi çok yer kaplamayıp besleyici olan yiyecekler. Sepete bir çift güvercinle bir kedi de koydum.

Artık şafak.sökmek üzereydi. Gitme zamanımın geldiğine karar verdim. Yanmış bir puroyu kazayla yere düşürmüş gibi yaparak bu fırsatı değerlendirep, eğilirken bir ucu daha önce de söylediğim gibi daha küçük fiçılardan birinin altından çıkan fitili gizlice ateşledim. Bu manevra üç alacaklı tarafından hiç fark edilmedi; ve sepete atlayıp beni yere bağlayan tek sicimi hemen kestim; inanılmaz bir hızla yükselirken balonun doksan kiloluk kurşun safrayı rahatlıkla taşımakla kalmayıp bir o kadarını daha taşıyabileceğini görmekten memnunluk duydum. Yeryüzünü altımda bırakırken barometre seksen beş santimede, santigrat termometresiye 19 derecede durdu.

Ancak daha elli metrelik yüksekliğe yeni çıkmıştım ki, altımdan bir alev, çakıl, yanan tahta, parlayan metal ve parçalanmış uzuvlar kasırgası öyle büyük ve korkunç bir gürlemeyle yükseldi ki, yüreğim ağzıma geldi ve korkudan titreyerek sepetin dibine yığıldım. Şimdi bu işi biraz fazla abartmış olduğumu görüyordum ve şokun temel etkilerini daha sonra yaşayacaktım. Bir saniye sonra vücudumdaki bütün kanın şakaklarıma hücum ettiğini hissettim ve o anda, asla unutamayacağım şiddetli bir sarsıntıyla sanki gök yarıldı. Sonraları, düşünmeye zamanım olunca, patlamanın benim açımdan uç noktadaki şiddetinin nedenini bulmakta gecikmedim - onun tam üstünde ve şiddetinin en yoğun olduğu haftaydım. Ama o sırada tek düşüncem canımı kurtarabilmektir. Balon önce yan yattı, sonra şiddetli sarsıntılarla doğruldu, mide bulandırıcı bir hızla dönmeye başladı ve en sonunda da, sarhoş bir adam gibi döne döne ve sarsılarak beni sepetin kenarından attı ve müthiş bir yükseklikten, rastlantı eseri sepetin kenarına yakın bir yerdeki bir yarığa takılmış ve ben düşerken büyük bir talih sonucunda ayağıma dolanan yaklaşık bir metrelik bir ipin ucundan baş aşağı ve yüzüm dışarı dönük sarmaya başladım. Durumumun korkunçluğunu hayal edebilmek olanaksız - kesinlikle olanaksız. Nefes almaya çalışıyordum - sıtmayı andıran bir nöbet gövdemdeki her siniri ve kası titretiyordu - gözlerimin yuvalarından dışarı fırladığını hissettim - korkunç bir şekilde midem bulanmaya başladı - ve en sonunda bayılarak bilincimi kaybettim.

Bu durumda ne kadar kaldım bilemiyorum. Ancak pek kısa bir süre olmasa

gerek, çünkü kısmen kendime geldiğimde şafağın sökmekte olduğunu, balonun okyanusun üstünde müthiş bir yükseklikte süzüldüğünü ve engin ufkun sınırları içinde karadan eser olmadığını gördüm. Ancak bu şekilde kendime gelmem hiç de farzedilebileceği kadar ızdırap verici değildi. Aslında durumumu soğukkanlılıkla gözden geçiririmde epey delice bir şeyler vardı. Ellerimi tek tek gözlerimin önüne getirdim ve damarlarımın şişmesine, tırnaklarımın korkunç siyahlığına neyin yol açmış olabileceğini düşündüm. Daha sonra başımı inceledim, onu defalarca salladım ve parmaklarımla dikkatle yokladım, ta ki ilk başta sandığım gibi balonumdan daha büyük olmadığına kanaat getirmeyi başarana dek. Sonra işbilir bir şekilde pantolon ceplerimin ikisini de kontrol ettim ve bir dizi çizelgeyle bir kutu kürdanın kaybolmuş olduğunu fark edince ve kaybolmalarının sebebini açıklayamayınca anlatılmaz bir iç sıkıntısı yaşadım. Sol ayak bileğimin eklemimin epey acıdığını fark etmeye başlıyordum ve durumumu hayal meyal hatırlamaya başladım. Ama ne kadar tuhaf! Ne şaşırdım, ne de dehşete kapıldım. Eğer bir şey hissettiysem, bu yalnızca kendimi bu güç durumdan kurtarmak için sergilemek üzere olduğum dahiyane zekamdan duyduğum kıkır kıkır, neşeli bir tatmin hissiydi; ve bir an bile güvenliğimden şüphe duymadım. Birkaç dakika boyunca derin derin düşündüm. Dudaklarımı büzdüğümü, işaret parmağımı burnumun yanına koyduğumu ve rahat koltuklarımda oturup karmaşık ve önemli meseleler üstünde düşünen adamlarda sık görülen diğer jestleri ve yüz ifadelerini sergilediğimi hayal meyal anımsıyorum. Yeterince fikir bulduğuma karar verdikten sonra, büyük bir dikkat ve kararlılıkla ellerimi arkama götürüp kemerimin iri demir tokasını açtım. Bu tokanın üç dili vardı ve biraz paslı olduklarından eksenlerinin üstünde güç dönüyorlardı. Ancak biraz uğraştıktan sonra onları kemerle doksan derecelik açı yapacak pozisyona getirdim ve bu konumda sağlam bir şekilde durduklarını görünce sevindim. Böylece elde ettiğim aleti dişlerimin arasında tutarken kravatımın düğümünü çözmeye giriştim. Bu manevrayı tamamlamadan önce defalarca dinlenmem gerekti; ama en sonunda başardım. Sonra kravatın ucunu tokaya, diğer ucunu da, güvenliğini artırmak için, sıkıca bileğime bağladım. Müthiş bir kas gücüyle kendimi yukarı kaldırdıktan sonra ilk denemede kemeri sepete fırlatıp tokasını kenarındaki çembere takmayı başardım.

Şimdi gövdem sepete dönüktü ve onunla yaklaşık kırk beş derecelik bir açı yapıyordu; ama bundan dikey bir hatla kırk beş derecelik açı yaptığım anlaşılmalı. Hâlâ neredeyse ufka paralel bir şekilde yatıyordum; çünkü elde ettiğim

konum değişikliği şimdi sepeti benim tarafıma doğru tehlikeli bir şekilde eğmişti ve bu yüzden en yakın tehlikeyi teşkil etmekteydi. Ancak şu da unutulmamalı ki, eğer düşerken yüzüm balona dönük olsaydı veya ucundan asılı durduğum ip sepetin alt değil üst kenanna yakın bir yere takılsaydı - şunu kesinlikle söyleyebilirim ki, bu her iki durumda da şimdi başardığım şeyi dahi yapamazdım ve gelecek nesiller bu anlattıklarımı okuyamazlardı. Bu yüzden halime şükretmek için her sebebe sahiptim. Gerçi belki on beş dakika boyunca daha fazla en küçük bir çaba göstermeden, son derece dingin, budalaca bir neşe içinde asılı dururken sersemlemiş halde olduğumdan başka hiçbir şey hissedecek durumda değildim. Ama bu his bir anda kayboldu ve arkasından dehşet, yılgınlık, mutlak bir çaresizlik ve mahvolmuşluk hissi geldi. Aslında beyin ve boğaz damarlarımda çok uzun süredir toplanmış ve daha önce beni bir çılgınlık haline sokmuş olan kan, şimdi uygun kanallara geri akmaya başlamıştı ve böylece tehlikeyi daha açık seçik görmeye başlamam onunla yüzleşmemi sağlayacak kendime hakimiyetimi ve cesaretimi yitirmeme yol açtı yalnızca. Ama şansım varmış ki, bu zayıflık uzun sürmedi. Kısa sürede umutsuzluk ruhu yardıma yetti; delice çılgınlık ve çabalarla vücudumu yukarı çekip en sonunda o can attığım kenara sımsıkı tütündüm, kenarın üstüne çıktım ve sepetin içine titreyerek düştüm.

Balonun genel bakımını yapacak kadar kendime gelmem biraz zaman aldı. Ama sonra onu dikkatle inceledim ve hasar görmemiş olduğunu anlayarak epey rahatladım. Aletlerimin hepsi sağlamdı ve şans eseri saframı ya da yiyeceklerimi kaybetmemiştim. Aslında onları öyle sıkıca yerleştirmiştim ki, böyle bir kazanın olması söz konusu bile değildi. Saatime bakınca altı olduğunu gördüm. Hâlâ hızla yükseliyordum ve barometre o anki yüksekliği 3.75 mil olarak gösteriyordu. Okyanusta tam altımda boyu eninden biraz fazla, dikdörtgen, bir domino taşı boyutlarında görülen ve her açıdan bir oyuncakçı andıran küçük, siyah bir nesne vardı. Teleskobumla bakınca onun B.G.B, yönünde baş kıc vurarak orsa giden doksan dört toplu bir İngiliz gemisi olduğunu gördüm. Gemi dışında okyanustan, gökyüzünden ve uzun süre önce yükselmiş güneşten başka bir şey göremiyordum.

Artık siz Ekselanslarına yolculuğumun hedefini açıklamamın vakti geldi. Ekselansları Rotterdam'daki üzücü koşulların beni en sonunda intihar kararını vermeye ittiğini anımsayacaklardır. Aslında hayata karşı büyük bir tiksintim yoktu, ama başıma gelen rastlantısal belalar beni dayanma gücümün ötesinde

yıpratmıştı. Bu ruh hali içindeyken, yaşamak isterken, ama yaşamdan da bezmişken, kitapçının tezgahındaki risale, Nantz'taki kuzenimi keşfetmemle de desteklenince, hayal gücüm için yeni bir kaynak olmuştu. En sonunda kararımı vermiştim. Gitmeye, ama yaşamaya - dünyayı terk etmeye, ama var olmayı sürdürmeye - kısacası, muammaları bir kenara bırakırsak, ne olursa olsun, elimden gelirse *aya gitmeye* karar vermiştim. Şimdi, beni olduğumdan daha deli biri gibi görmeyesiniz diye, hiç şüphesiz zor ve tehlikelerle dolu, ama cesur bir ruh için ulaşılması olanaksız olmayan böyle bir başarının mümkünlüğüne beni inanmaya iten sebepleri size ayrıntılarıyla anlatacağım.

İlk ele alınması gereken mesele ayın dünyadan uzaklığıydı. Şimdi, iki gezegenin merkezleri arasındaki uzaklık kabaca ya da ortalama olarak dünyanın ekvatorial yarıçapının 59.9643 katı, yani sadece 237 000 mildir. Kabaca ya da ortalama olarak diyorum; -ama ayın yörüngesinin şeklinin, boyutu kendi ana yan-ekseninin 0.05484 katından daha küçük olmayan tuhaf bir elips olduğu unutulmamalı ve dünyanın merkezi de onun odağında yer aldığından, eğer bir şekilde ayın yerberisine ulaşmanın yolunu bulursam az önce bahsettiğim mesafe epey azalacaktı. Ama bu olasılığı hiç ele almasak bile, her halükarda 237 000 milden dünyanın yarıçapını, diyelim 4000'i, ve ayınkini, diyelim 1080'i, yani toplam 5080'i, çıkarmak zorunda olduğum açıktı ve geriye vasati koşullarda kat edilecek 231 920 millik bir mesafe kalıyordu. Şimdi, bunun pek uzun bir mesafe olduğunu düşünmüyordum. Karada seyahat ederken saatte altmış millik hıza defalarca ulaşılmıştır; aslında çok daha büyük hızlara ulaşmak da beklenebilir. Ama bu hızla bile ayın yüzeyine varmam 161 günden fazla sürmeyecekti. Öte yandan beni vasati yolculuk hızımın saatte altmış milin çok üstüne çıkabileceğine inanmaya yönelten birçok aynnū vardı ve, bu aynntılar zihnimde derin bir etki bıraktığından, ileride onlardan uzun uzadıya bahsedeceğim.

Daha sonra ele alınması gereken mesele çok daha önemliydi. Barometre sayesinde, 300 metrelik bir irtifadayken altımızda atmosferik havanın tamamının otuzda birini bırakmış olduğumuzu anlıyoruz; 3200 metreyken neredeyse üçte birini; 5400 metreyken de, ki bu Cotopaxi'nin yüksekliğinden çok fazla değil, yerküremize ait havanın, en azından *algılanabilir* havanın yarısını altımızda bırakmış oluyoruz. Hesaplara göre dünyanın çapının yüzde birini -yani seksen mili- geçmeyen bir mesafede seyreklik öyle artıyor ki, bedensel yaşamı kesinlikle olanaksız kılıyor ve dahası, atmosferin varlığını saptamakta

kullandığımız en hassas yöntemler bile burada onun varlığını kanıtlamamıza yetmiyor. Ama bu son hesaplamaların tamamıyla havanın niteliklerine ilişkin deneysel bilgilerimize ve onun, göreceli olarak konuşursak, dünyanın *hemen etra&nda* genişleşip sıkışmasını düzenleyen mekanik kurallara dayandırıldığını gözardı etmedim; ve aynı zamanda bedensel yaşamda yüzeyden erişilemeyecek bir mesafede, temelde bir değişiklik yapılamayacağı ve yapılamıyor olması gerektiği kabul ediliyor. Şimdi, bütün bu çıkarımların ve verilerin elbette ki analojik olması gerek. İnsanoğlunun ulaştığı en büyük yükseklik 7500 metreydi ve bu Bay Gay-Lussac'la Bay Biot'un hava keşif seferi sırasında başarılmıştı. Bu çok fazla olmayan bir yükseklik, söz konusu seksen mille kıyaslandığında bile. Bu meselenin şüpheyne ve spekülasyona epey açık olduğunu düşünmeden edemiyordum.

Ama aslına bakılırsa çıkılan herhangi bir yükseklikte, *daha da büyük* bir yükseklikteyken aşağıda bırakılan ölçülebilir hava kesinlikle çıkılan ek yükseklik miktarıyla doğru değil, *ters* orantılıdır (daha önce ifade ettiklerimden açıkça görülebileceği gibi). Bu yüzden istediğimiz kadar yukarı çıkalım, tam olarak söylüyorum, atmosferin sona erdiği bir sınıra varamayacağımız açıktır. Atmosfer var *olmahyd*, savım buydu; sonsuz bir seyrelme halinde olsa *bile*.

Diğer yandan, ötesinde hiç hava bulunmayan gerçek ve belirgin bir atmosfer sınırının varlığına ilişkin savların da bulunduğunun farkındaydım. Ama bence böyle bir sınırın varlığını savunanların gözardı ettiği bir nokta, savlarını tamamen çürütmese de, çok ciddi bir şekilde incelenmeye değerdi. Encke kuyrukluyıldızının günberisine ardışık varışları arasındaki aralıkların karşılaştırılması üzerine, gezegenlerin çekimlerinin yarattığı sonuçlar tamamen göz önüne alındıktan sonra, periyodların giderek kısaldığı anlaşıyor; yani kuyrukluyıldızın elipsinin ana eksenleri yavaş, ama kusursuzca düzenli bir şekilde kısalıyor. Şimdi, eğer kuyrukluyıldız yörüngesine giren son derece *seyrek* bir hava ortamının direnciyle karşılaşsa, olması gereken kesinlikle budur. Çünkü böyle bir ortamın kuyrukluyıldızın hızını yavaşlatmakla merkezkaç kuvvetini azaltarak merkezcil kuvvetini artırdığı açıktır. Bir başka deyişle, güneşin çekimi sürekli güçlenecek ve kuyrukluyıldız her turda biraz daha çekilecekti. Gerçekten de söz konusu durumu açıklamanın başka yolu yoktur. Ama öte yandan: - aynı kuyrukluyıldızın boyutunun güneşe yaklaştıkça hızla daraldığı ve gün ötesine doğru uzaklaştıkça aynı hızla tekrar genişlediği gözlenmiştir. Bay Vaiz gibi, bu gözle görülür hacim daralmasının kaynağının daha önce bahsettiğim,

yoğunluğu güneşe olan yakınlığıyla oranülü olan hava ortamı olduğunu varsaymakta haklı değil miydim? Zodyak ışığı adı verilen merceksi fenomen dikkate değer bir konuydu. Tropikal kuşakta büyük bir netlikle görülen ve herhangi bir meteorik panluya karıştırılamayacak olan bu parlaklık ufuktan eğimli bir şekilde yukarı çıkar ve genelde güneşin ekvatorunun yönünü takip eder. Bu bana güneşten dışarı doğru, en azından Venüs'ün yörüngesinin ötesine dek, hattâ bence daha da uzağa ulaşan seyrek bir atmosferin açık kanıtı gibi geldi." Bu ortamın sadece kuyruklu yıldızın yörüngesinin üstünde ya da güneşin yakın çevresinde bulunduğunu varsayamazdım. Tam tersine, güneş sistemimizin her tarafında bulunduğunu, yoğunlaşıp gezegenlerin kendilerinde atmosfer adını verdiğimiz şeye, belki bazılarında tamamen coğrafi koşullardan dolayı dönüşüğünü düşünmek daha kolaydı; yani bulundukları gezegenlerdeki istikrarsız maddeler tarafından değiştirildiklerini ya da oranülannın (veya mutlak doğalarının) değiştiğini düşünmek. Bu konuda bu görüşü benimседikten sonra kararsızlığım pek kalmamıştı. Yolculuğum sırasında yeryüzündekiyle *özde* aynı olan bir atmosferle karşılaşacağımı varsayarak, Bay Grimm'in dahice aygıtı sayesinde onu soluyacak kadar yoğunlaştırabileceğimi düşündüm. Bu aya yapılacak bir yolculuğun önündeki ana engeli kaldırırdı. Bu niyetle aldığım aygıt için epey para ve emek harcamıştım. Yolculuğu makul bir sürede tamamlayabilirsem onu başarıyla kullanacağıma kesin gözüyle bakıyordum. - Söz açılmışken, hangi *jazda* seyahat etmenin mümkün olduğu konusuna geri döneyim.

Balonların, yerden yükselişlerinin ilk safhasında göreceli olarak vasat bir hızla yükseldikleri doğrudur. Şimdi, yükselme hızı tamamen atmosferik havayla balonun içindeki gazın ağırlıklarına bağlıdır; ve ilk bakışta, balon yükseldikçe, bunun sonucunda yoğunluğu hızla azalan atmosferik *katmanlardan* geçtikçe - bu yükseliş sırasında ilk hızın artması manüklü değilmiş gibi görünür. Ote yandan, kayıtlı bütün yükselişlerde, yükselişin mutlak hızında bir *azalma* olduğunun kanıtlandığını bilmiyordum; oysa başka hiçbir şeyden olmasa bile, kötü yapılmış ve sıradan vernikle verniklenmiş balonlardan kaçan gaz yüzünden bu durumun böyle olması gerekirdi. Bu yüzden böyle bir sızının sonucu, balonun yerçekimi merkezinden uzaklaşmasıyla kazanılan hız artışını dengelemeye ancak yetiyor gibi görünüyordu. Şimdi, eğer yolculuğum sırasında varsaydığım *ortamı* bulursam ve bu ortamın atmosferik hava olarak adlandırdığımız şeyle özce aynı olduğu ortaya çıkarsa, onu hangi seyreklik halinde bulacağım önemsiz gibi görünüyordu - yani yükselme hızıma kıyasla - çünkü balondaki gaz

benzer bir seyrelme geçirmekle kalmayacak (bir patlamayı önlemek için bununla doğru orantılı olarak gaz salabilirdim), *zaten* her halükârda salt nitrojen ve oksijenden oluşma her bileşimden hafif olacaktı. Böylece *yükselişimin hiçbir kısmında devasa balonumun, onun içindeki kavranamayacak kadar seyrek gazın, sepetin ve taşıdıklarının ağırlıklantın bileşiminin herhangi bir yerdeki atmosferin ağırlığına eşit olmayacak olmas* gibi bir olasılık -hem de güçlü bir olasılık- vardı; zaten uçuşumu yanda kesebilecek tek durumun bu olduğu da açıkça görülecektir. Ama böyle bir noktaya varılsa bile, safraları ve başka şeyleri atarak yaklaşık 136 kiloluk ağırlıktan kurtulabilirdim. Bu arada yerçekimi kuvveti uzaklığın karesiyle doğru orantılı olarak azalacağından, hızla artan bir süratle, dünyanın çekiminin ayın çekiminden daha az olduğu o uzak bölgelere eninde sonunda varacaktım.

Ancak başka bir güçlük beni epey endişelendirdi. Balonların büyük bir yüksekliğe çıkışlarında, solumanın acı vermesinin yanı sıra başta ve gövdede büyük rahatsızlıklar yaşandığı, bunlara genellikle burun kanamasının ve diğer endişe verici belirtilerin eşlik ettiği, verdikleri rahatsızlığın çıkılan yükseklikle doğru orantılı olarak arttığı gözlenmiştir." Bu şaşırtıcı bir durumdu. Bu belirtilerin ölümle son bulana dek artması olası değil miydi? En sonunda olası olmadığına karar verdim. Kaynaklarını vücudun yüzeyindeki *alışılmış* atmosferik yoğunluğun azalmasında ve bunun sonucunda yüzeysel kan damarlarının şişmesinde aramak gerekiyordu - atmosfer basıncının kanın kalbin bir karıncığında gerekli şekilde tazelenmesi için *kimyasal olarak yetersiz* olduğu durumlarda çekilen soluma güçlüğünde olduğu gibi, vücut sistemindeki herhangi bir düzensizlikte değil. Bu yüzden bu tazelenme aksaklığı dışında bir *boşluğun* içinde bile niçin yaşamın sürdürülemeyeceğini anlayamıyordum; ne de olsa göğsün genişleyip daralması, ki genelde soluma olarak bilinir, tamamen kasal bir eylemdir ve solumanın *sonucu* değil *sebebidir*. Kısacası, beden atmosfer basıncının eksikliğine alıştıkça bu acı duyuları giderek azalacaktı - ve bu süre içinde onlara dayanmak konusunda da sarsılmaz irademe güvenim tamdı.

Böylece beni bir aya yolculuk projesi yapmaya iten sebeplerin ayrıntılarının tamamını olmasa da, bir kısmını açıklamış oldum. Umarım Ekselansları memnun kalmışlardır. Şimdi size böylesine cüretli ve insanlık tarihinde eşi benzeri olmayan bir girişimin sonucunu anlatmaya başlayacağım.

Daha önce bahsettiğim yüksekliğe -yani 3.75 mile- eriştikten sonra sepetten biraz tüy attım ve hâlâ yeterince hızla yükselmekte olduğumu gördüm; bu

yüzden safra atmama gerek yoktu. Buna sevindim, çünkü yanımda taşıyabildiğim kadar ağırlık bulundurmam istiyordum, bunun açık sebebiyse ayın çekimi ya da atmosferik yoğunluğu hakkında *kesin bir fikrimin* olmayışındı. Henüz fiziksel bir rahatsızlık hissetmiyordum. Büyük bir rahatlıkla nefes alıyordum ve başım hiç ağrıyıyordu. Kedi, çıkarmış olduğum ceketimin üstünde büyük bir ağırbaşlılıkla yatıyor ve güvercinlere kayıtsız bir havayla bakıyordu. Kaçmasınlar diye ayaklarından bağlanmış olan güvercinler sepetin içine kendileri için atılmış pirinç tanelerini yemekle meşguldüler.

Altıyı yirmi gece barometre 7900 metrelik, yani yaklaşık beş millik bir yükseklik gösteriyordu. Başaracağa benziyordum. Aslında dünyanın yüzeyinin ne kadarlık bir kısmına baktığımı küresel geometriyle hesaplamak çok kolaydı. Bir kürenin herhangi bir kesitinin dışbükey yüzeyinin kürenin tüm yüzeyine oranı, kesitin sinüsünün kürenin çapına oranına eşittir. Şimdi, benim durumumda sinüs -yani akımdaki kesitin kalınlığı- yükseltme, ya da yüzeyin üstündeki bakış noktasının yükseltisine aşağı yukarı eşitti. Gördüğüm dünya yüzeyinin oranını "beş mile sekiz bin mil" olarak ifade etmek mümkündü. Bir başka deyişle, yeryüzünün tüm yüzeyinin bin altı yüzde birine bakıyordum. Deniz bir ayna gibi dümdüzdü, gerçi teleskopla bakınca şiddetle köpürdüğünü görebiliyordum. Gemi artık görünürde yoktu. Güney yönünde uzaklaşmış olmalıydı. Şimdi ara ara şiddetli baş ağrıları hissetmeye başlamıştım, özellikle de kulaklarımda - ama yine de nefes almakta fazla güçlük çekmiyordum. Kedi ve güvercinler de kesinlikle bir rahatsızlık yaşamıyor gibi görünüyordular.

Yediye yirmi kala balon uzun ve yoğun bir dizi bulut kümesinin içine daldı ve epey sıkıntılı anlar yaşadım, çünkü yoğunlaştırma aletim hasar görmüştü ve sırlıslıklam olmuştum. Bu kesinlikle tuhaf bir durumdu, çünkü böylesine büyük bir yükseklikte bu türden bulutların bulunabileceğini düşünmemiştim. Ancak iki tane iki buçukar kiloluk safrayı atmamı uygun buldum; geride hâlâ yetmiş beş kiloluk safra kalıyordu. Böylece hemen yükselip bulutlardan kurtuldum ve yükseliş hızımın epey artmış olduğunu fark ettim. Bulutları altımda bırakıştımdan birkaç saniye sonra bir uçlarından diğerine bir şimşegün çıktığını ve devasa boyutlarını aydınlatıp onları yanan bir kömür parçasına benzettiğini gördüm. Bunun gün ışığında olduğu unutulmamalı. Benzer bir fenomenin gecenin karanlığında nasıl yüce bir görüntü sergileyeceğini kimse tasavvur edemez. Cehennem o zaman kendisine uygun bir görüntü bulmuş olabilirdi. Gün ışığında bile uzaktan o ağzını açmış uçuruma bakarken hayal gücümün

oraya inip tuhaf, kubbeli koridorlarda, derin kanyonlarda, iğrenç ve sonsuz ateşin kızıl, korkunç, dar boğazlarında gezinmesine izin verirken tüylerim diken diken oldu. Gerçekten kılpayı kurtulmuştum. Balonum bulutun içinde biraz daha kalmış olsa -yani ıslanmam yüzünden safra atmasam- ölebilirdim, büyük olasılıkla ölecektim. Bu tür tehlikeler, pek göz önüne alınmasalar da, belki de balonları bekleyen en büyük tehlikeleri teşkil ediyor. Ancak artık bu konuda endişelenmeme gerek kalmayacak kadar yükselmiştim.

Şimdi hızla yükseliyordum ve saat yedi olduğunda barometre on beş buçuk kilometrelik bir yüksekliğe işaret ediyordu. Soluk almakta büyük güçlük çekmeye başladım. Başıma da müthiş bir ağrı saplanmıştı; ve, yanaklarımda bir süre ıslaklık hissettikten sonra, bunun kulaklarımdan hızla boşalan kan olduğunu fark ettim. Gözlerim de bana büyük rahatsızlık veriyordu. Elimi üstlerinde gezdirince neredeyse yuvalarımdan fırlayacak hale gelmiş olduklarımı keşfettim; ve sepetteki tüm nesneler, hattâ balonun kendisi bile, bana çarpık görünüyordu. Bu belirtiler beklediğimden fazlaydı ve biraz endişelenmeme yol açtı. Bu noktada, son derece tedbirsizce, düşünmeden sepetten üç tane iki buçukar kiloluk safra attım. Bunun yol açtığı hız artışı beni atmosferin son derece seyrek bir katmanına fazla hızlı bir şekilde, gerekli aşamalardan geçirmeden çıkardı ve bunun sonucu az kalsın hem keşif seferimin, hem de hayatımın sona ermesi oluyordu. Beş dakikadan fazla süren bir spazm geçirdim ve bu biraz hafiflediğinde bile, ancak uzun aralıklarla ve kesik kesik soluyabiliyordum— bu arada burnumdan ve kulaklarımdan sürekli kan boşanıyordu, hattâ gözlerimden bile sızıyordu. Güvenciler büyük bir kargaşa içinde kaçmak için çırpınıyor, kedi perişan halde miyavlıyor ve sepetin içinde dili dışarıda, sanki zehirlenmiş çesine oradan oraya koşturuyordu. Safrayı ne kadar erken atmış olduğumun şimdi farkına varmıştım ve büyük bir endişe içindeydim. Birkaç dakika içinde ölmekten başka bir şey beklemiyordum. Hissettiğim fiziksel acı da beni neredeyse canımı kurtarmak için çaba harcayamayacak hale getirmişti. Aslında doğru dürüst düşünemiyordum bile ve basımdaki ağrı hızla şiddetleniyor gibiydi. Böylece kısa sürede kendimden geçeceğimi fark ettim ve bir alçalma girişiminde bulunmak için supap iplerinden birini tutmuştum ki, üç alacaklıya oynadığım oyunu ve geri dönersem başıma gelecekleri düşünmem o an için bundan vazgeçmeme yol açtı. Sepetin dibine uzanıp toparlanmaya çalıştım. Bunda öyle başarılı oldum ki, kan kaybı deneyini yapmaya karar verdim. Ancak neşterim olmadığından bu operasyonu elimdeki olanakları kullanarak yap-

maya giriştim ve en sonunda çakımla sol kolumdaki bir damarı açmayı başardım. Daha neredeyse kan akmaya başlamadan büyük bir rahatlık hissettim ve, yaklaşık yarım leğen dolusu kan kaybettiğimde en kötü belirliler tamamen kaybolmuştu. Yine de hemen ayağa kalkmayı uygun bulmadım. Kolumu elimden geldiğince bağladıktan sonra, on beş dakika kadar kıpırdamadan yattım. Bu sürenin sonunda ayağa kalktığımda son bir saat on beş dakika boyunca hissettiğim tüm *aalann* kaybolmuş olduğunu gördüm. Ancak soluma zorluğum çok az azalmıştı ve kısa süre sonra hava yoğunlaşüricımı çalıştırmak zorunda kalacağımı anladım. Bu arada tekrar ceketimin üstüne uzanmış olan kedime bakınca rahatsızlığımı fırsat bularak üç minik yavru dünyaya getirmiş olduğunu gördüm ve büyük bir şaşkınlık geçirdim. Bu olay sepetimdeki yolcuların sayısında beklenmedik bir artışa yol açmıştı; ama olmasına sevinmiştim. Bu bana bu yükselişi yapmama her şeyden çok etken olan bir tahminin doğruluğunu sinama fırsatı verecekti. Fiziksel varlığın yeryüzünden uzak bir mesafede hissettiği acının dünya yüzeyindeki atmosferik basınca alışmış olmasından, en azından büyük ölçüde, kaynaklandığını düşünmüştüm. *Yavruları anneleriyle aynı derecede* acı çekerse teorimin yanlış olduğunu kabul etmek zorundaydım, ama durum böyle olmazsa bunu teorimin doğruluğunun güçlü bir kanıtı olarak görmeliydim.

Sekizde yeryüzünün on yedi mil üstüne çıkmışım. Böylece yalnızca hızının arttığını değil, aynı zamanda o safraları atmamış olsam bile hız artışının hafifçe fark edileceğini açıkça gördüm. Basımdaki ve kulaklarımdaki şiddetli ağrılar ara ara geri geliyor ve burnumun da karadığı oluyordu: Ama genelde beklenenden çok daha az acı çekiyordum. Ancak solumam giderek zorlaşıyordu ve aldığım her soluğa göğsümdeki oldukça rahatsız edici bir spazm eşlik ediyordu. Yoğunlaştıncıyı çıkarıp kullanıma hazırladım.

Bulunduğum yükseklikte dünyanın görüntüsü gerçekten çok güzeldi. Batıda, kuzeyde ve güneyde göz alabildiğine, sakın görünen ve maviliği giderek koyulaşan bir okyanus uzanıyordu. Doğuda, çok uzakta Büyük Britanya adaları, Fransa ve İspanya'nın tüm Atlantik sahilleri ve Afrika kıtasının kuzeyinin ufak bir kısmı netlikle görülebiliyordu. İnsana ait hiçbir şeyden eser yoktu ve insanoğlunun en gururlu şehirleri dünya yüzeyinden tamamen silinmişti.

Akımdaki görüntüde beni en çok şaşırtan şey yerkürenin yüzeyinin içbükey görüntüsü oldu. Düşüncesizlik ederek yükseldikçe gerçek dışbükeyliğinin açıkça görülmesini beklemiştim; ama kısacık bir düşünme bu tutarsızlığı açık-

lamaya yetti. Bulunduğum noktadan aşağı çizilen, yeryüzüne dik açılı bir çizgi - dik açılı bir üçgenin dikeyini teşkil edecekti ve bu üçgenin tabanı ufukla dikeyin yer ile birleştiği nokta arasındaki, hipotenüsüyse ufukla benim konum arasındaki çizgi olacaktı. Ama yüksekliğimin akımdaki manzaraya oranı çok küçüktü. Bir başka deyişle, varsayılan üçgenin tabanı ve hipotenüsü benim durumumda dikeyine kıyasla öyle uzun olacaktı ki, bu ilk ikisi paralel gibi görünebilirdi. Bu yüzden ufuk bir baloncuya hep sepetiyle *aynı düzlemdeymiş* gibi görünür. Ama hemen altındaki nokta ona çok uzakta görüldüğü ve gerçekten de çok uzakta olduğu için, elbette ufuğun da çok alıundaymış gibi görünür. Böylece içbükeylik izlenimi yaşanır; ve bu izlenim tabanla hipotenüs arasındaki görünüşsel paralellüğün ortadan kalkacağı bir yüksekliğe çıkılana dek sürecektir.

Güvercinler bu kez epey acı çekiyormuş gibi görünüyordu. Onları serbest bırakmaya karar verdim. Önce birini, gri benekli güzel güvercini çözdüm ve sepetin kenarına bıraktım. Son derece huzursuz görünüyor, kaygıyla etrafına bakmıyor, kanatlarını çırpıyor, yüksek sesle kuğuruyor, ama sepetten atlama-ya bir türlü yanaşmıyordu. En sonunda onu alıp balondan yarım düzine metre kadar öteye fırlattım. Ancak beklediğimin tersine, aşağı inmek yolunda hiç çaba sarf etmedi ve telaşla, son derece tiz çığlıklar atarak geri dönmeye çalıştı. En sonunda kenardaki eski yerine konmayı başardı, ama bunu yapar yapmaz da boynu göğsünün üstüne, kendisi de ölü bir halde sepetin içine düştü. Diğer o kadar talihsiz değildi. Arkadaşı gibi geri dönmesini önlemek için onu bütün gücümle aşağı fırlattım ve hızla, kanatlarını rahatça ve büyük bir doğallıkla kullanarak inmeyi sürdürdüğünü görünce sevindim. Kısa sürede gözden kayboldu ve yuvasına sağ salim geri döndüğünden eminim. Şimdi epey kendine gelmiş gibi görünen kedi ölü kuşu afiyetle yedikten sonra büyük bir keyifle uykuya daldı. Yavruları kıpır kıpırdı; şimdilik herhangi bir rahatsızlık belirtisi sergilemiyorlardı.

Sekizi çeyrek geçe, artık dayanılmaz acılar çekmeden soluk alamaz olduğumdan, sepete hemen yoğunlaştırıcıya ait teçhizatı kurmaya giriştim. Bu aleti biraz açıklamam gerekiyor. Ekselansları hedefimin kendimi ve sepeti son derece seyrelişmiş atmosfere karşı bir bariyerle korumak olduğunu akılda tutmalılar. Bunu yoğunlaştırıcıyı kullanarak bu atmosferin bir kısmını solunacak hale gelene kadar sıkıştırmak ve bariyerin içini bu havayla doldurarak yapmayı planlıyordum. Bu amaçla çok dayanıklı, hava geçirmeyen, esnek bir torba ha-

zırlamışım. Boyudan yeterince büyük olan bu torbayı sepete tamamen geçirdim. Yani torba sepetin altını, yan taraflarını vs. tamamen kaplıyordu ve iple-
rin yanından üst kenara ya da ağı bulunduğu kasnağa kadar çıkıyordu. Tor-
bayı bu şekilde geçirdikten sonra tepesini ya da ağzını, materyalini ağı kasna-
ğının üstünden -bir başka deyişle ağla kasnağın arasından- geçirmek suretiyle
kapamam gerekiyordu. Ama eğer ağ bu geçişe izin vermek için kasnaktan
aynılsa, bu arada sepeti ne taşıyacaktı? Şimdi, ağ kasnağa bir dizi ilmikle bağ-
lıydı. Bu yüzden bir seferinde bu ilmiklerin yalnızca birkaç tanesini çözdüm,
bu esnada sepeti geri kalanlar taşıyordu. Böylece torbanın üst kısmını teşkil
eden kumaşın bir kısmını geçirdikten sonra, ilmikleri tekrar bağladım — kas-
nağa değil, şimdi arada kumaş olduğundan bu olanaksız olurdu - kumaşa ta-
kılı, torbanın ağzının yaklaşık bir metre altındaki bir dizi iri düğmeye; düğmeler
arasındaki aralıklar ilmikler arasındaki aralıklara uygundu. Bunu yaptıktan
sonra ilmeklerin bir kısmını daha çözdüm, kumaşın bir kısmını daha geçirdim
ve sonra çözülmüş ilmikleri uygun düğmelere bağladım. Böylece torbanın tüm
üst kısmını ağ ile kasnak arasına geçirmek mümkün oldu. Şimdi kasnağın se-
petin içine ineceği ve sepetin, içindekilerle birlikte tüm ağırlığının sadece yalnızca
düğmeler tarafından taşınacağı açıktı. Bu ilk başta yetersiz gibi görünüyordu;
ama kesinlikle öyle değildi, çünkü düğmeler yalnızca çok sağlam değildi, aynı
zamanda birbirlerine öyle yakındılar ki, her biri tüm ağırlığın yalnızca çok kü-
çük bir kısmını taşıyordu. Aslında sepetle içindekiler üç misli daha ağır olsalar,
yine de sorun yaşamazdım. Kasnağı torbanın içinde tekrar kaldırdım ve bu
durum için hazır bulundurduğum üç hafif sınıkla destekleyip neredeyse eski
konumuna getirdim. Bunu elbette torbanın üst kısmının şişmesini engellemek
ve ağı alt kısmını uygun yerde tutmak için yapmıştım. Şimdi geriye kalan tek
şey torbanın ağzını kapamaktı; bunu da kumaşın kenarlarını bir araya getirip
bir tür sabit *turnike* vasıtasıyla içten sıkıca bağlayarak gerçekleştirdim.

Sepetin etrafına böylece geçirilen bu örtünün yanlarında üç tane yuvarlak,
kalın, ama berrak pencere camı vardı ve bunlardan bakınca etrafımı yatay her
doğrultuda kolayca görebiliyordum. Kumaşın altını teşkil eden kısımda da
dördüncü bir pencere vardı ve sepetin tabanındaki küçük bir açıklığa denk ge-
liyordu. Bu dikey olarak aşağıyı görmemi sağlıyordu, ama yukandaki açıklığı
tuhaf bir şekilde kapamış olduğumdan ve kumaşa kınşıklıklar meydana gel-
diğinden benzer bir çareyi torbanın üst kısmına da uygulamayı olanaksız bul-
muştum ve bu yüzden tepemdeki nesneleri görmeyi bekleyemezdim. Bu

önemsizdi tabii; çünkü yukarıya bir pencere yerleştirmeyi başarmış olsam bile balonun kendisi onu kullanmamı engelleyecekti.

Yan pencerelerden birinin yaklaşık otuz santim altında çapı yedi buçuk santim olan ve iç kenarına vidalı, pirinç bir çerçeve takılmış yuvarlak bir açıklık vardı. Bu çerçeveye yoğunlaştırıcının geniş tübü bağlanmıştı, makinenin kendisiye torbanın içindeydi elbette. Makinenin yarattığı bir vakumla bu tüpten seyrek atmosferin bir miktarı çekiliyordu ve daha sonra bu hava sıkıştırılmış bir halde torbanın içindeki ince havaya karışıyordu. Bu işlem defalarca tekrarlandıktan sonra en sonunda içeriği her türden solumaya uygun havayla doldurdu. Ama böyle kapalı bir ortamda havanın kısa sürede kirlenmesi ve ciğerler tarafından solunmaya uygunsuz bir hal alması kaçınılmazdı. O zaman sepetin altındaki küçük bir supap aracılığıyla dışarı atılıyordu; -yoğun hava hemen aşağıdaki daha seyrek atmosfere gömülüyordu. Torbanın içinde herhangi bir anda mutlak bir *vakum* yaratma rahatsızlığını önlemek için bu temizleme işlemini bir anda değil, tedrici olarak yapıyordum, -supabı birkaç saniyeliğine açıp kapıyor, sonra yoğunlaştırıcının pompası dışarı atılmış havayı yenileyene kadar bekliyordum. Bir deney yapmak için kediyle yavrularını küçük bir sepete koymuş ve alttaki, supaba yakın düğmelerden birinden sarkıtmıştım ve bu supabın içinden onları gerektiğinde besleyebiliyordum. Bunu biraz riske girerek ve torbanın ağzını kapamadan önce, daha önce bahsettiğim sınıklardan birinin ucuna kanca takıp onunla sepetin altına uzanarak yaptım. Torbanın içine yoğun hava girer girmez kasnağa ve sırtlara gerek kalmadı. Kapalı ortamda genişleyen atmosfer torbayı güçlü bir şekilde şişiriyordu.

Bu düzenlemeyi tamamladığımda ve içeriği açıkladığım şekilde doldurduğumda saat dokuza on vardı. Bu işleri yaparken solumakta büyük güçlük çekmiştim; ve böyle önemli bir meseleyi son ana bıraktığım için ihmalkarlığımdan, ya da daha doğrusu boş yere tehlikeye atılışımdan dolayı kendime kızmıştım. Ama işimi en sonunda tamamlayınca icadımdan kısa sürede istifade etmeye başladım. Tekrar rahatça soluk alabiliyordum -hem niye alamayacaktım ki? Ayrıca daha önce çektiğim acıların da kaybolduğunu görünce hoş bir şaşkınlık yaşadım. Şimdi yalnızca hafif bir baş ağrısından ve elle ayak bileklerimdeki, boğazımdaki şişkinlik hissinden şikayet edebilirdim. Böylece atmosfer basıncının azalmasına eşlik eden rahatsızlığın büyük kısmının beklediğim gibi geçtiği ve son iki saatte katlanmış olduğum acıların çoğunun kusurlu bir solumdan kaynaklandığı açık gibi görünüyordu.

Dokuza yirmi kala -yani torbanın ağzını kapamamdan biraz önce, daha önce bahsettiğim gibi özel yapım olan barometredeki cıva limitine ulaşu. 40250 metrelik, yani yirmi beş millik bir yükseklikte bulunduğumu gösteriyordu ve o anda dünya yüzeyinin tamamının üç yüz yirmide birini görüyordum. Dokuzda doğudaki kara parçalarını tekrar gözden kaybetmiştim, ama balonun hızla K.K.B.'ya doğru sürüklendiğini fark etmeden önce değil. Akımdaki okyanus hâlâ görünüşteki içbükeyliğini koruyordu, her ne kadar görüşüm ileri geri gidip gelen bulutlar tarafından arada sırada engellense de.

Dokuz buçukta supaptan dışarı bir avuç kuştüyü atıp deney yapmayı denedim. Beklediğim gibi havada süzülmediler, kurşun gibi, *bir arada*, büyük bir hızla aşağı düştüler, -birkaç saniyede gözden kayboldular. Önce bu sıradışı fenomeni nasıl değerlendireceğimi bilemedim; hızımın birden böylesine artmış olduğuna inanamadım. Ama atmosferin artık kuş tüylerini bile taşıyamayacak kadar seyrelmiş olduğunu anlamam uzun sürmedi. Gerçekten de gördükleri kadar hızlı düşmüşlerdi. Onların inişiyle benim yükselişimin birleşen hızları şaşırmama yol açmışu.

Saat onda dikkatimi verecek pek bir işimin kalmadığını fark ettim. Her şey yolunda gidiyordu ve balonun giderek artan bir hızla yükselmekte olduğuna inanıyordum, artık bu hız artışını kanıtlama şansım olmasa da. Hiç acı ya da rahatsızlık duymuyor ve Rotterdam'dan ayrıldığımdan beri kendimi ilk kez bu kadar iyi hissediyordum. Aletleri inceleyerek ve torbanın içindeki havayı yenileyerek oyalanıyordum. Bu son meseleyle kırkar dakikalık aralarla ilgilenmeye karar vermiştim, bu kadar sık aralar mutlaka gerekli olduğundan değil, sağlığını koruma kaygımdan dolayı. Bu arada beklentilerde bulunmaktan kendimi alamıyordum. İmgelemim ayın yaban ve düşsel bölgelerinin tadını çıkarıyordu. Bir kez daha zincirlerinden kurtulan hayal gücüm loş ve istikrarsız bir diyarın sürekli değişen harikalarının arasında cirit atıyordu. Kırçıl, yaşlı ormanlar ve sarp kayalıklar, dipsiz uçurumlara gürleyerek akan çağlayanlar görüyordum. Sonra birden öğle güneşinin altında haşhaş ve ince, zambağa benzer çiçek tarlalannın göz alabildiğine, sonsuz bir sessizlik ve hareketsizlik içinde uzandığı rüzgarsız çayırlar gördüm. Sonra her şeyin loş ve bulanık bir gölden ve bunun sınırını çizen bulutlardan ibaret olduğu bir başka diyara indim. Ama beynimde yalnızca bunlara benzer hayaller canlanmıyordu. Son derece iğrenç, dehşetli sahneler sık sık zihnime girip olabilirlikleriyle ruhumun en gizli derinliklerini sarsıyordu. Ancak düşüncelerimin bu sonuncular üstünde fazla

meşgul olmasına izin vermiyor, yolculuğumun gerçek ve aşık tehlikelerinin kesintisiz dikkatim için yeterli olduğunu düşünüyordum haklı olarak.

Akşam beşte, torbanın içindeki havayı tazelerken fırsatı değerlendirip suaptan kediye ve yavrularına baktım. Kedi yine epey acı çekiyor gibi görünüyordu ve bu rahatsızlığını hemen temelde soluk alma güçlüğü çekiyor olmasına yordum; ama yavrulan üstünde yaptığım deney oldukça tuhaf sonuçlanmıştı. Onların da, anneleri kadar olmasa da, acı belirtileri sergilemelerini beklemiştim tabii; ve bu atmosferik basınca alışkanlıktan doğan dayanıklılığa ilişkin savımı doğrulamaya yeterli olacaktı. Ama yakından bakıp da oldukça sağlıklı olduklarını, rahatça ve kusursuz bir düzenlilikle soluduklarını ve en küçük bir rahatsızlık belirtisi sergilemediklerini görünce şaşırdım. Bunu ancak teorimi genişleterek ve etrafımdaki seyrek atmosferin belki de farzetmiş olduğum gibi kimyasal açıdan yaşama elversiz olmadığını ve böyle bir ortamda doğmuş bir insanın muhtemelen solumakta zorluk çekmeyeceğini, yeryüzüne yakın, daha yoğun katmanlara götürüldüğündeyse benim kısa süre önce deneyimlediğim işkenceleri çekebileceğini varsaymak zorundaydım. O vakitten beri talihsiz bir kazanın küçük kedi ailemi kaybetmeme yol açmasından ve beni deneyi devam ettirerek bu meseleyi daha derinlemesine incelemekten alıkoymasından derin bir esef duyuyorum. Elimi supabın içinden, yaşlı kedi için bir fincan suyla geçirirken gömleğim yeni kedi sepetini taşıyan ilmiğe takıldı ve onu bir anda düğmeden çıkardı. Kedi sepeti bir anda yok olsa gözümün önünden daha hızlı ve ani bir şekilde kaybolamazdı. Kedi sepetinin ipinin serbest kalmasıyla sepetin içindeki her şeyle birlikte ortadan kaybolması arasında saniyenin onda birinden uzun bir zaman geçmiş olamaz, iyi dileklerim onu yeryüzüne dek izledi, ama elbette ki kedinin ya da yavrularının başlarına gelen talihsizliği anlatacak kadar uzun yaşayacaklarını sanmıyordum.

Saat altıda dünyanın doğu tarafındaki büyük bir kesiminin koyu bir gölgeyle kaplanmış olduğunu ve bu gölgenin hızla ilerlemeyi sürdürdüğünü, yediye beş kala akımdaki tüm manzaranın gecenin karanlığına gömülmüş olduğunu gördüm. Ancak batan güneşin ışınları balonu aydınlatmayı bundan çok sonra kesti; ve bu durum, elbette tamamen beklenir olmasına karşın, bana sonsuz bir haz verdi. Sabahleyin yükselen güneşi en azından Rotterdamlılardan saatler önce göreceğim açıktı, çok daha doğuda bulunmalanna karşın; ve böylece, yükseldikçe güneşin ışığından giderek daha uzun süre faydalanacaktım. Artık yolculuğumun seyir defterini tutmaya, günleri, karanlık süreleri dikkate alma-

dan, sürekli yirmi dört saatlik periyodlara göre hesaplamaya karar vermiştim.

Saat onda uykum geldi ve uzanıp gecenin geri kalanında uyumaya karar verdim. Ama burada, aşıkâr görünmesine karşın o ana dek aklıma gelmemiş olan bir sorun çıktı karşıma. Eğer uyursam, *aradaki zamanda* içerideki hava nasıl tazelenecekti? Onu bir saatten fazla solumak olanaksızdı; veya bu süre bir saat on beş dakikaya dek çıkanlabilse bile, bu çok kötü sonuçlar doğuracaktı. Bu açmaz beni epey uğraştırdı. Yaşadığım bütün tehlikelerden sonra bu meseleyi hedefime ulaşılmaktan umudu kesecek ve sonunda yeyüzüne inmeye karar verecek kadar ciddiye almam tuhaf gelecektir. Ama bu duraksama yalnızca bir anlıktı. İnsanın alışkanlıkların kölesi olduğunu ve varoluşunun rutininde *özsej* önem taşıdığını düşündüğü pek çok noktanın aslında sırf onları alışkanlık haline getirmesi yüzünden böyle görüldüğünü düşündüm. Uykusuz yaşamayacağım açıktı; ama dinlenme sürem içinde birer saatlik aralarla uyanmayı rahatça başarabilirdim. Havayı tamamen yenilemek en fazla beş dakika sürerdi —ve tek gerçek güçlük kendimi bunu yapmak için uygun vakitte uyandırabilmektir. Ama bu, itiraf etmeliyim ki, çözmekte epey zorlandığım bir problem oldu. Ders çalışırken uykuya dalmasını engellemek için bir elinde bakır bir küre tutan ve uykuya daldığı zamanlarda bu küre sandalyesinin yanında, yerde duran aynı maddeden yapılma leğene düşünce uyanan öğrencinin öyküsünü işitmiştim elbette. Ancak benim durumum oldukça farklıydı ve benzer bir fikri uygulamam olanaksızdı; çünkü uyanık kalmak değil, düzenli aralıklarla uyanmak istiyordum. En sonunda basit görünse de, o sırada bana teleskobun, buhar makinesinin ya da matbaanın icadı kadar dahice gelen bir çareyi uygulamaya koyuldum.

Balonun şimdi eriştiği yükseklikte düzenli bir hızla yükseldiğini ve sepette en küçük bir sarsıntı bile hissedilmediğini kabul etmek gerek. Bu durum uygulamaya karar verdiğim projem konusunda beni epey cesaretlendirdi. Beşer galonluk küçük fiçilerin içinde bulunan su stoğumu sepetin içine oldukça sağlam bir şekilde yerleştirmiştim. Bunlardan birinin iplerini çözdüm ve sepetin iki karşılıklı kenarına iki halatı gergince bağladım. Birbirlerine paraleldiler ve aralarında otuz santimlik bir mesafe vardı, böylece bir tür raf teşkil ediyorlardı. Bunun üstüne fiçiyi yatay bir pozisyonda yerleştirdim. Bu halatların yirmi santim kadar altına ve sepetin zemininden bir metre yirmi santim yukarıya bir raf daha yerleştirdim -ama bu ince ve enli tahtadan yapılmıştı, elimde yalnızca bu türden tahta olduğundan. Bu sonuncu rafın üstüne ve fiçinin kenarların-

dan birinin hemen altına küçük bir toprak sürahi koydum. Sonra fıçının sürahinin üstüne gelen kısmında bir delik açtım ve koni şeklinde, yumuşak tahtadan bir tıpayla tıkadım. Bu tıpayı, delikten sızan ve alttaki sürahiye akan suyun miktarını sürahiyi tam altmış dakikada dolduracak şekilde ayarlayana dek birkaç kez sokup çıkardım. Sürahinin herhangi bir zaman diliminde ne kadarının dolduğunu gözleyerek bu miktarı ayarlamak çok kolay oldu tabii. Bütün bunlardan sonra, planın ne olduğu artık açıkça görülüyor. Sepetin tabanındaki yatağımı öyle bir şekilde ayarladım ki, uzandığımda başım sürahinin hemen altına geliyordu. Bir saat sonra sürahinin dolup taşacağı ve kenarından daha aşağıda olan ağız kısmından suyun dışarı akacağı açıktı. Yüz yirmi santimden fazla bir yükseklikten akacak olan suyun kesinlikle yüzüme düşeceği ve bunun, beni dünyanın en derin uykusuna dalmış olsam bile, uyandıracığı açık-ti.

Bu ayarlamaları tamamladığımda saat on bir olmuştu ve icadımın işe yarayacağından hiç şüphe duymadan hemen yattım. Bu konuda hayal kırıklığına da uğramadım. Güvenilir kronometrem tarafından tam altmış dakikada bir uyandırılıyor ve sürahinin içindeki suyu fıçıya boşalttıktan ve yoğunlaştırıcıyı kullandıktan sonra tekrar yatıyordum. Uykumun böyle düzenli aralıklarla bölünmesi beni beklediğimden de az rahatsız etti; ve en sonunda güne başlamak için kalktığımda saat yediydi. Güneş ufukta epey yükselmişti.

3 Nisan. Balonun büyük bir yüksekliğe erişmiş olduğunu gördüm ve dünyanın dışbükeyliği şimdi açıkça belli oluyordu. Altımda, okyanusta bir siyah noktalar kümesi vardı; bunlar adalardı kuşkusuz. Yukarıdaki gökyüzü kapkaraydı ve yıldızlar çok net görülebiliyordu; aslında yolculuğa çıktığım ilk günden beri öyleydiler. Kuzeyde, uzaklarda, ufukta ince, beyaz ve son derece parlak bir hat ya da çizgi gördüm ve hiç duraksamadan bunun kutup denizinin buzullarının güney diski olduğunu düşündüm. İyice meraklanmışım, çünkü çok daha kuzeye gitmeyi umuyordum ve belki tam kutbun üstünden geçebilirdim. Bulunduğum yüksekliğin istediğim kadar ayrıntılı bir inceleme yapmamı engelleyecek olmasından üzüntü duydum. Ancak pek çok şeyi tespit edebilirdim. Yine de çok şey gözlemlenebilirdi. Gün boyunca olağan dışı bir olay olmadı. Aletlerim aksamadan çalıştı ve balon hâlâ hissedilebilir bir sarsıntı olmadan yükseliyordu. Hava çok soğuk olduğundan bir paltoya sarınmak zorunda kaldım. Yeryüzüne karanlık çökünce, etrafım saatler boyunca aydınlık kalmayı sürdürdüyse de yattım. Su saati işini mükemmel görüyordu ve ertesi

sabaha dek, periyodik kesintilerin dışında deliksizce uyudum.

4 Nisan. Kendimi fiziksel ve ruhsal açıdan zinde hissederek uyandığımda denizin görünüşündeki tuhaf değişiklik karşısında hayrete kapıldım. Daha ön ceki koyu mavi rengini büyük ölçüde kaybetmişti ve şimdi rengi gri-beyazdı. Göz kamaştırıcı bir şekilde parlıyordu. Okyanusun dışbükeyliği öyle belirginleşmişti ki, uzaktaki tüm su kütlesi sanki ufkun hemen ötesindeki uçuruma dökülüyormuş gibi görünüyordu. Öyle ki parmak uçlarımda yükselip o şelalenin yankılarını duymaya çalıştığımı fark ettim. Adalar artık görünmüyordu. Güneydoğuda, ufkun ardında mı kalmışlardı, yoksa çok yükseldiğim için mi onları göremez olmuşum, anlamak olanaksızdı. Ancak ikinci görüşü benimsemiye daha meyilliydim. Kuzeydeki buz kütlelerinin kıyısı giderek belirginleşiyordu. Soğuk çok şiddetli değildi. Önemli bir şey olmadı ve günün yanıma almış olduğum kitapları okuyarak geçirdim.

5 Nisan. Dünyanın görünen tüm yüzeyi karanlıkta kalmayı sürdürürken günün yükselişini izlemek çok tuhaftı. Ancak zamanla ışık her tarafa yayıldı ve kuzeydeki buz hatını tekrar gördüm. Şimdi açık seçik görülebiliyordu ve rengi okyanusun dalgalarınınkinden daha koyu gibiydi. Ona büyük bir hızla yaklaşıyordum. Doğuda ve batıda birer kara hattı görür gibi oldum, ama emin olmadım. Hava ılıman. Gün boyunca önemli bir şey olmadı. Erkenden yattım.

6 Nisan. Buz kütlelerinin kıyısının çok daha yakınlaşmış olduğunu ve aynı materyalden oluşma uçsuz bucaksız bir alanın kuzey ufkuna doğru göz alabilmesine uzandığını görünce şaşırdım. Balonun şimdiki rotasını takip ederse kısa sürede Buz Denizi'ne varacağı açıktı ve artık kutbu göreceğimden pek şüphe kalmamıştı. Bütün gün buz külesine yaklaştım. Geceye doğru ufkumun sınırları birden, somut bir şekilde genişledi ki, bunun sebebi hiç şüphesiz dünyanın şeklinin yassı kutuplu bir küremsi olması ve Arktik dairelerinin yakınındaki yassı bölgelerin üstüne varmış olmamdı. Sonunda karanlık çökünce büyük bir huzursuzluk içinde, böylesine ilginç bir şeyi görme fırsatını bir daha yakalamamacasına kaçırmaktan korkarak yatım.

7 Nisan. Erken kalkım ve Kuzey Kutbu'nu görünce, ki bu konuda yanılma ya imkan yoktu, büyük bir sevince kapıldım. Kuşku götürmez bir şekilde oradaydı, ayaklanırım tam altındaydı; ama ne yazık! Şimdi öyle büyük bir yükseklikteydim ki, doğru dürüst bir şey göremiyordum. Aslında iki Nisan'da, sabah saat altı ile sekiz kırk (barometre tam bu saatte bozuldu) arasında farklı periyodlardaki yükseltilerimi sırasıyla gösteren rakamlara bakıldığında, balonun

şimdi, yedi Nisan sabahı saat dörtte, deniz yüzeyinin, hiç şüphesiz, *en az* 7254 mil üstüne çıkmış olduğu söylenebilirdi. Bu yükselti çok büyük gibi görünebilir, ama muhtemelen gerçek rakamın çok altındaydı. Her halükarda dünyanın büyük çapının tamamım görmekte olduğum kesindi. Bütün kuzey yarımküre ortografik olarak çizilmiş bir harita gibi uzanıyordu altımda; ve ekvatorun büyük çemberi ufuk çizgimi teşkil ediyordu. Ancak Ekselansları Arktik dairesinin içindeki, şimdiye dek keşfedilmemiş bölgelerin, tam altımda bulunmalanna ve bu yüzden de hiçbir görsel kısılma etkisine maruz kalmamalarına karşın, yine de tatminkar bir incelemeye olanak vermeyecek kadar küçük ve uzakta olduklarını aklıda tutacaklardır. Yine de, görülebilenler tuhaf ve heyecan vericiydi. Daha önce bahsettiğim ve insanın bu bölgelerdeki keşif sahasının sınırını teşkil ettiği az çok söylenebilecek devasa kıyının kuzeyinde tek bir buz tabakası kınılmadan ya da çok az kınılmış bir halde uzanıyordu. İlerleyişinin ilk birkaç derecesinde yüzeyi son derece anlaşılır bir şekilde yassılaşıyor, bir düzleme daha da benziyor ve en sonunda *epey içbükeyleş-erek* Kutup'ta, hatlan keskin, çapı balonla altmış beş saniyelik bir açı yapan ve koyu renk tonuyla, görülebilen yarımküredeki diğer bütün noktalardan daha karanlık olan ve yer yer mutlak bir siyahlığa bürünen dairesel bir merkez halinde son buluyordu. Bunun dışında görülebilecek pek bir şey yoktu. Saat on ikide dairesel merkezin çapı ufalmışû, akşam yedide ise onu tamamen gözden kaybettim. Balon buz kütesinin batı kolunun üstünden geçiyor, hızla ekvatora doğru sürükleniyordu.

8 Nisan. Dünyanın görünen çapının ufaldığını ve ayrıca genel rengiyle görünüşünün hatırı sayılır ölçüde değiştiğini fark ettim. Görünen bütün alan açık, soluk sannın tonlanna bürünmüş ve bazı yerlerde gözleri bile ağrıtabak bir parlaklığa ulaşmıştı. Görüşüm yeryüzünün yakınındaki yoğun atmosferin bulutlarla kaplı olması yüzünden epey engelleniyordu ve yerküreyi ancak arada sırada onlann arasından, anlık şekilde görebiliyordum. Bu doğrudan görme güçlüğü bana aşağı yukarı son kırk sekiz saattir sıkıntı vermekteydi; ama şimdiki müthiş yüksekliğimde bulut kümelerini birbirlerine daha çok yaklaştırmıştı ve güçlüğü elbette ki yükseltimle doğru orantılı bir şekilde artıyordu. Yine de balonun şimdi Kuzey Amerika kıtasındaki büyük göllerin üstünde bulunduğunu ve güneye doğru ilerlediğini, bunun da beni kısa süre sonra dönelcelere ulaştıracağını rahatça görebiliyordum. Bu bana sıcak bir tatmin duygusu verdi ve nihai başannın sevindirici bir alameti olarak göründü. Gerçekten de daha önce gittiğim yön bana huzursuzluk vermişti; çünkü o yönde ilerle-

meyi sürdürsem, yörüngesi tutulumla sadece 5° 8' 48"lik küçük bir açı yapan aya asla varamayacağım açıktı. Tuhaf gelebilir ama, yolculuğuma dünyanın *ay elipsi düzlemindeki* bir noktasından başlamamakla yaptığım büyük hatanın farkına ancak bu vakitte varmaya başlıyordum.

9 Nisan. Bugün dünyanın çapı epey küçüldü ve yüzeyin şansı her geçen saat at koyulaşmaya başladı. Balon güneye doğru ilerlemeyi sürdürdü ve akşam dokuzda Meksika Körfezi'nin kuzey kıyısına vardı.

10 Nisan. Bu sabah beş civarında yüksek, korkunç bir çatırtıyla, ne olduğuna anlayamadan, sıçrayarak uyandım. Çok az sürdü, ama sürdüğü süre zarfında dünyada daha önce deneyimlediğim hiçbir şeye benzemiyordu, flk anda balonun patladığını sanarak büyük bir paniğe kapıldığımı söylememe gerek yok. Ancak bütün aletlerimi dikkatle inceledim ve hiçbirinde bir terslik olmadığını gördüm. Günün büyük bölümünü bu tuhaf olay üstüne düşünmekle geçirdim, ama ona kesinlikle bir açıklama getiremedim. Yatağa tatminsiz bir şekilde, büyük bir endişe ve huzursuzlukla girdim.

11 Nisan. Dünyanın görünür çapında şaşırtıcı bir küçülme, ayınkindyse, ki dolunaya yalnızca birkaç gün kalmıştı, ilk kez oldukça dikkat çekici bir büyüme olduğunu gördüm. Şimdi torbanın içinde yaşamak için gerekli olan hava yı yoğunlaştırmakta bayağı zorlanıyor, epey çaba harcamak zorunda kalıyorum.

12 Nisan. Balonun seyir yönündeki tuhaf bir değişme, tamamen beklenir olmasına karşın, bana benzersiz bir haz yaşattı. Daha önceki rotasındayken, güney enleminin yirminci paraleline varınca, birden doğruya doğru keskin bir dönüş yaptı ve bütün gün bu yönde, *ay elipsi düzleminin* tamamen olmasa bile ne redayse paralelinde ilerledi. Bu rota değişikliğinin bahsetmeye değer bir sonucu da sepetin rahatça algılanabilir bir şiddetle sallanmasıydı - bu sarsıntı saatler boyunca hafifleyip şiddetlenerek devam etti.

13 Nisan. Beni ayın onunda dehşete düşürmüş olan o yüksek çatırtı sesi yinelenince tekrar büyük bir paniğe kapıldım. Bu konuda uzun uzadıya düşünmeme karşın tatminkar bir sonuca varamadım. Dünyanın görünen çapı iyice ufalmış, şimdi balonla yirmi beş dereceden biraz daha fazla bir açı yapıyordu. Ay neredeyse tam tepede olduğundan hiç görülmüyordu. Hâlâ elips düzleminde ilerliyordum, ama doğru yönünde fazla yol almadım.

14 Nisan. Dünyanın çapı büyük bir hızla ufalıyor. Bugün balonun yerberi hattından çıkmaya başladığı - yani onu doğrudan ayın yörüngesindeki dünya-

ya en yakın noktaya götürecek yolu izlediği fikrine güçlü bir şekilde kapıldım. Ayın kendisi tam tepedeydi ve bu yüzden görüş alanımın dışındaydı. Havanın yoğunlaştırılması için uzun süreli büyük çabalar harcamam gerekti.

15Nisan. Artık yeryüzünde kıtaların ve denizlerin ana hatları bile doğru dü-rüst seçilemiyordu. On iki civarında beni daha önce öylesine şaşırtmış olan o korkutucu sesi üçüncü kez işittim. Ancak bu kez birkaç saniye devam etti ve şiddeti giderek arttı. En sonunda, ben nasıl iğrenç bir şekilde öleceğimi bilemeden, sersemlemiş ve donakalmış halde ayakta dururken sepet büyük bir şiddetle sarsılmaya başladı ve ne olduğunu seçemediğim devasa, alevler saçan bir kütle bin gök gürlemesinin sesiyle, kükreyerek ve gümbürdeyerek balonun yanından geçti. Korkum ve şaşkınlığım biraz geçince, bunun hızla yaklaştığım o dünyadan gelen ve muhtemelen bazen yeryüzünde keşfedilip daha uygun bir terim bulunamadığından meteor taşları olarak adlandırılan o tuhaf madde sı rafına ait volkanik bir fragman olduğunu farzetmekte zorlanmadım.

16Nisan. Bugün, sırayla yan pencerelerin her birinden elimden geldiği kadar yukarı bakınca, ayın diskinin küçük bir kısmının balonun muazzam çevresinin her tarafından çıktığını görerek büyük bir sevince kapıldım. Heyecaram had safhadaydı; çünkü artık tehlikeli yolculuğumun bitmesine çok az kaldığından şüphem yoktu. Gerçekten de artık yoğunlaştırıcıma çalıştırmak bir eziyet halini almıştı ve dinlenmeme neredeyse hiç fırsat tanımıyordu. Uyku neredeyse söz" konusu olmaktan çıkmıştı. Hastalandım ve bitkinlikten titremeye başladım, insan doğasının böylesine yoğun acılara fazla uzun süre katlanması mümkün değildi. Şimdi kısalmış olan karanlık periyotta yakınımdan bir meteor taşı daha geçti ve bu olayın sıklığı beni epey kaygılandırmaya başladı.

J 7Nisan. Bu sabah yolculuğum için bir dönüm noktası oldu. Ayın on üçünde dünyanın yirmi beş derecelik bir açı yaptığını anımsayacaksınız. Ayın on dördünde bu iyice azalmıştı; on beşinde azalma hızı daha da artmıştı; ve on altının gecesinde yatmak üzereyken açının yedi derece on beş dakika olduğunu görmüştüm. Bu yüzden bugün, ayın on yedisinin sabahında kalkıp akımdaki yüzeyin ansızın, inanılmaz bir şekilde hacimce *büyümüş* olduğunu, görünürdeki açısal çapının otuz dokuz dereceden az olmadığını fark edince büyük bir şaşkınlığa kapıldım! Beni ele geçiren uç noktadaki mutlak dehşeti ve hayreti kelimelere sığdırmak mümkün değil. Dizlerim titriyordu - dişlerim takırdıyordu - tüylerim diken diken olmuştu. "Demek balon patlamış!" Zihnimden hızla geçen ilk fırtınalı düşünceler bunlardı; "Balon kesinlikle patlamış! - Düşü-

yorum - müthiş, benzersiz bir hızla düşünüyorum! Şimdiden çabucak aşılmış olan büyük mesafeden anlaşıyor ki dünya yüzeyine düşüp ölmem en fazla on dakika alacak!" Ama en sonunda doğru dürüst düşünmeye başladım. Durdum; düşündüm; ve şüphe ettim. Bu olanaksızdı. Bu kadar hızlı inmiş olamazdım. Ayrıca, her ne kadar akımdaki yüzeye açıkça yaklaşıyor olsam da, hızım ilk başta tahmin ettiğimden çok daha azdı. Bu düşünce zihnimdeki kargaşayı dindirdi ve en sonunda fenomeni doğru şekilde değerlendirmeyi başardım. Aslında, akımdaki yüzeyle yerkürenin yüzeyi arasındaki büyük farklılığı göremediğime göre şaşkınlığım duyularımı köreltmış olmalıydı. Yei yüzü tepemdeydi ve balon tarafından tamamen gizlenmişti. Ay ise -tüm muhteşemliğiyle- altımda, ayaklarımın altında uzanmaktaydı.

Durumumdaki bu değişikliğin bende yarattığı sersemlik ve şaşkınlık belki de maceranın en az açıklama gerektiren kısmını teşkil ediyordu. Çünkü bu *bo-uleversement* yalnızca doğal ve kaçınılmaz değildi, aynı zamanda uzun süredir beklenmekteydi de; uydunun çekiminin gezegenin çekimine baskın çıktığı noktaya geldiğimde veya, daha kesin konuşmak gerekirse, dünyanın balon üstünde etki eden çekiminin ayınkinden daha zayıf olduğunda yaşanacak bir durum olarak. Derin bir uykudan, tüm duyularım karmakarışık halde uyandığımda son derece kafa karıştırıcı ve bekleniyor olsa bile o anda olması beklenmeyen bir fenomenle karşı karşıya kalmıştım. Dönüş kolay ve tedrici bir şekilde gerçekleşmiş olmalıydı ve olay sırasında uyanık olsam da bir ters dönüşle ilişkin herhangi bir içsel kanıt görmeyebilirdim - yani ne kendime, ne de aletlerime ilişkin olarak rahatsız edici bir durum ya da yer değiştirme yaşanmazdı.

Durumumun farkına vardıktan ve ruhumu tamamen ele geçirmiş olan o dehşetten kurtulduktan sonra, tüm dikkatimin ayın genel fiziksel görünüşüne çevrildiğini söylememe herhalde gerek yoktur. Altımda bir harita gibi uzanıyordu - ve ayın hâlâ çok uzakta olduğunu düşünmeme karşın, yüzeyindeki çukurları son derece çarpıcı ve açıklamasız bir netlikle seçebiliyordum. Yüzeyin hiçbir yerinde okyanus ya da deniz, hattâ göl ya da ırmakların, hiç su külesinin olmayışı bana ilk bakışta jeolojik durumunun en dikkat çekici özelliği gibi geldi. Ama tuhaf bir şekilde, engin düzlüklerin kesinlikle ılıklı olduğunu gördüm. Gerçi görünen yarımkürenin büyük kısmı koni şeklindeki, doğal değil yapay sebeplerden ortaya çıkmış gibi görünen sayısız volkanik dağla kaplıydı. En yüksekleri dikey yükselti olarak 3.75 mili geçmiyor; ama Campi Phlegraei'deki volkanik bölgeleri gösteren bir harita Ekselanslarına benim her-

hangi bir değersiz tanımından çok daha iyi bir fikir verecektir. Çoğu püskü-rüyordu ve öfkeleriyle güçlerini, yanlış bir şekilde meteor taşları olarak adlan-dırılan ve şimdi balonun yanından giderek artan, dehşet verici bir sıklıkla ge-çen volkanik taşların gürlemelerinden anlayarak korkuya kapılıyordum.

18 Nisan. Bugün ayın görünüşünün iyice büyümüş olduğunu gördüm - ve inişimin hızındaki apaçık artış beni endişelendirmeye başladı. Aya yapılacak bir yolculuğun muhtemelliği üstüne yaptığım spekülasyonların ilk safhasında etrafındaki, gezegenin hacmiyle orantılı yoğunlukta bir atmosferin varlığını he-saplamalarıma büyük ölçüde dahil ettiğim anımsanacaktır. Bunu aksi yöndeki pek çok teoriye, hattâ ayda herhangi bir atmosfer bulunmadığı yolundaki ge-nel kaniya rağmen yapmıştım. Ama Encke kuyrukluysıldızı ve Zodyak ışığı üs-tüne söylediklerimin yanı sıra, Lilienthalli Bay Schroeter'in bazı gözlemleri de kanımı güçlendirmişti. Ayı iki buçuk günlükken, güneybatımından hemen son-ra akşamüstü, karanlık kısmı görünmeden önce incelemeye başladı ve görünene kadar da incelemeyi sürdürdü. Karanlık yarıkürenin herhangi bir kısmı gö-rünmeye başlamadan önce, iki zirve çok hafif ve keskin bir uzatmayla giderek inceliyor gibi görünüyordu. Her birinin en uzak ucu hafifçe güneş ışınları ta-rafından aydınlatılıyordu. Kısa süre sonra bütün karanlık kısım aydınlanmıştı. Yarım dairenin ardındaki zirvelerin böyle uzamasının sebebinin güneş ışınları-nın ayın atmosferinde kırılması olabileceğini düşünmüştüm (ki bu atmosfer ayın karanlık yarımküresine, ay hilalin yaklaşık 32°'sindeyken dünyadan yan-sıyan ışıktan daha aydınlık bir alacakaranlık yaratacak kadar ışık çekebilirdi), ki bu 1356 Paris kademi olmalıydı. Bu açıdan bakınca, güneş ışınlarını kırabi-lecek en büyük olası yüksekliği 5376 kadem olarak düşündüm. Bu konudaki fikirlerim Felsefi Tutanaklar'ın seksen ikinci cildindeki bir pasaj tarafından da güçlendirildi. Burada Jüpiter'in uydularının gölgelenmesi sırasında üçüncüsü-nün 1" ya da 2"lik süre boyunca bulanık kaldıktan sonra kaybolduğundan ve dördüncünün de gezegenin yakınında ayırt edilemez hale geldiğinden bahse-diliyor."

Cassini Satürn, Jüpiter ve sabit yıldızların, aya gölgelenim yapmak üzere yaklaşırken, dairesel görüntülerinin oval bir şekle büründüğünü sık sık göz-lemlemiştir; ve diğer gölgelenimlerde bir şekil değişikliğine rastlamamıştır. Böylece *bazen*, ayın çevresini yıldızların ışıklarını kıran yoğun bir maddenin sardığı, diğer zamanlardaysa sarmadığı öne sürülebilir.

inişimin güvenliği için tamamen tahmin ettiğim yoğunlukta bulunan bir at-

mosferin direnişine, veya daha doğrusu desteğine güvenmiştim. Yanılmışsam serüvenimin benim uydunun kayalık yüzeyine çarpıp atomlarıma ayrılmamla biteceğini düşünmekten başka yapabileceğim bir şey yoktu. Ve şimdi gerçekten de dehşete kapılmak için her sebebim vardı. Ayla aramdaki mesafe giderek azalırken yoğunlaştırıcımın gerektirdiği çaba azalmamıştı ve havanın yoğunluğunun arttığına ilişkin bir belirti göremiyordum.

19 Nisan. Bu sabah saat dokuz civarında, ayın yüzeyi korkutucu bir şekilde yankın ve huzursuzluğum doruğa çıkmışken yoğunlaştırıcımın pompasının en sonunda atmosferdeki bir değişimin belirtilerini vermesi büyük bir sevince kapılmama yol açtı. Saat onda, havanın yoğunluğunun oldukça artmış olduğuna inanmak için sebeplere sahiptim. On birde, aleti çalıştırmak için çok az çaba yetmeye başlamıştı. On ikideyse, biraz duraksadıktan sonra, *turnikenin* vidalarını çözdüm ve, bu herhangi bir rahatsızlığa yol açmayınca, torbayı sepetin üstünden çıkardım ve içine koydum. Böylesine aceleyle girilmiş ve tehlikeli bir deneyin ilk sonuçları, bekleneceği gibi spazmlar ve şiddetli bir baş ağrısıydı. Ama bunlar ve solumaya ilişkin diğer güçlükler yaşamımı tehlikeye atacak kadar büyük olmadığından elimden geldikince dayanmaya karar verdim, çünkü ayın yakınındaki daha yoğun *katmanlara* ulaştıkça kaybolacaklarını umuyordum. Ancak bu yaklaşım yine de son derece tedbirsizceydi; ve kısa sürede, atmosferin yoğunluğunun uydunun kütlesiyle orantılı olmasını beklemekle muhtemelen yanılmamış olsam da, yine de bu yoğunluğun, yüzeyde bile balonumun sepetinin büyük ağırlığını taşıyabileceğini düşünmekle yanılmış olduğum endişelendirici bir şekilde ortaya çıkmaya başladı. Yine de durum böyle olmalıydı, cisimler üstünde etki eden yerçekimi her iki gezegende de dünyanın yüzeyindeymişçesine eşit bir derecede, atmosferik yoğunluk oranına bağlı olmalıydı. Ancak düpedüz düşüyor olmam durumum böyle olmadığıнын kanıtıydı. Niye böyle olmadığıysa ancak yüzeydeki daha önce bahsettiğim coğrafi farklılıklarla açıklanabilir. Her halükarda şimdi gezegene çok yakındım ve büyük bir hızla inmekteydim. Bu yüzden hiç vakit kaybetmeden, önce safraları, sonra su fışılarımı, sonra yoğunlaştırıcımı ve torbamı, en sonunda da sepetteki her şeyi attım. Ama işe yaramadı. Hâlâ korkunç bir hızla düşüyordum ve şimdi yüzeyin yarım mil üstündeydim. Son bir çare olarak, ceketimi, şapkamı ve çizmelerimi de attıktan sonra, sepeti balondan ayırdım, ki ağırlığı epey fazlaydı, ve böylece iki elimle iplere tutunduktan sonra, arazinin göz alabildiğine ufak yerleşim merkezleriyle kaplı olduğunu göz ucuyla göreceğim fırsatı ancak bularak fantastik bir şehrin tam ortasına, küçük çirkin insanlardan oluşma büyük bir kalabalığın arasına düştüm. Hiçbiri tek kelime et-

medi ya da bana yardım etmek için en küçük bir çabada bulunmadı. Sadece elleri kalçalanna dayalı, bir grup budala gibi komik bir şekilde arıtarak durup bana ve balonuma yan yan baktılar. Başımı horgörüyle onlardan çevirip geride, belki de sonsuza dek geride bıraktığım dünyaya baktım ve onu çapı yaklaşık iki derece olan büyük, donuk, bakır bir kalkan olarak gördüm. Gökyüzünde sabit bir halde duruyordu ve kenarlarından birinde çok parlak bir altın renginin hilal şeklindeki hattı uzanıyordu. Kara ya da su görülmüyordu ve bütünü çeşitli beneklerle bulutlanmış, tropik ve ekvatorial kuşaklarla çevrelenmişti.

Böylece Ekselanstan, sonunda, Rotterdam'dan ayrılışının on dokuzuncu gününde, büyük heyecanlar, duyulmamış tehlikeler, benzersiz kurtuluşlardan sonra insanoğlunun tamamladığı, giriştiği, hattâ hayal ettiği en sıradışı ve önemli yolculuğun sonuna sağ salim varmış oldum. Ama anlatacak maceralarım daha bitmedi. Ve gerçekten de siz Ekselansları yalnızca kendi özgün doğası yüzünden değil, insanoğlunun yaşadığı dünyanın uydusu olması bakımından da bizim için bir o kadar ilgi çekici olan bir gezegende beş yıl kaldıktan sonra Devlet Astronomi Yüksekokulu'ndakilere, sadece mutlu sonuçlanan *yolculuğun* ayrıntılarından çok daha önemli (gerçi onlar da muhteşemdiler ama) bilgiler verebileceğimin mutlaka bilincindedirler. Durum gerçekten de böyle. Anlatacak - anlatmaktan haz duyacağım pek çok şeyim var. Gezegenin iklimine; soğukla sıcak arasındaki harika geçişlerine; güneşin iki hafta boyunca ortalığı kavurmasına, sonraki iki haftanınsa kutuplarımızdan daha soğuk geçmesine; nemin bir vakumun içindeki damıtım gibi güneşe en yakın noktadan ona en uzak noktaya doğru sürekli yer değiştirişine; akarsuyu bol, değişken bir kuşağa; insanlarına; gelenek göreneklerine ve politik kurumlarına; tuhaf fiziksel yapılarına; çirkinliklerine; kulaklardan, böylesine tuhaf, seyrek bir atmosferde işe yaramayan o eklentilerden yoksun oluşlarına; bu yüzden de konuşamamalarına, konuşmanın neye yaradığını bilmemelerine; konuşmanın yerine benzersiz bir interkomünikasyon yöntemi geliştirmiş olmalarına; aydaki herkesle dünyadaki bazı kişiler arasındaki anlaşılmaz bağa - gezegenle uydusu arasındakine benzeyen ve ona bağlı olan, birinin sakinlerinin yaşamlarını ve yazgılarını diğerinin sakinlerinin yaşamları ve yazgılarıyla iç içe geçiren bağa; ve hepsinden çok da, Ekselansları - hepsinden çok da ayın dış bölgelerinde, uydunun kendi eksenini etrafında dönüşünün dünyanın çevresindeki dönüşüyle neredeyse mucizevi bir uyum içinde olması sonucunda henüz insanoğlunun teleskopları tarafından görülebilecek şekilde dönmemiş ve Tanrı'nın inayetiyle

asla da dönmeyecek olan o bölgelerde yatan bütün o karanlık ve korkunç gizlemlere ilişkin pek çok şey söyleyebilirim. Bütün bunları ve fazlasını -çok daha fazlasını- ayrıntılarıyla anlatmaya hazırım. Ama, sadede gelmem gerekirse, karşılığını almalıyım. Aileme ve evime geri dönmek istiyorum: Ve bundan sonra gireceğim iletişimlerin bedeli olarak -fiziksel ve metafizik bilimlerin pek çok son derece önemli dalındaki meseleleri aydınlığa kavuşturma gücüne sahip olduğum göz önüne alındığında- nüfuzunuz sayesinde Rotterdam'dan ayrılışım sırasında alacaklılarımı öldürerek işlediğim suçun affedilmesini istiyorum. Elimizdeki mektubun yazılma amacı da budur. Onu getiren, dünyadaki ulaşıma olmaya ikna ettiğim bir ay sakini ve Ekselanslarının karar vermesini beledikten sonra bana söz konusu affın haberiyle, eğer affedilmem mümkün olursa, dönecektir.

Ekselanslarının aciz kulu olma vs. şerefini taşıyan,

HANS PFAALL.

Söylendiğine göre Profesör Rubadub bu son derece sıradışı dokümanı okumayı bitirdikten sonra şaşkınlıktan piposunu yere düşürmüş ve Mynheer Superbus Von Underduk da gözlüklerini çıkarıp sildikten ve cebine koyduktan sonra kendisini kaybedip vakarını unutarak hayret ve takdir duygularıyla üç kez topuğunun üstünde dönmüş. Tartışmaya gerek yoktu - af çıkarılmalıydı. En azından Profesör Rubadub buna yemin etti ve şanlı Von Underduk da en sonunda aynı karan verip bilim kardeşinin koluna girerek tek kelime etmeden onu yapılması gerekenler üstüne konuşmak üzere evine götürmeye koyuldu. Ancak belediye reisinin kapısının önüne vardıklarında ulak ortadan kaybolduğuna göre -Rotterdamlıların vahşi görünüşünden ödü patlamış olmalıydı- affın pek işe yaramayacağını, çünkü böyle uzak bir mesafeyi ancak bir ayılın kat edebileceğini belirtti profesör. Belediye reisi de buna katıldı ve böylece bu mesele orada kapandı. Ancak dedikodular ve ileri geri edilen sözler son bulmadı. Hattâ bazı sivrizekalılar bütün bu meselenin düzmece olduğunu söyleyerek kendilerini rezil etti. Ama sanırım bu tip insanlar kavrayışlarının ötesinde olan her şeyi düzmece olarak tanımıyor. Ben şahsen bu suçlamayı hangi verilere dayanarak yapûkları anlayamıyorum. Ne söylüyorlar bir bakalım:

Özellikle. Rotterdam'daki bazı şakaalann bazı belediye başkanlarına ve astronomlara karşı antipatilerinin olduğunu.

İkinci olarak. Civardaki Bruges şehrinden tuhafgörünürlü, iki kulağı da ke-

sik cüce bir hokkabazın günlerdir kayıp olduğunu.

Üçüncü olarak. Küçük balonun her tarafına yapıştırılmış olan gazetelerin, Hollanda gazeteleri olduklarından, balonun ayda yapılmış olamayacağını. Kağıtları kirliymiş - çok kirliymiş- ve matbaacı Gluck Rotterdam'da basıldıkları na yemin ediyor.

Dördüncü olarak. Ayyaş Hans Pfaall ile alacaklıları olarak adlandırılan üç boşta gezenin iki üç gün önce şehrin kenar mahallelerindeki bir meyhanede, deniz aşırı bir yolculuktan yeni gelmiş olarak, cepleri para dolu halde görüldüklerini.

Son olarak. Rotterdam'daki Astronomi Yüksekokulu'nun üyelerinin, dünyanın bütün diğer bölgelerindeki yüksekokullardakiler -ve genelde bütün üniversitelerdekiler ve astronomlar- gibi, oldukça hafif bir dille söylersek, olmaları gerekenden biraz bile daha iyi, daha yüce, ya da daha akıllı olmadıklarını.

NOT: Aslında yukandaki önemsiz taslakla Bay Locke'un ünlü "Ay Öyküsü" arasında fazla benzerlik yok. Ama ikisi de *düzmece* niteliğini taşıdığından (biri şakacı, diğeri tamamen içten bir tonda olsa da) ve iki düzmece de tema olarak aynı şeyi, ayı aldığından - dahası, ikisi de bilimsel ayrıntılarla inanılır-lık kazanmaya çalıştığından - "Hans Pfaall"ı yazan *kendisini savunmak için* kendi *jeu d'esprif*inin "Southern Literary Messenger"da, Bay L'unkin'in "New York Sun"da yayımlanmaya başlamasından üç hafta önce yayımlandığını belirtmeyi gerekli görüyor. Belki de var olmayan bir benzerliği kurgulayan bazı New York gazeteleri "Hans Pfaall"ı alıntılادılar ve onunla "Ay Düzmecesi"ni karşılaştırarak okuyup birinin yazarını diğesinde bulmaya çalıştılar.

"Ay Düzmecesi" sayıları bunu itiraf edebileceklerden daha fazla kişiyi kandırdığından, belki burada niye kimsenin kanmaması gerektiğini açıklamak - öykünün içindeki, gerçek karakterim ele vermeye yetmiş olması gereken ayrıntılara işaret etmek- eğlenceli olabilir. Aslında her ne kadar bu ustaca kurguda büyük bir hayal gücü sergilenmiş olsa da, olgulara ve genel benzeşime daha dikkat edilmesi ona çok daha büyük bir güç katabilirdi. Kamuoyunun bir an için bile olsa kandırılmış olması yalnızca astronomik konulardaki genel cehaleti sergilemektedir.

Ayın dünyadan uzaklığı 240.000 mil kadardır. Bir merceğin o uyduyu (ya da uzaktaki herhangi bir nesneyi) ne kadar yakın göstereceğim anlamak için

elbette uzaklığı camın büyütme, daha doğrusu mekana işleme gücüne bölmemiz gerekir. Bay L. lensine 42.000 katlık bir güç vermiş. 240.000'i (ayın gerçek uzaklığını) buna bölersek görünen uzaklığı buluruz: Beş mil artı beş bolü yedi mil. Bu uzaklıktan hiçbir hayvan görülemez; bırakın öyküdeki ayrıntıları verilen çok daha küçük nesneleri. Bay L. Sor John Herschel'in çiçekleri (*Papaver rhoeas*lan, vs.) algılamasından ve hattâ küçük kuşların gözlerinin rengini ve şeklini seçebilmesinden bahseder. Bundan kısa süre önce ise kendisi de merceğin çapı kırk beş santimden küçük nesneleri göstermeyeceğini görmüştür; ama bu bile, söylediğim gibi, merceğe çok fazla güç atfetmektir. Bu arada bu büyük camın Dumbarton'daki Bay Hartley ve Bay Grant'ın cam fabrikasında üretildiği söylenmiştir; ama Bay H. ve Bay G.'nin müessesesi düzmecenin basılmasından yıllar önce kapanmıştı.

Risale baskısının 13. sayfasında, yazar bir bizon türünün gözlerinin üstündeki "kıllı bir peçeden" bahsederken "Zeki Dr. Herschel hemen bunun hayvanların gözlerini ayın bizim bulunduğumuz tarafındaki periyodik ve aşırı uçtaki aydınlık-karanlık dönüşümünden korumak için Tanrı'nın bulduğu bir çare olduğunu anladı," demektedir. Ama buna doktorun "zekice" bir gözlemi olarak bakılamaz. Ayın bizim tarafımızdaki sakinlerinin karanlığı hiç yaşamadığı anlaşıyor; böylece bahsedilen "aşırı uçlar" söz konusu edilemez. Güneşin yokluğunda dünyada bulutsuz bir havada dolunaydan geleninkinden on üç kat güçlü bir ışık alıyorlar.

Topografya baştan sona, Blunt'ın Ay Haritası'na uygun olduğu iddiasında bulunurken bile, onunla, diğer bütün ay haritalarıyla, hattâ büyük ölçüde kendisiyle çelişiyor. Pusula yönleri konusunda da içinden çıkılmaz bir karışıklık var. Yazann bir ay haritasındaki yönlerin yeryüzündeki yönlerle uyum içinde olmadığından, doğunun solda olduğundan vs. habersiz olduğu anlaşıyor.

Belki de eski astronomların kara noktalara verdiği *Mare Nubium*, *Mare Tranquillitatis*, *Mare Foecimditatis* vs. gibi belirsiz adlara kanan Bay L. aydaki okyanusların ve diğer geniş su kütlelerinin ayrıntılarını veriyor; oysa ayda böyle kütlelerin bulunmadığı astronomideki en su götürmez şekilde kanıtlanmış gerçektir. Aydınlıkla karanlık arasındaki sınırın karanlık noktaların herhangi birinden geçişi gözlenirken (ayın hilal ya da yandan fazlası parlak zamanında), bu hattın tırtıklı olduğu görülüyor; oysa, bu karanlık yerler sıvı olsa, düz olmaları gerekirdi.

21. sayfadaki yarasa adamın kanatlarının tarifi Peter Wilkins'in uçan adalı-

lannın kanatların tarif edişinin kopyası. En azından bu basit gerçeğin şüphe uyandırması gerekirdi.

23. sayfada şunlar yazılı: "Bu uydu zamanın rahminde bir embriyo, kimyasal akrabalığın pasif öznesiyken bizim on üç kat büyük gezegenimizden ne çok etkilenmiş olmalı!" Pek güzel, ama hiçbir gökbilimcinin, özellikle de bilimsel bir dergide böyle bir cümle sarf etmeyeceğine dikkat edilmeli: çünkü dünya orada bahsedilen anlamda aydan on üç değil, kırk dokuz kat *büyüktür*. Benzer bir itiraz son sayfalann tümüne yapılabilir. Orada, filozof muhabir Satürn'deki bazı keşiflerden bahsetmeye başlarken o gezegen hakkında bir talebeye yakışan bilgiler verir - hem de Edinburgh Bilim Dergisi'ne !

Ama kurmacayı özellikle ele vermesi gereken bir nokta var. Diyelim ki ayın yüzeyindeki hayvanlar görülebiliyordu: - dünyadan bakan bir gözlemcinin dikkatini *ilk* ne çekerdi? Elbette ki şekillerinden, boyutlanndan ya da başka tuhaflıklardan çok, şaşırtıcı *durumları*. Tavandaki sinekler gibi baş aşağı yürüyor halde görünmeleri gerekirdi. *Gerçek* gözlemci durumlarının tuhaflığı karşısında (bunu önceden biliyor olsa da) anlık bir şaşkınlık çılgılığı atardı. *Kurgusal* gözlemci buna değinmez bile, ama bu yaratıkların tüm gövdelerini gördüğünden bahseder. Oysa onların yalnızca başlarının çapım görmüş olabileceği açıktır!

Sonuçta yarasa adamların boyutlarının ve özellikle de güçlerinin (örneğin öylesine seyrek bir atmosferde uçabilmelerinin - ayın atmosferi varsa tabii) ve hayvani ya da bitkisel varoluşa ilişkin diğer kurgulann hemen hepsinin genel olarak bu konulara ilişkin tüm analogik uslamamalara ters düştükleri: ve analoginin burada çoğu zaman nihai kanıtlamalara yol açacağı. Yazının başında Brewster ve Herscher'e atfedilen, "görüşün odaksal nesnesinden geçen yapay bir ışığın transfüzyonu'na vs. vs. ilişkin tüm fikirlerin en uygun tanımlaması "abuk sabuk" olan o mecazi yazım tarzına ait olduklarını belirtmeye gerek yok.

Yıldızlar arasındaki optik keşiflerin gerçek ve son derece belirgin bir limiti vardır - bu limitin doğasının belirtilmesi anlaşılması için yeterlidir. Eğer gerçekten tek gereken büyük merceklerin imal edilmesi olsa insan dehası bunun üstesinden gelirdi ve istediğimiz boyutta mercek elde ederdik. Ama ne yazık ki, merceğin boyutundaki ve bunun sonucunda mekana işleme gücündeki artışla orantılı olarak, nesnenin ışınlarının difüzyonu ondan gelen ışığı azaltır. Ve insan yetileri bu kötü durumun üstesinden gelmeye yetmemektedir: çünkü bir nesne, yalnızca ondan direkt olarak ya da yansıyarak gelen ışık aracılığıyla gö-

rülebilir. Böylece Bay Locke'un işine yarayabilecek tek "yapay" ışık onun yönlendirebileceği yapay bir ışık olurdu. Bunu "görüşün odaksal nesnesine değil, görülecek gerçek nesneye - yani aya yöneltebilmesi gerekirdi. Bir yıldızdan gelen ışık açık ve aysız bir gecede yıldızların tamamından gelen doğal ışık kadar zayıflayacak ölçüde difüzyona uğradığında, yıldızın artık pratik açıdan görünmez olduğu kolayca hesaplanmıştır.

Yakın zamanda İngiltere'de imal edilen Earl of Ross teleskobunun spekulumunun 4071 inçkarelik yansıma yüzeyi vardır; Herschel teleskobununki yalnızca 181 l'dir. Earl of Ross'un metalinin çapı 2 metredir; kalınlığı kenarlarda 5.5 inç, merkezde 5 inçtir. Ağırlığı 3 tondur. Odaksal uzaklığı 15 metredir.

Geçenlerde ustaca yazılmış, benzersiz bir küçük kitap okudum. Başlığı şöyleydi: - "L'Homme dans la lune, ou le Voyage Chimérique fait au Monde de la Lune, nouvellement decouvert par Dominique Gonzales, Aduanturier Espagnol, autremet dit le Courier volant. Mis en nôtre langue par J. B. D. A. Paris, chez Francois Piot, pres la Fontaine de Saint Benoist. Et chez J. Goignard, au premier pilier de la grand' salle du Palais, proche les Consultations, MDCXLVI-II." S. 176.

Yazar eserini Bay D'Avisson adlı bir şahsın ingilizce eserinden çevirdiğini söylemektedir. Oysa bu ifadede korkunç bir belirsizlik var. Ten ai eu," demektir, "l'original de Monsieur D'Avisson, medecin des mieux versez qui soient aujourd'huy dans la cönoissance des Belles Lettres, et sur tout de la Philosophie Naturelle. Je lui ai cette obligation entre les autres, de m'auoir non seulement mis en main ce Livre en anglois, mais encore le Manuscrit du Sieur Thomas D'Anan, gentilhomme Eccossois, recommandable pour sa vertu, sur la version duquel j'advoue que j'ay tire le plan de la mienne."

Bir takım konuyla ilgisiz ve Gil Bias tarzında ilk otuz sayfayı kaplayan maceralardan sonra yazar bir deniz yolculuğu sırasında hastalandığından ve tayfasının onu zenci bir uşakla birlikte St. Helena adasına bıraktığından bahseder. İkisi yiyecek bulma şanslarını artırmak için ayrılıp birbirlerinden olabildiğince uzakta yaşar. Bu yüzden haberleşmek için muhabere güvercinleri yetiştirirler. Bunlara zamanla hafif paketler taşımayı da öğretirler - ve paketlerin ağırlığı giderek artırılır. Sonunda çok sayıda güvercin yetiştirip yazarın kendisini taşımak akıllarına gelir. Bu hedef için ayrıntılarıyla tasvir edilen çelik oymalarla desteklenmiş bir makine yapılır. Burada Senyör Gonzales'in sivri fırfırlar ve koca bir perukayla, bir süpürgeye çok benzeyen ve kuyruklarından iplerle maki-

neye bağlanmış olan bir yabani kuğu (*ganza*) sürüsü tarafından havada taşındığını görürüz.

Senyör'ün anlaüsündaki ayrıntılarıyla verilen ana olay çok önemli bir gerçeğe dayanır ki, bu okurdan kitabın sonunun yakınlarına dek gizlenir. Öylesine alışmış olduğu ganzalar aslında St. Helena'nın değil, ayın sakinleridir. Çok eski bir geleneğe göre her sene dünyanın bir bölgesine göç etmektedirler. Mevsimi gelince yurtlarına geri döneceklerdir tabii; ve yazar bir gün onları kısa bir yolculuk yapmakta kullanırken beklenmedik bir şekilde yukarı çıkarılıp kısa sürede uyduya götürülür. Burada pek çok tuhaflığın yanı sıra insanların son derece mutlu olduklarını; *kanunlarının* olmadığını; acı çekmeden öldüklerini; boylarının üç metreyle dokuz metre arasında değiştiğini; beş bin sene yaşadıklarını; İrdonozur adlı bir imparatorlarının olduğunu; on sekiz metre yükseğe sıçrayıp yerçekiminin etkisinden kurtulduktan sonra yelpazeler kullanarak uçabildiklerini görür.

Kendimi size kitabın genel *felsefesinden* bir örnek vermekten alıkoyamıyorum.

"Şimdi size," der Seriyor Gonzales, "kendimi içinde bulduğum yerin doğasını anlatmalıyım. Bütün bulutlar ayaklarımın altındaydı, daha doğrusu benimle dünyanın arasında uzanıyordu. Yıldızlara gelince, *bulunduğum yerde hiç gece olmadğından görüntüşleri hep ayrsyd ; her zamanki gibi parlak değil soluklard* ve *ayın sabahları sahip olduğı görüntüşü çok andıyorlard*. Ama sadece birkaç tanesi görülebiliyordu ve bunlar da (tahmin edebildiğim kadarıyla) dünyalıların gördüğünden on kat büyük görünüyordu. Dolunaya yalnızca iki gün kalmıştı ve ayın büyüklüğü korkunçtu.

"Yıldızların yalnızca yerkürenin aya dönük tarafında belirdiklerini ve ona yaklaştıkça daha büyük göründüklerini belirtmeyi unutmamalıyım. Ayrıca hava dingin de fırtınalı da olsa kendimi *hep ayla dünyanın tam arasında* bulduğumu da söylemeliyim. Bundan emin olmam için iki sebep vardı - kuşlarım hem düz bir çizgide uçuyordu; ve ne zaman dinlenmeye kalksak, *belirsizce yerkürenin üstünde sürükleniyorduk*. Çünkü dünyanın *doğudan batıya doğru*, hiç durmadan genelde dünyanın kutupları denilen gündönümü noktalarının değil, zodyak noktalarının üstünde döndüğünü söyleyen Copernicus'a katlıyorum ve bu meseleden daha sonra, Salamanca'da gençliğimde öğrenmiş olduğum ve sonra unuttuğum astrolojiye ilişkin bilgilerimi tazeleyecek zamanı bulunca uzun uzadıya bahsetmeyi düşünüyorum."

İtaliklerle belirtilmiş gafları bir kenara bırakırsak, kitabın zamanının güncel astrolojik fikirlerine ilişkin naif bir örnek olması açısından dikkat çekici olduğu söylenebilir. Bunlardan birine göre "yerçekimi kuvveti" ancak dünyanın yüzeyinin ötesindeki kısa bir mesafeye dek etkide bulunuyordu ve bu yüzden de yolcumuz "belirsizce yerkürenin üstünde sürüklenmektedir" vs.

Başka "aya yolculuklar" da olmuştur, ama hiçbirisi yukarıda bahsedilenden daha değerli değildir. Bergerac'ınki tamamen anlamsızdır. "American Quarterly Review"ün üçüncü cildinde söz konusu "Yolculuk"a ilişkin oldukça ayrıntılı bir eleştirel yazı bulunmaktadır; - bu eleştiride eleştirmenin yalnızca kitabın aptallığını mı, yoksa astronomi konusundaki kendi absürd cehaletini mi sergilediğini anlamak güçtür. Eserin adını unuttum; ama yolculuğun *vastas*-dostumuz Seriyor Gonzales'in ganzalanndan bile daha saçmadır. Maceracı yeri kazarken ayın güçlü bir şekilde çektiği tuhaf bir metali keşfeder ve hemen ondan bir sandık inşa edip, yere bağlayan ipleri kestikten sonra sandıkla birlikte uyduya uçuverir. "Thomas O'Rourke'nin Uçuşu" büsbütün horgörülemecek bir *jeu d'esprit'dirve* Almancaya çevrilmiştir. Kahramanı Thomas aslında ırlandalı bir soylunun avlak bekçisidir ve tuhafılarıyla bu öyküye esin kaynaqlığı yapmıştır. "Uçuşa" bir kartalın sırtında, Bantry Koyu'nun ucundaki yüksek bir dağ olan Hungry Tepesi'nden başlanır.

Bu *kitapçıklarda* hedef hep hicivdir; tema Aylıların âdetleriyle bizimkilerin karşılaştırılmasıdır. Hiçbirinde yolculuğun ayrıntılarının *akla yaktı* bir şekilde verilmesi yönünde bir çaba yoktur. Her birinde yazarlar astronomi konusunda tamamen cahil görünmektedir. "Hans Pfaall'da tasarım, gerçeğe benzerlik, bilimsel ilkeleri (konunun tuhaf doğasının el verdiği ölçüde) dünyayla ay arasındaki yolculuğa uygulama girişimi açısından orijinaldir.

Julius Rodman'ın Günlüğü

Kuzey Amerika'daki Rocky Dağları'nı Geçen
İlk Uygar İnsanın Anlatısı

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Okuyucularımıza bu başlık altında, büyük bir şans eseri elimize geçmiş olan SOn derece ilginç bir anlatıyı sunuyoruz. Bu Günlük sadece Kuzeyde Kutu] Denizi'nden güneyde Danen Kıstağı'na dek uzanan, dik ve karlı, uzun dağ silsilesinin *ilk* kez başıyla geçilişini anlatmakla kalmıyor, daha da önemlisi, bu dağların ardındaki, *günümüzde* bile ayak basılmamış ve bilinmeyen olarak **ka bul** edilen, bulabildiğimiz her ülke haritasında "*keşfedilmemiş bölge* " olarak tanımlanan engin topraklarda yapılan bir yolculuğun ayrıntılarını veriyor. Dahası burası Kuzey Amerika kıtasının sınırları içindeki keşfedilmemiş *tek* bölgedir. Bu yüzden dostlarımız bu Günlüğü kamunun dikkatine sunma çabamızı anlayışla karşılayacaklardır. Bu günlüğü incelerken, benzer hiçbir anlatının uyan dırmadığı bir ilgi uyandı içimizde. Bu belgenin ilk kez tanıtılmasına aracı olmamızın bu ilginin uyanmasında pek etkili olduğunu sanmıyoruz. Okuyucularımızın da bizim gibi, buradaki maceraların *sıradışı* bir ilginçlik ve önem taşıdığını düşüneneğinden eminiz. Keşif seferinin lideri, ruhu ve tarihçisi olan bu zatın yazdıklarındaki romantik coşku, benzeri kayıtlarda genellikle görülen (soğuk ve istatistiksel havadan *çok* farklıdır. Bu elyazmasının elimize geçmesini sağlayan Bay James E. Rodman'ı bu derginin okuyucularının çoğu iyi tanır. **De desi** ve bu anlatının yazarı olan Bay Julius Rodman'ın gençlik yıllarının kederi geçmesine yol açmış bir mizaç özelliğini kendisi de paylaşmaktadır. Kalıtımsal bir hipokondridir kastettiğimiz. Bu zatı burada ayrıntılarıyla verilmiş olan sıradışı yolculuğa çıkmaya iten de her şeyden çok bu iletir ve anlaşılan, günlüğünün başlangıcında bahsettiği avlanma ve tuzak kurma planları aslında, gi-

rişiminin gözüpekliği ve yeniliği karşısında mantığının kendi kendisine bulduğu bahanelerdir. Bizce (ki bu konuda okuyucularımız da bize katılacaktır) onu buna teşvik eden tek şey, tuhaf mizacının insanlar arasında bulmasına izin vermediği huzuru ıssızlığın ortasında aramaktır. Çöle sanki bir dosta kaçarcasına kaçtı. Anlatısındaki pek çok noktayı insani eylemlere ilişkin kanılarımızla başka hiçbir şekilde bağdaştıramıyoruz.

Elyazmasının iki sayfasını atlamayı uygun gördük. Bu sayfalarda Bay R. Misso-uri boyunca yola çıkmadan önceki yaşamını anlatıyor. Burada İngiltere'de doğduğunu, son derece saygın bir aileden geldiğini, orada iyi bir eğitim aldığını ve 1784'te (on sekiz yaşındayken) babası ve iki bekar kız kardeşiyle birlikte o ülkeden buraya göç ettiğini belirtmek yerinde olabilir. Aile önce New York'ta oturdu. Ama sonra Kentucky¹'e gitti ve neredeyse münzevi bir şekilde Mississippi kıyısına, şimdiki Mills' Point'in nehre açıldığı yere yerleşti. Yaşlı Bay Rodman burada, 1790 sonbaharında öldü. Ertesi sene iki kızı da birkaç hafta arayla çiçek hastalığından vefat etti. Oğlu Bay Julius Rodman kısa süre sonra (1791 baharında) ileriki sayfaların konusunu teşkil edecek yolculuğa çıktı. Söylediğine göre 1794'te bu yolculuktan döndükten sonra Virginia'da, Abingdon yakınlarında yaşamaya başladı. Burada evlendi. Üç çocuğu oldu. Soyundan gelenlerin çoğu şimdi orada yaşıyor.

Bay James Rodmariden aldığımız bilgiye göre dedesi o zorlu yolculuk sırasında sadece kısa bir günlük tutmuş ve elimizdeki elyazması o günlüğün ancak yıllar sonra ayrıntılandırılmasıyla ortaya çıkmış. Gezgin bu elyazmasını yıllar sonra, botanikçi ve *Flora Boreah-Amencana* ile *Historie des Chines d'Amenque*'in yazarı *Andre Michau*'nun teşvikiyle kaleme almış. Bay Jefferson'un Rocky Dağları'na bir keşif seferi düzenlemeyi düşündüğü sırada Sa/Michau'dan yardım teklifi aldığı haürlardadır. Mösyö Michau'nun yolculuğa kaülmasına karar verilmiş, hattâ Kentuckyye kadar gitmişti ki o sırada Philedelphia'da bulunan Fransız bakan, ona bu niyetinden vazgeçmesini ve hükümetinin kendisini yapmakla görevlendirdiği botanik çalışmalarını başka yerde sürdürmesini emretti. Onun yerini Mösyö Lewis ve Mösyö Clarke almış, bu ikisi üstlendikleri görevi oldukça iyi başarmıştı.

Ancak o sırada tamamlanan elyazması, Mösyö Michau için yazılmış olması-na karşın kendisinin eline hiç geçmedi. O sırada Monticello yakınlarında oturan Mösyö Michau'nun evine götürmesi için kendisine verilen genç adam tarafından yolda kaybedildiği farzedildi hep. Belgeleri bulmak için doğru dürüst

bir girişimde bulunan da olmadı. Bay Rodman'ın tuhaf mizacı, elyazmasını arama işini canla başla yapmasını engelledi. Aslında ne kadar tuhaf gibi görünse de, hakkında duyduklarımızdan anladığımız kadarıyla, bu son derece sıradışı yolculuğunun sonuçlarını *yayımlatmak* için herhangi bir çabada bulunur muydu, bundan bile şüpheliyiz. Bizce günlüğünü genişletmekteki tek amacı Mösyö Michau'nun arzusunu yerine getirmektir. Anlaümünün kahramanı, Bay Jefferson'ın keşif projesinden bile (ki o sıralarda neredeyse herkes tarafından büyük bir heyecanla karşılanmış ve büyük bir *yenilik* olarak görülmüştü) sadece birkaç genel cümleyle ve yalnızca akrabalarına bahsetmişti. Kendi yolculuğunu asla konuşma konusu yapmamıştı. Bu konudan kaçınır gibi görünüyordu. Lewis ile Clarke'ın dönüşünden önce de öldü! M. Michau'ya *teslim etmesi için ulağa verilen günlük* ise üç ay kadar önce, eskiden Bay Julius R.'e ait olan bir yazı masasının gözünde bulundu. Onu oraya kimin koyduğunu bilmiyoruz. Bay R.'in bütün akrabaları bu konuda onu akılıyor. Ama, o bayın ya da Bay James Rodman'ın (ki kendisine karşı özel bir minnettarlık besliyoruz) anısına kesinlikle saygısızlık etmek istemeden şunu belirtmek istiyoruz ki, anlatıcının pakedi ulaktan bir şekilde geri alıp sonradan bulunacağı yere koymuş olması bize son derece mantıklı geliyor. Bu o zaün kişiliğindeki tuhaf duyarlılığa da kesinlikle ters düşmüyor.

Bay Rodman'ın anlatım *tarzını* hiçbir şekilde değiştirmek istemediğimizden el yazmasında pek az değişiklik yapık; yapılan değişiklikler bazı yerlerdeki kısaltmalardan ibarettir. Üslubunu düzeltmeye zaten gerek yoktu; basit ve son derece etkiliydi bu üslup; ve gezginin günbegün geçtiği son derece farklı, muhteşem yerlerden aldığı hazzın kanıtıydı. En zor şartlarda ve tehlikelerde bile anlatısına hakim olan bir *sevecenlik* var ki, bu adamın kişisel özelliklerini hemen anlamamızı sağlıyor. Bir doğa âşığıydı. Doğanın hüznü veren ve vahşi yönlerine karşı, belki neşe veren ve uysal yönlerinden daha fazla sevgi besliyordu. O devasa ve çoğunlukla korkunç kırdaki ilerlerken yüreğinde kolayca fark edilen bir esiklik vardı ki, bu okurken onu kıskanmamıza yol açıyor. Gerçekten *tam da* çok sevdiği gün gibi aşık olan o görkemli ıssızlıkta yolculuk edecek adamdı. Onu algılamaya uygun biriydi; gerçekten hissetme yeteneğine sahipti. Bu yüzden elyazmasını paha biçilmez bir hazine olarak görüyoruz - kendi alanının en iyi - daha iyisi hiç yazılmamış bir örneği.

Bu anlatıdaki olayların şimdiye kadar *gizli* kalmış olması; Lewis ile Clarke'ın keşif seferinden önce Bay Rodman'ın Rocky Dağları'nı geçmiş olduğu *gerçeği*-

nin kamuya asla açıklanmamış ya da Amerikan coğrafyası üstüne yazan herhangi bir yazar tarafından belirtilmemiş (bundan eminiz) olması ilginç, hattâ oldukça tuhaftır. Bu yolculuğa ilişkin olarak varlığından haberdar olduğumuz tek gönderme, Mösyö Michau'nun yazdığı ve Virginia'daki Charlottesville kasabasından Bay W. Wyatt'in elinde olduğu söylenen yayımlanmamış bir mektup. Bu mektupta bundan laf arasında "muhteşem bir şekilde gerçekleştirilen muazzam bir tasarım" olarak bahsediliyor. Bu yolculuğa ilişkin başka göndermeler varsa bile biz bilmiyoruz.

Bay Rodman'in keşif seferinden bahsetmeden önce başkalarının kıtamızın kuzeybatı bölümünün keşfi konusunda yaptıklarına bir göz atmak yerinde olur. Okuyucu bir Kuzey Amerika haritasını açarsa anlatacağlarımızı daha iyi takip edebilir.

Kıtanın Kuzey Buz Denizi'nden, ya da 70. enlemden 9. enleme ve Greenwich'in batısındaki 56. meridyenden 168. meridyene dek uzandığı görülecektir. Bu engin bölgenin tamamı uygar insan tarafından az çok keşfedilmiştir. Aslında epey büyük bir kısımda kalıcı yerleşim merkezleri kurulmuştur. Ancak bütün haritalarımızda hâlâ *keşfedilmemiş* olarak gösterilen ve günümüze dek hep öyle kabul edilmiş olan geniş bir arazi vardır. Bu arazi güneyde 60. enlemin, kuzeyde Kuzey Buz Denizi'nin, batıda Rocky Dağları'nın ve doğuda Rusya'nın sahip olduğu bölgelerin arasında kalmaktadır. Ve bu *son derece yabani bölgeyi pek çok yönlerden kat etmek onuru Bay Rodman'e aittir. Bu anlatının en ilginç yönleri de oradaki maceralarına ve keşiflerine dairdir.*

Belki beyaz insanların Kuzey Amerika'ya yaptığı en eski yolculuk Hennepin ile arkadaşları tarafından 1698'de gerçekleştirilmiştir. Ama Hennepin keşiflerinin çoğunu güneyde yaptığından onlardan daha fazla bahsetmeyi gerekli görmüyoruz.

Bay Irving, Astoria adlı yapıtında Kaptan Jonathan Carve'nın kıtayı Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik Okyanusu'na dek kat etmeyi deneyen ilk insan olduğunu söyler. Ama bunda yanılıyor gibi görünmektedir. Çünkü Sir Alexander Mackenzie'nin seyir defterlerinden birinde Hudson Bay Kürk Şirketi tarafından bu amaçla iki keşif seferi düzenlendiğini okuruz. Bunlardan biri 1758'de, diğeri 1749'da yapılmıştır. İkisinin de tamamen başarısız olduğu söylenmekte ve bu yolculuklara ait bir belge bulunmamaktadır. Kaptan Carver yolculuğuna 1763'te, Kanada'nın İngiltere tarafından ele geçirilmesinden kısa süre sonra başladı. Niyeti ülkeyi kırküçüncü ve kırkaltıncı kuzey enlemleri arasından ge-

çip Pasifik sahillerine ulaşmaktı. Hedefi kıtanın en geniş kesimindeki genişliğini ölçmek ve hükümetin batı sahilinde bir yerde kuracağı bir kuzeybatı geçidinin keşfini ya da Hudson Körfezi'yle Pasifik Okyanusu arasındaki iletişimi kolaylaştıracak bir ileri karakol için uygun bir yer saptamaktı. O sırada Oregon olarak adlandırılan Columbia Irmağı'nın, Annian Boğazı civarında bir yerden denize döküldüğünü farzetmişti. ileri karakolun buraya kurulmasını beklemişti. Ayrıca bu yöredeki bir yerleşim merkezinin yeni ticari kaynakları açığa çıkaracağını ve Çin ile İngiltere'nin Doğu Hint Adaları'ndaki sömürgeleriyle kurulacak bir ticaret yolunun Ümit Burnu'ndan geçen eski yoldan daha kısa olacağını düşünmüştü. Ancak dağları aşmaya çalışırken yolunu şaşırdı.

Kuzey Amerika'daki bir sonraki önemli keşif seferi Bamuel Hearne tarafından düzenlendi. Hearne 1769-72 seneleri arasında bakır madenleri bulmak amacıyla Hudson Körfezi'ndeki Prince of Wales Kalesi'nden yola çıkıp kuzeybatı yönünde Kuzey Buz Denizi kıyılarına dek ilerledi.

Elimizdeki kayıtlara göre, Kaptan Carver bundan sonra ikinci bir girişimde bulundu. 1774'te yaya olarak çıkılan bu keşif seferinde kendisine bir Parlamento üyesi ve oldukça zengin biri olan Richard Whitworth eşlik etti. Bu girişimden bahsetmemizin tek sebebi oldukça geniş bir boyutta tasarlanmış olması. Çünkü asla gerçekleştirilemedi. Bu zevat yanlarına elli altmış adam, usta işçiler ve denizciler alıp bunlarla birlikte dağlarda Oregon'un kaynağını arayacak, sonra da bu nehrin üstünde, Annian Boğazı'ndaki ağzına dek seyahat edecekti. Burada bir kale inşa edilecek ve keşifleri sürdürmek için gemiler yapılacaktı. Bu girişim Amerikan devriminin başlamasıyla durduruldu.

1775'e kadar Kanadalı misyonerler Saskatchewan Nehri'nin 53. kuzey enlemi ve 102. batı boylamındaki kuzey ve batı kıyılarında kürk ticareti yapmaktaydı. 1776'nın başlarında da Bay Joseph Frobisher bu yönde 55. K. ve 103. B.'ya kadar gitti.

1778'de Bay Peter Bond dört kanoyla Elk Nehri'ne açılıp nehrin Hills Gölü'yle birleştiği yerin elli kilometre güneyine dek ilerledi.

Şimdi kıtayı okyanustan okyanusa kat etme yönündeki bir başka girişimden bahsetmeliyiz, ki daha en başından başarısızlığa uğramıştı. Bu girişimin yapıldığı pek bilinmez. Sadece Bay Jefferson tarafından, üstünkörü bir şekilde bahsedilir. BayJ., Ledyard'ın Paris'te kendisini çağırdığını ve ona Kaptan Cook'la birlikte yaptığı başarılı yolculuktan sonra yeni bir girişimde bulunmaya can atıldığını söylediğini belirtir. BayJ. ona karayoluyla Kamschatka'yagıtmesini, Rus

gemilerinden biriyle Nootka Boğazı'nı geçmesini, Missouri enlemine inmesini ve sonra o bölgeden geçerek bu nehrin üstünden Birleşik Devletler'e varmasını önermiştir. Ledyard Rus Hükümeti'nden izin alabilirse bu tavsiyeye uyacağını söyler. Bay Jefferson bu izni almayı başarır ve gezgin Paris'ten yola çıkıp St. Petersburg'a varır, ama İmparatoriçe kışı Moskova'da geçirmek üzere Petersburg'dan ayrılmıştır. Mali durumu bu kentte uzun süre kalmasına elverişli olmayan Ledyard, bakanlardan birinden aldığı pasaportla yoluna devam eder. Kamschatka'ya üç yüz yirmi kilometre kala bir Rus subayı tarafından durdurulur; İmparatoriçe fikrini değiştirmiştir ve şimdi daha fazla ilerlemesini yasaklamaktadır. Ledyard bir kapalı at arabasına konulduktan sonra araba Polonya'ya varana dek gece gündüz, hiç durmadan yol alır. Ledyard burada serbest bırakılır. Bay Jefferson Ledyard'ın girişiminden bahsederken yanılgıya düşüp onun "kuzey kıtamızın batısını keşfetmeye soyunan ilk girişimci" olduğunu söyler.

Daha sonraki önemli girişim Sir Alexander Mackenzie'ninkiydi. Bu oldukça dikkat çekici girişim 1789 senesinde gerçekleşti. Montreal'den yola çıkan Mackenzie, Utawas Nehri'ni, Nipissing Gölü'nü, Huron Gölü'nü geçti, Superior Gölü'nün kuzey kıyısından, bugün Grand Portage olarak adlandırılan yerden ilerleyip Black Bear, Primo ve Buffalo göllerini geçerek kuzeydoğu ile güneybatı arasındaki yüksek bir dağ silsilesine ulaştı. Sonra Elk Nehri boyunca ilerleyip Hills Gölü'ne vardı. Sonra Slave Nehri boyunca ilerleyerek Slave Gölü'ne ulaştı, bu gölün kuzey kıyısından Mackenzie Nehri'ne geçti ve son olarak buradan Kuzey Kutup Denizi'ne çıktı. Bu çok uzun yolculuk boyunca sayısız tehlike yaşadı ve en çetin güçlüklerle katlandı. Mackenzie Nehri boyunca, bu nehrin ağzına yaptığı yolculuğun tamamı boyunca Rocky Dağları'nın doğu eteklerinin dibinden geçti, ama bu sınırı asla aşmadı. Ancak 1793'te Montreal'den yola çıktı ve ilk yolculuğunun rotasını Unjigah ya da Peace Nehri'nin ağzına kadar takip ettikten sonra batıya döndü, bu nehri takip etti ve 56. enlemde Rocky Dağları'ndan geçti. Sonra güneye dönüp karşısına bir nehir çıkana kadar ilerledi. Bu nehre Salmon (şimdiki Frazer) adını verdi ve bunu takip ederek en sonunda Pasifik'e, yaklaşık 40. kuzey enleminde ulaştı.

Kaptan Lewis ile Kaptan Clarke'ın dikkate değer keşif seferi 1804-6 seneleri arasında sürdü. Ticari merkezler tesis etmek üzere Kızılderili kabileleriyle yapılan yasanın geçerlilik süresi 1803'te sona ermek üzereydi ve Bay Jefferson 18 Ocak'ta Millet Meclisi'ne gizli bir mektup sunarak bu yasa üstünde bazı değişiklikler (Missouri'deki Kızılderilileri de kapsayacak şekilde) yapılmasını teklif

etmişti. Hazırlık olmak üzere de Missouri'yi kaynağına dek takip edecek, Rocky Dağları'nı geçecek ve bu bölgeyle Pasifik Okyanusu arasındaki en iyi su yolunu bulacak bir ekip oluşturulmasını öneriyordu Bay Jefferson. Bu tasarısı tamamen gerçekleştirildi. Kaptan Lewis Columbia Nehri'nin üst kısımlarını araştırıp (ama Bay Irving'in söylediği gibi "keşfetmeyip") bu nehri sonuna dek takip etti. Columbia'nın kaynak sularına 1793'te Mackenzie tarafından gidilmişti.

Lewis ile Clarke Missouri'yi keşfederken Binbaşı Zebulon M. Pike Mississippi boyunca ilerlemekteydi. Bu nehri Itasca Gölü'ndeki kaynağına dek izlemeyi başardı. Geri dönüş yolculuğu sırasında, 1805-7 yılları arasında hükümetin emriyle Mississippi'nin batısına ilerleyip Arkansas'ın kaynak sularına (40. enlemde, Rocky Dağları'nın ardında) ulaştı, Osage ve Kanzas nehirlerini geçip Platte'nin kaynağına vardı.

1810'da Bay David Thompson, (North-West Kürk Şirketi'nin ortaklarından biriydi) güçlü bir ekiple kıtayı geçip Pasifiğe ulaşmak için Montreal'den yola çıktı, izleyecekleri yolun ilk kısmı Mackenzie'nin 1793'te izlediğinin aynısıydı. Hedef Bay John Jacob Astor'un bir tasarısını gerçekleştirmek, yani Columbia ağzında bir ticaret merkezi kurmaktır. Adamlarının çoğu onu dağların doğu yüzünde terk etti. Ama sonunda sadece sekiz adamla da olsa dağları geçmeyi başardı. Oradan Columbia'nın kuzey dalına ulaştı ve nehir boyunca ilerleyerek Columbia'nın kaynağına daha önce herhangi bir beyaz adamın ulaştığından çok daha yakın bir noktaya dek yaklaştı.

1811'de de Bay Astor'un dikkate değer girişimi gerçekleşti - en azından bölgedeki yolculuğu açısından dikkate değerd. Bay Irving, bütün okuyucuları bu yolculuğun ayrıntıları konusunda bilgilendirdiğinden ondan kısaca bahsetmemiz yeterli. Bu tasarımdan yukarıda bahsetmiştik. Ekip (Bay Wilson Price'ın idaresinde) Montreal'den, Utawalardan, Nipissing Nehri'nden ve bir dizi küçük göl ve nehirden, Michilimackinac'tan ya da Mackinac'dan geçti - oradan Green Körfezi'ni, Fox ve Wisconsin nehirlerini geçerek Du Chien Bozkırına ulaştı - buradan Missouri boyunca ilerleyerek, Arickara Kızılderililerinin 46. ve 47. Kuzey enlemleri arasında ve nehrin ağzının iki bin üç yüz kilometre yukarısında bulunan bir köyüne vardı - buradan güneybatıya saparak çölü geçti, dağları Platte ve Yellowstone nehirlerinin geçtiği yerden aştı ve Columbia'nın güney dalını takip ederek denize ulaştı. Bu keşif seferinden dönen iki küçük ekip, bölgeyi son derece tehlikeli koşullar altında, olaylı bir yolculukla

geçti.

Binbaşı Stephen H. Long'un yaptığı yolculuklar, zaman açısından bir sonraki önemli yolculuklardır. Bu zat 1823'te St. Pete Nehri'nin kaynağına, Winnipeg Gölü'ne, Woods Gölü'ne vs. kadar ilerledi. Kaptan Bonneville ve başkalarının yakın zamanda yaptığı yolculuklardan bahsetmek hâlâ hatırlandıkları için gereksiz. Kaptan B.'in maceraları Bay Irving tarafından oldukça iyi bir şekilde aktarıldı. 1832'de Fort Osage'den geçip Rocky Dağları'nı aştı ve bu dağların ardındaki bölgelerde neredeyse üç sene geçirdi. Birleşik Devletler hudutları içinde son yıllarda bilimadamları ya da maceraperestler tarafından ayak basılmamış pek bir yer yok. Ama bölgemizin kuzeyindeki ve Mackenzie Nehri'nin batısındaki engin ve ıssız kesimlere bilindiği kadarıyla Bay Rodman ile küçük ekibindekiler dışında beyaz insan gitmedi. Rocky Dağları'nı *ilk* kimin geçtiği meselesine gelince; şimdiye kadar verdiğimiz bilgilerden bunu başaranın Lewis ile Clarke olmadığı anlaşılacaktır, çünkü Mackenzie bunu 1793'te yapmıştır. Aslında o devasa engelleri ilk aşan Bay Rodman'dır. Kendisi bu dağları 1792'de geçmiştir. Bu yüzden kamunun dikkatini aşağıdaki sıradışı anlatıya çekmemiz boşuna değildir.

[imza Ed. G. M.]

2. BÖLÜM

Babamın ve iki kız kardeşimin ölümünden sonra Point'teki büyük çiftlikle daha fazla ilgilenmeyip onu yok pahasına Bay Junöfya sattım. Missouri boyunca ilerlemeyi sık sık aklımdan geçirirdim artık bu nehir boyunca bir keşif seferine çıkıp post toplamaya kararlıydım Bunları *Petite Côte*'da North-West Kürk Şirketi'nin temsilcilerine rahatça satabileceğimden emindim. Mal mülk edinmenin en iyi yolunun bu olduğuna; biraz da girişimciligimi ve cesaretimi kullanırsam bunu azamileştireceğime inanıyordum Avcılıktan ve tuzak kurmaktan da hep hoşlanırdım; şimdiye kadar iş olarak yapmasam da. Ayrıca ülkemizin batısını keşfetmek için büyük bir istek duyuyordum. Pierre Junöt bana buralardan sık sık bahsederdi. Bana ebelik eden komşumun en büyük oğluydu ve tuhaf tavırlarına, zihninin garip işleyişine karşın yine de dünyanın en iyi ve en cesur insanlarından biriydi; fiziksel gücü pek fazla olmasa da. Kanada kökenliydi ve Kürk Şirketi için bir iki kısa geziye çıkmıştı. Gezilerini anlatmaktan hoşlanırdı. Babam, Pierre'i çok severdi, ben de ondan çok hoşlanırdım.

dim; ve küçük kız kardeşim Jane de ona tutkundu. Eğer Tanrı onu yaşatsaydı eminim evlenirlerdi.

Pierre, babamın ölümünden sonra ne yapacağıma tam olarak karar veremediğimi fark edince nehir boyunca birlikte küçük bir keşif seferine çıkmamızı önerdi ve bu konuda beni İkna etmesi hiç zor olmadı. Missouri'den yukarı doğru olabildiğince ilerlemeye karar verdik. Yolda tuzak kurup avlanacaktık ve ikimiz için de birer servet sayılacak kadar post toplayana dek dönmeyecektik. Babası buna karşı çıkmadı ve ona üç yüz dolar verdi. Sonra aletlerimizi almak ve yolculuk için olabildiğince adam toplamak üzere *Petite Côte*'a gittik.

Petite Côte Missouri'nın kuzey kıyısında, Mississippi ile birleştiği ya in otuz kilometre ötesindeki küçük bir yerleşim yeridir. Bir dizi alçak tepenin eteğinde, nehrin Haziranda yağmur sularıyla kabardığında erişemeyeceği kadar yukarısı ndaki bir kaya tabakasının üstünde bulunur. Buranın üst kısmında sadece beş altı ahşap ev vardır. Ama doğu tarafında küçük bir kilise ve nehre paralel uzanan on beş yirmi ev bulunur. Sakinleri yüz kişi kadardır. Çoğunlukla Kanada kökenli kreollerdir. Son derece tembeldirler ve etraflarındaki verimli toprağı işlemek için hiçbir girişimde bulunmazlar. Arada sırada biraz bahçecilik yaparlar o kadar. Temelde avcılıkla ve Kızılderililerle yaptıkları post ticaretiyle geçinir, bu derileri North-West Şirkei'nin adamlarına satarlar. Burada yolculuğumuz için kolayca adam ya da teçhizat bulabileceğimizi düşünmüştük. Ama her iki konuda da hayal kırıklığına uğradık. Çünkü burası her iki bakımdan da isteklerimizi karşılamakta ve yolculuğumuzu güvenli ve verimli kılmakta yetersizdi. Kızılderili kabileleriyle dolu bir bölgenin içinden geçmeye karar vermiştik ve bu kabileler hakkında belirsiz söylentiler dışında hiçbir şey bilmiyorduk; oysa vahşi ve hain olduklarına inanmak için pek çok sebebimiz vardı. Bu yüzden yanımıza bol silah, cephane ve adam almamız kesinlikle şarttı. Yolculuğunuzdan kâr sağlayacaksa topladığımız şeyleri geri götürmekte kullanacağımız kanolarımızın da olması şarttı. *Petite Côte*'a ilk vardığımızda Martin ortasıydı. Mayısın sonuna kadar hazırlanamadık, iki kez nehrin aşağısına, Poinfe inip adam ve teçhizat aramak zorunda kaldık. Bunlar bize epey pahalıya mal oldu. Zaruri pek çok şeyi bulamayacak gibiydik, ama neyse ki Pierre Mississippi boyunca yapılan bir yolculuktan dönen bir ekiple karşılaştı da bunlar en iyi adamlarından altısını ve bir kanoyu bize verdiler. Aynı zamanda erzak ve cephane fazlalarının çoğunu da sattılar. Tam zamanında gelen bu yardım sayesinde Hazirandan önce yola çıkmaya

hazır hale gelebildik. 1791 yılı, Haziran ayının üçünde *Petite Côte*'daki arkadaşlarımıza veda edip keşif seferimize çıktık. Grubumuz on beş kişiden oluşuyordu. Bunlardan beşi *Petite Côte*'lu Kanadalılardı ve hepsi de nehrin yuvasında kısa gezilere katılmıştı, iyi kayıkçılar, hele iş Fransızca şarkılar söylemeye ve içki içmeye geldiğinde mükemmel yol arkadaşlarıydılar. Çok fazla içiyorlardı, ama iş yapamayacak kadar sarhoş oldukları çok enderdi. Keyifleri her zaman yerindeydi ve çalışmaya hazırdılar. Ama iyi avcı olmadıklarını düşünüyordum ve dövüşme konusunda da güvenilmez olduklarını kısa sürede anladım. Nehrin ilk sekiz yüz bin kilometresi boyunca (tabii o kadar ilerleyebilirsek) bu beş Kanadalı'dan ikisi çevirmen olarak görev yapacaktı. Sonra gerek duyarsak çevirmen olarak Kızılderilileri kullanmayı düşünüyorduk. Ama Kızılderililerle olabildiğince az görüşmek istiyor, onlarla böylesine küçük bir ekiple ticaret yapma riskine girmektense kendimiz tuzak kurmayı yeğliyorduk. Her zaman son derece ihtiyatla ilerliyor, kendimizi sadece bundan kaçıramadığımızda açığa çıkarıyorduk.

Pierre'in geri dönen Mississippi teknesinden aldığı altı adam Kanadalılardan olabildiğince farklıydı. Beşi kardeşti; soyadları Greeley idi (John Robert, Meredith, Frank ve Poindexter). Bu beş kardeşten daha cesur ve iyi adam bulamazdık doğrusu. John Greeley kardeşlerin en büyüğü ve en sağlam yapılı olanıydı. Kentuckynin en güçlü adamı ve en iyi atıcısı olmakla nam salmıştı. Bir seksen boyundaydı; omuzları son derece geniş, kolları bacakları uzun, eklemeleri iri ve güçlüydü. Çok kuvvetli adamların çoğu gibi o da son derece yumuşak başlıydı ve hepimiz tarafından seviliyordu. Diğer dört kardeş de güçlü ve sağlam yapılı adamlardı, ama John ile kıyaslanamazlardı. Poindexter onun kadar uzun boylu, ama çok sıskaydı ve son derece vahşi bir görünüme sahipti. Ama tıpkı ağabeyi gibi o da barışçıl bir yapıdaydı. Hepsi de av konusunda deneyimli iyi atıcılardı. Pierre'in bizimle gelme teklifini seve seve kabul etmişlerdi. Onlarla bir anlaşma yapmıştık. Girişimin karından Pierre ve benle eşit pay alacaklardı - yani kârı üçe bölecektik; birini ben, birini Pierre alacak, bir parçayı da beş kardeş bölüşecekti.

Geri dönen teknedeki aramıza katılan altıncı adam da iyi bir elemandı. Adı Alexander Wormley idi. Virginialı'ydı ve tuhaf yanları olan bir adamdı. Eskiden vaizlik yapmış ve sonra kendini peygamber sanıp bölgede uzun saç ve sakalla, çıplak ayakla dolaşarak karşısına çıkan herkese uzun vaazlar vermişti. Bu sanrısı şimdi başka bir kanala yönelmişti. Yörenin bir yerinde altın madenleri

bulmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Bu konuda tamamen bir deli gibiydi. Ama diğer tüm konularda son derece akli başında ve hattâ zeki idi. İyi bir kayıkçı, iyi bir avcı ve cesur, güçlü kuvvetli ve hızlı yürüyebilen bir adamdı. Hevesli karakteri yüzünden bu adama çok güveniyordum. Sonunda görüleceği gibi bu konuda yanılmadım.

Diğer iki adamımız Pierre Junöfya ait Toby isminde bir zenci ile Mill's Po-infin yanındaki ormanda bulduğumuz, keşif seferimizden bahseder bahsetmez bize katılan bir yabancıydı. Adı Andrew Thornton'du. Virginialı'ydı ve kanımca mükemmel bir aileden, eyaletin kuzeyindeki Thorntonlardan geliyordu. Üç yıldır Virginia'dan uzaktaydı. Bölgenin batısını, yanında sadece iri bir Newfoundland köpeğiyle gezip durmuştu. Post toplamamış; gezip macera yaşamaktan başka bir amacı yok gibiydi. Geceleri kamp ateşinin çevresinde otururken maceralarını ve kır yaşamının zorluklarını anlatarak eğlendirirdi bizi. Öyle bir içtenlikle anlatırdı ki doğruluklarından şüphe duymazdık bu maceraların; oysa çoğu oldukça sıradışı olaylardı. Daha sonraki deneyimlerimizden yalnız gezen avcının katıldığı tehlike ve güçlüklerin pek abartılamayacağını ve asıl meselenin onları dinleyiciye iyi aktarabilmek olduğunu öğrendik. Thornton'u **görü**r görmez çok sevdim.

Tobyden sadece birkaç sözcükle bahsettim, oysa kesinlikle ekibimizin en önemsiz adamı değildi. Yaşlı Bay Junöt'nun ailesinde çok uzun yıllar bulunmuş ve sadık bir zenci olduğunu kanıtlamıştı. Bizimki gibi bir keşif seferine çıkmak için çok yaşlıydı; ama Pierre onu geride bırakmak istemiyordu. Ancak sağlam yapılı bir adamdı ve hâlâ epey dayanıklıydı. Pierre fiziksel güç açısından ekibimizin en zayıf adamı olsa gerekti, ama büyük bir sağduyuya sahipti ve hiçbir şeyden yılmazdı. Tavırları bazen ölçsüz ve kabaydı. Bu sık sık tartışmalara girmesine yol açıyordu ve bir iki kez keşif seferimizin başarısını ciddi ölçüde tehlikeye attı. Ama gerçek bir dosttu ve bu açıdan onu paha biçilmez değerde görüyorum.

Böylece *Petite Cote*'dan ayrılırken ekibimizde bulunanları kısaca tanıtmış oldum. Kendimizi ve teçhizatlarımızı taşımak, ayrıca edinebileceğimiz derileri eve götürmek için iki büyük kayığımız vardı. Bunların küçüğü huş kabuğundan yapılmış, ladin kökünden iplerle bağlanmış, bağlanı yerleri çam sakızıyla kaplanmıştı ve altı kişinin rahatlıkla taşıyabileceği kadar hafifti. Alı metre uzunluğundaydı ve dört ila on iki kürekle yüzdürülebiliyordu. Borda tirizine kadar doldurulduğunda suya kırk beş, boşken ise sadece yirmi beş santim ka-

dar batıyordu. Diğer *Petite Côte*'da bizim yaptığımız bir tekneydi. Dokuz metre uzunluğundaydı ve borda tirizine kadar doldurulduğunda suya altmış santim batıyordu. Altı metre uzunluğunda bir güvertesi vardı. Burada sağlam kapılı küçük bir kamara bulunmaktaydı. Tekne epey geniş olduğundan bu kamaraya hepimiz doluşabilirdik. Kamaranın duvarları arasına üstüğü döşenmişti; çift katlı meşeden yapıldığından kurşun geçirmezdi. Çeşitli yerlerine küçük delikler açmıştık, saldırıya uğrarsak hem bunlardan ateş açabilelim, hem de düşmanın hareketlerini gözlemleyebilelim diye. Bu delikler aynı zamanda kapıyı kapadığımızda hava ve ışık almamızı da sağlıyordu. Onlan gerektiğinde tı kayacak tapalarımız da vardı. Geri kalan üç metre açıldı ve burada altı kürek kullanabilirdik. Ama temelde sırık kullanıyorduk. Yelkeni kolayca açılıp kapanan küçük bir direğimiz de vardı. Pruvadan yaklaşık iki metre ötedeydi. Rüzgar elverişli olduğunda bunun üstünde büyük bir dörtkenar yelken açıyorduk.

Pruvanın altındaki bir bölmeye on varil barut ve gerekli gördüğümüz ölçüde saçma koymuştuk. Saçmaların onda birini fişeklere doldurup hazır etmiştik. Ayrıca buraya tekerlekli küçük bir pirinç topu da, fazla yer kaplamasın diye parçalarına ayırarak yerleştirmiştik. Keşif seferimiz sırasında böyle bir savunma silahının işimize yarayabileceğini düşünüyorduk. Bu top iki yıl önce Missouri'ye ispanyollar tarafından getirilen üç toptan biriydi. *Petite Côte*'un birkaç kilometre yukarısında bir kanonun devrilmesi sonucu düşerek kaybolmuştu. Kanonun devrildiği yer oldukça sığdı ve bir Kızılderili topun yerini keşfetmiş, yardım alarak onu yerleşim merkezine götürmüş ve orada beş litre viski karşılığında satmıştı. Bunun üzerine *Petite Cote* sakinleri gidip diğer iki topu da bulmuşlardı. Oldukça küçük toplardı, ama iyi metalden yapılmaydılar ve işçilikleri iyiydi. Üstlerine bazı Fransız topları gibi yılanlar oyulmuştu. Toplarla birlikte elli demir gülle bulunmuştu. Bunları satın aldık. Bu topu nasıl ele geçirdiğimizi anlatmamın sebebi daha sonra da görüleceği gibi keşif seferimiz sırasında bazen önemli rol oynamış olması. Onun yanı sıra on beş yedek tüfeğimiz vardı. Bunları bir kutuya koyup diğer ağır teçhizatın yanına yerleştirmiştik. Nehirdeki kırık dallar yüzünden ağırlığı bu kısma vermiştik, pruva tarafı iyice suya batsın diye. Bu en iyi yöntemdir.

Başka teçhizat açısından da yeterince donanımlıydık. Her adamda küçük bir el baltası, bıçak, tüfek ve cephane vardı. Her kayıkta bir kamp kazanı, üç iri balta, bir çekme halatı, gerektiğinde teçhizatın üstünü örtmek için iki yağlı örtü ve su boşaltmak için iki iri sünger bulunmaktaydı. Kanoda ayrıca küçük bir

direk ve yelken (bundan bahsetmedim), ayrıca tamirat yapmak için bir miktar zamk, huş kabuğu ve ağaç kökü bulunmaktaydı. Ayrıca Kızılderililerin ilgisini çekecek mallar da bulunduruyorduk. Bunları yanımıza almakta fayda görmüş, Mississippi teknesinden satın almıştık. Amacımız Kızılderililerle alışveriş yapmak değildi; ama bu mallar bize oldukça ucuz bir fiyata teklif edilmişti ve işimize yarayabileceklerini düşünmüştük. İpekli ve pamuklu mendillerden; ip, halat ve kınnaplardan; şapkalar, ayakkabılardan ve külotlu çoraplardan; küçük bıçaklardan ve hırdavattan; patiskadan ve pamuklu bezden; Manchester mallarından; tütünden; işlemeli battaniyelerden; cam oyuncaklardan ve boncuklardan vs. oluşuyordu. Bütün bunları küçük paketlere bölmüştük. Her adam bu paketlerden üçünü taşıyordu. Erzak da kolayca taşınacak şekilde paketlenmiş, kayıklara bölüştürülmüştü. Yanımızda toplam yüz kilo domuz eti, üç yüz kilo peksimet ve üç yüz kilo da kurutulmuş sığır eti vardı. Kurutulmuş **eti** Petite Côte'da, Kanadalıların tavsiyesiyle hazırlamıştık. North-West Kürk Şirketi'nin bütün uzun yolculuklarda, avların yeterli olmayacağından korkulduğunda bu çareye başvurduğunu söylemişlerdi. Bunun hazırlanış şekli son **derece** tuhaftır. Büyükbaş hayvanların etinin yağsız kısımları ince dilimler halinde kesilir ve hafif bir ateşin üstündeki tahta bir ızgaraya konulur ya da **güneşte** (bizim yaptığımız gibi) veya bazen ayazda bırakılır. Bu şekilde yeterince kuruyunca iki ağır taş parçasının arasında ezilir. Böylece yıllarca dayanacak hale gelir. Ancak fazla miktarda bir arada tutulursa baharda buzların çözülmesiyle **fermantasyona** uğrar ve yeterince havalandırılmazsa kısa sürede çürür. İçyağı da kuyrukyağıyla birlikte eritilir ve kaynamış halde dövülmüş etle, yarı yarıya karıştırılır. Sonra torbalara konulur ve artık daha fazla pişirilmeden yenmeye hazırdır. Tadı, tuz ve sebze olmadan da epey güzeldir. En iyi kurutulmuş et yemeği ilik ve kuru böğürtlen eklenmesiyle yapılır ve yörenin başlıca yemeklerinden biridir. Viskimizi yirmi beşer litrelik damacanalara koymuştuk. Yanımıza bunlardan yirmi tane almıştık. Yani toplam beş yüz litre viskimiz vardı

Her şeyi yükledikten sonra, Thomton'un köpeği de dahil olmak üzere tekneye çıktığımızda büyük kamara dışında boş yer kalmadığını gördük. Buraya **teçhizat** koymak istememiştik, çünkü kötü havalarda uyuyacak yer olarak kullanmayı tasarlıyorduk. Burada silah ve cephane, birkaç ayı kapını ve ayı **postundan** bir halı dışında bir şey yoktu. Kalabalık olmamız bizi her halükarda başvurmamız gereken bir çareye itti. Dört avcıyı ekipten ayırdık. Bunlar nehir boyunca

ca ilerleyip hem avlanacak, hem de öncü vazifesini görüp yaklaşan Kızılderililere karşı bizi uyaracaklardı. Bu amaçla iki iyi at satın aldık. Bunlardan birini güney kıyısından ilerleyecek olan Robert ve Meredith Greeleye, diğeriniyse kuzey kıyısından ilerleyecek olan Frank ve Poindexter Greeleye verdik. Atlar sayesinde vurdukları hayvanları getirebilirlerdi.

Bu teknelerimizdeki durumu epey rahatlatmıştı ve sayımızı on bire indirdi. Küçük teknede *Petite Cötelu* iki adam, Toby ve Pierre Junot vardı. Büyüğünde Peygamber (ona bu lakabı takmıştık) yani Alexander Wormley, John Greeley, Andrew Thornton, *Petite Cötelu* üç adam ve ben, bir de Thornton'un köpeği vardı.

Bazen kürekle yol aldığımız oluyordu, ama genelde değil. Çoğunlukla kıyıdaki ağaç dallarına tutunup çekerek ilerliyorduk. Veya arazi müsaitse çekme halatı kullanıyorduk, ki bu en kolay yoldur. Bazılarımız karadan çekerken diğerleri de teknede kalıp sırkılarla kıyıdan uzak tutuyordu. Sırkıları çoğunlukla birlikte kullanıyorduk. Kanadalılar hem bu sink yönteminde (suyun dibi fazla çamurlu ya da bataklık ve derinliği fazla olmadığına oldukça işe yarıyor), hem de kürekçilikte uzmanlar. Uzun, demir uçlu, sert ve hafif sırkılar kullanıyorlar. Bunlarla teknenin pruvasına gidiyorlar. Her iki tarafta eşit sayıda adam duruyor. Sonra yüzlerini kıç tarafına çevirip sırkılan nehrin dibine kadar daldıyorlar. Böylece sağlam bir dayanak bulduktan sonra sinkların ucunu bir yastıkla korunan omuzlarına dayıyor ve bu şekilde teknenin kenarı boyunca yürüyerek itiyor ve onun büyük bir hızla ilerlemesini sağlıyorlar. Sırkıları kullanırken dümenciye gerek yok. Çünkü sırkılar tekneyi mükemmel bir hassasiyetle yönlendiriyor.

Bu farklı ilerleme yöntemleriyle, bazen de zorunluluklar yüzünden, hızlı akıntılarda ya da sığ sularda teknelerimizi ellerimizle çekmek zorunda kalarak, Missouri Nehri boyunca ilerleyerek maceralı yolculuğumuza başladık. Keşif seferinin ana hedefi değerli post temin etmektir; bunu olabildiğince dikkat çekmeden ve Kızılderililerle doğrudan ticari ilişkiye girmeden yapacak, avlanma ve tuzak kurma yöntemleriyle başaracaktık. Kızılderililerin genelde hain bir ırk olduğunu, bizimki gibi küçük bir ekibin onlarla ilişkiye geçmesinin güvenli olmayacağını uzun süre önce öğrenmiştik. Tasarladığımız rotada daha önce avlanan kürkler kunduz, samur, sansar, vaşak, vizon, misk sıçanı, ayı, tilki, porsuk, rakun, kurt, bûfalo, geyik ve elk kürklerini içeriyordu. Ama biz kendimizi pahalı olan türlerle sınırlamaya karar verdik.

Petite Côte'dan yola çıktığımız sabah yaşadığım en güzel ve mükemmel sa-
bahlardan biriydi. Bütün ekip müthiş bir şamata kopanyordu. Yaz henüz baş-
lamamış, tatlı sert rüzgar baharın tüm hoşluğu, tüm yumuşaklığıyla esiyordu.
Güneş parlaktı, ama fazla ısı yaymıyordu. Nehirdeki buzlar çözülmüştü ve ol-
dukça yoğun olan akını Missouri'nin sığ kesimlerinin kıyının görüntüsünü bo-
zan bütün o bataklık alüvyonlarını gözlerden gizliyordu. Şimdi nehrin son de-
rece görkemli bir görünüşü vardı. Bir tarafta söğüt ve kavakların arasından ge-
çiyor, diğer taraftaysa dik kayaların üstünden aşıyordu. Nehrin yukarısına ba-
karken (batı yönünde uzanıyor, sulan epey uzakta gökyüzüyle birleşir gibi gö-
rünüyor) bu suların muhtemelen içinden geçtiği bölgenin enginliği üstüne
düşünüyordum. Bu bölge henüz beyaz adam tarafından bilinmiyordu ve belki
de Tann'nın görkemli eserleriyle doluydu. Ruhumda ilk kez böylesine büyük
bir heyecan hissediyordum. İçimden kendi kendime bu soylu nehir boyunca
daha önce hiçbir gezginin gitmediği kadar ilerlemeye, ufak tefek güçlüklerden
yılmamaya karar verdim. O anda insanüstü bir enerjiye sahip gibiydim. Hay-
vani güdülerim öyle keskinleşmişti ki teknenin dar güvertesinde içim içime sığ-
mıyordu. Kıyıdaki Greeleylerle birlikte olmak istiyordum. Böylece içimdeki
hisleri rahatça açığa vurabilecek, koşup zıplayabilecektim. Thornton da bu his-
lerimi güçlü bir şekilde paylaşıyor, keşif seferimize duyduğu derin ilgiyi ve et-
rafımızdaki güzel manzaraya olan hayranlığını saklamıyordu. Yaşamımda ilk
kez rahatça, yanlış anlaşılma korkusu olmadan konuşacağım bir arkadaşla güçlü
bir ihtiyaç duydum. Bütün akrabalarımı bir anda kaybetmem beni üzmüş,
ama depresyona sokmamıştı. Ruhum doğanın yabanıl sahneleri üstüne düşü-
nerek avunmak istiyordu. Bu sahnelerin ve doğurdukları düşüncelerin tadına
ise aynı hisleri paylaşmayan biri olmadan tamamen yanlamayacağını anlamış-
tım. Thornton alay edilme korkusu olmadan, tamamen içimi açabileceğim bi-
riydi. Onun da benim kadar duygulanmış olduğunu biliyordum. Yaşamımda
ne daha önce, ne daha sonra doğa manzaraları hakkındaki fikirleri benimkine
o kadar uyan başka biriyle karşılaşmadım. Sadece bu bile dost olarak ona bağ-
lanmam için yeterliydi. Tüm keşif seferi boyunca birbirimize kardeş kadar ya-
kındık. Ona danışmadan hiçbir şey yapmıyordum. Pierre de arkadaşımды, ama
aramızda karşılıklı bir düşünce bağı - insani bağların en güçlüsü yoktu. Duyar-
lı biri olsa da yapısı benim yoğun coşkumu kavrayamayacak kadar değişkendi.

Gece çökerken nehrin güney tarafındaki büyük bir mağaranın ağzının önün-
den geçerken biraz zorluk çekmemizi saymazsak yolculuğumuzun ilk günü

olaysız geçti. Bu mağaranın son derece iç karartıcı bir görünüşü vardı. Nehrin biraz üzerine uzanan altmış metrelik sarp bir kayalığın dibindeydi. Mağaranın uzunluğunu seçemiyorduk, ama beş metre derinliğinde ve en az on beş metre genişliğindeydi. Irmak önünden büyük bir hızla akıyordu. Buradaki kayaların yapısı yüzünden tekneyi çekemediğimiz için yanından geçerken büyük çaba harcamak zorunda kaldık. Sonunda bir adam dışında hepimiz büyük tekneye binip bunu halletmeyi başardık. Bu adam küçük teknede kaldı ve onu mağaranın biraz arkasına demirledi. Sonra hep birlikte kürek çekerek büyük tekneyi bu zorlu boğazdan geçirdik. Yeterince ilerleyince bir halatı küçük tekneye bağlayıp onu çektik. Gün boyunca Bonhomme ve Osage Femme nehirlerinin, iki küçük derenin ve pek çok küçük adanın yanından geçtik. Yaklaşık kırk kilometre yol kat ettik, önden gelen rüzgara karşın. Gece kuzey kıyısında, *Diable* denen bir ivintinin yanında kamp kurduk.

Dört Haziran. Bu sabah Frank ve Poindexter Greeley semiz bir erkek geyikle geldiler kampımıza. Kahvalüda hepimiz büyük bir neşeyle bunu yedik. Daha sonra da canlılıkla yola koyulduk. *Diable* ivintisinde akınü güneydeki bir takım kayalara müthiş bir güçle çarpar ve nehrin bu kısmında ilerlemeyi güçleştirir. Bundan biraz ötede birkaç bataklık kesimle karşılaştık ve bunlar bize epey sorun yaşattı. Nehrin bu kısmında kıyılar sürekli aşındığından ırmağın yatağı zamanla epey değişiyor olsa gerek. Sekizde doğudan esen taze bir rüzgarla hızla ilerlemeye başladık. Bu sayede gece olduğunda elli kilometre, hattâ daha fazla yol kat etmiştik. Kuzeyde Du Bois Nehri'ni, *Charité* adlı bir dereyi ve pek çok küçük adayı geçtik. Gece olup da bir grup kavak ağacının altına geldiğimizde nehir hızla yükselmekteydi. Yakınlarda kamp yapabileceğimiz başka yer yoktu. Hava çok güzeldi ve ben uyuyamayacak kadar heyecanlıydım. Böylece Thornton'dan bana eşlik etmesini isteyerek gezintiye çıktım ve sabaha kadar dönmedim. Ekibimizin geri kalanı ilk kez kamarada yattı ve burasının beş altı, hattâ daha fazla kişi için oldukça rahat olduğunu gördüler. Geceleyin tepeden, güverteden gelen tuhaf bir ses duymuş, ama bunun nereden kaynaklandığını anlayamamışlardı. Bazıları dışarı fırladığında sesi çıkaran her neyse kaybolmuştu. Sesin tarifinden bunun bir Kızılderili köpeği olduğu sonucuna vardım. Taze yiyeceğimizin (dünkü erkek geyiğin) kokusunu almış, bir parça kapmaya çalışmıştı. Bundan kesinlikle eminim; ama bu olay geceleri düzenli bir nöbetçi koymamanın ne kadar büyük bir risk olduğunu gösterdi ve bundan böyle nöbet tutmayı kararlaştırdık.

[Yolculuğunun ilk iki gününde yaşadıkları olayları Bay Rodman'in kendi sözleriyle aktardıktan sonra, Missouri boyunca ilerleyip 10 Ağustos'ta Platte'nin ağzına varana kadarki kısmı atlıyoruz. Nehrin bu bölümünün nitelikleri öyle iyi bilinmektedir ve öyle çok tasvir edilmiştir ki, daha fazla anlatmak gereksizdir. Ayrıca günlüğün bu kısmında bölgenin doğal yapısının tasvirinden ve sıradan tekne ve av olaylarından başka pek bir şey anlatılmaz. Grup tuzak kurmak için pek çok kez durur, ama pek başarılı olamaz. Sonunda post toplamak için düzenli girişimlerde bulunmadan önce bölgenin içlerine doğru ilerlemeye karar verirler. Atladığımız iki ay içinde sadece iki dikkat çekici olay kaydedilmiştir. Bunlardan biri bir Kanadalının, Jacquez Lauzanne'nin bir çıngıraklı yılanın ısırmasıyla ölüşü, diğeri de eyalet amirinin emriyle ekibi durdurup geri döndürmek üzerine gönderilen bir İspanyol heyetiyle karşılaşılmasıdır. Ancak görevli subay keşif seferiyle öyle ilgilenir ve Bay Rodman'den öyle hoşlanır ki gezginlerin yola devam etmelerine izin verilir. Teknelerin çevresinde arada sırada pek çok küçük Osage ve Kanzas Kızılderili gruplarının gezindiği olmuş, ancak bunlar düşmanca tavırlar sergilememişlerdir. Bu yüzden **şimdi** gezginlerimizi Platte Nehri'nin ağzında, 10 Ağustos 1791'de bırakıyoruz. Şimdi ekibin sayısı on dörde inmiş durumdadır]

3. BÖLÜM

[Gezginlerimiz Platte Nehri'nin ağzına vardıktan sonra üç gün kamp kurarlar. Bu süre boyunca teçhizatlarını ve erzaklarını kurutup havalandırmakla, yeni kürek ve sırtlar yapmakla, epey hasar görmüş olan huş kanoyu onarmakla meşgul olurlar. Avcılar epey av getirir ve tekneler bunlarla tıka basa dolar. Bölge geyik, hindi ve semiz orman tavuğu kaynamaktadır. Ekip çeşitli balık türlerinin de tadına bakmış ve nehir kıyılarının biraz ötesinde nefis bir tür yaban üzümü bulmuştur, iki haftadır Kızılderili görmemişlerdir, çünkü av mevsimidir ve hiç şüphesiz Kızılderililer bozkırlarda bûfalo avlamaktadırlar. Gezginler işlerini bitirdikten sonra kampları toplayıp Missouri boyunca ilerlemeyi sürdürür. Buradan günlüğe devam ediyoruz.]

14 Ağustos. Güneydoğudan gelen hoş bir esintiyle yola koyulduk. Nehrin orta kısmında akıntı son derece güçlü; biz de güney kıyısından ve akıntının yarattığı anaforun avantajını da kullanarak büyük bir hızla ilerledik. Öğle vakti **durup** güneybatı kıyısındaki son derece ilgi çekici bir takım tümsekleri inceledik Bu noktada arazi küçülmüş, üç yüz dönüm kadar kalmış gibidir. Civar-

ki büyük bir göl, toprağı aşındırmış olsa gerek. Bölge çeşitli şekillerde ve boyutlarda kum ve çamur tepeleriyle doludur. Bunların en yükseğı nehre en yakın olanıdır. Bu tepeciklerin doğal mı, yapay mı olduğuna karar veremedim. Toprağın genel görüntüsünden şiddetli su akıntısına maruz kaldığı belli olmasa bunları Kızılderililerin yaptığını düşünürdüm. Toplam otuz kilometre kat etmiş olduğumuzdan günün geri kalanını bu noktada geçirdik.

15Ağustos. Bugün ön taraftan şiddetli ve oldukça tatsız bir rüzgar esti. Bu yüzden büyük çaba harcamamıza karşın sadece yirmi beş kilometre kat edebildik. Geceleyin kuzey kıyısındaki bir yarın dibinde kamp kurduk. Bu Nodaway Nehri'ni geride bıraktıktan sonra gördüğümüz ilk uçurumdur. Geceleyin bir sağanak başladı. Greeleyler atlarını getirip kamaraya kapandılar. Robert atıyla nehirde yüzerek güney kıyısına geçti ve Meredith'i kıyıdan aldı. Bu yapıklarının kolay olduğunu düşünür gibiydi, oysa gece zifiri karanlıktı ve hava oldukça kötüydü. Nehir de epey kabarmıştı. Hepimiz kamarada oturduk, çünkü hava oldukça serindi. Uzun süre uyanık kalıp Thornton'un öykülerini dinledik. Bize Mississippi'de Kızılderililerle yaşadığı maceraları peşpeşe anlatı. İri köpeğı söylediğı her sözcüğü büyük bir dikkatle dinler gibiydi. Thornton ne zaman inanılmaz bir şey anlatsa büyük bir ciddiyetle ondan şahitlik etmesini istiyordu. "Nep," diyordu, "o zamanı hatırlıyor musun?" - veya "Nep bunun doğru olduğuna yemin edebilir - değil mi Nep?" O zaman hayvan koca dilini çıkarıyor ve iri kafasını aşağı yukarı sallıyordu, sanki "Oh, evet, İncil adına yemin ederim ki her kelimesi doğru." diyordu. Hepimiz köpeğı bu numaranın öğretilmiş olduğunu bilsek de, yine de kendimizi her seferinde kahkahadan kırmaktan alamıyorduk.

16Ağustos. Bu sabahın erken saatlerinde bir adanın, yaklaşık on beş metre genişliğindeki bir derenin ve, otuz kilometre ileride, nehrin ortasındaki büyük bir adanın yanından geçtik. Şimdi genellikle kuzeyimizde yüksek bozkırlar ve ağaçlıklı tepeler, güneyimizdeyse kavak ağacı kaplı alçak bir arazi vardı. Nehir kıvrımlar çizerek akıyordu, ama Platte'den önceki kadar sıklıkla değil. Ağaçların sıklığı buralarda daha az; çoğunlukla karaağaç, kavak, ceviz ağacı ve biraz da meşe görülüyor. Neredeyse bütün gün güçlü bir rüzgar esti ve bunun ve anafurun yardımıyla gece çökmeden kırk kilometre kat etmeyi başardık. Kam pımız güneyde, gür otlarla kaplı ve üstünde epey erik ağacı ve frenküzümü çalısı bulunan bir ovada kurduk. Arkamızda dik bir ormanlık bayır vardı. Bunu çıkınca yaklaşık bir buçuk kilometre boyunca uzanan bir başka ova keşfettik.

Bunun ardında benzer bir ormanlık bayır ve onun da ardında bir başka geniş ova vardı. Bu ova göz alabildiğine uzanıyordu. Tam tepemizdeki kayalıklardan dünyanın en güzel manzaralarından birini gördük.

17 Ağustos. Bütün gün kampta kalıp çeşitli işlerle meşgul olduk. Thornton'la köpeğini yanıma alıp güneye doğru biraz yürüdüm. Yörenin güzelliği karşısında büyülenmiştim. Bozkırlar, güzellikte Bin Bir Gece Masallarında anlatılan her şeyi geçiyordu. Irmak kollarının kıyılarında öyle çiçekler vardı ki her biri bir sanat eserine benziyordu. Canlı renkleri muhteşem bir şekilde kaynaşmıştı. Yoğun kokuları öyle güzeldi ki neredeyse eziyet ediciydi. Arada sırada, rüzgarda sallanan bir mor, mavi, turuncu ve kızıl çiçekler okyanusunun ortasında yeşil ağaç adalanna rastladığımız oluyordu. Bu adalar son derece görkemli orman meşelerinden oluşmaktaydı. Altlarındaki çimenler en yumuşak kadifeden yeşil bir kaftanı andırıyordu. Dev dallarından genelde nefis olgun meyvelerle yüklü bol miktarda üzüm asması sarmaktaydı. Uzaktaki Missouri'nin görüntüsü son derece görkemliydi. Nehirdeki adaların pek çoğu tamamen erik çalıları ve diğer çalılarla kaplıydı, bir İngiliz çiçek bahçesindeki gibi aralarından geçen dar, labirentimsi yolların bulunduğu yerler dışında. Bu yollarda elkler ve antiloplar görebiliyorduk. Bu yolları onlar açmıştı şüphesiz. Günbatımında gezintimizden büyük haz almış olarak kampa geri döndük. Gece ılıktı. Sivrisineklerden son derece rahatsız olduk.

18 Ağustos. Bugün nehrin dar bir kesiminden geçtik. Genişliği yüz seksen metreden fazla değildi. Çoğu yeri kütük ve dal parçalarıyla kaplı bir kanalı vardı Burada akıntı oldukça hızlıydı. Büyük tekneyi bir kütüğe bindirdik ve içine yan yarıya dek su dolmasına engel olamadık. Bunun sonucunda durmak ve teçhizatımızı gözden geçirmek zorunda kaldık. Peksimetlerin bir kısmı ıslanmıştı, ama baruta bir şey olmamıştı. Orada bütün gün kaldık. Sadece sekiz kilometre kat etmiştik.

19 Ağustos. Bu sabah erkenden yola çıkıp epey yol aldık. Hava serin ve bulutluydu. Öğle vakti bir sağanak yağdı. Güneyden karışan bir dereyi geçtik. Ağzı tuhaf görünüşlü büyük bir kum adası tarafından neredeyse tamamen gizlenmişti. Bunun yaklaşık yirmi beş kilometre ilerisine gittik. Burada dağlık bölgeler nehrin oldukça gerisinden başlıyor. Aralarında muhtemelen on beş-otuz kilometre var. Kuzeyde epey iyi cins ağaç bulunuyor, ama güneyde bunlardan pek yoktu. Irmağın yakınında güzel çayırlar uzanıyordu. Kıyı boyunca dör-beş farklı türden üzüm topladık. Hepsisi de olgundu ve tatları güzeldi, iri ve mor

olan bir cinsin tadı mükemmeldi. Avcılar geceleyin nehrin her iki yakasından kampa geldiler. Öyle çok av getirmişlerdi ki bunlarla ne yapacağımızı bilemedik - orman tavukları, hindiler, iki geyik, bir antilop ve kanatlarında siyah çizgiler bulunan epey miktarda sarı kuş. Bu kuşların tadı lezzetli. Gün boyunca yaklaşık otuz kilometre kat ettik.

20 Ağustos. Nehir bu sabah kum tepelikleri ve diğer engellerle doluydu. Ama şevkle ilerledik ve gece çökmeden önce, son kampımızın elli kilometre kadar ilerisindeki epey geniş bir nehir koluna vardık. Bu nehir kolu kuzeyden geliyor ve ağzının karşısında büyük bir ada var. Bu adada kamp kurduk ve kunduzlara tuzak kurmak için birkaç gün kalmaya karar verdik, çünkü civarda epey kunduz görmüştük. Bu ada dünyanın en güzel yerlerinden biri. İçimde en hoş ve alışılmadık türden duygular uyandırdı. Bütün manzara sanki gerçek değil de çocukken kurduğum düşlerden biri gibiydi. Kıyıları son derece hafif bir eğimle nehre iniyordu. Üstleri parlak yeşil, kısa ve yumuşak otlarla kaplıydı. Bu otlar kıyının biraz ötesinde, akınunun alunda da seçilebiliyordu; özellikle de derenin kuzey tarafında, nehre döküldüğü yerde. Muhtemelen yirmi dönümlük adanın çevresi kavak ağaçlarıyla kaplıydı. Gövdelerine meyveleri olgunlaşmış üzüm asmaları sarılmıştı. Kavaklarla asmalar birbiriyle öyle sıkı bir şekilde iç içe geçmişti ki, yaprakların arasından nehri güçlükle seçebiliyorduk. Burada otlar biraz daha uzun ve kalındılar; ortalarından aşağı inen soluk sarı ya da beyaz birer çizgi vardı. Bu otların vanilyayı andıran, ama çok daha güçlü, nefis bir kokusu vardı. Bu koku her yanı sarmıştı. Sıradan ingiliz tatlı otu da hiç şüphesiz aynı türdendir, ama güzellik ve koku açısından bununla kesinlikle boy ölçüşemez. Otların arasına her tarafta son derece parlak sayısız çiçek saçılmıştı. Çoğunun kokusu güzeldi. Mavi, beyaz, parlak sarı, mor, koyu kırmızı, parlak kırmızı renkteydiler. Bazılarının lale gibi çizgili yaprakları vardı. Her tarafta küçük kiraz ağacı ve erik çalısı kümeleri bulunmaktaydı. Pek çok dar ve kıvrımlı yol adayı turluyordu. Bunlar elkler ve antiloplar tarafından açılmıştı. Neredeyse tam ortada tatlı ve berrak sulu bir pınar vardı; suyu üstü yosun ve çiçek açmış asmalarla kaplı sarp bir kayalığın arasından akıyordu. Burası bütün olarak bakıldığında insan eliyle yapılmış muhteşem bir çiçek bahçesi gibiydi, ama çok daha güzeldi. Eski kitaplarda okuduğumuz büyümlü manzaralara benziyordu. Hepimiz buraya bayıldık ve kampımızı bu güzel yerde, büyük bir neşeyle kurduk.

[Ekip burada bir hafta kalır. Bu süre içinde kuzeydeki komşu araziye pek çok

yönden araştırırlar. Bahsedilen dereeden bir miktar kunduz postu sağlarlar. Havalar iyi gider ve gezginlerin o dünyevi cennetten aldıkları hazzı bozan bir şey olmaz. Ancak Bay Rodman hiçbir gerekli önlemi almayı ihmal etmez; her gece, herkes kampta toplanıp eğlenmeye başladığında düzenli olarak nöbetçiler koyar. Burada eşi benzeri görülmemiş şölenler düzenleyip içki alemleri yaparlar. Kanadalılar şarkı söyleme ve içki içme konusunda dünyanın en iyisi olduklarını kanıtlarlar. Tek yaptıkları yemek pişirmek ve yemek, dans etmek ve avazları çıktığı kadar bağırarak neşeli Fransız şarkıları söylemektir. Gün boyunca kampın işlerini yapma görevi onlara verilmiştir. Ekibin daha akıllı uslu elemanları ise avlanmaya ya da tuzak kurmaya gitmektedir. Bunlardan birinde Bay Rodman kunduzların alışkanlıklarını gözlemlemek için mükemmel bir fırsat yakalar. Onun bu tuhaf hayvana ilişkin anlattıkları epey ilginç. Genel tanımlardan bazı yönlerden ayrılması söylediklerini daha da ilginç kılıyor.

Bay Rodman'in yanında her zamanki gibi Thornton'la köpeği vardır. Küçük **bir** dereyi nehirden yaklaşık on beş kilometre uzaklıktaki, dağlık bölgedeki kaynağına dek izlemiştir. Ekip sonunda kunduzların dereye set çekerek geniş bir bataklık oluşturduğu bir yere gelir. Bataklığın bir ucunda büyük bir söğüt **ağaçları** koruluğu vardır; söğütlerin suyun üstüne sarktığı bir noktada bu hayvanlardan bir çoğu görülebilmektedir. Maceracılarımız usulca bu söğütlerin yanına giderler. Neptune'ü biraz uzakta yere yatırdıktan sonra fark edilmeden büyük ve kalın bir ağaca tırmanmayı başarırlar; buradan altlarındaki olup bilen her şeyi görebilmektedirler.

Kunduzlar setlerinin bir bölümünü onarmaktadır ve işlerinin her aşaması kahrmanlarımız tarafından rahatça izlenebilmektedir. Mimarların teker teker bataklığın kıyısına yaklaştıkları görülür. Her birinin ağzında bir dal parçası vardır; sette tırmanıp dalı çökmüş olan kısma özenle, boylamasına yerleştirirler; hemen ardından bir anda suya dalıp birkaç saniye sonra tekrar, ağızlarında bir miktar katı çamurla su yüzüne çıkarlar ve ayaklarıyla kuyruklarını kullanarak (kuyruklarını mala niyetine kullanmaktadırlar) çamurla gediğin üstüne yerleştirmiş olduktan dallan sıvarlar. Sonra ağaçların arasında gözden kaybolurlar ve yerlerini hemen başka kunduzlar alır, bunlar da tamı tamına aynı işlemi yinelerler.

Böylece setin hasar görmüş kısmı kısa sürede tamir edilir. Mösyö Rodman ile Mösyö Thornton bu çalışma sürecini iki saatten fazla izlerler; ikisi de bu zanaatçıların büyük yeteneğinin tanığıdır. Ama kunduzların dal aramak üzere bataklığın kıyısından ayrılır ayrılmaz söğütlerin arasında gözden kaybolması, da-

ha sonra yaptıklarını da izlemek isteyen gözlemcilerin hiç hoşuna gitmemiştir. Ancak ağacın biraz daha yukarısına tırmanınca her şeyi görürler; anlaşılan küçük bir çınar devrilmiştir ve şimdi neredeyse tamamen budanmıştır. Birkaç kunduz hâlâ geride kalan az sayıdaki dalı kemirmekte, kopardığı her parçayı alıp sete götürmektedir. Bu arada epey kalabalık bir kunduz grubu da çok daha büyük ve yaşlı bir başka ağacın çevresini sarmış, bunu devirmek için kemirmekle meşguldür. Ağacın gövdesinin etrafında bu yaratıklardan elli altmış tane vardır. Bunlardan altı yedi tanesi çalışmakta, yorulunca yerlerini birer birer arkadaşlarına bırakmaktadır. Gezginlerimiz çınarı ilk gördüklerinde büyük kısmı kesilmiştir bile - ama sadece kenarında yükseldiği bataklık kıyısına bakan tarafı. Kesik neredeyse otuz santim genişliğindedir ve bir baltayla açılmış gibi düzdür. Ağacın dibindeki toprak samanı andıran ince ve uzun kıymıklarla doludur. Bunlar kemirilmiş, ama yenmemiştir. Bu hayvanların ağaçların sadece kabuklarını yediği anlaşıyor. Bazıları çalışırken sincap gibi arka ayakları üstünde oturup tahtayı kemirmektedir. İki ön ayağını kesik kenarına dayayıp, kafalarını boşluğa daldırmaktadır. Ancak iki tanesi yarığın tamamen içindedir ve kısa süre boyunca büyük bir şevkle çalışıp sonra yerlerini arkadaşlarına bırakmaktadır.

Gezginlerimizin, konumları hiç rahat olmasa da, çınarın devrilmesini görme yönündeki merakları öyle büyüktür ki orada sekiz saat, günbatımına dek kararlılıkla beklerler. Tek sıkıntıları Neptune'dür. Köpek seti onarmakta olan sıvacılara ulaşmak için bataklığa atlamaktan güçlükle alıkonur; çıkardığı seslerle ağaçtaki kemirgenleri defalarca rahatsız etmiştir. Kunduzlar arada sırada, sanki tek bir zihin tarafından harekete geçirilmişçesine irkilip dakikalarca dikkatle etrafı dinlerler. Ancak akşam yaklaşırken köpek bu çabalarından vazgeçer ve sessizce yere uzanır, kunduzlar da rahatça işlerine devam eder.

Tam güneş batmaya başlarken oduncular arasında ani bir hareketlenme görülür; hepsi ağaçtan aşağı inip dokunulmamış tarafına geçerler. Ağacın bir an sonra yavaşça kemirilmiş tarafa doğru eğildiği görülür, ta ki yarığın dudakları birleşene dek. Ama kısmen kesilmemiş kısmı tarafından tutulduğundan hâlâ devrilmemektedir. Kemirgenler buna saldırırlar. Yer bulabilenler büyük bir gayretle kemirmektedir. Bu kısmı çok kısa sürede kemirirler. O zaman gerekli açığa önceden dahice getirilmiş olan ağaç büyük bir gürültüyle devrilir ve üst dallarının büyük bir kısmını bataklığa yayar. Bu başarıldıktan sonra topluluk-takiler bir tatili hak ettiklerine karar vermiş gibi çalışmayı hemen keserler ve

suyun içinde birbirlerini kovalamaya, dalmaya, kuyruklarıyla yüzeye vurmaya başlarlar.

Kunduzların ağaç kesme yöntemlerine ilişkin bu anlatı şimdiye kadar okuduklarımız arasında en ayrıntılı olanıdır ve bu hayvanların *tasarımları* konusundaki soruya kesin yanıt vermiş gibidir. Burada ağacın suya doğru devrilmesine niyetlenilmiş olduğu açıktır. Hatırlanacağı gibi Kaptan Bonneville bu hayvanın bu konuda ona atfedilen akıllılığını reddetmiştir ve onun ağacı devirmenin ötesinde bir amacı olmadığını, devrilme şekli konusunda ince hesaplamalar yapmadığını düşünmektedir. Bu kanının genelde su kıyısında büyüyen ağaçların ya gövdelerinin o yöne eğik olmasından, ya da en ağır dallarını ışık, yer ve hava arayışı içinde, su tarafına uzatmalarından geldiğine inanmaktadır. Kunduzun elbette ki en yakınındaki, derenin ya da gölün kıyısındaki ağaçlara saldırdığını söyler. Bunlar da kesilince doğal olarak suya doğru düşer. Bu mantık oldukça sağlamdır. Ama kunduzların tasarımları konusunda kesinlikle son sözü söylememektedir ve kunduzların akıl yetisinin en iyi ihtimalle bile pek **çok** daha aşağı hayvan türününkinden çok daha az olduğunu ileri sürmektedir - karınca ve arınınkinden bile çok daha az. Eğer kunduzla iki ağaç sunulsa ve bunlardan biri suya eğik, diğeri olmasa, hayvan muhtemelen birincisini devirirken az önce tasvir edilen önlemleri almaya gerek görmeyecek, ama ikincisinde bunları uygulayacaktır.

Günlüğün daha sonraki bir bölümünde bu ilginç hayvanın alışkanlıklarına ilişkin başka ayrıntılar da verilir. Ayrıca ekipteekilerin kunduz yakalamakta kullandığı yöntem de anlatılır. Bunu burada süreklilik adına veriyoruz. Kunduzların temel besin kaynağı ağaç kabuğudur. Bunu kış için düzenli olarak depolarlar, uygun türü özenle ve kararlılıkla seçerek. Bazen iki ya da üç yüz kunduzdan oluşan bütün bir kabile hep birlikte yiyecek seferine çıkar ve birbirinin benzeri gibi görünen ağaçların arasından bir tanesini beğenene dek geçerler. Bunu keserler ve en ince dallarını kopardıktan sonra onları eşit uzunlukta kısa parçalara ayırırlar. Sonra bu parçaların kabuklarını sıyrıp onları köylerine açılan en yakın dereye götürür ve burada suyun üstüne bırakırlar. Kabuklar böylece yüze yüze köye gider. Bazen parçalar kış için kabukları soyulmadan depolanır. Bu durumda kabukları yedikten sonra artık tahtaları barınaklarından atmaya, bunları biraz uzağa götürüp bırakmaya dikkat ederler. Senenin bahar ayları boyunca erkekler asla evde oturmaz, hep tek başlarına ya da ikili-üçlü gruplar halinde gezerler. Böyle zamanlarda akıllılıklarını yitirmiş gibidir-

ler ve avcılar tarafından kolayca yakalanırlar. Yazın evlerine geri dönüp dişilerle birlikte kış için erzak hazırlamakla meşgul olurlar. Bunlar rahatsız edilince son derece vahşileşen hayvanlar olarak tarif edilmişlerdir.

Kunduzların kıyılarda yakalandığı da olur: Özellikle de bahar aylarında yiyecek aramak için sulara açılmayı seven erkek kunduzların. Bu şekilde yakalandıklarında bir sopa darbesiyle kolayca öldürülebilirler. Ama onları en kesin ve etkili şekilde yakalama yöntemi tuzak kurmaktır. Kapanlar hayvanın bacağına kapacak şekilde, basitçe yapılır. Tuzakçı kapıyı genellikle kıyıya yakın bir yere, su yüzeyinin hemen altına koyar ve çamura sapladığı bir direğe küçük bir zincirle bağlar. Kapanın ağzına küçük bir dalın bir ucu yerleştirilir. Diğer uç su yüzeyine çıkartılır. Bu uca kunduzları çeken bir koku sürülür. Hayvan kokuyu alır almaz burnunu dala sürter ve kapıyı harekete geçirerek yakalanır. Kapan rahat taşısın diye çok hafif yapılmıştır. Zincirle çubuğa bağlı olmasa hayvan kapanla birlikte rahatça yüzüp kaçabilir. Zincirden başka hiçbir şey kunduzun dişlerine dayanamaz. Deneyimli tuzakçı herhangi bir derenin gölcüğündeki kunduzları hemen fark eder. Varlıklarım, deneyimsiz bir gözlemciye bir şey ifade etmeyecek olan yüzlerce belirtiden anlar.

İki gezginin ağaç tepesinden büyük bir dikkatle izlediği, birbirinin eşi oduncuların çoğu sonradan kapanlara yakalamır ve güzel kürkleri bizim yağmacıların eline düşer: bataklıktaki yerleşim yerini de ne yazık ki yıkarlar. Civardaki diğer sular da gezginlere epey eğlence çıkarır. Sonradan derenin ağzındaki adayı Kunduz Adası olarak anımsarlar. Ayın yirmi yedisinde bu küçük cennetten yüksek moralle ayrılmış nehirdeki o zamana dek olaysız geçmiş olan yolculuklarım sürdürerek 1 Eylül'de, dikkate değer bir olay yaşamadan, güneydeki büyük bir nehrin ağzına varırlar. Buna kıyısında bol miktarda bulunan küçük meyvelerden esinlenerek Frenküzümü Nehri adım verirler. Oysa bu şüphesiz Quicourre Nehri'ydi. Günlükte yolculuğun bu devresi anlatılırken esas olarak her yöndeki çayırlikları karartan çok sayıdaki bûfalo sürülerinden ve nehrin güney kıyısındaki, o zamandan beri Bonhomme Adası olarak bilinen yerin yukarı ucunun karşısındaki bir kalenin kalıntılarından bahsediliyor. Bu kalıntılar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiş. Bu ayrıntıların önemlileri her açıdan Kaptan Lewis ile Kaptan Clarke'inkilerle uyuyor. Gezinler kuzeyde Little Sioux, Floyd, Great Sioux, White-Stone ve Jacques nehirlerinden, güneyde Wandysenche deresiyle White-Paint Nehri'nden geçiyorlar. Ama bu nehirlerden hiçbirinde uzun süre durup kapanla avlanmıyorlar. Büyük Omaha köyün-

den de geçiyorlar, ama günlükte buradan hiç bahsedilmiyor. Bu köyde o zamanlar üç yüz hane vardı ve içinde kalabalık ve güçlü bir kabile oturmaktaydı. Ancak Missouri'nin hemen kıyısında olmadığından tekneler muhtemelen gece vakti yakınından geçip gitmiş. Çünkü ekip Siouxlardan korktuğundan bu ilerleme yöntemini uygulamaya başlamış. Bay Rodman'ın anlatısına, 2 Eylül tarihli kısımdan başlayarak devam ediyoruz.]

2 Eylül. Şimdi nehrin ulaştığımız kıyısı bütün raporlara göre Kızılderililer yüzünden tehlikeliydi. Bu yüzden son derece dikkatli hareket etmeye başladık. Burası savaşçı ve vahşi bir kabile olan Siouxlann bölgesiydi. Siouxlar pek çok kez beyazlara karşı olan düşmanlıklarını sergilemişti ve bütün komşu kabilelerle sürekli savaş halinde oldukları biliniyordu. Kanadalılar, bu kabilenin ne kadar acımasız olduğuyla ilgili pek çok olay anlatıyor, ben de bu korkak yaratıkların bir fırsatını bularak kaçmasından, geldiğimiz yoldan dönmelerinden çok endişeleniyordum. Bu ihtimali azaltmak için onlardan birini kanodan alıp yerine Poindexter Greeley'i geçirdim. Bütün Greeleyler kıyıdan gitmeyi bira kıp teknelere döndü; hem de atlarını serbest bırakarak. Şimdi düzenimiz şöyleydi: Kanoda Poindexter Greeley, Pierre Junöt, Toby ve bir Kanadalı vardı - büyük teknede benimle birlikte Thornton ve Wormley; John, Frank, Robert ve Meredith Greeley; üç Kanadalı ve köpek. Akşamüstü yola çıktık ve güneyden şiddetli bir rüzgar estiğinden epey ilerledik. Ancak gece olunca sığ sulardan geçmekte epey güçlük çektik. Ama daha sonra yolculuğumuzu günbatımına az bir süre kalana dek, hiçbir engelle karşılaşmadan sürdürdükten sonra bir de renin ağzına girdik ve tekneleri çalılıkların arasına sakladık.

3 ve 4 Eylül. Bu iki gün boyunca yağmur yağdı ve çok sert rüzgarlar esti. Bu yüzden dinlenmek için çekildiğimiz yerden ayrılmadık. Hava moralimizi epey bozdu; Kanadalıların korkunç Siouxlara ilişkin anlattıkları da keyfimizin yeri ne gelmesini sağlamadı haliyle. Hepimiz büyük teknenin kamarasına doluştuk ve ilerde ne yapacağımıza dair konuştuk. Greeleyler gezginlerin öykülerinin uydurma olduğunu ve Siouxlann bizi fazla rahatsız edemeyeceğini, düşmanca davranacak kadar ileri gitmeyeceklerini düşünüyor, tehlikeli bölgeden gözüpekçe geçmemiz gerektiğini savunuyordu. Ancak Wormley, Thornton ve Pierre (hepsinin de Kızılderililerle macerası olmuştu) şimdiki tutumumuzun en iyisi olduğunu düşünüyordu, her ne kadar yolculuğumuzu epey yavaşlatıyor olsa da. Ben de onlarla aynı kanıdaydım. Şimdiki tutumumuzla Siouxlarla karşılaşmaya girmekten kaçınılabildik. Gecikmeyi de önemli bulmuyordum.

5 Eylül. Geceleyin yola çıktık ve on beş kilometre ilerledik. Sonra gün doğarken teknelerimizi önceki gibi dar bir derede sakladık. Burası bu işe çok uygundu, çünkü ağzı sık ağaçlı bir ada tarafından neredeyse tamamen örtülüyordu. Yağmur tekrar şiddetle yağmaya başladı ve kamaraya doluşana kadar hepimiz iliklerimize kadar ıslandık. Kötü hava iyice moralimizi bozmuştu. Özellikle Kanadalıların suratlarından düşen bin parçaydı. Şimdi nehrin akıntının güçlü olduğu dar bir kısma gelmiştik. Suyun her iki tarafında sarp kayalıklar yükseliyordu ve bunlar meşe, karaceviz, dişbudak ve kestane ağaçlarıyla kaplıydı. Böyle bir geçitten gece vakti bile fark edilmeden geçmenin çok güç olacağını biliyorduk. Saldırıya uğrama endişemiz iyice artmıştı. Yolculuğumuza geç vakte çıkmaya ve çok usulca ilerlemeye karar verdik.

Saat onda, tam yola çıkmaya hazırlanırken köpek hırıladı. Hemen tüfeklerimize sarıldık. Ama gelen Ponca kabilesinden tek başına bir Kızılderiliydi. Kıyıda ki nöbetçimizin yanına samimiyetle yaklaşıp elini uzatı. Onu tekneye aldık ve viski verdik. O zaman dili çözöldü ve bize nehrin birkaç kilometre aşağısında yaşayan kabilesinin günlerdir hareketlerimizi izlemekte olduğunu söyledi. Ama Poncalar dosttu ve beyazlara saldırmayacaklardı. Geri dönüşümüzde bizimle alışveriş yapacaklardı. Onu şimdi beyazları Siouxlara karşı uyarmak için göndermişlerdi. Azılı soyguncular olan Siouxlar nehrin otuz kilometre yukarısındaki bir döneçte ekibi beklemekteydi. Üç grup halindeydiler ve niyetleri bizi öldürerek yıllar önce bir Fransız tuzakçının şeflerinden birine yaptığı bir hakaretin intikamını almak.

4. BÖLÜM

[Gezginlerimizi 5 Eylül sabahında bıraktığımızda Siouxların saldırısından korkuyorlardı. Bu kabilenin vahşiliğine ilişkin abartılı hikayeler ekibi onlardan uzak durmayı istemeye itmişti. Ama dost Ponca'nın anlattıkları bir çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu ortaya koyuyordu. Bu yüzden gece yolculukları, akılcı olmadıkları düşünülerek iptal edildi ve meseleye daha doğrudan yaklaşmaya, saldırgan davranmakla bir şey elde edip edemeyeceklerini görmeye karar verirler. Beşinci gecenin kalanını çarpışma hazırlıklarıyla geçirirler. Büyük tekne olabildiğince hazırlanır ve duruma uyacak en tehditkar görünüme büründürölür. Başka bir savunma tedbiri de topun ve kutu kutu mermilerin yuvarları, kamaraya çıkarılmasıdır. Maceracılar günbatımından hemen önce arkalarına güçlü bir rüzgarı alarak yüksek bir moralle yola çıkar. Düşman korktuk-

lannı ya da kendilerine güvenmediklerini anlamasın diye bütün ekip Kanada-lılara katılıp avazları çıktığı kadar bağırarak şarkı söylemekte, sesleri ormanda yankılanmakta, bufaloları bile kendilerine baktırmaktadırlar.

Siouxlann gerçekten de Bay Rodman'ın umacıları olduğu anlaşılıyor. Bay Rodman onlardan ve yürekliliklerinden büyük bir vurguyla bahsediyor. Anlatısında kabilenin ayrıntılı bir tasviri yer alıyor. Bu anlatıdaki sadece yeni ya da ilginç kısımlara değinebiliriz. *Sioux*, Fransızların bu Kızılderililere verdiği isimdir - İngilizler bu ismi *Seus'e* dönüştürmüştür. Kendi dillerindeki isimlerinin *Darcota* olduğu söylenir, ilk yerleşim yerleri Mississippi üstüneydi, ama sonra topraklarını genişlettiler. Günlüğün yazıldığı tarihte Mississippi, Saskatchewan, Missouri ve Winnipeg Gölü'yle Red Nehri arasındaki geniş bölgenin neredeyse tamamını ellerinde tutmaktaydılar. Çeşitli kabilelere bölünmüşlerdi. Asıl Darcotalılar, Winowacantlardı. Fransızlar tarafından *Gens du Lac* olarak adlandırılıyorlardı. Yaklaşık beş yüz savaşçıları vardı ve Mississippi'nin her iki yakasında, St. Anthony Şelalesi civarında yaşıyorlardı. Winnowacantlann yaşadığı bölgenin kuzeyinde, St. Peter Nehri üzerinde Wappatomiesler yaşıyordu. Bunların iki yüz adamı vardı. St. Peter'ın daha da yukarısında Wappytootieler vardı. Bunlar yüz kişiydi ve Fransızlar tarafından *Gens des Feuilles* olarak adlandırılıyor. Nehrin iyice yukarısında, kaynağının yakınında iki yüz kişiden oluşan Sissytoonielar yaşıyordu. Missouri'de Yanktonlar ve Tetonlar yaşıyordu. Yanktonlar kuzey ve güney olmak üzere iki kola ayrılıyordu. Bunların birincisi Red, Sioux ve Jacques nehirlerinin kaynaklarının bulunduğu ovalarda göçebe yaşamı sürüyordu. Sayılan beş yüz civarındaydı. Güney kolu Des Moines Nehri'yle Jacques ve Sioux nehirleri arasındaki araziye elinde tutuyordu. Ama en vahşi olarak bilinen Siouxlar Tetonlardır. Bunlar dört kabileden oluşmaktaydı -Saonieler, Minnakenozzieler, Okydandieler ve Brois-Brüléler. Şimdi bizim gezginlerimize pusu kurmuş bekleyenler işte bu sonunculardı. Bütün ırkın en vahşi ve en tehlikelileriydiler. Yaklaşık iki yüz adamdan oluşuyorlardı. Missouri'nin her iki tarafında, Kaptan Lewis ve Kaptan Clarke tarafından White ve Teton olarak adlandırılan nehirlerin yakınında yaşamaktaydılar. Chayenne Nehri'nin hemen aşağısında sayılan yüz elli olan Okydandieler bulunmaktaydı. Minnakenozzieler -iki yüz elli kişi kadardı- Chayenne ile Watarhoo arasındaki bir bölgede yaşamaktaydı. Teton kabilelerinin en büyüğü olan, üç yüz savaşçılı Saonieler ise Warreconne civarında yaşıyordu.

Bu dört kolun -gerçek Siouxlann- dışında beş ayrılıkçı kabile bulunmaktay-

di: Assiniboin ve Missouri arasındaki Mouse Nehri civarında yaşayan Menatope Assiniboinler (iki yüz): White Nehri'nin her iki yakasındaki Gens de Feuilles Assiniboinler (iki yüz elli): Porcupine ve Milk nehirlerinin kaynakları arasında gezinen Big Deviller (dört yüz elli): ve isimlerinden bahsedilmeyen ama Saskatchewan boyunca gezinen ve sayılan toplam yedi yüz adamı bulan iki kabile daha.

Siouxlar fiziksel olarak genelde çirkin bir ırktır. Bizim insan formu anlayışımıza göre kollar gövdelerine göre çok kısadır - elmacık kemikleri çıkık, gözleri patlak ve donuktur. Erkeklerinin kafası tıraşlıdır, tam tepedeki küçük bir nokta dışında. Burada uzatılan uzun bir saç kümesi örgülere aynalarak omuzlara bırakılır. Bu saç kümesine çok özen gösterilir, ama arada sırada, yas ya da büyük üzüntü zamanlarında kesilir. Tamamen giyinmiş bir Sioux şefinin görüntüsü çarpıcıdır. Gövdenin tüm yüzeyi yağ ve kömürle boyanır. Deri bir gömlek bele kadar iner. Bel kısmında yine deriden, bazen de kumaştan, yaklaşık iki buçuk santim genişliğinde bir kuşak vardır. Bu uylukların arasından geçen kalın bir kumaşı ya da deriyi tutar. Sırtta bûfalo derisinden beyaz bir harmani vardır. Bunun tüylü kısmı iyi havada içeri, yağmurlu havada dışarı çevrilir. Bu harmani tüm vücudu örtecek kadar büyüktür ve üstünde genellikle süs niyetine kirpi dikenleri vardır (savaşçı hareket ettikçe bunlar fıkırdar), ayrıca giyinenin savaşçı olduğunu gösteren çok sayıda ve şekilde figür kabaca resmedilmiştir. Başın tepesine kirpi dikenleriyle süslenmiş bir atmaca tüyü tutuşturulur. Antilop derisinden tozluklar pantolon işlevini görür. Her iki yanlarında yaklaşık beş santim aralıklı dikiş yerleri bulunur. Bu tozlukların üstünde küçük insan saç tutamları vardır: kafa derisi avlannın ganimetleri. Mokasenleri elk ya da bûfalo derisinden yapılmaz. Giyilirken tüylü kısımlar içtedir. Önemli durumlarda şef çizmelerinin topuklarına kokarca derisi asar. Siouxlar bu gürültücü hayvanı çok sever. Kokarca derisini bütün kesesi ve benzeri şeyler yapmakta kullanırlar.

Şefin kansının kıyafeti de çarpıcıdır. Uzun saç alnından aynılır ve sırtından gevşekçe dökülür ya da bir tür fileyle toplanır. Mokasenleri kocasınınkinden farklı değildir: ama tozlukları sadece dizlerine dek çıkar. Tozluklar, omuzların arkasından geçen bir iple, elk derisinden yapılmış kaba saba bir gömlekle diz hizasında birleşir. Bu gömlek genellikle bel kısmından bir kuşakla sanılır ve üstüne erkeklerinkine benzeyen, bûfalo derisinden bir harmani giyilir. Teton Siouxlarının çadırlarının oldukça sağlam olduğu görülür. Beyaz bûfalo derisin-

den yapılır ve iyi kurulumlar. Direkler tarafından desteklenirler.

Bu kabilenin hakimiyetindeki bölge Missouri kıyılan boyunca iki yüz elli kilometre kadar uzanır ve genellikle geniş çayırlıklardır, ama burada yer yer tepelere de rastlanır. Bu tepelerin hepsi boğazlar ya da dar ve derin koyaklarla bölünür. Bu koyaklar yaz ortasında kurudur, ama yağmur mevsiminde çamurlu ve şiddetli sellerin aktığı kanallara dönüşür. İki yanlarında sık korular vardır. Ama yöre genellikle çıplak bir ovoidür. Bitki örtüsü seyrek ve ağaçsızdır. Toprak çeşitli mineraller açısından zengindir -bunların arasında sodyum sülfat, bakır, kükürt ve şap bulunur. Bu mineraller nehir suyuna pis bir koku ve tat verir. En çok rastlanan yabancı hayvanlar bûfalo, geyik, elk ve antiloptur. Günlüğe geri dönüyoruz.]

6 Eylül. Arazi açıldı. Oldukça hoş bir gündü. Bu yüzden saldırı beklememize karşın hepimizin morali yerindeydi. Henüz tek bir Kızılderili bile görme-miştik ve o korktuğumuz bölgede hızla ilerliyorduk. Ancak o vahşilerin yöntemlerini iyi bildiğimden gözlemlerimizden emindim ve onlara iyi bir pusu yeri teşkil edecek ilk boğazda bize saldıracaklarını düşünüyordum.

Öğle vakti bir Kanadalı "Siouxlar! Siouxlar!" diye haykırdı ve dikkatimizi uzun, dar bir koyağa çekti. Bu koyak bozkın solumuzdan kesip güney yönünde göz alabildiğine uzanıyordu. Burası bir dere yatağıydı, ama sulan şimdi epey alçaktı ve kenarları her iki tarafta dev, düz duvarlar gibi yükseliyordu. Dürbünle bakınca Kanadalıyı alarma geçirenin ne olduğunu hemen keşfettim. Büyük bir atlı vahşiler grubu boğazdan iniyordu. Bizi gafil avlamak niyetinde oldukları belliydi. Onları taktıkları tüylerden fark etmiştik; koyağın yatağının yükseldiği yerlerde, sel çukurunun kenarlarında belirip kaybolan tüyler vardı. Bu tüylerin hareketinden atlı olduklarını anlayabiliyorduk. Grup büyük bir hızla bize yaklaşmaktaydı. Herkese hızla kürek çekmelerini emrettim. Böylece derenin ağzını onlar varmadan geçebilecektik. Kızılderililer fark edildiklerini hızımızın artmasından anlayınca hemen çığlıklar atıp boğazdan çıktılar ve üstümüze doğru dörtmala gelmeye başladılar. Sayılan yaklaşık yüz kadardı.

Durumumuz şimdi biraz kaygı vericiydi. Missouri'nin başka herhangi bir yerinde olsak gündüz vakti bu çapulculardan korkmazdım, ama burada kıyıları oldukça sarp ve yüksekti ve vahşiler tepemizde kalıyordu. O çok güvenmiş olduğumuz top ise işe yaramıyordu. Ayrıca nehrin ortasındaki akıntı öyle çalkantılı ve güçlüydü ki silahlanmamızı bırakıp tüm gücümüzle kürek çekmeden ilerleyemezdik. Sular kuzey kıyısına yakın yerlerde bir kano için bile sığ sayı-

lirdi ve ilerlemek istiyorsak tek çaremiz solumuzdaki güney kıyısına bir taş atımı mesafeden gitmekti. Bu durumda tamamen Siouxların insafına kalmış olacaktık. Burada sıırklarımızın, rüzgarın ve anafurun yardımıyla ilerleyebiliridik. Vahşiler bize buradayken saldırsalar kurtulma şansımız yoktu. Hepsi de yay ve oklarla, küçük yuvarlak kalkanlarla silahlanmıştı. Oldukça soylu ve pitoresk görünüyordı. Bazı şeflerin mızrakları vardı. Bunların uçlarına rengarenk bayraklar takılmıştı. Şefleri gerçekten yiğit görünüşlü adamlardı.

Ya talihimiz yaver gitti, ya da Kızılderililer büyük bir aptallık yaptı ve bu ikilemden hiç beklenmedik bir şekilde kurtulduk. Vahşiler tam tepemizdeki kayalara tırmandıktan sonra tekrar haykırıp bir dizi el kol hareketi yaptılar. Durup kıyıya çıkmamızı talep ettiklerini hemen anladık. Böyle bir talep bekliyordum; ama bu talebe uymadan yolumuza devam etmenin en akıllıcası olacağına karar vermişim. Durmayı reddedişimin en azından iyi bir etkisi oldu, çünkü bu Kızılderilileri son derece şaşırtmış gibiydi. Kendilerine karşılık vermeden ilerlemeyi sürdüren bize, bu tedbire kesinlikle anlam veremeden, son derece gülünç bir şekilde bakakaldılar. Sonra aralarında hararetle konuşmaya başladılar ve en sonunda bizden bir şey elde edemeyeceklerini anlayınca atlarının başlarını güneye çevirip dörtnele giderek gözden kayboldular. Gitmelerine sevindiğimiz kadar şaşırmıştık da.

Bu arada elimize geçen fırsatı en iyi şekilde değerlendirdik ve düşmanlarımızın geri dönmesini beklediğimizden o sarp kıyılı bölgeden bir an önce çıkmak için canla başla çalıştık. Onları yaklaşık iki saat sonra güneyde, epey uzakta gördük. Sayıları çok azalmıştı. Dörtnele yaklaşıyorlardı ve kısa sürede nehre vardılar. Ama şimdiki konumumuz çok daha avantajlıydı, çünkü kıyıları eğimliydi ve vahşileri mermilerimizden koruyacak ağaçlar yoktu. Dahası akıntı eskisi kadar güçlü değildi ve nehrin ortasında kalabiliyorduk. Anlaşılan grup sadece bir tercüman bulmak için geri çekilmişti. Tercüman iri, demir kır bir atın üstünde belirdi ve nehre girip yüzmeden olabildiğince ilerledikten sonra bize kötü bir Fransızcayla durup kıyıya çıkmamızı seslendi. Buna Kanadalılardan biri aracılığıyla karşılık verdim. Arkadaşlarımız Siouxlar istiyorsa kısa süreliğine durup sohbet etmekten memnunluk duyacağımızı, ama ulu büyücümüzün (burada Kanadalı durup topu gösterdi) yoluna devam etmek istediğini; durmaktan rahatsız olacağını ve ona itaatsizlik etmeye korktuğumuzu söyledim.

Bunun üzerine kendi aralarında sinirli bir şekilde fısıldaşmaya ve el kol hareketleri yapmaya başladılar. Ne yapacaklarını bilemez gibiydiler. Bu arada

tekneler uygun bir konumda demir atmıştı ve şimdi gerekirse savaşmaya, bu vahşilere gelecekte içlerini korkuyla dolduracak kadar sıcak bir karşılama töreni düzenlemeye hazırdım. Bu Siouxlarla iyi ilişkiler kurmanın neredeyse olanaksız olduğunu düşünüyordum, çünkü öзде düşmanımızdılar ve bizi öldürmelerini sadece güçlü olduğumuzdan emin olmaları engelleyebilirdi. Şimdiki taleplerine uyup karaya çıksak, tavizler ve bağışlarla geçici bir güvenlik sağlasak bile bu uzun vadede işe yaramayacak, bu belaya çözüm getirmekten çok etkilerini biraz hafifletecekti o kadar, intikamlarını eninde sonunda alacakları kesindi ve eğer şimdi gitmemize izin verirlerse daha sonra, daha az avantajlı olduğumuz bir konumda bize saldırabilirlerdi. Oysa burada onları hem geri püskürtebilir, hem de yüreklerine korku salabilirdik. Buradaki konumumuz sayesinde onlara unutamayacakları bir ders verebilirdik; ve böyle bir konum da bir daha elimize geçemeyebilirdi. Böyle düşündüğüm ve Kanadalılar dışındaki herkes bana katıldığı için cüretkarca davranmaya ve saldırgan bir tutumdan sakınmak yerine bu tutumu canlandırmaya karar verdim. Doğru tavır bu olacaktı. Görebildiğimiz kadarıyla vahşilerin ateşli silahlan yoktu, şefflerinden birinin taşıdığı eski bir karabina dışında. Okları ise aramızdaki büyük mesafe yüzünden pek etkili olmazdı. Sayıları konusunda da endişelenmiyorduk. Konumlan yüzünden topumuzun güllerine açık hedef oluşturuyorlardı.

Jules (Kanadalı) ulu büyücümüzü rahatsız etmekten korktuğumuzu söyleyerek konuşmasını bitirip de bunun vahşiler arasında yarattığı huzursuzluk biraz dinince, tercüman tekrar konuştu ve üç soru sordu. İlk soru yanımızda tütün, viski ya da ateşli silah bulunup bulunmadığıydı - ikincisi büyük tekne-mizi, alçaklıklarıyla ünlü Ricareelerin bölgesine dek götürmekte Siouxların yardımını isteyip istemediğimiz - üçüncü olarak da ulu büyücümüzün aslında "çok büyük ve güçlü, yeşil bir çekirge" olup olmadığıydı.

Jules büyük bir ciddiyetle sorulmuş bu sorulara karşılık olarak benim şu yanıtlarına ilettili. Birincisi, yanımızda epey viski ve tütün, ayrıca sonsuz miktarda ateşli silah ve barut vardı - ama ulu büyücümüz bize Tetonların, Ricareelerden daha alçak haydutlar olduğunu, bizim düşmanımız olduklarını, günlerdir tuzak kurup bizi öldürmek için beklediklerini, onlara hiçbir şey vermememiz ve onlarla kesinlikle görüşmememiz gerektiğini söylemişti. Bu yüzden istesek bile ulu büyücüyü öfkeliendirmekten korktuğumuzdan onlara bir şey veremezdik. İkincisi, ulu büyücü Teton Siouxlanndan bu şekilde bahsettiğinden onların tekne-mizde kürek çekmesine izin veremezdik. Üçüncüsü, ulu büyücü Siouxla-

rın kendisinden "büyük yeşil çekirge" diye bahsettiklerini duymadığı için şanslıydılar. Çünkü duysa onlara çok kötü şeyler yapabilirdi. Ulu büyücümüz kesinlikle büyük yeşil bir çekirge değildi ve eğer hemen topluca kendi yollarına gitmezlerse *bunu* ne yazık ki kısa sürede çok kötü bir şekilde anlayacaklardı.

İçinde bulunduğumuz tehlikeye karşın, vahşilerin bu yanıtları dinlerken ta-kındıkları derin takdir ve hayret edası karşısında ciddi ifadelerimizi korumakta zorlandık. Onların Ricareelerden daha alçak haydutlar oldukları yolundaki o talihsiz sözleri sarf etmiş olmasam inanıyorum ki hemen dağılacaklardı. Bunun onlara yapılabilecek en büyük hakaret olduğu anlaşılıyordu, inanılmayacak kadar öfkelen-diler. Ara ara son derece büyük bir vurgu ve heyecanla "Ri-caree! Ricaree!" diye haykırdıklarını işitiyorduk. Görebildiğimiz kadarıyla tüm grup ikiye ayrılmıştı: Gruplardan biri ulu büyücünün korkunç kudretini, diğeriye Ricareelerden daha alçak haydutlar oldukları yolundaki büyük hakareti vurguluyordu. Bu arada biz nehrin ortasındaki konumumuzu koruyorduk. Bi-ze karşı yapacakları ilk harekette o haydutlara top atışımızı tattırmakta karar-lıydım.

Sonunda iri demir kırın üstündeki tercüman tekrar nehre girdi ve şimdiye kadar nehirde ilerlemiş olan bütün solukbenizlilerin Siouxların dostu oldu-ğu-nu ve onlara büyük armağanlar verdiğini, bu yüzden onların (Tetonların) ka-rama çıkıp bütün ateşli silahlarımızla tütünümüzün yarısını vermezsek bize bir adım dahi attırmamakta kararlı olduklarını, bizim Ricareelerin (şimdi Siouxlar-la savaştaydılar) dostu olduğumuzun açık olduğunu ve onlara malzeme götü-r-mek istediğimizi, bunu yapmamamız gerektiğini, son olarak da ulu büyücü-müz hakkında pek iyi şeyler düşünmediklerini, çünkü Tetonların niyeti konu-sunda bize yalan söylemiş olduğunu ve biz aksini düşünssek de kesinlikle bü-yük yeşil bir çekirgeden başka bir şey olmadığına inandıklarını söyledi. Tercü-man büyük yeşil çekirgeye ilişkin bu son sözleri söylerken bütün topluluk ona katıldı ve toplu halde avazları çıktığı kadar bunu bağırarak tekrarladılar: Ulu büyücünün kendisi bu sataşmayı duyabil-sin diye. Aynı anda çılgınca hareket-lendiler; atlarını kısa çemberler içinde öfkeyle dört-nale sürmeye, küçümseyici ve kaba el kol hareketleri yapmaya, mızraklarını sallamaya, oklarını yaylarına yerleştirmeye başladılar.

Bir sonraki hamlelerinin saldırı olacağını biliyordum, bu yüzden ekibimizde -kilerden herhangi biri düşman silahlarıyla yaralanmadan hemen saldırmaya karar verdim. Gecikmek bir şey kazandırmayacaktı, her şey hızlı ve kararlı ha-

reket etmeye bağlıydı. İyi bir fırsat bulur bulmaz topu ateşlemeleri emrini verdim ve emrim anında yerine getirildi. Ateşin etkileri müthiş oldu ve sonuçları bizi tamamen tatmin etti. Kızılderililerden altısı öldü, belki bunun üç misli kadarı da ağır yaralandı. Geriye kalanlar büyük bir dehşete ve şaşkınlığa kapıldı ve biz topu tekrar doldurduktan sonra demir alıp gözüpekçe karaya yaklaşırken bozkıra doğru son sürat kaçılar. Kıyıya vardığımızda ortalıkta yaralı olmayan tek bir Teton bile görülüyordu.

Tekneleri John Greeley ile üç Kanadalıya emanet edip adamların geri kalmasıyla karaya çıktım ve ciddi ama tehlikeli olmayacak şekilde yaralanmış bir vahşiyle Jules aracılığıyla konuşmaya başladım. Ona beyazların Siouxlara ve bütün Kızılderililere karşı iyi niyet beslediğini; topraklarına gelmemizin tek sebebinin kunduz avlamak ve Yüce Ruh'un kırmızı adamlara vermiş olduğu güzel diyarları görmek olduğunu; yeterince kürk topladıktan ve istediğimiz her şeyi gördükten sonra evimize geri döneceğimizi; Siouxların, özellikle de Tetonların saldırgan bir ırk olduğunu işittiğimizi, bu yüzden de kendimizi korumak için yanımızda ulu büyücüyü getirdiğimizi; ulu büyücünün kendisine büyük yeşil bir çekirge diyerek (ki kesinlikle böyle bir şey değildi) katlanılmaz bir hakaret yapmış olmalarından dolayı çok kızdığını; onu kaçan savaşçıların peşinden gitmemeye ve yaralıları kurban etmemeye güç bela ikna ettiğimi; onu yatıştırmayı sadece vahşilerin bundan sonra iyi davranacaklarını temin ederek başarmış olduğumu söyledim. Konuşmamın bu kısmında zavallı adam epey rahatlamış göründü ve dostluk göstergesi olarak elini uzattı. Elini sıkım ve rahatsız edilmediğimiz sürece onu ve arkadaşlarını koruyacağımı söyledim. Bu sözün ardından kendisi ve yaralılar için ona yirmi torba tütün, birkaç küçük hırdavat, boncuklar ve kırmızı pazen armağan ettim.

Bunlar olup biterken kaçan Siouxlara karşı gözlerimizi dört açmıştık. Ben hediyeleri vermeyi bitirirken uzakta birkaç grup halinde belirdiler. Yaralı vahşi de gelenleri görmüştü. Ama onları görmemiş gibi yapmayı tercih ettim ve kısa süre sonra teknelerimize döndük. Bu olayın tamamı üç saatimizi almıştı ve tekrar yola çıktığımızda saat üçü geçiyordu. Büyük bir hızla ilerledik, çünkü gece olmadan o bölgeden ayrılmak istiyordum. Arkamızdan güçlü bir rüzgar esiyor ve akın ırmağın genişlemesinden dolayı giderek hafifliyordu. Bu yüzden epey yol aldık ve saat dokuzda kuzey kıyıya ve bir derenin ağzına yakın, büyük, sık ilikli bir adaya vardık. Burada kamp kurmaya karar verdik. Daha kıyıya yeni ayak basmıştık ki Greeleylerden biri iri bir bûfalo vurdu. Burada bir sürü

büfalo vardı. Gece için nöbetçiler diktikten sonra akşam yemeği yedik ve epey viski içtik. O gün olup bitenlerden bahsetmeye başladık. Adamların çoğu, olanlara mükemmel bir şaka şeklinde yaklaşıyordu. Ama ben bu konuda kesinlikle neşeli olamıyordum. İlk kez insan kanı dökmüştüm. Her ne kadar mantığım en bilgece ve en merhametli şekilde davranmış olduğumu söylese de, yine de vicdanım mantığıma bile kulak vermeyi reddediyor ve kulağıma inatla "insan kanı döktün." diye fısıldıyordu. Saatler ağır ağır geçip gitti. Uyuyamıyordum. Sonunda şafak taze çiğleriyle, daha da taze esintileriyle ve gülümseyen çiçekleriyle söktü ve zihnime bir cesaret, bir cüretkarlık verdi; olanlara yeniden bakmamı ve bunun koşullara uygun tek davranış şekli olduğunu görmemi sağladı.

7 Eylül. Yola erken çıkıp epey yol aldık. Doğudan güçlü ve soğuk bir rüzgar esiyordu. Öğle civarında Great Bend denen dönemecin üst boğazına vardık. Burada nehir tam elli kilometre dolanıyor, oysa karadan düz gidildiğinde yol bir buçuk kilometre ancak sürer. Bunun on kilometre ilerisinde güneyden gelen, yaklaşık otuz metre genişliğinde bir çay vardı. Buradaki arazinin yapısı ilginçti. Nehrin her iki yakası suların kayalardan indirdiği ve kilometrelerce uzanan yuvarlak çakıllarla doluydu. Kanal çok sığdı ve burada epey kum tepesi vardı. Burada en çok rastlanan ağaç sedirdi. Çayırıklar bir tür sert ve dikenli armutla kaplıydı. Adamlarımız, mokesenleriyle bunların üstünde yürümekte epey zorlandı.

Günbatımına doğru, dar bir kanaldan sakınmaya çalışırken büyük teknenin iskele tarafını bir kum tepeceğinin kenarına bindirdik. Bu bizi öyle yandöndürdü ki tüm çabalarımıza karşın az kalsın içerisi suyla doluyordu. Barut ve Kızılderili malları epey zarar görmüştü. Teknenin yan yattığını görünce hemen suya atlayıp (burada derinliği koltukaltı hizasındaydı) devrilmesini kaba kuvvetle engelledik. Ama bir ikilemdeydik, çünkü hepimiz birlikte teknenin devrilmesini ancak engelliyorduk ve onu ilerletip uzaklaştıracak tek bir adam bile ayıramaz durumdaydık. Tam umutsuzluğa düşmek üzereyken kum tepesinin birden çökmesi bizi beklenmedik bir şekilde rahatlattı. Bu civardaki nehir yatağında büyük bir hızla ve görünürde sebepsizce yer değiştiren kum tepelerinden epey var. Kum sert, sarı ve incedi; kurduğunda cam gibi parlıyor, neredeyse dokunulamayacak kadar inceliyordu.

8 Eylül. Hâlâ Teton bölgesinin ortasındaydık. Gözlerimizi dört açmıştık. Ola bildiğince seyrek ve sadece adalarda duruyorduk. Bu adalar çeşitli av hayvan-

larıyla doluydu - bufalolar, elkler, geyikler, keçiler, siyah kuyruklu geyikler, antiloplar ve türlü türlü yağmurkuşları ve yabani kazlarla. Keçiler son derece uysaldı ve *sakallan yoktu*. Burada nehrin aşağısındaki kadar bol balık bulamadık. John Ravine küçük adalardan birindeki bir koyakta beyaz bir kurt öldürdü. Suda ilerlemenin güçlüğü ve çekme halatını sık sık kullanmak zorunda kaldığımızdan bugün fazla yol alamadık.

9 Eylül Hava iyice soğudu. Bu da Sioux topraklarından çıkma isteğimizi artırdı. Çünkü kış kampımızı onların bölgesinde kurmak çok tehlikeli olurdu. Gayrete gelip hızla ilerledik. Kanadalılar bağıra çağıra şarkı söylüyordu. Arada sırada çok uzakta tek başına bir Teton gördüğümüz oluyordu, ama bize saldırmayı denemediler, bu da cesaretimizi artırdı. Gün boyunca kırk kilometre kat ettik ve gece av hayvanı kaynayan, kavak ağaçlarıyla dolu bir adada büyük bir neşeyle kamp kurduk.

[Bay Rodman'ın maceralarının bundan sonraki kısmını 10 Nisan'a dek atlıyoruz. Ekim'in sonuna kadar önemli bir şey olmuyor. Grup bu tarihte Su Samuru Çayı adını verdikleri küçük bir çaya ulaşıyor ve bunun bir buçuk kilometre kadar ötesindeki bir adada ahşap bir korunak inşa ederek kışı burada geçiriyor. Burası eski Ricara köylerinin hemen yukarısındadır. Ricara Kızılderililerinden pek çok grup gezginleri ziyarete gelir ve oldukça dostça davranırlar. Tetonlarla yaptıkları çarpışmayı duymuşlar ve sonuç onları epey memnun etmiştir. Siouxlarla başka herhangi bir sorun yaşamazlar. Kış hoş bir şekilde ve önemli bir olay olmadan geçip gider. 10 Nisan'da ekip tekrar yola çıkar.]

5. BÖLÜM

10 Nisan 1792. Hava şimdi tekrar çok güzeldi ve hepimizin keyfini adamakıllı yerine getirdi. Güneş güçlenmeye başlamıştı ve Kızılderililerin söylediğine göre nehrin ileriki yüz elli kilometrelik kısmı buzsuzdu. Küçük Yılan [Ricarelilerin şefi; kış boyunca gezginlere epey dostluk göstermişti] ve kabilesine içten bir üzüntüyle veda ettikten sonra, kahvaltının ardından yola çıktık. Perrine [Hudson Bay Kürk Şirketi'nin adamlarından biri; Petite Côte'a gitmekteydi] ilk on beş kilometre boyunca üç Kızılderiliyle bize eşlik etti. Sonra bizden ayrılıp köye geri döndü. Sonradan öğrendiğimiz kadarıyla orada hakaret ettiği bir Kızılderili kadın tarafından vahşice öldürülmüş. Perrine'den ayrıldıktan sonra nehirde büyük bir hızla ilerledik ve hızlı akıntıya karşın epey yol kat ettik. Öğleden sonra birkaç gündür şikayet etmekte olan Thornton hastalandı. Durumu

o kadar kötüydü ki tüm ekibi adaya geri döndürüp o iyileşene kadar orada bekletecektim. Ama bu teklifime öyle hararetle karşı koydu ki fıkrımdan caydım. Ona kamarada rahat bir yatak yaptık ve çok iyi baktık. Ama ateşi çok fazlaydı ve ara ara sayıklamaya başladı. Onu kaybedeceğimizden korkuyordum. Bu arada kararlılıkla ilerliyorduk ve gece olduğunda otuz kilometreden fazla yol kat etmiştik - mükemmel bir çalışmaydı bu.

11 Nisan. Hava hâlâ güzeldi. Yola erken çıktık. Rüzgar iyiydi ve bize epey yardım etti. Thornton'un hastalığı olmasa aslında hepimiz keyifli olacaktık. Durumu çok daha kötüleşmiş gibiydi. Ne yapacağımı bilemiyordum. Rahat etmesi için elimizden gelen her şeyi yaptık. Kanadalı Jules ona şifalı otlardan çay yaptı. Bu çay terlemesini ve ateşini epey azalttı. Gece kuzey kıyısında karaya çıktık. Üç avcı ay ışığında avlanmak üzere çayırlıklara gittiler ve sabah semiz bir antilopa döndüler; ama tüfekleri yoktu.

Anlattıklarına göre bölgede kilometrelerce ilerledikten sonra güzel bir dereciğin kıyısına varmışlardı. Burada Saonie Siouxlanndan oluşan büyük bir savaşçı grubunu görünce epey şaşırmış ve kaygılanmışlardı. Siouxlar onları hemen esir almış ve derenin diğer tarafındaki, bir buçuk kilometre ötedeki, duvarları çamur ve sopalardan yapılma bir ağıla götürmüşlerdi. Bunun içinde büyük bir antilop sürüsü varmış ve yenileri içeri girmeye devam ediyormuş. Ağılın kapıları hayvanların kaçmalarını önleyecek şekilde yapılmış. Bu Kızılderililerin her sene yaptıkları bir şeymiş. Sonbaharda antiloplar yiyecek ve barınak bulmak için çayırlardan nehrin güneyindeki dağlık bölgelere çekiliyorlar. Baharda nehri büyük sayılar halinde tekrar geçerken kandırılarak yukarıda bahsedilen türden sağlam bir ağıla sokularak kolayca yakalanıyorlarmış.

Avcıların Qohn Greeley, Peygamber ve bir Kanadalının) Kızılderililerin (sayıları elliyi buluyordu) elinden kurtulma umudu pek yokmuş. Kendilerini ölmeye hazırlamışlar. Greeley ile Peygamber'in silahları alınmış, elleri ve ayakları bağlanmış. Tam olarak anlayamadıkları bir sebepten dolayı Kanadalı bağlanmamış ve sadece tüfeğini alan vahşiler av bıçağını kendisinde bırakmış (tozluğunun yan kısmındaki bir tür kılıfın içinde olduğundan herhalde fark etmemişler) ve ona diğerlerinden farklı davranmışlar. Bu daha sonra ekibin kurtulmasını sağlamış.

Yakalandıklarında saat gece dokuz civarınıymış. Ay o gece parlaktı, ama hava mevsime göre soğuk olduğundan, vahşiler ağılın antilopları (bunlar hâlâ sürekli içeri girmekteydi) ürkütmeyecek kadar uzağında iki kamp ateşi yakmış-

lar. Avcılar beklenmedik bir şekilde ağaçların arasından çıktığında Kızılderililer bu ateşlerde avlarını pişirmekteymiş. Greeley ve Peygamber, silahları alındıktan ve bûfalo derisinden kalın sicimlerle bağlandıktan sonra ateşlerin biraz uzağındaki bir ağacın dibine fırlatılmışlar. Kanadalı'nın ise ateşlerden birinin yanına iki Kızılderiliyle birlikte oturmasına izin verilmiş. Geri kalan Kızılderililerse diğer ve daha büyük ateşin çevresinde halka olmuşlar. Bu şekilde zaman ağır ağır geçip gitmiş. Avcılar her an öldürülmeyi bekliyormuş. ipleri çok sıkı bağlanmış olduğundan canları çok yanıyormuş. Kanadalı rüşvet verip kendilerini serbest bıraktırma umuduyla muhafızlarıyla konuşmaya çalışmış, ama derdini anlatamamış. Gece yansına doğru büyük ateşin çevresindeki topluluk birden pek çok iri antilobun ortalarına dalmasıyla neye uğradıklarını şaşırmış. Bu hayvanlar onları hapseden çamur duvarın bir kısmını yıkıp kaçmış ve öfke ve korkudan deliye dönmüş halde ateşin ışığına doğru gitmişler; geceleri benzer koşullar altında böceklerin yaptığı gibi. Ancak Saoınlerin bu genellikle korkak olan yaratıkların bu şekilde davrandıklarını hiç görmedikleri anlaşılyormuş, çünkü bu beklenmedik müdahale karşısında büyük dehşete kapılmışlar. Yakaladıkları sürünün tamamı, ilk birkaçının kurtulmasından bir dakika kadar sonra üstlerine gelince korkuları iyice artmış. Avcılar bu sahnenin çok tuhaf olduğunu söyledi. Hayvanlar delirmiş gibiymiş. Alevlerin ve korkmuş vahşilerin arasından sıçramaktan çok uçarak, büyük bir hızla ve atılganlıkla geçmeleri Cireeley tarafından (kesinlikle abartılı konuşan biri değildi) sadece etkileyici değil, korkunç bir görüntü olarak tanımlandı. İlk hamleleri sırasında her şeyi önlerine katmışlar. Ama büyük ateşi söndürdükten sonra hemen küçük ateşe saldırmış, yanan odunları etrafa saçmışlar. Sonra sersemlemişçesine büyük ateşe geri dönüp bunu tamamen sönene kadar çiğnemiş, ardından da küçük gruplar halinde şimşek hızıyla ormana dalıp gözden kaybolmuşlar.

Bu öfkeli arbede sırasında Kızılderililerin pek çoğu yere düşmüş ve bazılarının çevik antilopların keskin toynakları tarafından ölümcül olmasa bile ciddi şekilde yaralandığı kesinmiş. Bazıları kendilerini korumak için boyu boyunca yere uzanmış. Peygamberle Greeley ateşlerin yakınında olmadıklarından tehlikeye girmemişler. Kanadalı ilk saldırı esnasında başına aldığı bir darbeye birkaç dakikalığına kendinden geçmiş. Kendine geldiğinde ortalık karanlıkmiş; ay kalın bir yağmur bulutunun arkasında kalmış, ateşler ise neredeyse tamamen sönmüş. Sadece sağa sola saçılmış odunların birkaçı yanmaya devam ediyormuş. Yakınında Kızılderili göremeyince hemen ayağa fırlamış ve arkadaşla-

nnın bağı bulunduğu ağaca koşmuş, iplerini kısa sürede kesmiş ve üçü nehir yönünde son hızla ilerlemeye başlamışlar. Canlarından başka bir şey düşünmediklerinden durup tüfeklerini almamışlar. Birkaç kilometre koşup takip edilemediklerini anlayınca yavaşlamış ve su içmek için bir pınarın başına gitmişler; tekneye getirdikleri antilobu burada bulmuşlar. Zavallı yaratık pınarın yanında soluk soluğa, kımıldayamadan yatıyordu. Bacaklarından biri kırılmış ve üstünde yanık izleri varmış. Kurtulmalarını sağlamış olan sürüden olduğu belliymiş. Kurtulma şansı olsa avcılar minnettarlıklarından dolayı seve seve iyileştirirlermiş hayvanı, ama yarası çok kötüymüş. Bu yüzden acılarına hemen son verip onu teknelere getirmişlerdi. Ertesi sabah onun sayesinde nefis bir kahvaltı yaptık.

12, 13, 14 ve 15 Nisan. Bu dört gün boyunca önemli bir macera yaşamadan ilerledik. Gün ortasında hava çok güzeldi, ama gece ve sabah erken saatte son derece soğuk oluyor, ortalık buz tutuyordu. Av hayvanı boldu. Thornton hâlâ hastaydı ve bu durum beni hem şaşırtıyor, hem de çok üzüyordu. Hem arkadaşlığını çok özliyordum, hem de ekibimizdeki tamamen güvenebileceğim tek kişi olduğunu anlamaya başlamıştım. Bununla sadece, onun yüreğimi tüm çılgınca umutlan ve fantastik dilekleriyle rahatça açabileceğim biri olmasını kastediyorum - yoksa aramızdaki herhangi birinin güvenilmez olduğunu değil. Tam tersine, hepimiz kardeş gibiydik ve aramızda hiç önemli bir tartışma çıkmıyordu. Tek bir ilgi odağı hepimizi birbirimize bağlar gibiydi; ya da daha doğrusu hepimiz herhangi bir şeyle ilgilenmeyen, sadece zevk için gezen bir grup gezgin gibiydik. Kanadalıların bu konudaki fikirlerinden tam olarak emin değilim. Bu adamlar gezinin kânndan ve özellikle de kendileri için bekledikleri paydan epey bahsettiler. Yine de bunu çok fazla önemsediklerini sanmıyorum, çünkü dünyanın en saf ve yardıma hazır insanlanydılar. Ekibin geri kalanına gelince, keşif seferinin getireceği maddi kârla kesinlikle ilgilenmediklerinden eminim. Yolculuğumuz sırasında bunun kanıtlarını sık sık gördüm. Yerleşim merkezlerinde hepimiz için birincil dereceden önem taşıyacak çıkarlar, burada üzerinde konuşulmaya değmez olarak görülüyor, üzerinde durulmuyor ya da en küçük bahaneyle tamamen gözardı ediliyordu. Kürk ve deri toplamak için vahşi hayvanlarla dolu bir kırdaki binlerce kilometre kat etmiş, korkunç tehlikelerle yüzleşmiş ve en yıpratıcı yoksunluklara katlanmış adamlar ele geçirdikleri postları korumak için tehlikeye girmezken, romantik görünümlü bir nehirde ilerlemek ya da neye yarayacağını hiç bilmedikleri ve ilk fır-

satta fırlatıp attıkları mineraller için sarp kayalıklara tırmanmaktan ya da tehlikeli bir mağaraya girmekten kaçınmıyor, bir depo dolusu kaliteli kunduz derisinden tereddütsüz vazgeçmeye razı oluyorlardı.

Bu konudaki hislerim ekiptekilerle aynıydı. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, yolculuğumuz ilerledikçe keşif seferinin ana hedefine olan ilgimin giderek azaldığını ve avarece eğlencelere olan ilgimin arttığını fark ettim - tabii kırım harikalarının ve görkemli güzelliklerinin içimde uyandırdığı o derin ve son derece yoğun heyecanı böylesine yüzeysel bir şekilde tanımlayabilirsem. Bir bölgeyi incelemeyi bitirir bitirmez içimde ilerleyip bir başka bölgeyi keşfetme arzusu uyanıyordu. Yine de yerleşim bölgelerine hâlâ yakın olduğumu hissediyor, doğaya ve *bilinmeyene* karşı duyduğum tutkulu aşkın hazzını yeterince alamıyordum. Yolculuğumda gittiğim yerlerden benden önce *başka* uygar insanların, sayılan az da olsa, geçmiş olduğunun - benimkinden önce *başka* gözlemin çevremdeki manzaraların tadını çıkarmış olduğunun farkındalığından kurtulamıyordum. Sürekli kendini belli eden bu his olmasa yolda daha fazla oyalanır, nehir kıyısındaki bölgeleri incelemeye daha fazla zaman ayırırdım şüphesiz; hattâ belki de arada sırada kuzey ve güney yönünde bu bölgelerin içine dalıp araştırmalar yapardım. Ama içimde *ilerleme* dürtüsü vardı - mümkünse medeniyetin uç sınırlarının ötesine geçme, varlıklarından sadece Kızılderililerin belli belirsiz anlattıkları sayesinde haberdar olduğumuz o dev dağlan görme dürtüsü. Bu gizli umut ve görüşlerimi ekipte sadece Thornton'a tamamen açıyordum. Bu hayalperestçe projelerimin tümünü destekliyor, ruhumu ele geçirmiş olan romantik girişimciliği tamamen paylaşıyordu Thornton. Bu yüzden hastalığını acı bir felâket olarak görüyordum. Durumu gün geçtikçe kötüleşiyordu ve yardım etmek için elimizden hiçbir şey gelmiyordu.

16 Nisan. Bugün hava soğuyup yağmur yağdı ve kuzeyden sert bir rüzgar esti Bu yüzden öğleden sonraya dek demir atmak zorunda kaldık. Saat dörtte yola çıktık ve geceye kadar sekiz kilometre kat ettik. Thornton'un durumu çok daha kötüydü.

17 ve 18 Nisan. Bu iki gün boyunca kötü hava koşulları devam etti. Kuzeyden esen o soğuk rüzgar dinmedi. Nehirde pek çok iri buz kütlesi gördük. Nehir kabarmıştı ve epey çamurluydu. Zaman tatsız bir şekilde geçiyordu ve pek yol kat edemedik. Thornton can çekişiyor gibi görünüyordu. Bunun üzerine ilk uygun yerde kamp kurmaya ve o iyileşene dek orada kalmamıza karar verdim. Bugünün öğle vaktinde tekneleri güneyden gelen büyük bir çaya soktuk

ve karada kamp kurduk.

25-26-27-28-29-30 Nisan. 25 Nisan sabahına kadar çayda kaldık. Thornton'un o sabah yola devam edebilecek kadar iyileşmesi hepimizi sevince boğdu. Hava güzeldi ve yörenin çok hoş bir kesiminden büyük bir neşeyle geçtik. Karşımıza tek bir Kızılderili bile çıkmadı. Sıradışı bir macera da yaşamadık; ayın son gününde Mandanların, daha doğrusu Mandanların, Minnetareelerin ve Ahnahawayların bölgesine varmamız dışında. Bu üç kabile birbirine çok yakın yaşıyor ve beş köyleri var. Mandanlar yakın zamana kadar on üç kilometre kadar aşağıdaki dokuz köyde yaşıyormuş; bu köylerin kalıntılarının yanından ne olduğunu bilmeden geçtik. Nehrin batısında yedi, doğusunda iki köy varmış ama çiçek hastalığı ve eski düşmanları Siouxlar onları kırıp geçirmiş ve geride bir avuç kalmışlar. Bunun üzerine şimdiki yerleşim yerlerine geçmişler. [Bay R. burada Minnetareeler ve Ahnahawaylar ya da Wassatoonlar hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler veriyor. Ama bu kabilelere ilişkin önemli yeni bilgiler vermediğinden bunları atlıyoruz.] Mandanlar bize son derece dostça davrandılar; bölgelelerinde üç gün kaldık. Bu süre içinde kanoyu karaya çekip bakımını yaptık. Ayrıca epey kurutulmuş mısır stoğu yaptık. Yerliler mısırları kış boyunca çadırlarının yakınındaki çukurlarda muhafaza etmişlerdi. Mandanlarla birlikteyken bizi Waukerassah adlı bir Minnetaree şefi ziyaret etti. Son derece nazik davrandı ve bize pek çok konuda yardımcı oldu. Bu şefin oğlunu büyük çatala dek bize tercümanlık etmek üzere işe aldık. Babasına çeşitli armağanlar verdik ve bundan çok memnun kaldı. 1 Mayıs'ta Mandanlara veda edip yolumuza devam ettik.

1 Mayıs. Hava ılıktı ve etraftaki arazi artık epey yeşillenmeye, son derece hoş bir görünüme bürünmeye başlamıştı. Kavakların yaprakları iyice belirginleşmiş, etrafta pek çok çiçek açmıştı. Orada burada üzerinde iyi kerestelik ağaçlar olan düzlükler göze çarpmaya başlamıştı; daha önce böylesi düzlüklere çok daha az rastlıyorduk. Bol kavak ve söğüt ağacı, ayrıca kızıl söğütler vardı. Gül ağaçları da boldu. Nehir kıyısındaki bu arazilerin ötesinde ağaçsız engin bir ova uzanmaktaydı. Toprak son derece verimliydi. Buradaki av hayvanları daha önce gördüğümüz her yerdekinden daha boldu. Kıyıları birer avcı çıkardık ve bugün bir elk, bir keçi, beş kunduz ve çok sayıda yağmurkuşu getirdiler. Kunduzlar son derece munisti ve kolayca yakalanıyorlardı. Bu hayvanın eti çok lezzetlidir; özellikle de bazı kuyruk kısımları. Bir kunduz kuyruğu üç adamı rahat rahat doyurur. Gecedan önce otuz kilometre yol aldık.

2 Mayıs. Bu sabah iyi bir rüzgar vardı ve öğlene dek yelkenlerimizi kullan dık. Öğlen vakti rüzgar aşın şiddetlenince durduk. Avcılarımız karaya çıkıp kı sa süre sonra dev bir geyikle döndü. Neptune, tüfeğin sadece hafifçe yaraladı ğı hayvanı uzun bir taptiden sonra yakalamıştı. Boyu bir metre seksen santim di. Akşamüstü de bir antilop yakalandı. Yaratık adamlarımızı görür görmez büyük bir hızla kaçmaya başlamış, ama birkaç dakika sonra, meraktan olacak, geri dönmüş, sonra tekrar kaçmış; defalarca yinelemiş bu kaçıp dönmeleri, ama her seferinde biraz daha yaklaşıyormuş. Sonunda atış menziline girince Peygamber tek atışta devirmiş hayvanı. Getirildiğinde hâlâ canlıydı, üstelik ha mileydi. Bu hayvanlar inanılmayacak kadar hızlı koşsalar da kötü yüzücüler dir, bu yüzden bir nehri geçmeye çalışırken sık sık kurtlara yem olurlar. Bu gün yirmi kilometre kat ettik.

3 Mayıs. Bu sabah epeyyol aldık. Gece çöktüğünde tam elli kilometre iler lemiştik. Av hayvanlarının bolluğu sürüyordu. Kıyı boyunca çok sayıda bûfa lo leşi ve leşleri yiyen pek çok kurt gördük. Bufalolann ölüm sebebini anlaya madik, ama bir iki hafta sonra bu gizem aydınlandı. Nehrin epey derin ve ke narlarının sarp kayalık olduğu bir kesiminden geçerken bu dev hayvanlardan oluşan büyük bir sürünün yüzerek karşı kıyıya geçtiğini fark ettik ve hareket lerini gözlemlemek için durduk. Akıntı yönünde yan yan ilerliyorlardı. Oldu ğumuz yerin bir kilometre kadar yukansından, nehir kıyısının eğimli olduğu bir boğazdan girdikleri belliydi. Nehrin batı kıyısına vannca kayalara tırmana mayacaklarını anlıyorlardı; su da boylarını aşıyordu. O sarp ve kaygan kayala ra tırmanmaya bir süre boşuna çabaladıktan sonra dönüp doğu kıyısına yüz düler. Burada da aynı kayalıklar vardı ve yine boşuna ürmanmaya çabaladılar. İki, üç, dört, beş kez gidip geri döndüler. Hep aynı yerlerden çıkmaya çalışı yorlardı. Kendilerini akıntıya bırakıp kıyıya çıkabilecekleri daha elverişli bir yer aramak yerine (yanm kilometre kadar ötede böyle bir yer vardı) olduklan yerde çabalayıp durmakta ısrar ediyor, nehir kıyılanna dik açıyla yüzüyor ve boğulmamak için büyük gayret sarf ediyorlardı. Beşinci geçişleri sırasında za vallı hayvanlar öyle yorulmuştu ki artık güçlerinin kalmadığı belliydi. Korkuy la kıyıya ulaşmaya çalıştılar ve bir iki tanesi tam bunu başarmak üzereyken te pelerindeki bütün gevşek toprak üstlerine çöktü ve bir kısmını yuttu. Kıyıyı tırmanmayı daha elverişli hale de getirmemişti bu kayma; ve bizi çok üzdü. Bu- lalolann bu soylu çabalanna kayıtsız kalmak, acılarını paylaşmamak mümkün **değildi**. Toprak kaymasının ardından sürünün geri kalanı içler acısı bir **şekil-**

de inlerreye başladı. Bu sesteki yoğun kederi ve umutsuzluğu tahayyül etrek imkansızdır. Bu olayı asla unutamayacağım. Hayvanların birkaçı tekrar nehri yüzerek geçmeyi denedi ve birkaç dakika mücadele ettikten sonra boğuldu. Can çekiştikleri sırada burunlarından boşanan kanlar üstlerine kapanan dalgaları kızıla boyuyordu. Ama çoğu, o iniltiden sonra kaderine boyun eğmiş göründü ve sırt üstü yuvarlanıp gözden kayboldu. Bütün sürü boğuldu. Tek bir bûfalo bile kurtulmadı. Leşleri yarım saat sonra biraz ilerideki düz arazilere saçıldı. Oysa bu tuhaf inatları olmasa buradan rahatça karaya çıkabilirlerdi.

4 Mayıs. Hava çok güzeldi. Güneyden hoş bir rüzgar esiyordu. Gece olma dan kırk kilorretre kat etmiştik. Bugün Thornton teknenin işlerine yardım ede cek kadar kendini toplamıştı. Öğleden sonra birlikte batıdaki bozkıra gittik. Burada yerleşim merkezlerinde hiç rastlanmayan ve ilkbahar başında açan kır çiçeklerinden bol miktarda gördük; çoğu eşine ender rastlanan güzellikteydi ve nefis kokuyurlardı. Ayrıca epey av hayvanı da gördük, ama hiçbirini vurmadık, çünkü avcıların kullanabileceğimizden fazlasını getireceklerinden emindik ve ben boşuna can almaktan kaçınıyordum Geri dönerken Assiniboin kabilesin den iki Kızılderiliyle karşılaştık. Bize teknelere dek eşlik ettiler. Yol boyunca kesinlikle güvensizlik sergilemediler; tamtersine, tavırları içten ve gözüpakti. Bu yüzden de kanoyla aramızda bir taş atımlık mesafe kaldığında ansızın dönüp son hızla bozkıra doğru kaçtıklarını görünce epey şaşırdık. Bizden uzakla şınca nehir manzarasını sergileyen küçük bir tepeciğe çıktılar. Burada karın üstü uzanıp çenelerini avuçlarına dayadılar ve bizi büyük bir hayretle izlemeye başladılar. Dürbün sayesinde yüz ifadelerini ayrıntılarıyla görebiliyordum. Yüz lerinde hem hayret, hem de dehşet vardı. Bizi izlerreyi uzun süre sürdürdüler. Sonunda, sanki akıllarına ansızın bir düşünce gelmişçesine, telaşla doğrulup ilk başta geldiklerini görmüş olduğumuz yönde hızla uzaklaştılar.

5 Mayıs. Bu sabah çok erkenden yola çıkarken Assiniboinlerden oluşan bu yük bir grup ansızın teknelere saldırdı ve biz etkili bir direniş sergilerreye fırsat bulamadan kanoyu ele geçirirreyi başardılar. Kanoda o sırada sadece Jules vardı. O da nehre atlayıp yüzerek büyük tekneye çıkıp kurtuldu. Bu Kızılderili leri başımıza dün gördüğümüz iki Kızılderili sarmıştı. Bize olabilecek en sin si şekilde yaklaşmış olmalıydılar, çünkü her zamanki gibi nöbetçilerimiz vardı ve Neptune bile onları fark edememişti.

Tam düşmana ateş açmaya hazırlanıyorduk ki Misquash (yeni tercüman - Waukerassah'in oğlu) bize Assiniboinlerin dost olduğunu ve şimdi dostluk

gösterisinde bulunduklarını söyledi. Her ne kadar tekнемizin çalınmasının pek dostane bir tavır olmadığını hissetsek de, yine de bu insanları dinlerreye hazırдық ve Misquash'tan onlara niye böyle davrandıklarını sormalarını istedik. Bize çeşitli itirazlarla karşılık verdiler. Sonunda niyetlerinin aslında bize saldırmak değil, içlerindeki büyük rrerakı tatmin etrek olduğunu öğrendik. Bu konuda kendilerine yardıma olmamızı istiyorlardı. Tuhaf tavırlarıyla bizi şaşırtmış olan dünkü iki Kızılderili, zencimiz Toby'nin kara tenini görünce büyük bir hayrete kapılmışlardı. Daha önce hiç zenci görremiş ya da zencilerden bahsedildiğini işitmemişlerdi, bu yüzden hayretlerinin tamarren yersiz olmadığını kabul etmek gerek. Dahası Toby, deyim yerindeyse, son derece çirkin bir ihtiyardı - ırkının tüm tuhaf niteliklerini taşıyordu: Kalın ve dolgun dudaklar; iri, beyaz, patlak gözler; düz bir burun, uzun kulaklar, şiş bir göbek ve çarpık bacaklar, iki vahşi maceralarını arkadaşlarına anlatınca kimseyi kendilerine inandıramamışlar. Tam sonarza dek yalancı ve düzenbaz olarak damgalanmak üzereymişler ki, doğruyu söylediklerini kanıtlamak için tüm grubu teknelere götürreyi teklif etmişler. Bize ani bir saldırı gibi görünen şey aslında hâlâ kuşkuolu olan Assiniboinlerin sabırsızlığının sonucuydu, o kadar. Çünkü daha sonra en küçük bir saldırganlık belirtisi sergilerrediler ve onlara yaşlı Toby'ye iyice bakmalarına izin vereceğimizi söylediğimizi anladıktan sonra kanoyu geri verdiler. Toby bu işi iyice şakaya vurdu ve vahşiler onu tepeden tırnağa inceleyebilsin diye kıyıya anadan doğma çıktı. Kızılderililerin şaşkınlıkları ve tatminleri had safhadaydı. Önce kendi gözlerine inanamadılar. Zencinin teninin boyalı olmadığından emin olmak için parmaklarına tükürüp üstüne sürttüler. Beyaz saçlarını takdir ederek art arda çılgıklar atıldılar ve çarpık bacaklarına büyük bir hayranlıkla baktılar. Çirkin dostumuzun yaptığı bir cig dansı heyecanı doruğa çıkardı. Şimdi hepsinin hayretten soluğu kesilmişti. Bir insan bundan daha fazla beğenilmiş olamazdı. Toby birazcık hırslı biri olsa Assiniboinlerin tahtına çıkar ve Kral Birinci Toby olarak hüküm sürebilirdi.

Bu olay bizi öğleden sonraya dek oyaladı. Vahşilerle birbirimize hoş sözler söyledikten ve armağanlar verdikten sonra içlerinden altısının sekiz kiloiretre boyunca kürek çekrrekte bize yardım etresine izin verdik. Bu son derece makbule geçen bir yardımdı ve bunun için Toby'ye teşekkür etreyi ihmal etrredik. Bugün sadece yirmi kilorretre yol aldık ve geceleyin güzel bir adada kamp kurduk. Bu adayı civarındaki nefis balıklardan ve hayvanlardan dolayı uzun süre hatırlayacaktık. Bu güzel yerde iki gün kaldık. Bu süre içinde yarı-

nımızı düşünmeden ve çevremizde gezinip duran çok sayıdaki kunduza pek aldırmadan yedik, içtik ve eğlendik. Bu adadan rahatlıkla yüz, hattâ iki yüz deri temin edebildik. Ama sonuçta yirmi tane temin ettik. Bu ada güneyden gelen oldukça geniş bir nehrin ağzında, Missouri'nin batıya saptığı bir noktadadır. 48. enlem civarındadır.

8 Mayıs. Güzel bir havada, tatlı bir rüzgarla yola çıktık. Otuz beş-kırk kilo metre ilerledikten sonra karşımıza kuzeyden gelen geniş bir nehir çıktı. Ancak ağzı epey dardı - on metreden fazla yoktu ve çamurla tıkanmış gibi görünüyordu. Bu nehrin biraz yukarısında oldukça hoş bir çay var; genişliği altmış yetmiş metreyi buluyor. Epey de derin. Av hayvanlarıyla dolu güzel bir vadinin içinden geçiyor. Yeni rehberimiz bize bu nehrin ismini söyledi ama kaydetmemişim; şimdi de hatırlamıyorum. Robert Greeley burada yuvalarını ağaçlara kuran yaban kazlarından birkaçını vurdu.

9 Mayıs. Bugün nehrin iki yakasında da, biraz ileride toprağın yer yer beyaz bir maddeyle kaplı olduğunu gördük ve bunun güçlü bir tuz olduğunu anladık. Pek çok küçük engelden dolayı sadece yirmi beş kilometre kat edebildik ve geceleyin ana toprakta, kavak ağaçlarının ve tavşan böğürtleni çalılarının arasında kamp kurduk.

10 Mayıs. Bugün hava soğuktu ve rüzgar sert ama elverişliydi. Epey yol kat ettik. Bu bölgedeki tepeler sert ve sivri kayalıklı. Bu kayalar düzensiz yığınlar halinde uzanıyor. Bazıları epey yüksek ve suların aşındırmasına maruz kalmış gibi görünüyor. Bol miktarda taşlaşmış dal ve kemik topladık. Her tarafta kömür vardı. Nehir burada epey çatallanıyor.

11 Mayıs. Günün çoğunda fırtına ve yağmur yüzünden ilerleyemedik. Akşam doğru hava güzelleşti ve hoş bir rüzgar esmeye başladı. Bundan faydalanan dik ve kamp kurmadan önce on beş kilometre ilerledik. Çok sayıda semiz kunduz yakaladık ve kıyıda bir kurt vurduk. Etrafımızda gezinen büyük bir sürüden ayrılmış gibiydi.

12 Mayıs. Bugün on beş kilometre kat ettikten sonra öğle vakti küçük ve dik bir adaya indik. Niyetimiz bir takım şeyleri onarıp bakımdan geçirmekti. Tam ayrılacakken ekibin en önündeki -birkaç metre ilerideydi- Kanadalı birden bir çığlık atarak gözden kayboldu. Hepimiz hemen ona doğru koştuk ve bir zula çukuruna düşmüş olduğunu görünce epey güldük. Kısa sürede çıkardık adamı, ama yalnız olsa oradan tek başına çıkabileceği şüpheliydi. Çukuru büyük bir dikkatle inceledik, ama içinde birkaç boş şişeden başka bir şey bulamadık.

Buraya Fransızların mı, İngilizlerin mi yoksa Amerikalıların mı mallarını gizlemiş olduklarına dair bir belirtiye rastlayamadık. Bu biraz merakımızı kabarttı. 13 Mayıs. Gün boyunca kırk kilometre kat ettikten sonra Yellowstone'un Missouri'yle kesiştiği noktaya vardık. Misquash burada bizden ayrıldı ve evine döndü.

6. BÖLÜM

Son iki üç gündür içinden geçtiğimiz bölge alışmadığımız şekilde iç karartıcıydı. Arazi genelde daha düzdü. Ağaçlar nehir kenarlarında yoğunlaşıyordu. Uzaklarda ise ya çok az ağaç vardı, ya da hiç yoktu. Ne zaman sarp kayalıklar görsek kömür de görüyorduk. Karşımıza oldukça geniş bir ziftli kömür yatağı çıktı; suyu birkaç yüz metre boyunca karartmıştı. Biraz ilerde akıntı daha hafif, su daha berrak ve kayalık kesimlerle sık yerler daha azdı. Yine de bu sık yerlerden geçmek her zamanki gibi zor oldu. Aralıksız yağan yağmur nehir kıyılarını öyle kayganlaştırdı ki çekme halatlarını tutan adamlar yürümekte zorlanıyordu. Hava buz gibiydi ve nehir kıyısındaki bazı alçak tepelere tırmanınca yarıkların ve bayırların karla kaplanmış olduğunu gördük. Sağımızda, çok uzakta pek çok Kızılderili kampı görülüyordu. Bunların geçici oldukları anlaşıyordu; kısa süre önce terk edilmişlerdi. Bu bölgede daimi bir yerleşim merkezine ilişkin belirti yok, ama civardaki kabileler için gözde bir av sahası gibi görünüyor. Bunu her yerde sık sık karşımıza çıkan avlanma belirtilerinden anladık. Missouri'deki Minnetareelerin avlarını büyük çatala dek takip ettikleri bilinir. Assiniboinler daha da yukarılara gider. Misquash bize şimdi kamp kurduğumuz yerle Rocky Dağları arasında, Saskatchewan'in aşağı ya da güney tarafında yaşayan Minnetaree köyleri dışında hiç yerleşim merkeziyle karşılaşmayacağımızı söyledi.

Av hayvanları sayı ve tür açısından epey fazlaydı - geyikler, bufalolar, yabani keçiler, katır geyikleri, ayılar, tilkiler, kunduzlar vs. Ayrıca eti yenir sayısız kuş vardı. Balık da boldu. Nehrin genişliği epey değişiyordu - iki yüz elli metrelik geçitlerden, akıntının sarp kayalar arasından hızla aktığı otuz metre genişliğindeki boğazlara dek. Bu kayaların yüzeyi genellikle hafif ve sarımtırak Malta taşından oluşuyordu. Buna kavrulmuş toprak, sünger taşı ve mineral tuzlar karışmıştı. Bir yerde arazinin görüntüsü epey değişti. Tepeler her iki tarafta nehirden epey uzaklaştı. Nehir kavak ağaçlarıyla kaplı küçük ve güzel adalarla doluydu. Düzlükler son derece verimli görünüyordu. Kuzeydekiler

geniştii ve üç engin vadiye açılıyordu. Missouri'nin çok çok uzun zamandır içinden aktığı ve yerlilerin Kara Tepeler adını verdiği dağ silsilesinin en uç kuzey sınırı olmalıydı buralar. Hava dağlık araziden düz araziye geçişin belirtile-rini veriyordu. Şimdi kuru ve saftı. Öyle ki etkilerini teknelerimizin bağlantı yerlerinde ve az sayıdaki matematiksel aletlerimizde görüyorduk.

Çatallara yaklaşırken son derece şiddetli bir sağanak başladı. Nehirdeki en-geller de büyük güçlük çıkarıyordu. Kıyıların bazı kesimleri öyle kaygan, kil öyle yumuşak ve koyuydu ki adamlar çıplak ayakla yürümek zorunda kaldılar, çünkü mokasenleriyle ayakta duramıyorlardı. Kıyılarda pek çok durgun su bir-rikintisi vardı; bazen bunların içinden geçerken suyun koltukaltına kadar çık-tığı oluyordu. Bazen de sığ yerlerdeki sivri uçlu devasa çakmaktaşlarına tır-manmak zorunda kalıyorduk. Bunlar çökmüş tepelerin kalıntılarıydı. Bazen karşımıza sarp kayalıklar arasındaki bir geçit ya da oluk çıkıyordu. Buradan geçmek için var gücümüzle çabalıyorduk. Bunlardan birini geçmeye çalışırken büyük teknenin halatı (eski ve yıpranmış olduğundan) koptu ve akıntıya kapı-lan tekne nehrin ortasındaki çıkıntılı bir kaya tabakasına sıkıştı. Burada su öy-le derindi ki onu kurtarmak için kanoyu kullanmak zorunda kaldık ve bu iş tamahı saatimizi aldı.

Bir ara güneyde siyah bir kaya duvar yükseldi; sıradan kayaların üstünde ne-hir boyunca yarım kilometre kadar uzanıyordu. Sonra açık bir vadi başladı ve bunun beş kilometre kadar ötesinde de yine aynı tarafta bu kez açık renkli bir başka duvar yükseldi. Bunun yüksekliği tam altmış metreydi. Sonra bir başka açık vadi, onun ardından da bu sefer kuzeyde yetmiş metre yüksekliğinde ya-pay görünümlü bir başka duvar yükseliyordu. Bu duvar görünümlü sarp kaya-lıkların görüntüsü son derece tuhaf; suya dimdik yükseliyorlar. Bu son bahset-tiğim duvar bembeyaz, yumuşak kumtaşından oluşmuştu. Bu kumtaşı suyun hareketinden çok kolay etkilenir. Bu kayaların üst kısmında ise sert ve yağmur sularından etkilenmeyen beyaz Malta taşı katmanlarından oluşan -pek çok in-ce, yatay katmandan oluşmuş— bir tür friz ya da silme vardı. Bu kayaların öte-sindeki koyu renkli verimli toprak su kıyısından eğimle yükseliyor ve yüksek-liği sonunda bir buçuk kilometreyi buluyor. Ardından yüksekliği yüz elli met-reyi bulan, hattâ aşan başka tepeler başlıyor.

Bu dikkate değer sarp kayalıkların üstünde tahmin edileceği gibi o yumuşak maddenin üstüne yağmış olan yağmurların oluşturduğu çeşitli çizgiler var. Böylece zengin bir hayal gücü onları rahatlıkla insanların inşa ettiği ve üstüne

hiyeroglifler kazıdığı anıtlara benzetebilir. Bazı yerlerde kumtaşından iri parçaların kopmasından oluşan oyuklar bulunuyor (tıpkı tapınaklarımızdaki heykellerin konulduğu oyuklar gibi). Yine pek çok yerde merdivenler ve uzun koridorlar görülüyor. Bunlar yağmur sularının Malta taşı silmedeki rasgele yarıklardan, aşağıdaki yumuşak maddeye sürekli sızmasıyla oluşmuş. Bu tuhaf kayalıkların önünden parlak ay ışığında geçtik. Hayal gücümün üstünde yarattıkları etkiyi asla unutmayacağım. Büyülü yapılara (düşlerimde gördüğüm) benziyorlardı. Üstlerindeki deliklere yuva yapmış sayısız kırlangıcın şakımaları bu izlenimi epey güçlendirmişti. Ana duvarların yanı sıra yer yer yüksekliği altıyla otuz metre arasında değişen küçük duvarlara da rastlanıyor. Bunlar kil, kum ve kuartz karışımı kerpiç gibi görünen iri, siyah taşlardan oluşuyor. Bu taşların şekilleri tamamen simetrik dikdörtgenler halinde (her zaman paralel) ve sanki bir duvarcı tarafından yerleştirilmiş gibi üst üste, kusursuz bir düzenlilikle duruyorlar. Her üst taş altındaki iki taşın birleşim yerini örtüyor ve sağlamlaştırıyor, tıpkı bir duvardaki tuğlalar gibi. Bazen bu tuhaf yükseltiler paralel olarak uzanıyor. Dört tanesinin birbirine paralel uzandığı oluyor. Bazen nehirten ayrılıp tepelerin arasında gözden kayboluyorlar. Bazen birbirlerini dik açılarla kesiyor, sanki büyük, yapay bahçeleri sarıyorlar. İçlerindeki bitki örtüsü de genellikle bu yanılsamayı güçlendirir nitelikte oluyor. Duvarların en incelendiği yerlerde tuğla biçimindeki taşların boyudan ufalıyor. Missouri'nin bu kesimindeki bu manzara şimdiye kadar gördüklerimiz arasında en güzel değilse bile en şaşırtıcı olanıydı. Zihnime yepyeni, tuhaf, asla silinmeyecek bir izlenim olarak kazındı.

Catala ulaşmadan kısa süre önce karşımıza kuzey tarafında oldukça büyük **bir** ada çıktı. Bunun iki kilometre ötesinde, güneyde ağaçlarla kaplı düz bir arazi uzanıyor. Bu adanın ardından gelen pek çok adacık daha vardı. Geçerken her birini birkaç dakikalığına inceledik. Sonra kuzeyde kapkara bir sarp kayalık ve ardından da iki adacık daha gördük. Bunlar bize hiçbir şekilde dikkat çekici gelmedi. Birkaç kilometre daha ilerleyince karşımıza sarp bir burnun yakınındaki oldukça büyük bir ada çıktı. Sonra iki adacığın daha yanından geçtik. Bütün bu adalar ağaçlarla kaplıydı. Misquash bize geniş nehrin ağzını gösterdiğinde 13 Mayıs'ın gecesindeydik. Bu nehre beyazlar Yellow Stone, Kızılderililer ise Ahmateaza der. Güney kıyısında, kavak ağaçlarıyla kaplı güzel bir ovada kamp kurduk.

14 Mayıs. Bu sabah hepimiz erkenden kalktık. Heyecanlıydık, çünkü şimdi

varmış olduğumuz nokta büyük önem taşıyordu ve önce önümüzdeki iki geniş nehrin hangisinde daha rahat ilerleyeceğimizi anlamak için biraz araştırma yapmamız şarttı. Ekipteki genel arzu bu nehirlerden birinde olabildiğince ilerlemek ve Rocky Dağları'na ulaşmaktı. Buradan belki büyük Aregan Nehri'nin kaynak sularına geçebilirdik. Bu konuda konuştuğumuz bütün Kızılderililer bu nehrin Pasifiğe açıldığını söylemişti. Bu hedefi gerçekleştirmeyi ben de istiyordum. Büyük bir macera olurdu bu. Ama içinden geçeceğimiz bölgeye ve orada yaşayan yerlilere ilişkin kısıtlı bilgimizle bu girişimde bulunursak karşılaştığımız güçlükleri önceden görebiliyordum. Daha sonra bu yerlilerin gerçekten de Kuzey Amerika Kızılderililerinin en vahşileri olduklarını öğrendik. Ayrıca yanlış nehre girip bitmek tükenmek bilmez labirentlerde uğraşıp didinmekten de korkuyordum. Bu, adamların moralini epey bozardı. Ancak bu düşünceler beni uzun süre huzursuz etmedi ve hemen yöreyi inceleme işine girdim. Ekipteki adamlardan bazılarını her iki nehrin kıyılarından yukarı gönderdim; bu nehirlerdeki su miktarları hakkında karşılaştırmalı bir fikre sahibi olmak istiyordum. Ben de Thornton ve John Greeley ile birlikte, etrafı tepeden görebilmek için çataldaki yüksek araziye çıkmaya başladım. Önümüzde engin ve muhteşem bir vadinin uzandığını gördük. Burası görkemli yeşilliklerle titreyiyor ve sayısız büfalo, kurt, yer yer de geyik ve antilop sürüleriyle kaynıyordu. Güneyde, uzaklarda yüksek ve dorukları karlı bir dağ silsilesi güneydoğudan kuzeybatıya dek uzanıyor ve birden son buluyordu. Bunların ardında daha da yüksek bir silsile vardı ki, kuzeybatıda ufka dek uzanıyordu, iki nehir büyüleyici bir şekilde, yılan gibi kıvrılarak ötelere dek uzanıyordu. Giderek inceliyorlardı, ta ki gökyüzünün gölgeli sisleri arasında ince gümüş iplikçiklere dönüşene dek. Baktığımız yerden nerede son bulduklarını seçemiyorduk, bu yüzden ne yapacağımız konusunda kararsız halde aşağı indik.

İki nehri incelemek bizi pek tatmin etmemişti. Kuzeydeki nehir daha derindi, ama güneydeki daha genişti ve sularının oylumu arasında pek fark yoktu. Birincisi Missouri'ye çok benziyordu, ama ikincisinin yuvarlak, çakıllı bir yatağı vardı, ki bu onun dağlık bir bölgeden geldiğinin göstergesiydi. Sonunda kuzey kolunu seçmeye karar verdik, çünkü burada ilerlemek daha kolay olacaktı. Ama burası giderek sığlaştığından birkaç gün sonra büyük tekneyi bırakmak zorunda kalacağımızı gördük. Kurduğumuz kampta üç gün geçirdik ve bu süre içinde epey kaliteli deri toplayıp elimizdeki tüm derilerle birlikte, kesişim noktasının bir buçuk kilometre aşağısındaki küçük bir adaya, iyi inşa ettiğimiz

bir zula çukuruna gömdük. Ayrıca bol miktarda av hayvanı, özellikle de geyik avladık ve butlarını ileride kullanmak üzere tuzladık ya da kuruttuk. Bu bölgenin alçak kesimlerinde ve koyaklarında epey dikenli armut ve acı kiraz bulduk. Ayrıca bektâşi üzümle ve bol miktarda sarı ve kırmızı frenküzümü (olgunlaşmamış) vardı. Her tarafta yabancı güller yeni yeni açıyordu. 18 Mayıs sabahında yüksek moralde yola çıktık.

18 Mayıs. Güzel bir gündü. Nehirde sık rastladığımız sığ ve çıkıntılı yerlerin sürekli yarattığı rahatsızlıklara karşın neşeyle ilerledik. Adamların hepsi azimliydi ve tek sohbet konusu Rocky Dağları'ydı. Derileri geride bırakmakla tek nelerimizi epey hafifletmiştik ve şimdi hızlı akıntıda ilerlemekte çok daha az güçlük çekiyorduk. Nehir adalarla doluydu. Gece vakti kara kilden kayalıkla rın yakınındaki terk edilmiş bir Kızılderili kamp yerine vardık. Çingiraklı yı lanlar bizi epey rahatsız etti. Sabaha karşı bir sağanak başladı.

19 Mayıs. Henüz biraz ilerlemiştik ki nehrin yapısının büyük bir değişiklik geçirdiğini gördük. Kumdan ya da küçük taşlardan oluşan tepelikler yolumu zu tıkıyordu. Büyük tekneyi buradan geçirmekte çok zorlandık. İki adamı ke şif yapmaları için ileri gönderdim. Geri döndüklerinde nehrin yukarısında ka nalın genişlediğini ve derinleştiğini söylediler. Bu bize tekrar azim verdi. On beş kilometre kadar ilerleyip küçük bir adada geceyi geçirmek üzere kamp kurduk. Uzakta, güneyde tuhaf bir dağ gördük. Etrafında başka dağ yoktu. Ko ni şeklindeydi ve tamamen karla kaplıydı.

20 Mayıs, ilerlemeye daha elverişli bir kanala girdik ve bitki örtüsünden ne redeyse tamamen yoksun, killi bir bölgede yirmi beş kilometre boyunca rahat ça yol aldık. Geceleyin yüksek ağaçlarla kaplı son derece büyük bir adada kamp kurduk. Bu ağaç türlerinden çoğunu ilk kez görüyorduk. Burada kano yu onarmak için beş gün kaldık.

Burada geçirdiğimiz süre içinde önemli bir olay oldu. Missouri'nin bu bölge-deki kıyılan sarp kayalık ve yağmurdan sonra son derece kayganlaşan tuhaf bir mavi kilden oluşmuş. Bu tepeler nehrin yatağından yüz metre kadar öteye dek kilden oluşan dizi dizi setler teşkil ediyor ve setlerde yapay kanalları andıran, su tarafından oyulmuş çeşitli yönlerde dar ve derin koyaklar var. Bu koyakla-rın nehre açıldığı ağızların oldukça ilginç bir görüntüsü var. Ay ışığında karşı kıyıdan bakıldığında kıyıda dikili duran devasa sütunlar gibi görünüyorlar. Nehre doğru giderek alçalan bu tepeler en tepedeki setten bakınca tarifsiz şe-kilde kaotik ve kasvetli görünür. Ortalıkta bitki türünden hiçbir şey yoktur.

John Greeley, Peygamber, tercüman Jones ve ben bir sabah etrafımıza bakmak, görülebilecek ne varsa görmek için güney kıyısındaki en yüksek setin üstüne çıkmak üzere yola koyulduk. Büyük çabalar sonucunda ve titiz bir dikkatle sonunda kampımızın karşısındaki düzlüklerin en yükseğine ulaşmayı başardık. Buradaki çayırılık bölgenin genel yapısına göre farklılık gösteriyor; çünkü üstünde kilometrelerce kavak, gül, kızıl söğüt ve geniş yapraklı söğüt ağaçları uzanıyor. Toprak gevşek ve yer yer bataklık; rengi siyah ve üçte biri kum. Bundan bir avuç alınıp suya atıldığında şeker gibi, iri köpükler çıkararak eriyor. Pek çok noktada kalın, adi tuz tabakaları gördük ve kullanmak üzere biraz topladık.

Düzlüğe vardıktan sonra hepimiz dinlenmek için oturmştuk ki birden hemen arkamızdaki sık çalılardan gelen yüksek bir hırıltıyla irkildik. Büyük bir dehşetle ayağa fırladık, çünkü kayalara rahatça tırmanalım diye tüfeklerimizi adada bırakmştık; yanımızda tabanca ve bıçaklardan başka silah yoktu. Daha birbirimize tek kelime etmeye vakit bulamadan bir gül ağacı kümesinin arasından fırlayan iki dev boz ayı (yolculuğumuz sırasında bunlarla ilk kez karşılaş-yorduk) ağızları açık halde bize doğru hızla koşmaya başladı. Kızılderililer bu hayvanlardan çok korkar ve bunda haklıdır. Çünkü gerçekten korkutucu hayvanlardır. Müthiş güçlü ve ehlileştirilemeyecek kadar vahşi, inanılmayacak kadar da dayanıklıdır. Tam beyne ateş etmedikçe bu ayıları tabanca kurşunuyla öldürmek mümkün değildir. Beyni de kalın bir alın kemiği ve alnın iki yanındaki kaim kaslar korur. Cığerlerinde yarım düzine mermiyle, hattâ kalplerinde ciddi hasarla günlerce yaşadıkları bilinmektedir. Ayak izlerini sık sık çamurda ya da kumda görmüş olsak da şimdiye kadar hiçbir boz ayıyla karşılaşmamış-tık; şimdi gördüğümüz ayaklarsa pençeler hariç neredeyse otuz santim boyunda ve tam yirmi santim genişliğin deydi.

Mesele şimdi ne yapacağımızdı. Elimizdeki silahlarla durup dövüşmek çılgınlık olurdu. Çayırılık yönünde kaçmak da aptallık olurdu; çünkü hem ayılar bize o taraftan yaklaşıyordu, hem de tepelerin biraz arkasındaki sık yaban gülleri ve cüce söğütler vs. öyle sıkı ki buradan geçemedik. Bitki örtüsüyle kayalıkların tepesi arasında, nehre paralel koşsak hayvanlar bize anında yetişirdi, çünkü buradaki toprak çamurluydu ve biz zar zor ilerleyebilirken ayılar iri düz ayakları sayesinde hayli hızlı koşabilirdi. Bu düşünceler (sözcüklere dökülmesi biraz zaman alsa da) hepimizin aklından bir anda geçmiş olmalı - çünkü herkes aynı anda, oradaki tehlikeye aldırmandan kayalıklara doğru atıldı.

İlk iniş yeri dokuz on iki metre yüksekliğindeydi ve fazla dik değildi. Burada kil yukarıdaki verimli toprakla karışmıştı. Bu yüzden ilk sete inmekte fazla güçlük çekmedik. Ayılar büyük bir öfkeyle bize doğru koşuyordu. Buraya varınca bir an bile duraksamadık. Şimdi ya üstünde durduğumuz dar platformda o gözü dönmüş hayvanlarla dövüşecek, ya da ikinci yardan inecektik. Bu yar neredeyse dimdikti. On sekiz-yirmi metre kadardı ve tamamı son yağmurların cam gibi kayganlaştırmış olduğu o mavi kildendi. Korkudan kendini kaybetmiş olan Kanadalı hemen kenardan aşağı sıçradı, büyük bir hızla kaydı ve o hızla üçüncü setin üstüne yuvarlandı. Onu gözden kaybettik; öldüğünden kuşumuz yoktu. Çünkü yardan yara korkunç şekilde yuvarlanmaya devam edeceğinden ve sonunda nehre düşeceğinden emindik. Yükseklik kırk beş metreden fazlaydı.

Jules bu şekilde inmemiş olsa herhalde hepimiz çaresizlik içinde inmeyi deneyecektik. Ama onun başına gelenler bizi duraksattı ve canavarlar bize yetişti. Hayatımda ilk kez güçlü ve vahşi bir hayvanla yüz yüze geliyordum. Sinirlerimin tamamen bozulmuş olduğunu itiraf etmekte duraksamıyorum. Birkaç saniye bayılacak gibi oldum, ama öndeki ayının yakaladığı Greeleynin çılgılığı beni kendime getirdi ve mücadeleden çılgınca, vahşice bir haz almaya başladım

Hayvanlardan biri üstünde durduğumuz dar kaya tabakasına varır varmaz Greeleynin üstüne atlamış ve onu yere sermişti, iri dişlerini Greeley'in kalın paltosunun göğüs kısmına geçirmişti - Greeley, hava soğuk olduğu için bu paltosu büyük şans eseri giymişti. Diğer ayı tepeden yuvarlanarak öyle hızlı indi ki bize ulaşınca duramadı ve gövdesinin yarısı yardan aşağı sarkar halde kaldı. Yan yan yukarı çıkmaya çalışırken sağ bacakları aşağıdaydı ve sol bacaklarıyla tutunuyordu. Böyle bir haldeyken ağızıyla Wormleynin topuğunu kavradı ve bir an en kötüsünün olacağından korktum. Çünkü dehşete kapılmış olan Wormley kurtulmaya çabalarken ayının yukarı çıkmasına yardım ediyordu. Ben yukarıda tarif ettiğim şekilde dehşetten donakalmış halde olanları çaresizce, en ufak bir yardımda bulunamadan izlerken W.nin mokaseni ayağından çıktı ve hayvan aşağıdaki sete yuvarlandı, ama iri pençelerinin sayesinde burada kendini durdurmayı başardı. Greeley yardım çılgınlıkları atmaya devam ediyordu. Peygamberle birlikte koştuk, ikimiz de tabancalarımızla ayının kafasına ateş ettik. Benim mermimin kafatasından içeri girmiş olduğundan eminim, çünkü silahı kulağının yakınından ateşlemiştim. Ancak ayı yaralanmaktan çok

öfkelenmiş gibi görünüyordu. Atışlarımızın tek faydası Greeley'i bırakması oldu, ama onu bırakır bırakmaz (yaralanmamıştı) üstümüze atladı. Kendimizi savunacak sadece bıçaklarımız kalmıştı. Artık aşağıdaki sete de kaçamazdık, çünkü orada bir başka ayı bulunmaktaydı. Sırtımızı kayalara dayamış bir ölüm kalım mücadelesi verreye hazırlanıyorduk. Greeley'den yardım beklemiyorduk, çünkü onun ölümcül bir şekilde yaralanmış olduğunu sanıyorduk. Hayvanın sıcak ve korkunç derecede pis nefesini yüzlerimizde hissettik. Hayatı boyunca pek çok kez ayılarla boğuşmuş olan kurtarıcımız, tabancasını canavarın gözüne dayayıp ateş etmiş, kurşunu canavarın beynine saplanmıştı.

Sonra aşağı bakınca yardan düşmüş olan ayının yukarı çıkıp bize ulaşmaya boşuna çabaladığını gördük. Yumuşak kil pençelerinin altında ufalanıyordu. Peşpeşe düşüyordu. Defalarca ateş ettik, ama yaralayamadık. Sonunda olduğu yerde bırakmaya karar verdik; kargalara yem olsundu. Oradan kurtulamazdı. Üstünde bulunduğunuz kaya tabakası boyunca neredeyse bir kilometre kadar sürünerek ilerledikten sonra altımızdaki çayırılığa inen elverişli bir patika bulduk. Kampa ancak gecenin geç bir vaktinde varabildik. Jules sağ salim oradaydı, ama korkunç yaralar almıştı. Öyle ki ne yaşadığı kazayı, ne de bizim nerede olduğunuzu anlatabilmişti. Üçüncü setteki koyaklardan birinin arasına sığılmış, oradan nehir kıyısına inmişti.

Kalabalıkların Adamı

Ce garri malheur, (te ne pouvoir être sail.
LA BRUYERE

Belli bir Alman kitabı hakkında "es lässt sich rächt lesen" -okuyana açmıyor kendini— denirken ne güzel söylenmiştir. Bazı gizemler vardır ki, anlamınıza izin vermezler. Bir gece vakti, yatağında, hayaleti andıran papazın ellerini sıkarak ve papazın yüzüne acıklı acıklı bakarak ölenler vardır -kendisinin açığa vurulmasına izin vermeyen o korkunç gizemler yüzünden, kalplerinde umutsuzluk, boğazlarında kasılmalarla. Vicdanları öyle korkunç bir yükün altındadır ki bu yük ancak mezara götürülür. Böylece hiçbir suçun özü açığa vurulmaz.

Yakınlarda, bir sonbahar akşamüstü Londra'daki D— Otel'i'nin kahvesinde, kerrerli geniş pencerenin yanında otuyordum Birkaç ay boyunca hastaydım, ama artık iyileşmişim ve tekrar gücümü toplayınca can sıkıntısının tam tersi olan o rutluluk hallerinden birine kapılmışım. Hani zihinsel görüşü örten zar kalkar, - âxhüs r| Tıvıv srec|sv- insanın içi şiddetli arzularla dolar ve heyecana kapılan akıl sıradan halinin çok üstüne çıkar; tıpkı Leibnitz'in güçlü ama içten mantığı, Gergias'ın çılgınca ve zarif retoriği gibi. Sadece nefes almak bile bir hazdı. Acı kaynağı sayılan birçok şey bile bana büyük zevk veriyordu. Her şeye karşı dingin, ama araştırmacı bir ilgi duyuyordum. Öğle sonrasının büyük kısmını ağzımda bir puro ve kucağımda bir gazeteyle oturup ilanları incelerrekle, içerideki kalabalığın kargaşasını izlerrekle ve buğulu camın arkasındaki sokağı seyretmekle geçirmiştım

Bu sokak şehrin en işlek caddelerinden biridir; gün boyunca da epey kalabalıktı. Ama karanlık çöktükçe kalabalık iyice arttı; larrbalar yandıığında, kapının

önünden iki yöne doğru yoğun ve kesintisiz insan nehirleri hızla akıyordu. Akşamın bu saatinde böyle bir yerde bulunmamıştım hiç; bu yüzden insan kafalarından oluşan o çalkantılı deniz içimi yepyeni ve hoş bir duyguyla doldurdu. Sonunda otelin içindekilerle ilgilenmeyi bırakıp tüm dikkatimi dışarıdaki sahneye yönelttim.

İlk baştaki gözlemlerim oldukça genel ve belirsizdi. İnsan kitlelerine bakıyor, bu insanlar üzerine düşünürken onları bir bütün olarak ele alıyordum. Ancak kısa süre sonra ayrıntılara indim ve o sayısız farklı figürü, giysiyi, edayı, yürüyüşü, çehreyi ve yüz ifadesini büyük bir dikkatle incelemeye başladım.

Geçip gidenlerin çoğunda halinden memnun işadamlarının havası vardı; kalabalığın arasından geçmek dışında bir şey düşünmüyor gibiydiler. Kaşları çatıktı ve gözleri fıldır fıldırdı. Birisi çarptığında sabırsızlık belirtisi sergilemiyor, giysilerini düzeltip aceleyle yollarına devam ediyorlardı. Bazılarına huzursuzca hareket ediyordu; ki bunların da sayısı epey fazlaydı. Yüzleri kızarmış, kendi kendilerine konuşup el kol hareketi yapıyorlardı, sanki etraflarındaki yoğun kalabalık yüzünden kendilerini yalnız hissediyormuşçasına. ilerleyişleri durdurulduğunda birden mırıldanmayı kesiyor, ama el kol hareketleri iki misline çıkıyor ve dudaklarında dalgın ve abartılı bir gülümsemeyle karşılandakinin bir sonraki hareketini bekliyorlardı. İtildiklerinde kendilerini itene abartılı bir şekilde eğilip selam veriyor, büyük bir şaşkınlığa kapılmış gibi görünüyorlardı. Bu iki büyük sınıfın belirttiklerim dışında çok belirgin özellikleri yoktu. Düzenli kıyafetli olarak tanımlanan türdendiler. Serbest çalışan soylular, tacirler, avukatlar, esnaf ya da borsa simsarlarıydılar; toplumun aristokratları ve sıradan insanları. Pek ilgimi çekmiyorlardı.

Katipler kabilesini seçmek kolaydı. Burada iki belirgin sınıfa rastladım. Yeni iş sahalarında faaliyet gösteren firmalarda çalışan genç katipler vardı -dar ceketli, parlak çizmeli, saçları briyantınli, kibirli dudaklı delikanlılar. Hal ve hareketlerindeki zarıflığı bir kenara bırakırsak, ki buna başka bir sözcük olmadı-ğından *masa başı zerafeti* diyebiliriz, bu kişilerin tavrı bana bir-bir buçuk yıl önce asillerin takındığı tavrın tıpkısı gibi göründü. Yüksek tabakanın reddedici tavırlarına sahiptiler ve bence bu sınıfın en iyi tanımı da bu.

Köklü şirketlerde çalışan üst sınıf katipleri ya da "mazbut ihtiyarlar" başkasıyla kanştırmak olanaksızdı. Bunlar oturdukları içinde rahat edecekleri siyah ya da kahverengi ceket ve pantolonlarından, beyaz kravat ve yeleklerinden, geniş ve ağır görünümlü ayakkabılarından ve kalın çoraplarıyla tozlukla-

rından tanınabilirdi. Hepsinin başı hafifçe keldi; uzun süre kalem taşımaktan kepeleşmiş sağ kulakları vardı. Şapkalarını hep iki elleriyle birden çıkardıklarına ya da düzelttiklerine ve kısa, büyük, eski tarz zincirli saatler taşıdıklarına dikkat ettim. Taklit bir saygınlıktı onlarınki -yapmacıklığa böylesine bir onur bahşedilebilirse tabii.

Kıpır kıpır hareket eden pek çok kişi vardı. Bunların bütün büyük şehirlere yayılan usta yankesiciler soyundan olduğunu hemen anladım. Bu kişileri büyük bir dikkatle izledim ve centilmenler tarafından kendilerinden sanılmalarına hayret ettim. Yenlerinin genişliği ve takındıkları aşın samimi hava onları hemen ele vermeliydi oysa.

Kumarbazları, ki onlardan epey gördüm, tanımak daha da kolaydı. Her türden giysi giyiyorlardı. Gözü dönmüş "üç kağıtçı" kabadayıların kadife yelekli, sık boyun atkılı, yaldızlı zincirli ve altın ya da gümüş tel işlemeli düğmeli kıyafetlerinden tutun da, rahiplerin titizlikle sade kılınmış (ki hiçbir şey bundan daha az şüphe uyandıramazdı) elbiselerine dek. Yine de esmer ve terli ciltleri, donuk gözleri ve solgun dudaklarını kısmaları onları ele veriyordu. Onları iki başka özellikten daha hemen tanıyabiliyordum: Konuşurken dikkatle kullandıkları alçak ses tonundan ve başparmaklarının diğer parmaklarıyla yaptığı oldukça sıradışı, doksan derecelik açıdan. Bu dolandırıcıların arasındayken genellikle alışkanlıkları farklı olan, ama yine de benzer türden insanlara rastladım. Bunlara zekaları sayesinde yaşayan insanlar diyebiliriz. Bunlar halkın sırtından iki farklı şekilde geçinir - züppeler ve askerler olarak. Züppelerin belirgin özelliği uzun bukleleri ve gülümsemeleridir; askerlerin ise ilikleri sırmalı ve **çapraz** şeritlerle süslenmiş ceketleri ve çatık kaşlarıdır.

Yüksek tabakayı taklit edenler sınıfında alt düzeylere indikçe üzerinde konuşulacak daha karanlık ve derin temalara rastladım. Yahudi seyyar satıcılar gördüm. Bunların yüzlerindeki, parlak ve atmacıyı andıran gözler dışındaki her şey sefilce bir alçakgönüllülüğün ifadesiydi. Gecenin içinde merhamet aramaya sadece umutsuzluktan dolayı çıkmış dilencilere kaş çatan iri yapılı, güçlü kuvvetli, profesyonel sokak dilencileri gördüm. Dermansız ve berbat görünüşlü, ölüme iyice yaklaşmış sakatlar, gürühtakilere korkarak ve usulca yaklaşıyor, herkesin yüzüne yalvarcasına bakıyordu; sanki rastlantısal bir tesellinin ya da unutulmuş bir umudun peşine düşmüşçesine. Gösterişsiz genç kızlar uzun ve geç saatlere kadar sürmüş bir iş gününden sonra neşesiz evlerine geri dönüyor ve külhanbeylerinin kaçınılmaz bakışlarından öfkeden çok gözü yaş-

h bir şekilde kaçınmaya çalışıyorlardı. Şehirdeki her türden ve her yaştan kadınlar görülebiliyordu - kadınlığının doruğundakilerin çarpıcı güzelliği insana yüzeyi Paron irerirerinden yapılma, içiyse pislikle dolu Lucian heykelini anımsatıyordu - iğrenç ve tamaiyen mahvolmuş, paçavralar içinde cüzzamlılar vardı — ciltleri kırış kırış, mücevherli ve boyalı kocakarılar genç görünmek için son çabalarını sarf ediyordu - bedenleri olgunlaşmamış çocuklar, rresleğini yıllardır icra eden ustalarla ahlaksızlıkta boy ölçüşebilmek için azgınca bir arzuya yanıp tutuşuyordu. Sayısız ve tarifsiz sarhoşlar vardı - kimi yırtık pırtık ve yamalı giysiler içinde kabaca sendeliyordu; yüzleri yara bere içinde, gözleri ışıltısızdı -bazılarının giysisi kir pas içindeydi ama kalın dudaklı, kızarmış sağlam suratlarıyla gene de kasıntıyla, kabadayı gibi sallanarak yürüyorlardı - diğerleri bir zamanlar iyi olan ve şimdi bile titizlikle temizlenmiş kıyafetler giyiyordu; bunlar doğal olmayacak kadar sert ve canlı adımlarla yürüyen, ama yüzleri korkunç derecede solgun, gözleri iğrenç şekilde vahşi ve kırmızı, kalabalığın arasında hızla ilerlerken titreyen parmaklarla uzanabildikleri her nesneye tutunan adamlardı. Bunların yanı sıra börekçiler, hamallar, kömürçüler, temizlikçiler; laternacılar, mayının sergileyenler, sokak şarkıcıları, bunlara para toplayanlar; her türden pejmürde zanaatkar ve yorgunluktan bitkin işçiler vardı. Bütün bunlar öyle gürültülü ve aşırı bir canlılık hali sergiliyordu ki, insanın kulaklarını tırmalıyor, gözlerini acıtıyordu.

Gece çıktıkçe karşıdaki sahneye karşı duyduğum ilgi arttı. Çünkü sadece kalabalığın niteliği belirgin bir şekilde değişmekle kalmamıştı (derli toplu insanlar giderek ortadan kaybolmuş, yerlerini daha kaba ve şimdi rahatlayıp cüretkarlaşmış insanlar almış, vakit ilerledikçe her türden rezil ininden çıkmaya başlamıştı), gaz lambalarının ilk başta sona eren günle çekişen zayıf ışıkları şimdi sonunda iyice parlamaya başlamıştı ve her şeyi titrek ve göaerişli bir şekilde aydınlatmaktaydı. Her şey karanlık, ama görkemliydi - tıpkı ustaca şekillendirilmiş bir Tertullian abanozu gibi.

Işığın yoğun etkileri beni insanların yüzlerini incelemeye yöneltti; gerçi pençerenin önünden hızla akıp giden bu ışık dünyası her çehreye sadece bir anlığına bakabilire fırsatını veriyordu; ama yine de bana, o zaman içinde bulunduğum tuhaf zihinsel durumda o tek ve kısa bakışta bile uzun senelerin tarihini okuyabiliyormuşumgibi geldi.

Alnımı cama dayamış gürültücü kalabalığı incelerken bir an bir çehre çarpıtı gözürre -altmış beş yetmiş yaşlarındaki bir adamın yıpranmış yüzüydü bu ve

bütün İlğim, bütün dikkatim bu yüzde toplandı - çünkü ifadesinde rrutlak bir özgünlük vardı. Daha önce gördüğüm ifadelerden hiçbirisiyle uzaktan yakından ilgisi yoktu. Onu görünce ilk düşüncemin şu olduğunu anımsıyorum: **Retszh** bu adamı görseydi yaptığı resimlerdeki şeytanların görüntüsüne yeğlerdi onu. Barındırdığı ifadeyi o bir an içinde analiz etmeye çabalarırken zihnimde tuhaf ve paradoksal izlenimler uyandı -zengin bir zihinsel güce, ihtiyatlılığa, cimiliğe, açgözlülüğe, sakinliğe, kötülüğe, kana susamışlığa, zafere, neşeye, yoğun dehşete, büyük ve aşırı bir urutsuzluğa ilişkin izlenimler. Tuhaf bir şekilde canlanmış, irkilmiş, büyülenmişim "Ne çılgınca bir tarih," dedim kendi kendirce, "saklıyor kim bilir şu adam bağrında!" Sonra o adamı daha fazla görmek -onu daha fazla tanımak arzusunu duydum Hemen paltonu giyip şapkamla bastonumu kaptım ve sokağa fırladım; kalabalıkta insanları ite kaka ilerlerreye başladım onun gittiği yönde; çünkü gözden kaybolmuştu bile. Biraz güçlük yaşadıktan sonra sonunda onu gördüm, biraz yaklaştım ve yakından, ama ihtiyatla, dikkatini çekmeyecek şekilde takip etmeye başladım.

Şimdi onu rahatça inceleyebiliyordum Kısa boylu, çok zayıf ve son derece dermansız görünüşlüydü. Giysileri kirli ve eskiydi; ama arada sırada bir lambanın altından geçerken kumaşlarının kirli de olsa güzel olduğunu görüyordum. Ya gözlerim beni yanılttı, ya da sarınmış olduğu sıkıca iliklenmiş ve ikinci sınıf kısa pelerindeki bir aralıktan hem bir elmas, hem de bir hançer çarptı gözümü. Bunlar merakımı iyice artırdı ve yabancıyı gittiği yere dek takip etmeye karar verdim.

Şimdi gece iyice çökmüştü ve şehrin üaünde kalın ve nemli bir sis asılı duruyordu. Kısa süre sonra bir sağanak başladı. Yağrur kalabalık üstünde tuhaf bir etki yarattı; hareketlilik birden daha da arttı ve kalabalığın üstünde bir şemsiyeler dünyası belirdi. Dalgalanmalar, itip kakmalar ve uğultu on misli çoğaldı Ben şahsen yağrura pek aldırıyordum Bedenimde gizlenen eski ateşli hastalık, nemi, oldukça tehlikeli bir şekilde hoş kılıyordu. Ağzıma bir trendil bağlayıp yürürreyi sürdürdüm. Yaşlı adam işlek caddede yarım saat boyunca güçlükle ilerledi. Ben onu gözden kaybetmekten korkarak bir adım gerisinden yürüyordum. Bir kez bile dönüp arkasına bakmadığından beni görmedi. Sonunda bir sokağa saptı. Burası yine kalabalık sayılsa da ayrıldığı cadde kadar kalabalık değildi. Bu sokakta tavırlarında bir değişiklik oldu. Daha yavaş ve hedefsizce yürürreye başladı - daha kararsızca. Sokağı karşıdan karşıya, amaçsızca defalarca geçti. Kalabalık hâlâ öyle yoğundu ki, bunu her yaptığında onu ya-

kından takip etmek zorunda kalıyordum. Sokak dar ve uzundu. Burada bir saat kadar yürüdü. Bu arada sokaktakilerin sayısı azalmış, Broadway^ öğle vakti, Park'ın yakınında görünenler kadar olmuştu. Londra'nın kalabalığıyla en işlek Amerikan şehrindeki arasındaki fark böylesine fazladır. Tekrar sapınca son derece aydınlık ve hayat dolu bir meydana vardık. Yabancınnın eski tavırları geri geldi. Başını öne eğdi, gözleri çatık kaşlarının altında çılgınca her tarafa, üstüne gelenlere bakmaya başladı. Yolunda ısrarla ve azimle ilerliyordu. Ancak meydana kat edip tekrar aynı yere geldiğini görünce şaşırdım. Meydanı defalarca turlaması beni iyice şaşırttı. Bir keresinde aniden dönünce beni az kalsın fark ediyordu.

Bu şekilde bir saat daha geçirdik; kalabalık epey seyrelmişti. Yağmur hızla yağıyordu. Hava serinlemişti. İnsanlar evlerine çekiliyordu. Gezgin sabırsızca bir hareket yaptıktan sonra meydana kıyasla boş olan bir yan sokağa saptı. Bu sokak boyunca yarım kilometre kadar öyle hızlı yürüdü ki, bu kadar yaşlı birinden bunu asla beklemiyordum ve takipte epey zorlandım. Birkaç dakika sonra büyük ve hareketli bir pazara vardık. Yabancınnın burayı iyi bildiği anlaşılıyordu ve alıcılarla satıcıların arasında zorla, amaçsızca ilerlerken ilk hali tekrar belirginleşti.

Burada bir buçuk saat kadar yürüdük. Takibi sürdürürken beni fark etmesin diye epey ihtiyatlı davranmak zorunda kaldım. Neyse ki ayaklarımda lastik ga-loşlar vardı ve hiç ses çıkarmadan yürüyebiliyordum. Kendisine baktığımı hiç görmedi. Dükkanlara girip çıkıyor, hiçbir şeyin fiyatını sormuyor, tek kelime etmiyor ve etrafındaki nesnelere çılgınca ve boş bakışlarla bakıyordu. Artık davranışları karşısında tamamen hayrete düşmüştüm ve onun hakkındaki merakımı bir dereceye dek tatmin etmeden takipten vazgeçmemekte kararlıyım.

Bir saat yüksek sesle on biri çaldı, insanlar pazarı hızla terk ediyordu. Dük-kancının biri bir kepengi indirirken yaşlı adamı itekledi; o anda tepeden tırna-ğa titrediğini gördüm ihtiyarın. Kendini yola atıp bir an kaygıyla etrafına ba-kındıktan sonra inanılmaz bir hızla koşmaya başladı ve pek çok eğri büğrü dar sokaktan geçti. Sonunda ilk baştaki işlek caddeye çıktık - D— Otel'inin soka-ğına. Ancak sokağın görünüşü artık aynı değildi. Gerçi hâlâ gaz lambalarıyla ıslıl ıslıldı ama, yağmur şiddetle yağıyordu ve ortalıkta sadece birkaç kişi kalmış-tı. Yabancınnın beti benzi attı. Bir süre önce kalabalık olan caddede huysuzca biraz yürüdükten sonra derin derin iç geçirip nehir yönünde saptı ve pek çok sokağa girip çıktıktan sonra en sonunda büyük tiyatrolardan birinin önüne

vardı. Oyun bitmişti ve izleyiciler kapılardan dışarı akın ediyordu. Yaşlı adamın sanki boğulurcasına soluk alıp kendisini kalabalığın içine fırlattığını gördüm. Yüzündeki o yoğun ızdırıp hafiflemiş gibiydi. Başı yine göğsünün üstüne düştü. Onu ilk gördüğüm zamanki gibi görünüyordu. Şimdi izleyicilerin çoğunun gittiği yönde ilerlediğini gördüm. Bu değişken davranışlarına bir açıklama getiremiyordum.

O yürüdükçe kalabalık dağılıyordu. Huzursuzluğu ve bocalaması geri geldi tekrar. Bir süre on-on iki kişilik şamatacı bir grubu yakından takip etti. Ama bu gruptakiler teker teker ayrılıyordu. Sonunda, karanlık, dar ve ıssız bir sokağa geldiklerinde geride sadece üç kişi kalmıştı. Yabancı durdu, bir an düşüncelere dalmış göründü ve sonra tüm endişe belirtilerini sergileyerek hızla bizi şehrin kenar semtlerine götüren bir yolu izlemeye başladı. Geçtiğimiz yerler daha öncekilerden çok farklıydı. Burası Londra'nın en iğrenç, en pis kokulu **bögesi**ydi ve her şey en kötü yoksulluğun ve en ciddi suçların imalarını taşıyordu. Yer yer rastlanan sokak lambalarının loş ışığında eski, yüksek, kurt yemişi ahşap apartmanlar birbirinin üstüne öyle eğilmiş görünüyordu ki sanki aralarında geçit yok gibiydi. Kaldırım taşları yerlerinden çıkmış sağda solda yatıyor, bıraktıkları boşluklardan gür otlar fışkırıyordu. Tıkanmış kanallardan iğrenç kokular yükseliyordu. Tüm ortama bir terk edilmişlik havası hakimdi. Yine de ilerledikçe insan sesleri duymaya başladık ve sonunda Londra'daki kalabalıkların en sefillerinin oluşturduğu büyük grupların ileri geri gittiğini görmeye başladık. Yaşlı adam yine neşelendi, üpkü sönmek üzere olan bir lambanın canlanması gibi. Bir kez daha esnek adımlarla ilerlemeye başladı. Bir köşeyi dönünce birden karşımızda bir ışık parladı; ayyaşların varoşlardaki en büyük tapınaklarından birinin önündeydik - cin adlı içkinin, bu korkunç iblisin saraylarından birinin önünde duruyorduk.

Artık şafak sökmek üzereydi, ama o gösterişli kapıdan hâlâ epey sarhoş girip çıkıyordu. Yaşlı adam bir neşe çılgılığıyla ite kaka içeri girdi, hemen ilk baştaki tavrını takındı ve kalabalığın arasında görünüşte amaçsızca ileri geri dolanmaya başladı. Ancak kısa süre sonra kapılara yapılan hücum mekanın kapanmakta olduğunu haber verdi. Öylesine ısrarla takip etmiş olduğum o tuhaf yaratığın yüzünde o zaman gördüğüm ifade umutsuzluktan bile daha yoğundu. Yine de duraksamadan, çılgınca bir enerjiyle görkemli Londra'nın merkezine geri döndü. O uzun ve çevik adımlarla kaçarken ben onu hayretlerin en büyüğüyle takip ediyordum. Şimdi had safhada bir merakla sürdürdüğüm incelemeyi bi-

rakmamakta artık kararlıydım. Biz ilerlerken güneş yükseldi. Bu kalabalık şehrin en popüler kesimine, D— Otelinin sokağına vardığımızda buradaki insanların telaşı ve faaliyetleri dün akşamkinden az değildi. Ve burada, hızla artan karmaşanın içinde, yabancıyı uzun süre takip etmekte ısrar ettim. Ama her zamanki gibi ileri geri yürümeyi sürdürdü ve gün boyunca o sokağın karmaşasını terk etmedi. İkinci akşamın gölgeleri çökerken kendimi ölesiye bitkin hissettim ve gezginin tam karşısında durup yüzüne dik dik baktım. Beni fark etmedi ve vakarla yürümeyi sürdürdü. Ben ise takibi keserek düşüncelere daldım. "Bu yaşlı adam," dedim sonunda, "büyük suçları dahice işleyecek bir tip. Tek başına olmayı reddediyor. O kalabalıkların adamı. Onu takip etmem boşuna; çünkü ne bu adama ne de yaptıklarına ilişkin daha fazla bir şey öğrenebileceğim. Dünyanın en kötü kalbi 'Hortulus Animae'den' daha kötü bir kitaptır ve belki de 'es lāsstsich nicht lesen' Tann'nın büyük lütuflarından biridir.

1840

Ligeia

Ve o irade ki ölmez, içte kalır, iradenin, güçlü iradenin gizlerini kim bilebilir ki? Çünkü Tann da yönelimliliğinin doğası sayesinde her şeyin içinde bulunan büyük bir iradedir, insan kendisini meleklere ya da ölüme tam anlamıyla ancak güçsüz iradesinin zayıflığından teslim eder. JOSEPH GLANVİLL

Leydi Ligeia ile nasıl, hattâ tam olarak nerede tanıştığımı kesinlikle haürlayamıyorum. Aradan çok yıllar geçti ve çektiğim acılar hafızamı köreltti. Veya belki de şimdi bunları anımsayamamamın sebebi sevgilimin kişiliğinin, engin bilgisinin, eşsiz ama sakın güzelliğinin, kısık sesli, ahenkli konuşmasındaki heyecan verici ve büyüleyici fesahatin kalbime son derece düzenli ve gizli adımlarla, fark edilmeyecek ve bilinmeyecek şekilde girmiş olması. Yine de onunla ilk tanıştığım ve en sık görüştüğüm yerin Ren Nehri yakınındaki büyük, eski, çürüyen bir şehir olduğunu sanıyorum. Ailesinden -bahsettiğini kesinlikle işittim. Son derece köklü bir aileden geldiği şüphesiz. Ligeia! Ligeia! Her şeyden çok dış dünyanın izlenimlerini zayıflatmayı gerektiren çalışmalara gömülmüşken, sadece o tatlı sözcük -Ligeia- gözlerimin önüne onun artık yaşamayan görüntüsünü getirmeye yetiyor. Ve şimdi yazarken, birden dostum ve nişanlım, çalışmalarımın ortağı, en sonunda da koynumda karım olmuş kişinin soyadını *hiç öğrenmemiş* olduğumu anımsıyorum. Bu Ligeia'mın bana yönelttiği şaka yollu bir suçlama mıydı? Yoksa bu konuda hiç soru sormamakla sevgimin gücünü mü kanıtlamış olacaktım? Veya bu benim bir kuruntum muydu - en tutkulu bağlılığın mabedinde çılgınca romantik bir adak mıydı? Gerçeğin kendisini hayal meyal hatırlıyorum zaten -ona yol açan ya da ondan kaynaklanan koşulları unutmam şaşırtıcı mı? Ve gerçekten de, eğer Aşk denilen o ruh -put-

perest Mısır'ın soluk ve sis kanatlı Ashtophet'i- söylendiği gibi, sonu kötü bitecek evlilikleri yönetiyorsa, benimkini yönettiği kesindi.

Ancak hafızamın beni yüz üstü bırakmadığı tek bir aziz konu var. Ligeia'nın kendisi. Uzun boylu, biraz zayıf, hattâ son günlerinde bir deri bir kemik kalmış biriydi. Tavırlandaki görkemi, sessiz rahatlığı, ya da adımlarının anlaşılmaz hafifliğini ve esnekliğini tasvire kalkışmam boşuna olur. Bir gölge gibi gelip giderdi. Kapısı kapalı çalışma odama girdiğini mermersi elini omzuma koyduğunda tatlı, kısık sesinin sevgili müziği olmasa hiç fark etmezdim. Yüz güzelliği konusunda hiçbir kadın onunla yarışamazdı. Bir afyon rüyasında görülecek bir aydınlık -Delos'un kızlarının uyuklayan ruhlarının üstünde dolanıp duran fantezilerden daha çılgınca tanrısal, şen ve canlandırıcı bir görüntüyü. Ama yüz hatları putperestlerin eserlerine bakarak tapmayı sehven öğrendiğimiz o klasik tarzdan değildi. "Orantısında bir tuhaflik taşımayan," der Bacon, Lord Verulam, güzelliğin tüm genel biçimlerinden ve türlerinden bahsederken haklı olarak, "mükemmel bir güzellik yoktur." Yine de, Ligeia'nın yüz hatlarının klasik bir biçimliliğe sahip olmadığını görsem de -güzelliğinin gerçekten "mükemmel" olduğunu, ona egemen olan bir "tuhaflik"ın bulunduğunu algılasam da, yine de bu sıradışılığın, kendi algılayışıma göre "tuhaf olan yönlerin kaynağını bulmaya boşuna çabaladım. O uzun ve soluk alnını - kusursuzdu - öylesine tanrısal bir görkemi tasvirde kullanılınca bu sözcük ne kadar soğuk geliyor! - en saf fildişiyle yanşan tenini, otoriter genişliği ve dinginliği, şakakların üzerindeki bölgelerin hafif çıkıntısını inceledim; Ve sonra Homeros'un deyimiyle "sümbülsü" olan, kuzgun karası, parlak, gür ve kendiliğinden kıvrık o bukleleri. Burnunun zarif hatlanna bakıyordum -ve benzer bir kusursuzluğu sadece İbranilerin latif madalyonlarında görmüştüm. Aynı şekilde teni aynı göz kamaştıncı düzgünlükteydi, aynı şekilde hafifçe kıvrıktı, burun delikleri aynı şekilde uyumla kıvrılarak özgür bir ruha işaret ediyordu. O tatlı ağza bakıyordum. O, gerçekten de tannsal olan her şeyin bir zaferiydi - kısa üst dudanın muhteşem kıvrınlı - alttakinin hafif, şehvetli uykusu - oyun oynayan o gamzeler ve çok şey anlatan renk - onun sakin ve durgun, ama en yoğun coşkuyu uyandıran gülümsemesi sırasında üzerlerine düşen kutsal ışığın her huzmesini neredeyse irkiltici bir parlaklıkla yansıtan o dişler. Çenenin yapısını incelediyordum - ve burada da Yunanlıların zarif genişliğini, yumuşaklığını ve görkemini, dolgunluğunu ve ruhaniliğini buluyordum - tann Apollo'nun Cleomenes'e, Atinalının oğluna bir rüyada gösterdiği yüz hattıydı bu. Ve sonra Li-

geia'nın iri gözlerine bakıyordum.

O gözlerin eski çağlardan günümüze kalan bir benzeri yok. Sevgilimin gözlerinde Lord Verulam'ın gönderme yaptığı sımın barındığı da söylenebilir. Bizim ırkımızinkilerden çok daha büyük olduklarını düşünüyorum. Hattâ Nour-jahad vadisinde yaşayan kabilenin ceylan gözlü mensuplanninkinden bile iriydiler. Ama Ligeia'nın bu özelliği yalnızca arada sırada -yoğun heyecan anlarında- belirginleşiyordu. Ve böyle anlarda güzelliği -belki de kızıışmış hayal gücüm onu böyle görmeme yol açıyordu- ya cennette, ya da bu dünyanın dışında yaşayan varlıkların güzelliğiydi - Türklerin efsanevi Hurilerinin güzelliği. Kürelerinin rengi ışı ışı bir siyahtı ve epey üstlerinde uzun, kapkara kirpikler uzanıyordu. Hatları hafifçe çarpık olan kaşları da aynı renkteydi. Ancak gözlerinde fark ettiğim "tuhaflık" şekillerden, renklerden ya da parlaklıktan tamamen bağımsızdı ve sonuçta *ifadede* aranmalıydı. Ah, ne anlamsız söz! Bu sözün basit sesinin engin rahatlığının ardında biz ruhani şeylere dair cehaletimizi koruruz. Ligeia'nın gözlerindeki ifade! Nasıl da saatlerce bunu düşündüm! Nasıl da, bir yaz ortası gecesinin tamamı boyunca, derinliklerine inmeye çabaladım! Neydi - Democritus'un kuyusundan daha derin olan neydi - sevgilimin gözbebeklerinin içlerinde yatan? *Neydi?* Bunu keşfetme tutkusuyla yanıp tutuşuyordum. O gözler! O iri, o parlak, o ilahi küreler! Benim için Leda'nın ikiz yıldızları oldular ve ben de onlar için münecimlerin en sadığı oldum.

Zihin biliminin pek çok anlaşılmaz tuhafılığı arasında en heyecan verici olanı şudur ki -sanırım okullarda hiç fark edilmemiştir-, uzun süre önce unuttuğumuz bir şeyi hatırlamaya çalışırken, çoğunlukla hatırlamanın *eşiğine* gelir, ama bir türlü hatırlayanlayız. Ben de aynı şekilde, Ligeia'nın gözlerini büyük bir dikkatle incelerken, ifadelerinin anlamına yaklaştığımı - yaklaştığımı sezdim - ama bir türlü tamamen ele geçiremediğimi - ve sonra tamamen ettiğimi! Ve (ah, tuhaf gizemlerin en tuhafı!) evrendeki en sıradan nesnede bu ifadenin bir dizi benzerini buldum. Demek istediğim, Ligeia'nın güzelliğinin ruhuma geçtiği ve orada bir mabetteymişçesine yaşadığı dönemden önce, özdek sel dünyada yaşadığım pek çok anda onun iri ve parlak gözlerinin bende uyardığı hissin aynısını yaşadım. Ancak bu hissi ne tanımlayabiliyor, ne analiz edebiliyor, hattâ ne de doğru dürüst inceleyebiliyordum. Tekrarlayayım, onu bazen hızlı büyüyen bir asmayı incelerken - bir pervaneyi, bir kelebeği, bir krizaliti, bir dereyi seyrederken buluyordum. Onu okyanusta hissettim; bir meteorun düşüşünde hissettim. Çok yaşlı insanların bakışlarında hissettim. Ve gök-

yüzünde bir iki yıldız var ki - (biri özellikle Lyra'daki büyük yıldızın yakınında bulunan, altıncı boyuttan çift ve değişken bir yıldız) teleskopla baktığımda içimde o duyguyu uyandırdılar. Telli çalgılardan gelen bazı sesler ve kitaplardan okuduğum pasajlar da sık sık aynı etkiyi uyandırdı. Sayısız örnek arasında bir tanesini iyi anımsıyorum. Joseph Glanvill'in bir kitabındaki bir pasaj (belki de sırf tuhaflığı yüzünden - kim bilir?) içimi her seferinde o hisle doldururdu; - "Ve o irade ki ölmez, içte kalır, iradenin, güçlü iradenin gizlerini kim bilmektedir ki? Çünkü Tanrı da istençliliğinin doğası sayesinde her şeyin içinde bulunan büyük bir iradedir, insan kendisini meleklerle ya da ölüme tam anlamıyla ancak güçsüz iradesinin zayıflığından teslim eder."

Uzun yıllar düşündükten sonra İngiliz ahlakçısının bu pasajıyla Ligeia'nın karakterinin bir yönü arasında bağlantı kurmayı başardım. Bir düşünce, eylem ya da konuşma *yoğunluğu*, ondaki o müthiş iradenin muhtemelen sonucu ya da en azından göstergesiydi, ki uzun tanışıklığımız süresince buna ilişkin daha açık başka bir belirtiye rastlayamadım. Tanıdığım kadınlar içinde o, dıştan sakin ve uysal görünen Ligeia, şiddetli tutkuların coşkun akbabalarına yem olmaya en uygun olanıydı. Ve bu tutkuların şiddeti hakkında sadece beni aynı anda hem büyüleyip hem korkutan o gözlerin mucizevi bir şekilde irileşmesi sayesinde - kısık sesinin neredeyse büyülü melodisi, tonlu geçişleri, açık seçikliği ve sakinliği sayesinde ve -sık sık söylediği çılgınca sözlerin vahşi enerjisi (ki söyleyiş tarzıyla aralarındaki tezat iyice etkili olmalarını sağlıyordu) sayesinde bir tahminde bulunabiliyordum.

Ligeia'nın bilgisinden bahsettim: Engindi -hiç bu kadar bilgili bir kadın tanımamıştım. Klasik diller konusunda büyük bir uzmandı ve Avrupa'nın modern diyalektleri üstündeki bilgime dayanarak onun bu konuda hiç hata yaptığını görmediğimi söyleyebilirim. Aslında, en çok hayranlık duyulan, çünkü akademinin böbürlendikleri içinde kavranması en güç olan konular hakkında Ligeia'nın yanıldığını hiç gördüm mü? Karımın doğasındaki bu noktanın ancak böyle geç dikkatimi çekmesi ne tuhaf- ne heyecan verici! Onun kadar bilgili başka bir kadın tanımadığımı söylemişim - ama etik, fizik ve matematik bilimlerinin *tüm* sahalarını başarıyla kat etmiş bir erkek tanıdım mı ki şimdiye kadar? Ligeia'nın başarılarının devasa, şaşırtıcı olduğunu ancak şimdi açıkça görebiliyorum. Yine de bana karşı olan üstünlüğünün, evliliğimizin ilk yıllarında ilgilendiğim metafizik araştırmaların kaotik dünyasında kendimi çocuksu bir güvenle onun rehberliğine teslim edecek kadar bilincindeydim. Beni az il-

gilenilen - az bilinen - konularda eğitirken nasıl büyük bir zafer hissi - nasıl yoğun bir haz - nasıl cennetsi bir umut hissederdim - o nefis manzara yavaşça önüme serilirken ve ben onun uzun, muhteşem, kimsenin geçmediği yollarında, yasaklanamayacak kadar değerli olan tanrısal bir bilgeliğin hedefine doğru ilerlerken!

O halde birkaç sene sonra, böylesine sağlam temelli beklentilerimin kanatlanarak uçup gidiverdiğini görünce nasıl yakıcı bir keder hissine kapıldığımı bir düşünün! Ligeia'sız karanlıkta el yordamıyla ilerleyen bir çocuktan farksızdım. Aşkincılığın kendimizi kaptırdığımız pek çok gizemini aydınlatan yalnızca onun varlığı, okumalarıydı. Onun gözlerinin ışıltısı olmayınca alev gibi parlayan, altın renkli harfler Satürn kurşunundan daha donuk bir hal aldı. Ve şimdi o gözler üstünde düşünüp taşındığım sayfalar üzerinde giderek daha ender parılıyordu. Ligeia hastalandı. Vahşi gözleri fazla - fazla görkemli bir ışıkla parıldamaya başladı. Soluk parmakları mezarın saydam, balmumsu rengini aldı ve azametli alnındaki mavî damarlar en ince duygularla hızla şişip sönmeye başladı. Öleceğini anladım - ve amansız Azrail'le ruhsal bir mücadeleye giriştim. Ve tutkulu karımın mücadelesinin benimkinden bile daha enerjik olduğunu görünce hayrete kapıldım. Katı doğası yüzünden ölümün ona dehşetlerini bir kenara bırakıp geleceğine inanmıştım; - ama böyle olmadı. Gölge'ye karşı sergilediği direnişin ateşliliğini anlatmakta kelimeler aciz kalır. Bu acıklı görüntü karşısında inim inim inliyordum. Onu teselli edebilirdim - onunla mantıklı bir şekilde konuşabilirdim; ama onun yaşama - yaşama - sadece yaşama - karşı duyduğu tutkunun yoğunluğu karşısında - hem teselliler, hem de mantık budalalığın son noktası gibi görünürdü. Yine de son ana dek, vahşi ruhunun en şiddetli kıvranırları arasında bile, dıştaki sakinliğini korudu. Sesi iyice inceldi - alçaldı - kısıklaştı - yine de o usulca söylenen sözlerin çılgınca anlamı hakkında düşünmek istemiyordum. Büyülenmiş bir şekilde ölümlülükten daha fazlasını içeren bir melodinin anlattıklarını -ölümlülerin hiç bilmediği kabullenişleri ve hevesleri- dinlerken beynim dönüyordu.

Beni sevdiğinden şüphem yoktu; ve onunki gibi bir yürekte aşkın sıradan bir tutkudan çok daha fazlası olacağını tahmin etmem zor değildi. Ama sevgisinin gücünü ancak ölürken anladım. Uzun saatler boyunca elimi tutarak tutkulu bağlılığı putperestliğe varan, dolup taştan yüreğini döküyordu bana. Böyle itirafları dinlemek gibi kutsal bir ayrıcalığı nasıl edinmişim? -Sevgilimin bu itirafları ettiği saat içinde ölmesi gibi bir durumla lanetlenmeyi nasıl hak etmiş-

tim? Ama bu konuda uzun uzadıya konuşamayacağım. Şu kadarını söyleyeyim ki, Ligeia'nın bir kadının gücünü aşan ve ne yazık ki hak etmeyen, değersiz birine ihsan edilmiş sevgisinde, en sonunda, artık hızla uçup gitmekte olan yaşama karşı öylesine çılgın bir içtenlikle duyduğu tutkulu özlemin ilkesini tanıdım. Yaşama - *sadece* yaşama - karşı duyduğu bu vahşice özlemi - bu ateşli arzuyu betimleyecek gücüm, anlatabilecek sözlerim yok.

Vefat ettiği gecenin yarısında beni otoriter bir el işaretiyle yanına çağırdı ve birkaç gün önce yazmış olduğu dizeleri tekrarlamamı istedi. Ona uydum. -Dizeler şunlardı:

işte! Bu bir gala gecesi
Yalnız geçen bu son yıllardaki!
Peçelerle donanmış, gözyaşlarına boğulmuş
Bir kanatlı melekler topluluğu
Bir tiyatrodan oturmuş, izlemek için
Umutlar ve korkular üstüne kurulu bir oyunu,
Ve ara ara çalıyor orkestra
Müziğini gezegenlerin
Yüce Tanrı'nın kılığındaki mimler,
Mırıldanıp fısıldıyor alçak sesle,
Ve sağa sola uçuşuyor— Kukladan
başka bir şey değiller, gelip giden,
Sahneyi değiştirip duran
Engin şekilsiz şeylerin emriyle,
Kondor kanatlarını çırparken
Görünmez kederler yayan!

O rengarenk drama! -Ah, kesinlikle
Unutulmayacak!
Hayaleti kovalanacak
Onu tutamayan bir kalabalık tarafından.
Hep aynı noktaya dönen
Bir çember boyu,
Konunun özüyse
Çılgınlık, Günah ve Korku.

Ama bakın, taklitçiler güruhunun arasına,

Sürünen bir şekil giriyor davetsizce!
Sahnedeki tenhalıktan
Kıvrılarak çıkan kan kırmızısı bir yaratık!
Kıvrıyor! - Kıvrıyor! - ölümcül sancıları
Mimler ona yem oluyor,
Ve melekler sivri haşarat dişlerinin
İnsan kanına bulandığını görünce, hıçkırıyor.

Sönüyor - sönüyor ışıklar - hepsi sönüyor!
Ve her titreşen formun üstüne
Perde denen tabut örtüsü,
Bir fırtınanın hızıyla iniyor,
Ve beti benzi atmış melekler,
Ayağa kalkıp peçelerini atıyor ve doğruluyor
Bu tragedyanın adı "insan",
Kahramanıysa Fatih solucan.

"Ey Tanrım!" diye haykırırcasına konuştu Ligeia, ben son dizeleri okurken ayağa kalkıp kollarını kasıllımlı bir hareketle yukarı kaldırarak - "Ey Tanrım! Ey Yüce Baba! - Bu durum değiştirilemez mi? - Bu Fatih bir kez olsun yenilemez mi? Biz Senin parçan ve Sana dahil değil miyiz? İradenin, güçlü iradenin gizlerini kim - kim bilebilir ki? insan kendisini meleklerle *ya da ölüme tam anlamıyla* güçsüz iradesinin zayıflığından teslim eder. "

Ve sonra, sanki bu duygu patlamasıyla tükenmişçesine, beyaz kollarını iki yana bıraktı ve ciddiyet içinde ölüm yatağına döndü. Ve son nefeslerini verirken dudaklarından alçak bir mırıltı çıktı. Eğilip ona kulağıma verdim ve tekrar Glanvill'in kitabındaki pasajın son sözlerini işittim -"İnsan kendisini meleklerle *ya da ölüme tam anlamıyla ancak güçsüz* iradesinin zayıflığından teslim eder. "

Ligeia öldü; -ve ben, kederden yıkılmış bir halde artık Ren Nehri'nin yanındaki kasvetli ve çürüyen şehirdeki meskenimin yapayalnız terk edilmişliğine katlanamaz oldum. Dünyanın servet dediği şeyden yana sıkıntım yoktu. Ligeia bana genelde ölümlülerin payına düşenden çok, çok daha fazlasını vermişti. Bu yüzden birkaç ay bezgin ve hedefsizce gezindikten sonra güzel İngiltere'nin en yaban ve ıssız bölgelerinden birinde adını vermemem gereken bir manastırı satın alıp onarımını yaptırdım. Binanın kasvetli ve iç karartıcı görkemi, bölgenin neredeyse vahşi doğası, her ikisiyle bağlantılı, melankolik ve eski anılar beni ülkenin o ücra, ıssız köşesine yönelten mutlak bir kendini salıverme hissiyle epey

örtüşüyordu. Buna karşın, yeşillikler arasında çürüyen manastır dıştan pek değişikliğe uğramasa da, iç kısmını çocuksu bir sapkınlıkla ve belki de acılarımı biraz hafifletmeyi umarak, muhteşem bir şekilde döşedim. -Böyle çılgınlıklardan çocukken bile hoşlanırdım ve sanki şimdi, kederimin bunaklığıyla birlikte geri geliyorlardı. Heyhat, Mısır'ın debdebeli ve olağanüstü drapelerinde, görkemli oymalarında, harika kornişlerinde ve eşyalarında, altın püsküllü halılarının çılgınca desenlerinde nasıl da yeni bir deliliğin keşfedilebileceğini öyle iyi hissediyorum ki! Afyonun kölesi olmuştum ve yaptıklarım, emirlerimde düşlerimden esinleniyordum. Ama bu absürlüklerden bahsetmekle vakit kaybetmemeliyim. Yalnızca zihinsel bir yabancılaşma anında - sarışın ve mavi gözlü, Tremaine'li Leydi Rowena Trevonion'u eşim olarak - unutulmaz Ligeia'nın halefi olarak - kabul edip sunaktan alarak götürdüğüm odadan bahsedeyim.

O düğün odasının mimarisinin ve dekorasyonunun her ayrıntısını şu anda anımsıyorum. Gelinin mağrur ailesinin ruhları, o çok sevdikleri sevdikleri kızlarının *öylesine* süslü bir dairenin eşliğinden adımını atmasına altın hırsı yüzünden izin verirlerken neredeydi? O odanın bütün ayrıntılarını anımsadığımı söyledim - yine de büyük önem taşıyan konuları ne yazık ki unuturum - ve oradaki fantastik görüntüde hafızada yer edecek bir sistem, bir düzen yoktu. Mazgallı manastırın yüksek kulelerinden birinde yer alan oda beşgen ve oldukça genişti. Beşgenin güney yüzü tamamen pencereydi - Venedik'ten gelmiş devasa bir camdı - kurşuni bir rengi olan tek bir pencere camıydı, bu yüzden güneş ya da ay ışınları içerideki nesnelere korkutucu bir loşluk veriyordu. Bu dev pencerenin üst kısmında kulenin duvarına tırmanan yaşlı bir asma uzanıyordu. Kasvet verici bir meşeden yapılmış olan tavan son derece yüksek ve tonozluydu; üstü yarı-Gotik, yan-Druidik, en çılgınca ve tuhaf, karmaşık desenlerin örnekleriyle kaplıydı. Bu melankolik tavanın tam ortasından iri halkalı tek bir altın zincirin ucunda, yine aynı metalden yapılmış bir tütsülük sarmaktaydı. Desenleri Arap tarzındaydı ve deliklerinin bazıları öyle bir şekilde açılmıştı ki, içlerinden rengarenk alevler adeta yılanlara özgü bir canlılıkla donanmış-larcasına sürekli girip çıkıyordu.

Doğu tarzı birkaç kanepe ve altın şamdan odanın çeşitli yerlerinde durmaktaydı - yatak da vardı - zıfay yatağı - Hint modeliydi, alçaktı ve abanozdan oyulmuştu, üstünde tabut örtüsünü andıran bir gölgelik vardı. Odanın her köşesinde Luxor'daki kralların mezarlarından alınmış, siyah granitten yapılmış dev birer lahit durmaktaydı ve asırlık kapaklarında çok eski bir heykeltıraşlık

stilinin izleri vardı. Ama asıl fantezi (heyhat!) dairenin perdelerindeydi. Devasa - hattâ orantısızca - bir yükseklikteki duvarlara - boydan boya ağır ve dev bir goblen asılıydı - kumaşının aynısı yerdeki halıda, kanepelerin ve abanoz yatağın örtüsünde, yatağın sayvanında ve pencereyi kısmen örten, göz alıcı kıvrımlı perdelerde de bulunan bir goblen. Bu kumaş altın bakımından en zengin olan türdü. Üstü düzensiz aralıklarla, yaklaşık otuz santim çapındaki ve simsiyah arabesk figürlerle kaplıydı. Ama bu figürler ancak tek bir açıdan bakıldığında gerçekten arabesk bir nitelik kazanıyordu. Şimdi yaygın bir şekilde bilinen ve aslında kökleri çok eskiye dayanan bir yöntemle, farklı şekillerde görünecek bir biçimde yapılmışlardı. Odaya giren birine basit canavarlıklar gibi görünüyorlardı; ama biraz daha ilerlediklerinde bu izlenim giderek değişiyordu; ve ziyaretçi odada durduğu yeri değiştirdikçe kendini Norman batıl inançlarına ait ya da keşişin suçlu uykularında gördüğü türden korkunç şekillerle bitmemecesine sarılmış halde buluyordu. Bunların uyandırdığı fantazmagorik etki perdelerin arkasındaki kesintisiz, güçlü bir hava akımı tarafından daha da pekiştiriliyor - hepsine iğrenç ve rahatsız edici bir canlılık katıyordu. Tremaine Leydisiyle evliliğimizin ilk uğursuz ayını böyle salonlarda - böyle bir gerdek odasında - pek huzursuzlanmadan geçirdik. Karımın ruh halimdeki şiddetli dalgalanmalardan ödünün patladığını - benden uzak durduğunu ve beni pek sevmediğini - fark etmemek elde değildi; ama bundan rahatsızlık değil, tersine haz duyuyordum. Ondandır, insandan çok şeytana yakışır bir tiksintiyle nefret ediyordum. Hafızam geriye, (ah, nasıl da yoğun bir pişmanlıkla!) Ligeia'ya, yüce, güzel, mezardaki sevgilime uçuyordu. Onun saflığını, bilgeliğini azametli ve ruhani yapısını, tutkulu, putperestçe aşkını anımsamaktan zevk alıyordum. Bazen ruhumda onunkinden de güçlü ateşlerin serbestçe yandığı oluyordu. Afyon düşlerimin heyecanı içinde (çünkü bu uyuşturucunun zincirlerini boynuma geçirmiştin) gecenin sessizliğinde, ya da gündüz vakti küçük vadilerin gözlerden uzak köşelerinde ismini sesleniyordum, sanki vahşice arzum, kutsal tutkum, ona karşı duyduğum özlemin şevkiyle onu ayırdığı yola -ah, sonsuza dek olabilir mi?- dünyaya geri döndürebilirmişim gibi.

Evliliğin ikinci ayının neredeyse başında Leydi Rowena ani bir hastalığa yakalandı ve iyileşmesi uzun sürdü. Yüksek ateşi gecelerini rahatsız geçirmesine yol açıyordu; ve yarı uykulu, akli karmakarışık bir haldeyken kulenin içindeki ve etrafındaki sesler, hareketlerden bahsediyordu ki, bunların sadece vehminden ya da odanın fantazmagorik etkisinden kaynaklandığına karar vermiş-

tim. Sonunda kendini toparlamaya başladı - ve nihayet tamamen iyileşti. Ama kısa bir aradan sonra tekrar, bu kez daha hasta bir halde yatağa düştü; ve zaten zayıf olan bedeni bu saldırıdan sonra toparlanamadı. Hastalığı bu noktadan sonra endişe verici bir nitelik kazandı ve sık sık tekrarlanmaya, doktorlarının hem bilgisine, hem de büyük çabalarına meydan okumaya başladı. Görünüşe bakılırsa onu insani yollarla terk etmeyecek biçimde kronikleşen hastalık ağırlaştıkça, sinirlerinin de giderek bozulduğunu ve önemsiz şeylerden korktuğunu fark etmemem mümkün değildi. Şimdi daha önce sadece değindiği seslerden -hafif seslerden- ve goblenlerdeki tuhaf hareketlerden git gide artan bir azim ve sıklıkla bahsediyordu.

Eylülün sonlarına doğru bir gece bu rahatsız edici konuya her zamankinden yoğun bir ısrarla dikkatimi çekti. Huzursuz bir uykudan yeni uyanmıştı ve ben yarı endişeli, yarı belirsiz korkulu, iyice zayıflamış yüzünü izlemiştim. Abanoz yatağının yanına, Hint kanepelerinden birine oturdum. Biraz doğruldu ve ciddi, kısık bir fısıltıyla bana duymakta olduğum, ama benim duyamadığım seslerden bahsetti - o *anda* görmekte olduğum, ama benim algılayamadığım hareketlerden. Rüzgar goblenlerin arkasında hızla esiyordu. Ona o kesik kesik soluk sesleriyle duvardaki figürlerin hareketlerinin rüzgarın doğal sonucu olduğunu göstermek istedim (ama, itiraf edeyim ki, buna ben de *tamamen* inanmıyordum). Ama benzi ölü gibi sararınca, şüphelerini giderme çabalarımın boşuna olacağını anladım. Bayılıyor gibiydi ve ortalıkta yardım edecek hizmetçi yoktu. Doktorlarının tavsiyesi olan bir sürahi dolusu beyaz şarabın nerede olduğunu anımsadım ve onu almak üzere koşarak odayı geçtim. Ama tütsülüğün ışığının altından geçerken iki tuhaf şey dikkatimi çekti. Görünmez, ama dokunulabilir bir cismin hafifçe içimden geçtiğini hissettim; ve altın halının üstünde, tütsülüğün yaydığı parlak ışığın tam ortasında bir gölgenin -hafif, belirsiz, meleksi bir gölgenin- sanki bir gölgenin gölgesinin durmakta olduğunu gördüm. Ama aşırı miktarda afyon almış olduğumdan bunlara pek dikkat etmedim. Rowena'ya da bahsetmedim. Şarabı bulduktan sonra geri dönüp bir kadehi doldurdum ve kendinden geçen leydinin dudaklarına uzattım. Ancak şimdi biraz kendine gelmişti ve kadehi kendisi aldı, ben de gözlerimi ondan ayırmadan yanımdaki bir kanepeye çöktüm, işte o zaman halının üzerindeki, yatağın yanındaki hafif ayak sesini açık seçik işittim; ve bir saniye sonra, Rowena şarabı dudaklarına götürürken, kadehin içine sanki odanın atmosferindeki görünmez bir pınardan, parıltılı ve yakut rengi bir sıvının uç dört iri dam-

lasının düştüğünü gördüm ya da gördüğümü hayal ettim. Bunu ben gördüysem bile -Rowena görmedi. Şarabı duraksamadan içti ve ben ona sonuçta korkusunun, afyonun ve saatin geçliğinin harekete geçirdiği bir hayal gücünün ürünü olarak ele alınması gereken bu olaydan bahsetmedim.

Yine de o yakut rengi damlaların düşmesinden hemen sonra karımın durumunun birden kötüleştiğini gözardı edemiyorum; öyle ki, bundan sonraki üçüncü gecede hizmetçileri onu mezara hazırlamaya başladı ve dördüncü gece kefene sarılmış bedeniyle birlikte, onu karım olarak kabul ettiğim olağandışı odada tek başıma oturuyordum. -Afyonun yol açtığı çılgınca görüntüler önümde gölgeler gibi hızla uçuşuyordu. Odanın köşelerindeki lahitlere, goblenin üstündeki değişken figürlere ve tepedeki tutsülüğün renk renk alevlerine huzursuz gözlerle bakıyordum. Derken, başka bir gece olanları hatırlayınca, gözlerim o gölgenin belli belirsiz izini görmüş olduğum noktaya takıldı. Ama arük orada yoktu; ve rahatlamış bir halde yataktaki solgun ve kaskatı bedene döndüm. O zaman Ligeia'ya ilişkin binlerce anı üstüme akın etti -ve yüreğimi, onu böyle kefenli gördüğümde hissettiğim o tarif edilmez keder bir sel gibi, tüm şiddetiyle doldurdu. Gece yerini sabaha bıraktı; ve ben hâlâ tek aşkıma ilişkin acı düşüncelerle dolu halde, Rowena'nin bedenine bakmayı sürdürüyordum.

Hafif, yumuşak, ama oldukça belirgin bir hıçkırık beni uykumdan uyandırdığında vakit gece yarısı, biraz daha erken ya da daha geç olabilirdi, çünkü saat bakmamıştım. - Abanoz yataktan geldiğini hissettim - ölüm döşeginden. Batıl bir dehşetin ızdırabıyla dinledim - ama tekrarlanmadı. Cesette bir hareket görmek için gözlerimi zorladım - ama en küçük bir hareket bile fark ediliyordu. Yine de yanılmış olamazdım. Sesi, ne kadar hafif olursa olsun, duymuştum ve içimde ruhum uyanmıştı. Dikkatimi kararlılıkla ve sebatla cesedin üstünde yoğunlaştırmayı sürdürdüm. Sonunda yanaklarına ve gözkapaklarının küçük damarlarına hafif, zayıf ve neredeyse fark edilmez bir kızarıklığın yayılmış olduğunu fark ettim. Ölümlülerin dilinin yeterince ifade edemeyeceği, anlaşılmaz bir dehşet ve hayretle kalbimin durduğunu, oturduğum yerde uzuvlarımın kaskatı kesildiğini hissettim. Yine de bir görev duygusu kendimi toparlamamı sağladı. Artık hazırlıklarımızda aceleci davranmış olduğumuzdan şüphem yoktu - Rowena hâlâ yaşıyordu. Hemen bir şeyler yapılmalıydı: Ama kule manastırın hizmetçilerin kaldığı bölümünden epey uzaktaydı - seslenebileceğim kadar yakında değillerdi - ve onları ancak odadan beş on dakikalığına

çıkarak yardıma çağırabilirdim - ve bunu yapamazdım. Bu yüzden hâlâ ortarlarda gezinen ruhu geri çağırmaya tek başıma çabaladım. Ancak kısa süre sonra durumu tekrar kötüleşti; renk hem yanaklarından, hem de gözkapaklarından gitti ve geride mermerden daha solgun bir beyazlık bıraktı. Dudaklar ölümün o korkunç ifadesiyle iki kat buruşup büzüldü. Bedenin yüzeyine iğrenç, yapışkan bir ıslaklıkla soğukluk hızla yayıldı; ve o her zamanki katılık hemen geri geldi. Ansızın uyanınca yerimden fırlamıştım ve sonra tekrar, ürpererek kendimi kanepeye attım ve yine Ligeia'ya ilişkin tutkulu düşler kurmaya başladım.

Bir saat kadar sonra (mümkün müydü bu?) yatağın bulunduğu taraftan gelen belirsiz bir sesin ikinci kez farkına vardım. Dinledim - yoğun bir dehşetle. Ses tekrar geldi - bir iç çekişti bu. Cesedin yanına koşunca dudakların titrediğini gördüm - açıkça gördüm. Bir dakika sonra gevşeyip bir dizi parlak, inci gibi dişin üzerine kapandılar. Şimdi yüreğimde şaşkınlık daha önce orada tek başına hüküm sürmüş olan derin dehşetle mücadele ediyordu. Görüşümün bulanıklaştığını, mantığımın dizginlerinden boşandığını hissettim; ve yapmam gereken şey için gerekli gücü ancak büyük bir çabayla toplayabildim. Şimdi alında, yanakta ve boğazda kısmi kızarıklıklar vardı. Bütün gövdeye hissedilir bir sıcaklık yayılmıştı. Kalp atışları bile hafifçe hissediliyordu. Leydi yaşıyordu; ve onu hayata döndürme çabalarıma iki misli şevkle devam ettim. Şakakları ve elleri ovarak ısıttım ve ıslattım, epey derin tıbbi bilgimle tecrübelerimin aklıma getirdiği her şeyi yaptım. Ama hepsi boşunaydı. Birden renk kayboldu, nabız durdu, dudaklar tekrar ölür bir ifadeye büründü ve anında bütün gövdeye o buz gibi soğukluk, o kurşuni renk, o kaskatılık, o çökmüslük ve günlerdir ölü birinde görülen bütün o iğrenç tuhaflikler yayıldı.

Ve ben tekrar Ligeia'yı düşlemeye başladım —ve tekrar, (bunu yazarken titremem şaşırtıcı mı?) *tekrar* abanoz yatağın bulunduğu taraftan gelen hafif bir hıçkırık işittim. Ama o gecenin ağza alınmaz dehşetlerini niye ayrıntılarıyla anlatayım ki? Niye bu iğrenç yeniden canlanma dramının şafak sökene dek ara ara tekrarlandığını; her birinin giderek daha geri dönüşsüz gibi görünen ölümle son bulduğunu; her ızdırabının sanki görünmez bir düşmanla boğuşuyormuş izlenimini verdiğini; ve her mücadelenin sonunda cesedin görünüşünde anlayamadığım vahşice bir değişikliğin olduğunu anlatmak için duraksayayım ki? Hemen sonuca geleyim.

O korku dolu gecenin büyük kısmı bitmişti ve bir ara ölmüş olan o tekrar

kımıldıyordu — şimdi daha öncekinden de şiddetli bir şekilde, her ne kadar mutlak umutsuzluğuyla her şeyden daha tiksinti verici olan bir ölüm uykusundan uyanıyor olsa da. Uzun süredir çabalamayı ya da hareket etmeyi kesmiş, bir vahşi duygular girdabının pençesinde, ki yoğun bir dehşet bunların belki en az korkuncu ya da tüketicisiydi, çaresizce kanepede kaskatı oturmaya devam ediyordum. Ceset, söylediğim gibi, şimdi her zamankinden şiddetli kıpırtılarla hareket ediyordu. Yaşamın renkleri çehresine alışılmadık bir enerjiyle doluyor - uzuvlar gevşiyordu - ve gözkapakları hâlâ sımsıkı kapalı olmasa ve o kefen bedene hâlâ mezarı bir hava vermese, Rowena'nın Ölüm'ün zincirlerinden tamamen kurtulmuş olduğuna inanabilirdim. Ama bu fikri o zaman tam olarak benimsememişsem bile, kefenli yaratık yataktan kalkıp zayıf adımlar ve kapalı gözlerle, bir rüyanın içinde şaşkınlıkla ilerlercesine, cesaretle ve kararlılıkla odanın ortasına doğru yürürken artık şüphe etmeyi sürdüremedim.

Titremedim - kımıldamadım - çünkü karşımdaki figürün genel havasına, görünüşüne, davranışlarına ilişkin bir ağza alınamaz hayaller ordusu beynimin içinde hızla hareket ederek beni felç etmiş - dondurup taşa çevirmişti. Kımıldamadım - o hayalete bakmayı sürdürdüm. Düşüncelerimde delice bir karmaşa vardı - yatıştırılamaz bir kargaşa. Karşımdaki gerçekten *yaşayan* Rowena mıydı? O gerçekten Rowena olabilir miydi - sarışın, mavi gözlü, Tremaineli Leydi Rowena Trevanion? Ama bundan niye, *niye* şüphe duyuyordum ki? Ağzı sargılıydı - ama bu soluk alıp veren Tremaine'li Leydi'nin ağzı olamaz mıydı? Ve yanaklar - tıpkı en sağlıklı zamanlarındaki gibi gül pembesiydiler -evet, bunlar gerçekten de yaşayan Tremaine'li Leydi'nin güzel yanakları olabilirdi. Ve tıpkı sağlıklı zamanlarındaki gibi gamzeli olan bu çene ona ait olamaz mıydı? -*Ama o halde hastahğı süresince boymu atmıştı?* Hangi anlatılmaz delilik bu düşünceyi sokmuştu kafama? Bir hamleyle ayaklarına doğru atıldım! Dokunuşumdan kaçarken başını örten o korkunç kefeni düşürdü ve odanın atmosferine uzun ve dağınık saç yığınları yayıldı; *gece yansın n kuzgun kanatlarından daha karaydılar!* Ve şimdi önümde duran figürün *gözleri* yavaşça açılıyordu. "İşte, en sonunda," diye haykırdım yüksek sesle, "asla - asla yanılmış olamam - bu iri, kara ve vahşi gözler - kaybettığım aşkımın - Leydi - LEYDİ LIGEIA'nın gözleri."

Metzengerstein

Pestis eram vivus - moriens tua mors ero.

MARTIN LUIHER

Dehşet ve ölüm asırlardır ortalıkta kol geziyor. Öyleyse anlatmam gereken öyküye niye bir tarih vereyim ki? Bahsettiğim dönemde, Macaristan'ın iç kısımlarında ruh göçü doktrinlerine ilişkin bir inancın gizli, ama yerleşik bir şekilde var olduğunu söylemem yeterli olacaktır. Doktrinlerin kendisi hakkında -yani yanlışlıkları ya da doğrulukları hakkında- hiçbir şey söylemiyorum. Ama kuşularımızın çoğunun "vient de ne pouvoir être seuls"dan [Mercier, "L'an deux mille quatre cent quarante"sinde ruh göçünün doktrinlerini ciddiyle savundur ve I. D'Israeli "mantığa bu kadar basit ve az tiksiniç gelen başka bir sistem yoktur," der. Albay Ethan Allen'in, "Yeşil Dağ Çocuğu"nun da ciddi bir tenasühçü olduğu söylenir.] (ki La Bruyere bunun bütün mutsuzluklarımızın sebebi olduğunu söyler) kaynaklandığına eminim.

Ama Macar batıl itikatlarında absürlüğün eşliğinde gezinen bazı noktalar vardı. Onlar -Macarlar- temelde Doğulu otoritelerden epey farklıydılar. Örneğin Macarlara göre "Ruh," -zeki ve kavrayışı keskin bir Parislinin sözlerini aktarıyorum- "ne demeure qu'un seule fois dans un corps sensible: Au reste - un cheval, un chien, un homme même, n'est que la ressemblance peu tangible de ces animaux."

Berlifitzing ve Metzengerstein aileleri yüzyıllardır ihtilaf içindeydi. İki ailenin birbirlerine karşı böylesine meşhur ve karşılıklı nefretle perçinlenmiş bir düşmanlık beslemesi duyulmuş şey değildi. Bu düşmanlığın kaynağı eski bir kehanette yatıyordu galiba -"Yüce bir isim korkulu bir düşüş yaşayacak, Metzengerstein'in ölümlülüğü Berlifitzing'in ölümsüzlüğünü yendiğinde."

Aslında bu sözün kendi içinde pek bir anlamı yoktu. Ama daha önemsiz sebeplerin -çok eskiden de değil- aynı derecede ölümcül sonuçlara yol açtığı görülmüştür. Ayrıca yayılmacı bir politika izleyen iki hanedan uzun süredir çalkantılı bir hükümette rakip konumdaydılar. Dahası, yakın komşuların dost olduğu pek enderdir. Berlifitzing Şatosu sakinleri yüksek payandalarından, Metzengerstein Sarayı'nın pencerelerinin içine bakabiliyorlardı. Böylesine feodal bir görkem, kökleri daha yakın zamanlara dayanan ve daha az varlıklı, sinirli mizaçlı Berlifitzingleri tahrik etmişti. Öyleyse o kehanetin, ne kadar saçma da olsa, zaten kalıtsal kıskançlık tarafından kışkırtılan, bozuşmaya hazır iki aileyi birbirine düşürmesinde şaşılacak bir şey var mı? Kehanet daha güçlü olan ailenin kazanacağını ima ediyordu -eğer bir şey ima ediyorduyorsa-; ve bu elbette daha zayıf ve nüfuzsuz olan tarafın kinini artırıyordu.

Berlifitzing Kontu Wilhelm, gençliğinde azametli biri olmasına karşın bu anlatıdaki olayların geçtiği döneminde tek özelliği rakibinin ailesine karşı duyduğu aşırı ve kökleşmiş bir kin ve atlara ve avcılığa karşı duyduğu büyük bir tutku olan (her gün ava çıkmasını ne fiziksel ve zihinsel yetersizlikleri, ne de ilerlemiş yaşı engelleyebiliyordu) zayıf ve bunak bir ihtiyardı.

Metzengerstein Baronu Frederick ise henüz reşit değildi. Babası Bakan G —genç yaşta ölmüştü. Annesi Leydi Mary de kısa süre sonra onun peşinden gitmişti. Frederick o sırada on sekizindeydi. Bir şehirde geçirilen on sekiz sene uzun bir dönem değildir. Ama kırlarda -o prensliğin bulunduğu görkemli kırlar gibi yerlerde sarkaç daha derin bir anlamla sallanır.

Genç Baron, babasının idaresine ilişkin bazı tuhaf koşullar sonucunda onun ölümünden hemen sonra o büyük servetini ele geçirdi. Bir Macar soylusunun bu kadar çok mülke sahip olması pek rastlanırlı şey değildi. Şatoları sayılamayacak kadar çoktu. En görkemli ve büyük olanıysa "Metzengerstein Sarayıydı. Arazilerinin sınırı asla kesin olarak belirlenmemişti; ama ana parkı seksen kilometre boyunca uzanıyordu.

Böylesine genç, karakteri bilindik bir mal sahibinin böylesine benzersiz bir serveti ele geçirmesi şimdiden sonra ne yapacağı konusunda pek spekülasyona yol açmadı. Gerçekten de varis üç gün içinde zulümde babasına taş çıkarttı. Utanç verici ahlaksızlıklar -pervasızca hainlikler- duyulmamış canavarlıklar -titreyen kölelerinin uysalca boyun eğmenin - fazla titiz bir vicdanın - artık kendilerini adi bir Caligula'ya karşı koruyamayacağını çabucak anlamalarına yol açtı. Dördüncü günün gecesinde Berlifitzing ahırları yanmaya başladı:

ve civardaki herkes Baron'un kabahatlerinin ve kötülüklerinin zaten tiksineç olan listesine kundaçlığa da ekledi.

Ama bu olayın yol açtığı kargaşa esnasında, genç soylu Metzengerstein aile sarayının geniş ve boş bir üst kat dairesinde oturup derin düşüncelere dalmıştı. Duvarlarda kasvetle asılı duran zengin, ama solmuş goblenler bin bir ünlü atanın gölgeli ve görkemli formlarını temsil ediyordu. Burada otokratlarla ve hükümdarlarla yan yana, arkadaşça oturan, zengin kakımlı rahipler ve kodaman din adamları geçici bir kralın isteklerini veto ediyor ya da papanın emriyle şeytanın asi kralını dizginliyordu. Şurada Metzengerstein prenslerinin esmer, uzun figürleri -düşmüş düşmanların cesetlerini çiğneyen kaslı atları- enerjik ifadeleriyle en sağlam sınırları bile sarsıyordu: Ve yine burada, eski günlerin kadınlarının cinsellik yayan, kuğu gibi figürleri hayali melodiler eşliğinde gerçek dışı bir dansın labirentlerinde süzülüyordu.

Ama Baron Berlitzing'in ahırlarından gelen, giderek yükselen sesleri dinlerken ya da dinler gibi yaparken -veya belki de daha yeni ya da etkili bir cüretkarlık gösterisi üstüne düşünürken- gözleri rakip ailenin Müslüman bir atasına ait bir goblendeki devasa ve rengi doğal olmayan bir ata çevrildi. At ön planda heykel gibi, hareketsiz duruyordu. Arka planda yenilmiş binicisi bir Metzengerstein'in hançeriyle can vermekteydi.

Bakışlarının farkında olmadan nereye çevrildiğini görünce Frederick'in dudaklarında şeytani bir gülümseme belirdi. Ama bakmayı sürdürdü. Duyularının üstüne bir tabut örtüsü gibi çöken aşın huzursuzluğa anlam veremiyordu. Düşsü ve tutarsız duygularını uyanıklıkla bağdaştırmakta zorlanıyordu. Bak-tıkça daha fazla büyüleniyordu sanki -bakışlarını o goblenin ilginçliğinden ayırmak giderek daha zor geliyordu. Ama içindeki kargaşa iyice büyümeden dikkatini zorla dairenin camlarına vuran kızıl ışıklara çevirdi.

Ancak bu eylem anlıktı. Bakışlan mekanik bir şekilde tekrar duvara döndü. Bu arada dev atın başının pozisyon değiştirmiş olduğunu görünce büyük bir dehşete ve hayrete kapıldı. Hayvanın daha önce sanki sevgiyle, yüzükoyun yatan lorduna eğilmiş olan başı şimdi dimdik Baron'a doğru çevrilmişti. Daha önce seçilemeyen gözlerinde şimdi enerjik ve insanca bir ifade vardı ve sıradışı bir kızılılıkla parlıyordu. Öfkeye kapıldığı belli olan atın gerilmiş dudakları mezarı ve iğrenç dişlerini sergiliyordu.

Dehşete kapılan genç soylu sendeleyerek kapıya doğru gitti. Onu açarken içeri dolan ve odayı aydınlatan kızıl, parlak bir ışık bir gölgeyi titreşen goble-

nin üstüne büyük bir netlikle düşürdü; ve o gölgenin Müslüman Berlifitzing'in amansız ve muzaffer katilinin hatlarını tamamen doldurduğunu ve tam onun pozisyonuna büründüğünü görünce -eşikte bir süre hayretler içinde dururken- tepeden tırnağa ürperdi.

Baron biraz neşelenmek için hemen açık havaya çıktı. Sarayın ana kapısında üç seyisle karşılaştı. Dev ve alev rengi bir atı büyük güçlüklerle, canları pahasına dizginlemeye çalışıyorlardı.

"Kimin atı bu? Nereden buldunuz?" diye sordu delikanlı, huysuz ve boğuk bir sesle, o goblenli odadaki o gizemli aün, önündeki bu öfkeli hayvanın tıpatıp aynısı olduğunu fark edince.

"Bu at size ait efendim," diye yanıtladı seyislerden biri, "en azından sahibi olduğunu iddia eden başka kimse yok. Onu Berlifitzinglerin yanan ahırından dumanlar içinde ve öfkeden köpürerek kaçarken yakaladık. Eski Kont'un yabancı aygırlarından biri olduğunu düşünerek geri götürdük. Ama oradaki kimse ata sahip çıkmadı. Bu çok tuhaf, çünkü taşıdığı izlerden alevlerden kılpayı kurtulduğu belli oluyor."

"Alnına dağlanmış W. V. B. harfleri de açık seçik görülüyor," diye araya girdi ikinci bir seyis. "Tabii ki bunların Wilhelm Von Berlifitzing'in baş harfleri olduğunu düşündüm - ama şatodaki herkes at hakkında herhangi bir şey bildiğini inkar ediyor."

"Çok garip!" dedi genç Baron düşünceli bir havayla ve sözlerinin anlamından açıkça habersiz olarak. "Söylediğin gibi, bu oldukça güzel bir at -müthiş bir at! Gerçi senin de çok haklı olarak söylediğin gibi, nereden geldiği şüpheli; ama benim olsun." diye ekledi, bir duraksamadan sonra. "Belki Frederick Metzengerstein gibi bir binici Berlifitzing'in ahırlarından gelen bir şeytanı bile ehlileştirebilir."

"Yanılıyorsunuz lordum. Söylediğimiz gibi, at Kont'un ahırlarından gelmedi. Durum böyle olsaydı, onu ailenizden bir soylunun karşısına asla çıkarmazdık."

"Doğru!" dedi Baron kuru bir sesle; ve o anda yatak odası uşaklarından biri kıpkırmızı bir yüzle ve hızlı adımlarla çıkageldi. Efendisinin kulağına tasarımını kendisinin yapmış olduğu bir dairedeki goblenin küçük bir parçasının ansızın ortadan kaybolduğunu fısıldadı. Aynı zamanda ayrıntılara da girdi; ama bunlar çok alçak sesle söylendiğinden seyisler meraklarını gideremediler.

Genç Frederick bu esnada oldukça huzursuzlanmış göründü. Ancak kısa

sürede kendini topladı ve yüzünde kararlı bir fesatlık ifadesiyle söz konusu dairenin kapısının hemen kilitlenmesini ve anahtarının kendisine verilmesini emretti.

Uşağın gitmesinden sonra, Baronun artık kendisine ait olarak kabul ettiği at iki misli öfkeyle ileri atılıp şaha kalkarak sarayla Metzengerstein ahırları arasındaki uzun yoldan götürülürken kölelerinden biri Baron'a "Yaşlı avcı Berlifitzing'in talihsiz ölümünü işittiniz mi?" diye sordu.

"Hayır!" dedi Baron, birden konuşan kişiye dönerek. "Öldü mü dedin?"

"Evet lordum; ve bu haberin sizi üzmeyeceğinden eminim."

Dinleyicinin yüzünde bir gülümseme belirip kayboldu. "Nasıl ölmüş peki?" diye sordu.

"Av aygırlarından en sevdiklerini kurtarmaya çalışırken alevlerin ortasında kalmış ve korkunç bir şekilde ölmüş."

"D-e-m-e-k ö-y-l-e-!" dedi Baron, sanki heyecan verici bir düşüncenin gerçekliğinin yavaşça ve kararlılıkla bilincine varıyormuşçasına.

"Evet," dedi köle.

"Şok edici!" dedi delikanlı istifini bozmadan ve sessizce saraya girdi.

Bu tarihten sonra sefiş genç Baron Frederick Von Metzengerstein'in dışsal tavırlarında belirgin bir değişiklik gözlenmeye başlandı. Davranışları her beklentiye hayal kırıklığına uğraıyor ve pek çok hileci annenin görüşleriyle pek az ortak yön sergiliyordu. Alışkanlıktan ve tavırları komşu aristokratlara karşı eskisinden de soğuktu. Kendi bölgesinin dışına asla çıkmıyor ve bu engin ve sosyal dünyada tamamen tek başına yaşıyordu - sahiplendikten sonra sürekli bindiği o sıradışı, aulgan ve alev rengi atla gizemli bir şekilde arkadaşlık etmiyor idiyse tabii.

Ancak komşuları uzun süre periyodik olarak davetlerde bulunmayı sürdürdü. "Baron varlığıyla festivallerimizi onurlandım mı acaba?" "Baron yabandomuzu avımıza katılır mı?" -"Metzengerstein avlanmaz;" "Metzengerstein gelmeyecek," kibirli, kısa ve öz yanıtlardı.

Buyurgan soylular bu sürekli yinelenen hakaretlere katlanamazlardı. Davetler resmileşti - seyrekleşti - zamanla tamamen kesildi. Talihsiz Kont Berlifitzing'in dul eşinin "Umarım Baron evde olmak istemediği zaman evde olur, çünkü eşitlerinin varlığını horgörüyor; ve ata binmek istemediği zaman ata biner, çünkü bir atın arkadaşlığını tercih ediyor," dediği bile işitildi. Bu kalıtsal gücenikliğin son derece aptalca bir şekilde ifadesiydi elbette; ve sadece her za-

mankinden fazla enerjik olmaya karar verdiğimizde sözlerimizin ne kadar tuhaf bir şekilde anlamsızlaştığını göstermeye yaradı.

Ancak iyi niyetliler genç soylunun davranışlarındaki değişimi ebeveynlerini vakitsizce kaybetmiş olmasına bağladılar. Ama onları kaybettikten hemen sonraki, canavarca ve pervasızca yaşadığı kısa dönemi unutuyorlardı. Bazıları onun kendisini fazla önemseydiğini ve aşırı kibirli olduğunu söyledi. Yine bazıları (mesela aile doktoru bunlardan biriydi) tuhaf bir melankoliden ve kalıtsal bir sağlıksızlıktan bahsetmekte duraksamadı. Bu arada halk arasında daha karanlık ve üstü kapalı imalar ediliyordu.

Sonunda Baronun yeni cenk atına karşı gösterdiği sapkınca bağlılık -hayvanın vahşi ve şeytani niteliklerini her sergileyişiyle güçleniyor gibi görünen bir bağlılık- akli başında herkes tarafından iğrenç ve anormal bir tutku olarak görülmeye başlandı. Genç Metzengerstein öğle güneşinin altında - gecenin karanlığında - hastalıkta ya da sağlıkta - iyi ya da kötü havada - inatçı küstahlılıkla kendi doğasına son derece benzerlik gösteren o devasa atın sırtında görülüyordu sürekli.

Son olaylarla birleşince binicinin aşırı tutkusuna ve atın yeteneklerine doğüstü ve mucizevi bir nitelik katan başka olaylar da vardı. Atın bir sıçrayışta kat ettiği mesafe özenle ölçülmüş ve sonuç hayal gücü en kuvvetlilerin bile beklentilerinden çok daha fazla çıkmıştı. Ayrıca Baron hayvana belirli bir isim vermemişti, oysa koleksiyonundaki geri kalan tüm atların ismi vardı. Bu atın ahır da diğerlerinkinden uzaktaydı; ve tımar etme işini ve diğer gerekli işleri sadece atın sahibi görüyor, hattâ o atın ahırına ondan başka kimse giremiyor. Ayrıca, atı Beriifitzing'teki büyük yangından kaçarken yakalayan üç seyis her ne kadar atı bir başlık ve ip halkasıyla durdurmayı başarmış olsa da - üçünden hiçbiri o tehlikeli mücadele sırasında elini atın gövdesinin üzerine koyduğundan emin değildi. Soylu ve atılgan bir aın davranışlarında sergilenen tuhaf zeka genellikle fazla heyecan uyandırmaz, ama öyle durumlar vardı ki en kuşkucu ve soğukkanlı kişileri bile etkiliyordu; ve bazen aın ayaklarını korkunç ve derin anlamlar gizler şekilde, hızla yere vurarak, toplanmış kendisini izleyen kalabalığın korkuyla geri çekilmesine yol açtığı oluyordu. Böyle zamanlarda genç Metzengerstein'in beti benzi atıyor, atın bir insan gibi ciddiyetle bakan, hızlı ve arayıcı gözlerinden kaçıyor.

Ancak Baronun tüm maiyeti içinde kimse o genç soylunun vahşi atma karşı duyduğu o sıradışı tutkuyu paylaşmıyordu; en azından çirkinliğiyle herke-

sin sinirini bozan ve görüşlerine kesinlikle kimsenin aldırmadığı önemsiz ve biçimsiz, ufak tefek bir uşak dışında kimse. O (eğer fikirleri bahsedilmeye değerse) efendisinin ata binerken hep açıklanamaz ve neredeyse fark edilmeyecek bir şekilde titrediğini öne sürme küstahlığında bulunuyordu; ve her gün uzun gezintisinden geri döndüğünde muzaffer bir kötülük ifadesinin yüzünün tüm hatlarını çarpıttığım.

Fırtınalı bir gecede derin bir uykudan uyanan Metzengerstein odasından çıkıp deli gibi aşağı indi ve atın sırtına atladığı gibi ormana dalıp gözden kayboldu. Böylesine sık yaşanan bir olay ilgi çekmedi, ama birkaç saat sonra, Metzengerstein Sarayı'nın muazzam ve görkemli kale burçları güçlü ve dizginsiz bir yangının etkisiyle temellerinden çaurdayıp sarsılmaya başlayınca saraydakiler geri dönüşünü büyük bir endişeyle beklemeye başladı.

Alevler ilk fark edildiğinde öyle ilerlemişti ki binanın herhangi bir kısmını kurtarma çabalarının boşuna olduğu açıktı. Şaşkınlık içindeki komşular kayıtsız olmasa bile sessiz bir hayretle durup yangını izlemeye başladı. Ama kalabalığın dikkati yeni ve korkutucu bir objeye yöneldi ve bu insan acısının bir kalabalığın hislerindeki heyecam nasıl cansız maddenin en afallaúa görüntülerinden bile çok uyandırdığım kanıtladı.

Ormanla Metzengerstein Sarayı arasındaki, yaşlı meşelerin oluşturduğu uzun yolda bonesiz ve panik içindeki bir biniciyi taşıyan bir atın Fırtına Şeytam'ınkini bile aşan bir süratle sıçrayarak ilerlediği görüldü.

Binicinin atın kontrolünü tamamen yitirdiği açıktı. Yüzündeki ızdırıp, bedeninin kasılmaları insanüstü bir çaba harcadığım gösteriyordu; ama duyduğu dehşetin yoğunluğuyla defalarca ısırdığı, kanayan dudaklarının arasından tek bir çığlık dışında hiç ses çıkmadı. Toynakların takırtısı alevlerin gürlemesini ve rüzgarın çığlıklarını tiz ve keskin bir şekilde bastırdı. Bir an sonraysa at bir sıçrayışta kapıyı ve kale hendeğini aştıktan sonra sarayın sarsılan merdivenlerini çıkıp binicisiyle birlikte o kaotik alev girdabının içinde gözden kaybolmuştu.

Fırtına bir anda dindi ve ortalığa ölü, sessiz bir dinginlik çöktü. Beyaz bir alev hâlâ binayı bir kefen gibi sarmalıyor ve sessiz göğe doğru yükselirken doğaüstü parıltılar saçıyordu. Bir duman bulutu mazgalı siperlerin üstüne belirgin ve devasa bir şekil oluşturarak çöküyordu -bir atın şeklini.

Morella

(AVTO ko6 cidió jis6 autaú, ^ovosiosSası ov)

Kendisi, yalnızca kendisi scmsuzadekBİRvetek.

PLATON: Şölen, [211, XXIX]

Dostum Morella'ya karşı derin, ama son derece tuhaf bir sevgi duyuyordum. Yıllar önce onun arkadaş topluluğuna rastlantı eseri girmiştim ve ilk tanışmamızdan itibaren ruhum daha önce hiç bilmediği alevlerle yanmaya başlamıştı; ama bunlar Eros'un alevleri değildi ve onların sıradışı anlamlarını hiçbir şekilde tanımlayamadığımı ya da belirsiz yoğunluklarını ayarlayamadığımı giderek kabullenmek ruhuma acı veren bir işkence olmuştu. Yine de görüştük; ve kader bizi kilisede birleştirdi. Ne şehvetten bahsettim, ne de aşkı düşündüm. O ise kendini toplumdan soyutlayarak yalnızca bana bağlandı ve beni mutlu etti. Hayret etmek bir mutluluktur; -düş görmek bir mutluluktur.

Morella'nın bilgisi derindi. Benim de olmayı ümit ettiğim üzere, yetenekleri oldukça sıradışıydı -zihinsel güçleri muazzamdı. Bunu hissettim ve pek çok konuda öğrencisi oldum. Ancak kısa süre sonra, belki de aldığım Presbuig eğitimi yüzünden, önüme genelde erken dönem Alman edebiyatının değersiz ürünleri olarak görülen o mistik yazılardan koymaya başladığını gördüm. Bunların üstünde anlayamadığım bir sebepten dolayı sürekli çalışıyordu -ve zamanla benim de aynı şeyi yapmaya başlamam, alışkanlıkların ve taklit etmenin basit ama etkili tesirine bağlanmalıdır.

Bütün bunların, eğer yanılmıyorsam, zihnimle pek ilgisi yoktu. İnançlarım, eğer kendimi unutmadıysam, kesinlikle idealler üstüne kurulu değildi ve eylemlerimde ya da düşüncelerimde, büyük bir yanılgı içinde değilsem, okuduğum mistik yazıların en küçük bir izine bile rastlanmıyordu. Bundan emin ol-

dugumdan eşimin kılavuzluğuna teslim oldum ve onun çalışmalarının ince ayrıntılarına sarsılmaz bir inançla girdim. Ve sonra - sonra, yasaklanmış sayfaları dikkatle okurken yasaklanmış bir ruhun içimde tutuştuğunu hissettiğimde - Morella soğuk elini benimkinin üstüne koyup alçak sesle, ölü bir felsefenin küllerinden, garip anlamları hafızama dağlanmış olan tuhaf sözcükler çıkarırdı. Sonra saatlerce yanında oyalanır, kendimi sesinin musikisine kaptırırdım - ta ki ezgisi dehşet dolu bir tonla alacalanana dek, - o zaman ruhumun üzerine bir gölge düştü - betim benzim sarardı ve o dünyadışı tonlar içimi ürpertti. Ve böylece neşe birden solup korkuya dönüştü ve en güzel olan en iğrenç oldu, tıpkı Hinnon'un Ge-Henna'ya dönüşmesi gibi.

Çok uzun bir süre boyunca Morella'yla aramdaki neredeyse tek konu olan, bahsettiğim o kitaplardan gelişen sohbetlerin içeriklerini tam olarak anlatmam gereksiz. Teolojik etik diye adlandırılabilir şey konusunda bilgili olanlar onları hemen anlayacak, bilgisizler tarafındansa zaten hiçbir şekilde anlaşılmayacaklar. Fichte'nin¹⁴ vahşi Panteizmi; Pisagorcuların biraz değiştirilmiş *riaÂıy-yevema'sı*; ve hepsinden öte Schelling'in ısrarla üstünde durduğu *kimlik* doktrinleri hayal gücü kuvvetli Morella'nın en sevdiği tartışma konularıydı. Bence Bay Locke kişisel olarak nitelendirilen kimliğin mantıklı bir varlığın aklı başındalığında var olduğunu söylericen haklı. Ve kişiden mantık sahibi zeki bir özü anladığımıza göre ve düşünceye eşlik eden bir bilinç hep var olduğuna göre, hepimizi *biz* dediğimiz şey yapan da bu - bizi düşünen diğer varlıklardan ayıran ve bize kişisel kimliğimizi veren de. Ama *principium incūducaionis* - kimliğin ölümle *birlikte yok olup* olmadığı fikri, benim için - her zaman daha ilgi çekiciydi; kafa karıştırıcı ve heyecanlandırıcı sonuçlarından çok Morella'nın onlardan bahsederkenki belirgin ve huzursuz tavrı yüzünden.

Ama sonunda eşimin tavrındaki gizemin beni sanki büyülenmişçesine sıkıttığı zaman gelip çatmıştı. Artık solgun parmaklarının dokunuşuna, ahenkli dilinin alçak tonlarına ya da melankolik gözlerinin parıltısına dayanamıyordum. Ve bütün bunları bildiği halde beni azarlamıyordu. Zayıflığımın ya da budalalığımın farkında gibiydi ve gülümseyerek bunu kader olarak adlandırıyordu. İlginin giderek azalışının bile sebebinin, ben bilmezken, faikinde gibiydi; ama bana bu konu hakkında hiçbir ipucu vermiyordu. Yine de bir kadındı ve gündün güne sararıp soluyordu. Zamanla kırmızı benek yanağına tamamen yerleşti ve soluk alnındaki mavi damarlar göze çarpmaya başladı. Bazen yumuşayıp ona acıyordum, ama sonra, anlamlı gözlerine bakınca ruhum bulanıyor ve kor-

kunç, dipsiz bir uçuruma bakan bir adam gibi başım dönüyordu.

Öyleyse Morella'nın ölüm anını içten ve büyük bir arzuyla beklediğimi söylememe gerek var mı? Evet, bekliyordum; ama narin ruhu kilden evine günlerce tutundu - haftalarca ve usandırıcı aylar boyunca - ta ki acı duyan çeken sinirlerim zihnimi ele geçirene ve gecikme içimi öfkeyle doldurana ve, narin yaşamı giderek solarken sanki uzayan, günün ölümü sırasında gölgelerin uzaması gibi uzayan günlere ve saatlere ve acı anlara bir şeytanın kalbiyle lanet okuyana dek.

Ama bir sonbahar akşamı, rüzgarlar hâlâ gökyüzünde fken, Morella beni yatağına, yanı başına çağırdı. Toprağı donuk bir sis, suları sıcak bir parıltı kaplamış ve ormandaki gür Ekim yapraklarının üstüne gökkubbeden bir ebemkuşağının düştüğü kesindi.

"Bugün en önemli gün," dedi, ben yaklaşırken; "yaşamak ya da ölmek için en önemli gün. Toprağın ve yaşamın oğulları için güzel bir gün -ah, göğün ve ölümün kızları için daha da güzel! "

Alnını öptüm ve devam etti:

"Ölüyorum, ama yaşayacağım."

"Morella!"

"Beni asla sevedim, ama yaşamda tiksindiğin kişiye ölünce tapacaksın."

"Morella!"

'Yeniden söyleyeyim, ölüyorum. Ama içimde bana, Morella'ya karşı hissetmiş olduğun şefkatin -ah, ne kadar da azdı!- Bir işareti var. Ve ruhum ayrılınca çocuk yaşayacak - senin ve benim çocuğumuz. Ama günler kederli olacak - keder ki, izlenimlerin en kalıcı olanıdır, nasıl ki servi en dayanıklı ağaçsa. Çünkü mutlu günlerin sona erdi; ve mutluluk hayatta iki kez elde edilmez, nasıl ki Paestum'un¹⁵ gülleri yılda iki kez toplanmazsa. Yani artık zamanla Teian'ı oynamayacak, mersinden ve asmadan habersiz olduğundan yeryüzünde kefenini sırtında taşıyacaksın, tıpkı Mekke'deki Müslümanlar gibi. "

"Morella! " diye haykırdım, "Morella! Bunu nereden biliyorsun?" -Ama yastıkta başını öte tarafa çevirdi ve hafifçe titredikten sonra öldü ve sesini artık duymaz oldum.

Yine de kehaneti gerçekleşti ve çocuğu -onu ölürken doğurmuştu ve çocuk annesinin soluması kesilmeden nefes almaya başlamamış-, bir kız çocuğu hayata gözlerini açtı. Fiziksel ve zihinsel açıdan tuhaf bir şekilde büyüdü ve ölmüş annesinin üpatıp aynıydı. Onu mümkün olabileceğine inanmamış oldu-

gum kadar büyük bir sevgiyle, herkesten fazla seviyordum.

Ama kısa süre sonra bu saf sevginin göğü karardı ve kasvet, dehşet ve keder bulutlan kapladı. Çocuğun fiziksel ve zihinsel olarak tuhaf bir şekilde büyüdüğünü söylemiştim. Bedeninin hızla büyümesi gerçekten tuhaftı - ama zihinsel gelişimini izlerken kafama üşüşen fırtınah düşünceler korkunçtu. Ah! Korkunçtu. Çocuğun fikirlerinde her gün bir yetişkinin güçlerini ve bir kadının yeteneklerini keşfederken başka türlü olabilir miydi zaten - deneyimin dersleri bir çocuğun dudaklarından dökülürken? İri ve araştıran, parlak gözleri olgunluğun bilgeliği ya da tutkulanya parlarken? Bunlan fark ederek afalladığımda - gerçeği aıtık ruhumdan gizleyemez ya da onu almak için titreyen algılarımdan uzak tutamaz olunca - korkutucu ve heyecan verici şüphelerin ruhuma süzülmesi ya da düşüncelerimin mezardaki Morella'nın çılgınca öykülerine ve heyecanlandına teorilerine dehşetle geri dönmesi şaşırtıcı mı? Kaderin beni tapmaya ve evimdeki kaü münzevi yaşamında yaptığı her şeyi acı verici bir huzursuzlukla izlemeye yönlendirdiği bir varlığı dünyanın gözlerinden sakladım

Ve yıllar geçtikçe, ben her gün onun kutsal, uysal ve zarif yüzüne bakıp olgunlaşan fiziği üstüne düşünürken, sürekli annesine, melankolik ve müteveffa annesine benzeyen yeni yönlerini keşfediyordum. Ve bu benzerlik gölgeleri her geçen saat daha da koyulaştı, yoğunlaştı, belirginleşti, daha şaşırtıcı ve iğrenç, korkutucu oldu. Annesinin gülümseyişine sahip olmasına katlanabiliydim; ama tıpatıp aynı olması beni ürpertiyordu - gözlerinin Morella'nihkilere benzemesine dayanabiliydim; ama ruhumun derinliklerine sık sık Morella'nın yoğun ve şaşırtıcı ifadesiyle bakıyorlardı. Ve o yüksek alnın biçiminde, ipeksi saçların lülelerinde, onların arasına gömülen solgun parmaklarda, konuşmadaki kederli müzikal tonda ve, hepsinden öte -ah, hepsinden öte- sevilen ve yaşayan kişinin dudaklarından çıkan, bir ölüye ait sözler ve anlatımlarda saplantılı düşüncelerin ve dehşetin - *ölmeyecek* bir kurtçuğun besinini buluyordum.

Böylece ömrünün on yılı geçti ve kızım hâlâ isimsizdi. "Çocuğum" ve "hayatım" genellikle bir baba sevgisinin kullanmaya yönelttiği sözcüklerdi ve günlerinin katı inzivası diğer konuşmalara engel oluyordu. Morella'ın adı kendisiyle birlikte ölmüştü. Kıza hiç annesinden bahsetmemiştim - bahsetmek olanaksızdı. Aslında kız kısa varoluş süresi içinde dış dünyadan, mahremiyetinin dar sınırları içinde alabilecekleri dışında hiçbir izlenim edinmemişti. Ama so-

nunda, sinirli ve huzursuzken, bir vaftiz töreninin beni kaderimin dehşetlerinden kurtarabileceği aklıma geldi. Ve vaftiz kurnasının önündeyken bir ad bulmakta duraksadım. Ve bekleyen dudaklarıma eski ve modern zamanların, kendimkinden ya da yabana ülkelerden, bilge ve güzel insanların ait, zarif, mutlu ve iyi kalplilere ait pek çok ad geldi. Beni yer altında yatan bir ölünün anısını rahatsız etmeye iten ne oldu peki? Sadece anımsanışı bile mor kanı şakaklardan kalbe çekmeye yeten o sesi fısıltıyla söylemeye beni hangi şeytan teşvik etti? Hangi iblis ruhumun gizli köşelerinden konuştu, ben o loş geçeneklerin arasında, gecenin sessizliğinde, rahibin duyabileceği şekilde o heceleri fısıldarken - Morella derken? Çocuğumun yüz hatlarını allak bullak eden, onları ölümün renklerine bürüyen, o neredeyse duyulmaz sesi işitince donuk gözlerini yerden göğe kaldınp, atalarımızdan kalma kilisenin kara taşları arasında yere kapanarak karşılık vermesine sebep olan, iblislerden de güçlü şey neydi? O birkaç basit ses kulaklarımdan soğuk ve sakın bir belirginlikle girdi ve erimiş sıcak kurşun gibi tıslayarak beynime aktı. Yıllar - yıllar geçebilir, ama o dönemin anısı - asla yitmeyecek! Çiçeklerden ve asmadan habersiz değildim - ama baldıran ve servi beni gece gündüz gölgeler içinde yaşatıyordu. Ve ne zamanın, ne de mekanın farkıdaydım. Kaderimin yıldızları gökyüzünden silindi ve bu yüzden yeryüzü karanlığa gömüldü ve figürleri titreşen gölgeler gibi yanımdan geçip gitti ve onların arasından ben bir tekini gördüm - Mcrella'yı. Gökkubbenin rüzgarları kulağıma tek bir ses fısıldıyordu ve denizin üstündeki dalgacıklar ilelebet mırıldanıyordu - Morella Fakat o öldü ve onu kendi ellerimle mezara götürdüm; ve ikinci Morella'yı gömdüğüm mahzende birincisinden hiçbir iz göremeyince uzun ve acı bir kakhaha attım.

Nefesini Yitirmek

"BlackwoocTa Ne Uygun Olan, Ne de Olmayan Bir Öykü

Ah nefes alma, vs. - MOOREUN MELODİLERİ.

Adı en çok kötüye çıkmış talihsizlik bile eninde sonunda felsefenin yorulmak nedir bilmez cesaretine boyun eğen - tıpkı en inatçı şehrin bir düşmanı ardı arkası kesilmez saldırılarına boyun eğmesi gibi. Kutsal kitapta yazdığına göre, Salmanezer, Samaria'nın önünde üç sene beklemiştir; ama sonunda şehir düşmüştür. Sardanapalus ise -bkz. Diodorus- Ninova'nın önünde yedi sene beklemiştir ama boşuna. Truva'nın fethi yaklaşık on sene almıştır; ve Azoth, Aristaeus'un şerefi üstüne yemin ederek söylediğine göre, kapılarını Psammiticus'a ancak yirmi sene sonra açmıştır.

"Seni serseri seni! - Seni şirret seni! - Seni cadaloz seni!" dedim kanma, düğünümüzün ertesi sabahında, "Seni cadı seni! - Seni kocakarı seni! - Kendini bir halt zannediyorsun! - Seni edepsiz seni! - Sen iğrenç olan her şeyin alev yüzlü özüsün! - Seni - seni -" ve bu noktada ayak parmaklarımda ucunda yükselip boğazını kavradım ve ağzımı kulağına yaklaştırarak onu önemsizliği konusunda ikna edecek daha sert hakaretlerde bulunmaya hazırlanıyordum ki büyük bir dehşet ve hayretle *nefesimi yitirdiğimi* fark ettim.

"Nefesim kesildi" ya da "nefesimi yitirdim" sözleri vb. gündelik konuşmalarda sık sık kullanılır ama başıma gelen o korkunç kazanın *sahiden* gerçekleşebileceğini hiç düşünmemiştim! Şaşkınlığımı — korkumu — umutsuzluğumu hayal edin - hayal gücü kuvvetli biriyiseniz tabii!

Ama neyse ki beni asla terk etmeyen bir iyi huyum var. En zaptedilmez ruh hallerimdeyken bile görgü kurallarına en azından biraz uymayı sürdürürüm, et

le chemin des passions me conduit -Lord Edouard'ın "Julie"de söylediği gibi- *à la philosophie veritable*.

İlk başta bu durumun beni hangi ölçüde etkilediğini anlayamasam da, bu benzersiz felaketin boyutlarını deneyimle öğrenene dek onu her halükarda karımdan gizlemeye karar verdim. Bu yüzden çarpık yüz ifademi bir anda çapkınca, cilveli, yumuşak huylu bir ifadeye dönüştürüp zevcemin bir yanağına hafifçe, muhabbetle vurup diğerini öptüm ve tek kelime etmeden (zaten edemezdim) topuğumun üstünde döndüm ve onu bu tuhaf davranışlarımla hayretler içinde bırakarak bir *Pas de Zéphyre*'le odadan çıkıp gittim.

Beni sinirliliğin kötü sonuçlarının bir örneğiyle özel *boudoir*'ima kapanmış halde hayal edin - yaşıyordum, ama bir ölünün nitelikleriyle - ölüydüm, bir canlının eğilimleriyle - yeryüzündeki anormal bir yaratıktım - son derece sakin, ama nefessizdim.

Evet! Nefessizdim. Nefesimi tamamen yitirmiş olduğumu söylerken ciddi-yim. Yaşamım söz konusu olsa bile onunla bir tüyü kıpırdatamazdım, bir aynayı bile buğulandıramazdım. Kahpe felek! - yine de kederimin ilk ani ve şiddetli nöbetini hafifleten bir etken vardı. Karımla konuşamaz olunca tamamen yitirdiğimi sandığım konuşma yetimi aslında yalnızca kısmen yitirmiş olduğumu ve o kriz anında sesimi tuhaf, derin bir şekilde gırtlaktan çıkarsam, ona duygularımı ifade etmeyi sürdürebileceğimi fark ettim. Bu ses tonunun (gırtlaksı) nefes akımına değil, boğaz kaslarının kasılsal bir hareketine bağlı olduğunu keşfettim.

Kendimi bir koltuğa atarak bir süre derin düşüncelere daldım. Düşüncele-rim kesinlikle rahatlatıcı değildi. Ruhumu bin bir türlü belirsiz ve ağlatıcı ha-yal ele geçirmişti - ve intihar etmek bile geçti aklımdan; ama apaçık ve hazır olanı reddedip uzaktaki ve belirsiz olanı yeğlemek insan doğasının sapkınlığı-nın bir özelliğidir. Böylece, siyah çizgili tekir kedi halının üstünde şevkle nur-larken ve köpek masanın altında şiddetle hırıldarken, ciğerlerinin gücünden gurur duyar ve akciğer yetersizliğimle açıkça alay ederlerken, intihar bana ci-nayetlerin en korkuncu gibi göründü.

Bir belirsiz umutlar ve korkular karmaşasıyla bunalmış haldeyken merdive-ni inen karımın ayak seslerini işittim. Şimdi onun gittiğinden emin olduğum için, küt küt atan bir yürekle felaketimin yaşandığı yere koştum.

Kapıyı dikkatle içeriden kilitledikten sonra gayretle her tarafı aramaya giriş-tim. Belki de bir köşede ya da bir çekmecenin veya dolabın içinde aradığım şe-yi bulabileceğimi düşünüyordum. Buhar halinde olabilirdi - elle tutulur halde

bile olabilirdi. Filozofların çoğu, felsefeye ilişkin pek çok noktada, hâlâ felsefi yaklaşımlardan oldukça uzaklar. William Godwin ise, "Mandeville"inde "görünmeyen şeylerin tek gerçeklikler olduğundan" bahseder ve bunun yaşadığım durum için geçerli olduğu açıktı. Sağduyulu okurlar haksız ve absürd suçlamalarda bulunmadan, önce durup bir düşünsünler lütfen. Anaxagoras'ın karın siyah olduğunu söylediğini anımsayın, ki ben de bunun doğru olduğunu gördüm.

Araştırmamı uzun süre gayretle sürdürdüm: Ama çabalarımın ve sebatımın acınası ödülü yalnızca bir takma diş seti, dört adet gültöhumu, bir göz ve Bay Windenough'in karıma gönderdiği bir tomar *aşk* mektubu oldu. Burada eşimin Bay Windenough'a karşı beslediği muhabbetin bu kanıtının beni pek rahatsız etmediğini belirtmeliyim. Bayan Lacko'breath'in benden bu kadar farklı bir şeyi beğenmesi doğal ve gerekli bir kötülüktü. Gürbüz ve şişman, aynı zamanda da biraz ufak tefek görünüşlü biri olarak tanınıyorum. Bu yüzden arkadaşımın tığ gibi inceliğinin ve dillere destan boyunun. Bayan Lacko'breath'in beklentilerini karşılamasına şaşmamalı. Ama konumuza dönelim.

Söylediğim gibi, çabalarım boşa çıkmıştı. Dolapları - çekmeceleri - köşeleri bir bir amaçsızca taramıştım. Ancak bir ara, bir makyaj kutusunun altını üstüne getirirken kazayla bir Grandjean's Archangels parfümü şişesini kırdığımda ödülümü bulduğumu düşündüm - bu arada bu parfümü tavsiye ederim.

Kasvetle boudoir'ıma döndüm - orada ülkeyi terk etmeden önce karımın sırrını öğrenmesine engel olmanın yolu üstüne düşündüm, çünkü bunu yapmaya çoktan karar vermiştim. Tanınmadığım, yabancı bir ülkede başıma gelen felaketi gizlemeyi deneyebilirdim - dilencilikten bile daha çok çoğunluğun sevgisini uzaklaştıracak, biçareye erdemli ve mutlulukların hak edilmiş öfkesini çekecek bir felaketi. Fazla duraksamadım. Tezcanlı bir yapım olduğundan, hemen "Metamora" tragedyasının tamamını aklıma getirmeye koyuldum. Talihim, bu dramın vurgulamalarında, ya da en azından kahramana ait olan kısmında, çıkaramadığımı fark ettiğim ses tonlarının tamamen gereksiz olduğunu ve gırtlaktan gelen, boğuk bir sesin drama başından sonuna dek monoton bir şekilde hakim olduğunu anımsayacak kadar yaver gitmişti.

İşlek bir bataklığın sınırlarında bir süre pratik yaptım - ancak Demosthenes'inkine benzemeyen, titizce ve dikkatle, bizzat tasarladığım bir yöntemi uyguluyordum. Böylece her açıdan silahlandıktan sonra, eşimin birden içimde bir tiyatro aşkının uyandığını sanmasını sağlamaya karar verdim. Bunda mucizevi bir şekilde başarılı oldum: ve her soruya ya da öneriye kurbağalarinki gi-

bi, mezardan geliyormuşçasına bir sesle trajediden bir pasaj okuyarak karşılık vermekte hiç zorlanmadım - metnin herhangi bir kısmının herhangi bir konuya eşit ölçüde uyacağını görmek beni fazlasıyla sevindirmişti. Ancak böyle pasajları okurken şaşı bakmayı - dişlerimi göstermeyi - dizlerimi oynatmayı - ayaklarımı sürtmeyi - ya da günümüzde haklı olarak popüler bir oyuncunun mutlaka sahip olması gerektiği düşünülen o daha başka, ağıza alınmaz incelikleri seğilemeyi ihmal ettiğimi sanmayın. Bunda öyle başarılı oldum ki, bana deli gömleği giydirmekten bahsetmeye başladılar - ama, ulu Tanrım! Nefesimi kaybettiğimden kesinlikle şüphelenmediler.

Nihayet işlerimi düzene soktuktan sonra, bir sabah erkenden 'ye giden posta arabasına bindim - arkadaşlarıma son derece önemli bir iş meselesi yüzünden hemen o şehre gitmek zorunda olduğumu söylemiştim.

Arabanın içi tamamen doluydu, ancak loşlukta yol arkadaşlarımla yüzlerini seçemiyordum. Etkili bir direniş göstermeden, iki devasa centilmenin arasında oturmak zorunda kaldım; daha iri yapılı bir üçüncüsüyse yapacağı şey için özür diledikten sonra, boylu boyunca üstüme uzandı ve bir anda uykuya dalıp Phalaris boğasının gürlemelerini bile aratacak horultularıyla, rahatsızlığımı ifade eden tüm gırtlaksı seslerimi bastırdı. Neyse ki, solunum organlarının durumu, boğulma tehlikesini tamamen ortadan kaldırıyordu.

Ancak, şehrin eteklerine vardığımızda, güneş iyice yükselmeye başlarken, işkencecim kalkıp gömleğinin yakasını düzelttikten sonra, bana son derece sıcak bir tavırla nezaketim için teşekkür etti. Hareketsiz kalmayı sürdürdüğümü görünce (bütün uzuvlanm yerinden çıkmış ve başım yana çevriliydi) kaygılanmaya başladı; ve geri kalan yolcuları da uyandırdıktan sonra kendinden emin bir sesle yanlarına canlı ve sorumluluk sahibi bir yol arkadaşı yerine bir ölünün verilmiş olduğuna ilişkin kesin kanısını dile getirdi. Bunu söylerken iddiasının doğruluğunu kanıtlamak için baş parmağını sağ gözümüne soktu.

Bunun üzerine hepsi teker teker (dokuz kişiydiler) kulağımı çekmeyi görev bildi. Genç bir pratisyen doktor da, cebinden bir ayna çıkarıp ağzıma tuttuktan ve nefes almadığımı anladıktan sonra, işkencecimin iddiasının doğruluğuna kanaat getirdi; ve hep birden, gelecekte böyle hilelere kuzu kuzu katlanmaya ve yola devam etmeden önce cesetten kurtulmaya karar verdiler.

Böylece beni "Crow" tabelasının önüne attılar (o sırada arabanın önünden geçmekte olduğu meyhanenin adıydı bu) ve bu iki kolumun arabanın arka tekerleğinin altında kırılmasından başka kötü bir sonuç doğurmadı. Sürücüye de

arkamdan en büyük valizlerimden birini attığı için teşekkür etmeliyim; bu valiz ne yazık ki kafamın üstüne düşüp hem ilginç, hem de sıradışı bir şekilde çatlmasına yol açtı.

Misafirperver bir adam olan "Crow"un sahibi valizimin içindekilerin benim için biraz zahmete girilmesini haklı çıkardığını gördükten sonra tanıdığı bir cerrahı çağırttı ve beni on dolarlık bir fatura ve makbuzla onun eline teslim etti.

Cerrah beni dairesine götürür götürmez ameliyatlara başladı. Ancak kulaklarımı kestikten sonra hayat belirtileri keşfetti. Bunun üzerine çan çalıp, bu acil durum hususunda danışmak üzere komşusu bir eczacıyı çağırttı. Varoluşuma ilişkin şüphelerinin doğrulanması ihtimalini hesaba katarak, eczacıyı beklerken karnımı yardı ve iç organlarımdan birçoğunu kişisel incelemelerinde kullanmak üzere çıkardı.

Eczacı ölü olduğuma karar verdi. Var gücümle tekmeler atarak ve çırpınarak, kıvrınarak bu fikrin yanlışlığını elimden geldiğince kanıtlamaya çalıştım - ne de olsa cerrahın ameliyatları beni bir nebze kendime getirmişti. Ama bütün bunları yeni bir galvanik pilin etkisi olarak yorumladılar ve bunun üzerine, gerçekten bilgili bir adam olan eczacı bir sürü tuhaf deneye girişti ki, ben şahsen çok etkilendim. Ancak defalarca konuşmaya çalışmama karşın, başka koşullarda Hippocrates patolojisi konusundaki derin bilgimle rahatça çürütebileceğim boş teorilere yanıt vermeyi bırakın, ağzımı bile açamamam beni çileden çıkardı.

Pratisyenler bir sonuca varamayınca beni, daha sonra ayrıntılı bir şekilde incelemek üzere saklamaya karar verdi. Bir tavanarasına çıkarıldım; cerrahın karısı bana don ve çorap giydirdi, cerrah ise ellerimi bağladıktan sonra çenemi de bir cep mendiliyle bağladı - sonra kapıyı üstüme kilitleyip akşam yemeğine doğru koşturarak beni sessizlikte, derin düşüncelerle baş başa bıraktı.

Şimdi ağzım mendille bağlı olmasa konuşabileceğimi görerek büyük bir sevinç yaşadım. Kendimi bu düşünceyle rahatlattıktan sonra uyumadan önce hep yaptığım gibi zihnimden "Tanrı'nın Gücü Her Şeye Yeter"den bazı pasajlar geçiriyordum ki, ağçözlü ve saldırgan görünüşlü iki kedi gösterişli hareketlerle duvardaki bir delikten içeri atladıktan sonra yüzüme çıktılar ve burnum gibi basit bir sebepten dolayı birbirleriyle sargısızca kavga etmeye başladılar.

Ama nasıl İran Mecusi'si ya da Mige-Gush'u kulaklarını kaybetmesi sayesinde Cyrus tahtına çıktıysa ve nasıl Zopyrus burnunu kaybederek Babil'i ele geçirdiyse, böylece yüzümden birkaç gram kaybetmiş olmam da kurtulmamı

sağladı. Acıyla uyarılmış ve öfkeden çılgına dönmüş halde tek bir hareketle ip-lerden ve sargıdan kurtuldum. -Odayı kavgacılarla hor görüyle bakarak geçtim ve pencereyi açarak büyük bir korku ve hayal kırıklığına kapılmalarına sebep olduktan sonra, kendimi büyük bir çeviklikle pencereden dışarı fırlattım.

Posta arabası soyguncusu W , ki ona tuhaf bir şekilde benzemekteydim, tam o anda şehir cezaevinden çıkmış, kenar mahallelerde kendisi için ha zırlanmış olan daragacına doğru ilerlemekteydi. Uzun süren bir hastalık saye sinde kelepçesiz yürüme ayrıcalığını elde etmişti; ve üstünde darağacı giysisiyle -ki tuhaf bir şekilde benimkine benziyordu- celladın at arabasının arkasın da boylu boyunca uzanmış yatmaktaydı (ki bu araba tam kendimi dışarı attı ğım sırada cerrahın pencerelerinin alından geçiyordu). Arabanın muhafızları uyumuş olan sürücüyü altıncı piyade alayından iki sarhoş acemi erdi.

Talihsizlik eseri, arabanın içine, ayaklarımın üstüne düştüm. Kurnaz bir he rif olan W eline geçen fırsatı gördü. Hemen ayağa fırlayıp arabadan atla dı ve göz açıp kapayıncaya kadar dar bir sokağa dalarak gözden kayboldu. Gü rültüden uyanan erler durumu tam olarak kavrayamadı. Ancak suçlunun aynı sı olan bir adamın arabada gözlerinin önünde ayakta dimdik durduğunu gö rünce o serserinin (yani W 'nin) kaçmaya çalıştığını sandılar (bu şekildeki görüşlerini bildirdiler) ve bu konuda karşılıklı fikir alışverişinde bulunduktan sonra içkilerinden birer yudum alıp dipçikleriyle beni yere serdiler.

Gittiğimiz yere varmamız uzun sürmedi. Lehime hiçbir şey söylenemezdi elbette. Asılmak kaçınılmaz yazgımdı. Bu yüzden bunu yarı aptallık, yarı hır- çınlıkla kabullendim. Biraz kinik bir yapım olduğundan bir köpeğin tüm duy- gularına sahiptim. Cellat ise ipi boynuma geçirdi. Üstünde durduğum platform aşağı doğru açıldı.

Darağacında yaşadığım hisleri anlatmak istemiyorum; istesem bunu çok ay- rıntılı bir şekilde yapabilecek olmama ve bu konuda doğru dürüst hiçbir şeyin söylenmemiş olmasına karşı. Aslında böyle bir konuda yazmak için asılmak şarttır. Her yazar kendisini deneyimlerle sınırlamalıdır. Mark Anthony bu şe- kilde sarhoşluk üzerine bir bilimsel inceleme yazmış.

Ama ölmediğimi söyleyebilirim. Bedenimin kesilecek nefesi yoktu; ve sol kulağımın alındaki düğümü saymazsak (bir asker düğümü olduğu belliydi) pek bir rahatsızlık hissetmiyordum. Düşmenin boynumdaki etkisine gelince, arabadaki şişman bayın yüzünden tutulmuş boynumun düzelmesini sağlamak- tan başka bir etkisi olmadı.

Ancak oldukça geçerli sebeplerden dolayı, kalabalığa girdikleri zahmetin karşılığını vermek için elimden geleni yaptım. Kıvrıncıların sıradışı olduğu söylendi. Spazmlarını geçmek zor olurdu. Halk "Bir daha!" diye *tempo tuttu*. Birçok beyefendi bayıldı; ve isteri krizine kapılan pek çok hanım evlerine götürüldü. Pinxit fırsattan istifade edip oracıkta çiziktirdiği taslağa dayanarak o takdire şayan "Diri Diri Derisi Yüzülen Marsyas" tablosunu çizdi.

Halkı yeterince eğlendirdikten sonra, darağacından indirilmemin vaktinin geldiğine karar verildi; -bunun sebeplerinden biri de gerçek suçlunun bu arada tekrar yakalanmış ve tanınmış olmasıydı; ama benim ne yazık ki bundan haberim yoktu.

Bu bana epey sempati duyulmasını sağladı elbette ve, kimse cesedime sahip çıkmadığından, bir kamu mezarına gömülmem emredildi.

Bir süre sonra buraya gömüldüm. Zangoç gitti ve yalnız kaldım. Marston'un "Tatminsiz"inden bir dize-

Ölüm iyi biridir ve evinin kapısı hep açıktır

bana o anda bariz bir yalan gibi göründü.

Tabutumun kapağını darbelerle açıp dışarı çıktım. Ortalık korkunç bir şekilde kasvetli ve rutubetliydi. Can sıkıntısına kapıldım. Kendimi eğlendirmek için sırayla dizilmiş çok sayıdaki tabutun arasında el yordamıyla ilerledim. Kapaklarını teker teker, kırarak açtıktan sonra içlerindeki fanilik üstüne düşüncelere dalarak oyalandım.

"Bu" dedim kendi kendime, şişkin, yuvarlak ve yumuşak bir cesede takılıp üstüne düşerken - "bu hiç şüphesiz kelimenin tam anlamıyla mutsuz - talihsiz biriydi. Korkunç yazgısı titreşerek yürümekti - hayatı bir insan gibi değil, bir fil gibi yaşamaktı - bir gergedan gibi.

"Kilo verme yönündeki çabaları boşa çıkmıştı, dolaşım sistemi de felaket haldeydi, ileri doğru bir adım atarken ne yazık ki iki adım sağa, üç adım sola gidiyordu. Çalışmaları Crabbe'in şiirleriyle sınırlıydı. Topuk üstünde dönmenin harikaları hakkında bir fikri yoktu, olamazdı.-Onun için iki kişilik dans soyut bir kavramdı. Asla bir tepenin üstüne çıkmadı. Sivri uçlu bir kilise kulesinden asla bir metropolün görkemlerini seyretmedi. Sıcaklık can düşmanıydı. Yazın en sıcak günlerinde bir köpek gibi yaşadı. Bu yüzden alevlerin ve boğulmanın düşlerini gördü - yükselen dağların - Ossa'nın üstündeki Pelion'un. Solumakta zorlanıyordu - kısacası solumakta zorlanıyordu. Nefesli çalgılar çal-

mayı gereksiz buluyordu. Kendi kendine hareket eden yelpazelerin ve vantila-törlerin mucidiydi. Körükçü Du Pont'u azarlayıp dururdu ve puro içme girişi-minde bulunurken, berbat bir şekilde öldü. Onunki çok ilgimi çeken bir du-rumdu - içtenlikle anladığım pek çok şey vardı.

"Ama işte," - dedim - "işte" - ve sıkı, uzun, tuhaf görünüşlü, nahoş bir şe-kilde tanıdık gelen birini nefretle tabutundan çekip çıkardım - "işte merhame-ti kesinlikle hak etmeyen rezil bir herif." Bunu söyledikten sonra, onu daha iyi görebilmek için baş ve işaret parmağımla burnundan tutup çekerek, doğrultup oturma pozisyonuna getirdim ve monologumu sürdürürken ona kolumla des-tek verdim.

"Merhameti," diye tekrar ettim, "hak etmeyen biri. Bir gölgeye kim merha-met duyabilir ki? Hem ölümlülüğün nimetlerinden sonuna dek faydalanmadı mı? O büyük anıtların - kısa kulelerin - paratonerlerin - karakavakların mu-cidi. 'Tonlar ve Gölgeler' üstüne yazdığı incelemeyle ölümsüzleşti. 'Güneyde, Kemiklerin Üstünde'nin son baskısını büyük bir beceriyle yayına hazırladı. Genç yaşta üniversiteye gidip pnömatik üstüne çalıştı. Sonra evine döndü, durmadan çalıştı ve Fransız kornosu çaldı. Gaydada ustalaştı. Zamana meydan okuyan Kaptan Barclay ona meydan okuyamazdı. Windham ve Allbreath en sevdiği yazarlardı, - en sevdiği ressam Phiz'di. içine gaz çekerken görkemli bir şekilde öldü - *jevique fialu corruptitur*, tıpkı Hieronymus'taki *fama pudicitioe* gibi. O kesinlikle bir"-

"Nasıl yapabilirsiniz? - Nasıl - yapabilirsiniz?" - diye sözümü kesti eleştiri-lerimin hedefi, soluk almaya çalışıp gözü dönmüşçesine çenesindeki sargıyı çe-kip çıkarırken - "Bay Lacko'breath, nasıl burnumu öyle sıkacak kadar zalim olabilirsiniz? Ağzımı nasıl kapadıklarını görmediniz mi - ve biraz bilginiz varsa - içimde kurtulmam gereken ne kadar çok miktarda nefes olduğunu bilmeniz *gerekirdi!* Bilmiyorsanız da oturun ve görün. - Benim durumumda ağzını açabilmek büyük bir rahatlık - etraflıca konuşabilmek - sizin gibi, bir centil-menin sözünü kesmeyecek biriyle iletişime geçebilmek. - Araya girmeler ra-hatsız edici oluyor ve kesinlikle yasaklanmalılar - siz de öyle düşünmüyor mu-sunuz? - Yalvarırım cevap vermeyin, - teker teker konuşalım. - Biraz sonra be-nim sözlerim bitecek, o zaman siz başlayabilirsiniz. - Bayım, buraya nasıl gel-diniz? - N'olur tek kelime etmeyin - ben de bir süredir buradayım - korkunç bir kaza! - Duymuşsunuzdur herhalde - büyük bir felaket! - Pencerenizin al-tından geçerken - bir süre önce - sizin aktörlük hevesine kapıldığınız sıralar-

da - korkunç bir şey oldu! - İnsanın "nefesini toplaması" deyimini duymuşsu nuzdur herhalde - dilinizi tutun diyorum size! - Ben bir başkasının nefesini topladım! - Kendiminki hep aşırı miktardaydı zaten - Blab'la sokağın köşesin de karşılaştım - tek kelime ettirmedi - araya bir hece bile sokuşturamadım - bu yüzden sara nöbetine tutuldum - Blab kaçıp gitti - o budalalara lanet olsun! - Beni ölü sanıp buraya getirdiler - iyi iş becerdiler! - Hakkımda söylediğiniz her şeyi duydum - hepsi yalandı - korkunç! - Şaşırtıcı! - Rezilce! - İğrenç! - Anlaşılmaz! - vesaire - vesaire - vesaire - vesaire -"

Böylesine beklenmedik bir konuşmanın bende uyandırdığı hayret tahayyül edilemez. Bu bayın (kısa sürede tanıdım; komşum Windenough'ti) büyük bir talih eseri yakaladığı nefesin benim karımla konuşurken kaybettiğim nefesin aynısı olduğuna giderek ikna olunca hissettiğim sevinç de. Zaman, mekan ve koşullar bunu tartışmasız doğruluyordu. Ancak Bay W.'nin uzun burnunu hemen bırakmadım -en azından karakavakların mucidinin beni açıklamalara boğmayı sürdürdüğü o uzun zaman zarfında.

Bunu yapmamın sebebi başlıca özelliğim olan ihtiyatlılığımdı. Önümde hâlâ, sağ kalmak istiyorsam aşmam gereken ve ancak aşırı gayretle üstesinden gelebileceğim pek çok güçlüğün bulunabileceğini düşünüyordum. Pek çok insanın sahip olduklarının değerini - kendileri için ne kadar değersiz olursa olsun - ne kadar sıkıntı ya da huzursuzluk verici olursa olsun - başkalarının onu elde etmekle ya da kendilerinin onu bırakmakla kazanacaklarıyla ölçtüğünü biliyordum. Bu durum Bay Windenough için de geçerli olamaz mıydı? Şu anda kurtulmak ister görüldüğü o nefesi istediğimi belli edersem, onun para hırsının kurbanı olmaz mıydım? Bu dünyada komşularını bile kazıklamakta tereddüt etmeyecek hergeleler olduğunu ve (bu Epictetus'un sözüdür) insanların kendi dertlerinden kurtulmayı en çok istediği zamanların başkalarını kurtarmaya en az gönüllü oldukları zamanlar olduğunu bir iç çekişle anımsadım.

Bunlara benzer düşüncelerden sonra, ki bu arada Bay W.'nin burnunu tutmayı sürdürüyordum, bir yanıt vermemin vakti geldiğine karar verdim.

"Canavar!" dedim haksızlığa uğramış birinin derin öfkesiyle, "canavar; çift nefesli budala! - Günahların yüzünden Tanrı tarafından iki nefese sahip olmakla cezalandırılmış sen - sen, benimle eski bir dost gibi sohbet etmeye mi kalkıyorsun? 'Yatıyorum,' sahiden! Ve 'dilimi tutuyorum,' kesinlikle! -Tek nefesli bir centilmen için aslında hoş olan bir sohbet - seni hak etmiş olduğun bu felaketten kurtarabilecekken - senden sıkıntı veren solunumunun fazlalık-

larını alabilecekken."

Brutus gibi durup cevap bekledim - Bay Windenough da bir kasırğa gibi bu cevabı vermeye girişti. İtirazlar ve özürler peş peşe geldi. Rızı olmayacağı ve benim sonuna dek istifade etmeyeceğim hiçbir koşul yoktu.

Ön hazırlıkları tamamladıktan sonra tanışım bana nefesimi verdi; ben de (iyice inceledikten sonra) ona bir makbuz verdim.

Böylesine soyut bir işleme bu kadar üstünkörü değinmem yüzünden pek çok kişi tarafından suçlanacağımı biliyorum. Fiziksel felsefenin son derece ilginç bir dalına yeni bilgiler katabilecek bir olayı -ki bu gerçekten de doğrudaha ayrıntılarıyla anlatmam gerektiği düşünülebilir.

Ne yazık ki, bütün bunlara yanıt veremeyeceğim. Sadece bir ipucu vermeme iznim var. Bazı *son derece nazik-ama* bu meseleden olabildiğince az bahsetmem daha iyi- tekrar ediyorum, *son derece nazik* koşullar şeytanca öfkesini üstüme çekmeyi şu anda hiç mi hiç istemediğim üçüncü bir şahsın çıkarlarıyla yakından ilgiliydi.

Bu gerekli işlemi tamamladıktan sonra o mezarlığın zindanından kurtulduk. Canlanmış seslerimizin birleşik gücü kısa sürede yeterince duyulur olmuştu. Scissor, Whig'in editörü, "yeraltından gelen seslerin doğası ve kökeni" üstüne bir incelemeyi tekrar yayımladı. Bir demokrat gazetesinin sütunlarından bir yanıt - cevap - yalanlama - ve gerekçelendirme geldi. Bay Windenough'la benim ortaya çıkışımız iki tarafın da açıkça haksız olduğunu ancak mezar odası açıldıktan sonra kanıtladı.

Her zaman olaylı geçen bir hayatın bazı çok tuhaf kesitlerine ilişkin bu ayrıntıları aktarmayı, okurun dikkatini görülemeyen, hissedilemeyen ve tamamen anlaşılamayan o felaketlere karşı kişiyi her zaman, mutlak bir şekilde koruyan o karışık felsefenin meziyetlerine tekrar çekmeden sona erdiremem. Eski İbraniler bu bilgeliğin ışığında, cennetin kapılarının "Amin!" sözcüğünü, sağlam ciğerler ve mutlak bir kendine güvenle haykıran günahkar veya ermiş mutlaka açılacağına inanırdı. Atina'yı büyük bir veba salgını kasıp kavurduğunda ve hiçbir şekilde önüne geçilemediğinde Epimenides, Laertius'un bu filozofa ilişkin ikinci kitabında anlattığı gibi, "uygun Tanrıya" bir tapınak ve mabet inşa edilmesini bu bilgeliğin ışığında tavsiye etmişti.

LYTILETON BARRY

Sessizlik Bir Masal: (Siope)

EvSooctiv S'opscov Koccpaits Kaicpapefyys
npcoovss ts Kca -/apaSpai
ALCMAN. [60 (10), 646.]

Dağın zirveleri uyuyor; vadiler, sarp kayalıklar ve mağaralar sessiz.

"Dinle beni," dedi İblis, elini başımın üstüne koyarak. "Bahsettiğim bölge Libya'daki, Zaire Nehri'nin kıyısındaki kasvetli bir bölgedir. Ve artık orada ne sessizlik var, ne de sükûnet.

"Nehrin sulan hastalıklı bir safran renginde; denize doğru akıyor, güneşin kızıl gözünün altında çalkantılı ve çırpıntılı hareketlerle nabız gibi atıp duruyorlar. Çünkü nehrin balıklı yatağının her iki yanında miller boyunca solgun bir dev nilüferler çölü uzanıyor. O ıssızlıkta birbirlerine iç geçirip, uzun ve solgun boyunlarını göğe uzatıyor ve başlarını hiç durmadan öne arkaya sallıyorlar. Ve aralanndan yeraltı sulannın akışını andıran bir mınlı yükseliyor. Ve birbirlerine iç geçiriyorlar.

"Ama dünyalannın bir sınırı var -bu sınırın karanlık, korkunç, ulu bir orman teşkil ediyor. Orada, tıpkı Hebrides'in etrafındaki dalgalar gibi, çalılar sürekli huzursuz ediliyor. Ama gökyüzünde hiç rüzgar yok. Ve tarih öncesinden kalma dev ağaçlar güçlü çatırtılarla durmadan sağa sola sallanıp duruyor. Ve yüksek tepelerinden birer birer ölümsüz çiye düşüyor. Ve diplerinde garip, zehirli çiçekler huzursuz uykulannda kıvrılarak uzanıyor. Ve yukarda gri bulutlar büyük bir hisırtıyla sonsuza dek batıya gidiyor, ta ki birikip ufkun ateşli duvan üzerinden bir şelale halinde dökülene dek. Ama gökyüzünde hiç rüzgar yok. Ve Zaire Nehri'nin kıyılannda ne sessizlik var, ne de sükûnet.

"Geceydi ve yağmur yağıyordu; ve düşerken yağmurdu, ama düştükten sonra kandı. Ve bataklıkta, iri nilüferlerin arasında duruyordum ve yağmur üstüne yağıyordu -ve nilüferler yalnızlıklarının ağırbaşlılığı içinde birbirlerine iç geçiriyordu.

"Ve birden ay ince, soluk sisin arasından yükseldi. Rengi kızıldı. Ve gözlerim nehrin kıyısında duran, ay ışığı tarafından aydınlatılan iri, gri bir kaya parçasını seçti. Ve kaya gri, soluk ve iriydi. -Ve kaya griydi. Ön tarafına bir takım harfler kazınmıştı; nilüferlerin bataklığının içinde yürüdüm, ta ki nehir kıyısına o yazıyı okuyacak kadar yaklaşıp dek. Ama bilmediğim bir dilde yazılmıştı. Ve tam bataklığa geri dönüyordum ki, ay kıpkırmızı kesildi ve dönüp kayaya, yazıya tekrar baktım; -ve orada ISSIZLIK yazıyordu.

"Ve yukarı baktım ve kayanın tepesinde bir adam duruyordu; ve adamın hareketlerini izlemek için nilüferlerin arasına gizlendim. Ve adam uzun boylu ve heybetliydi, üstünde omuzlarından ayaklarına dek eski Roma tarzı bir yün harmani vardı. Ve vücut şeklini pek uzaktan seçemiyordum - ama yüz hatları bir tannninkiydi; çünkü gecenin ve sisin ve ayın, çiyin örtüsü yüzünü açıkta bırakmıştı. Alnı geniş ve düşünceliydi ve çılgın gözleri endişeliydi; ve yanağındaki birkaç kırışıkta kederin ve bezginliğin ve insanlığa karşı duyulan tiksintinin ve yalnızlığa duyulan özlemin söylevlerini okudum.

"Ve adam kayanın üstüne oturdu, başını eline dayadı ve ıssızlığa baktı. Aşağıdaki huzursuz çalılara ve yukarıdaki uzun, çağlar öncesinden kalma ağaçlara ve daha yukarı, hışırdayan göğe ve kızıl aya baktı. Ve ben nilüferlerin arasında gizlenip adamın hareketlerini izledim. Ve adam yapayalnız halde titredi; -ama gecenin sonu yaklaştı ve adam kayanın üstünde oturdu.

"Ve adam dikkatini gökyüzünden o kasvetli Zaire Nehri'ne ve o sarı, korkunç sulara ve soluk nilüferler sürüsüne çevirdi. Ve adam nilüferlerin iç geçirirlerini ve aralarından yükselen mırıltıyı dinledi. Ve ben saklandığım yerde kalıp adamın hareketlerini izledim. Ve adam yapayalnız halde titredi; -ama gecenin sonu yaklaştı ve adam kayanın üstünde oturdu.

"Sonra bataklığın iç taraflarına çekildim ve nilüferler kıyısında yürüdüm ve bataklığın iç kısımlarında yaşayan hipopotamlara seslendim. Ve hipopotamlar beni duydular ve suaygırlarıyla birlikte kayanın dibine geldiler ve ayın altında korku verici, yüksek seslerle gürlediler. Ve ben saklandığım yerde kalıp adamın hareketlerini izledim. Ve adam yalnızlıkta titredi; -ama gecenin sonu yaklaştı ve adam kayanın üstünde oturdu.

"Sonra öğeleri kargaşanın lanetiyle lanetledim; ve daha önce rüzgarsız olan gökyüzünde korkunç bir fırtına oluştu. Ve gökyüzü fırtınanın şiddetiyle kurşunileşti - ve yağmur adamın kafasına yağdı - ve nehir taşıtı - ve nehir çektiği işkenceyle köpük köpük oldu - ve nilüferler yataklarında çığlık attı - ve orman rüzgarın önünde un ufak oldu - ve gök gürledi - ve yıldırım düştü - ve kaya temeline kadar sarsıldı. Ve ben saklandığım yerde kalıp adamın hareketlerini izledim. Ve adam yapa-yalnız halde titredi; -ama gecenin sonu yaklaştı ve adam kayanın üstünde oturdu.

"Sonra öfkelen dim ve nehri ve nilüferleri ve rüzgarı ve ormanı ve gökyüzünü ve gök gürültüsünü ve nilüferlerin iç geçirmelerini sessizliğin lanetiyle lanetledim. Ve lanetlendiler, ve hareketsiz kaldılar. Ve ay gökte titreyerek yükselmeyi kesti - ve gök gürültüsü kesildi - ve şimşek çakmaz oldu - ve bulutlar havada hareketsiz asılı kaldı - ve sular eski seviyelerine inip öylece kaldı - ve ağaçlar sallanmayı kesti - ve nilüferler iç geçirmez oldu - ve aralarından mırıltı yükselmez oldu, ve o engin sınırsız çölde hiçbir ses duyulmaz oldu. Ve kayanın üstündeki harflere baktım, değişmişlerdi; -şimdi orada SESSİZLİK yazıyordu.

"Ve adamın yüzüne baktım. Adamın yüzü korku doluydu. Ve hemen başını kaldırdı ve kayanın üstünde durup dinledi. Ama o engin, sınırsız çölde hiç ses yoktu ve kayanın üstünde SESSİZLİK yazıyordu. Ve adam titredi ve başını çevirdi ve kaçıp uzaklara gitti, ve onu bir daha görmedim."

Büyücülerin kitaplarında ilginç öyküler vardır - Büyücülerin o demir kaplı, melankolik kitaplarında. Orada Cennet'e ve Dünya'ya ve ulu denize dair muhteşem öyküler vardır - ve denizleri ve yeryüzünü ve yüce göğü yöneten Cinlere dair. Sibellerin deyişlerinde de epey bilgi vardır; ve Dodona'nın çevresinde titreşen sönük renkli yapraklar eskiden kutsal, kutsal şeyler duymuştur -ama Tanrı şahidimdir ki, mezarın gölgesinde yanı başımda otururken İblis'in anlattığı masal bence hepsinin en güzeliydi ! Ve İblis öyküsünü bitirince mezar çukurunun içine düşüp güldü. Ve ben İblis'le birlikte güleliyordum, ve beni gülemediğim için lanetledi. Ve ezelden beri mezarda yaşayan vaşak oradan çıktı ve **İblis'in** ayaklarının dibine uzandı ve yüzüne dik dik baktı.

Şişede Bulunan Not

Qui n'a plus qu'un moment a vivre N'a plus rien à
dissimuler- QUINAULT-ATYS.¹

Vatanım ve ailem hakkında söyleyecek pek bir şeyim yok. Kötü davranışlar ve uzun yıllar, beni birinden uzaklaştırdı, diğerineyse yabancılaştırdı. Bana miras kalan servet iyi bir eğitim almamı sağladı ve düşünmeye yatkın zihnim sayesinde gençliğimde yaptığım sıkı çalışmaların birikimini yöntemsel bir temele oturtmayı başardım. -Bana en çok Alman törecilerinin eserleri haz verdi; onların o zarif deliliğine sakıncalı bir hayranlık duyduğumdan değil, katı düşünce alışkanlıklarım sayesinde onların hatalarını rahatlıkla saptayabildiğim için. Mizacımanın kuruluşu yüzünden çok eleştiriye uğradım; hayal gücümün noksanlığı bana bir suçmuş gibi yansıtıldı; ve fikirlerimin pyrrhonist doğası bana sürekli kötü bir ün getirdi. Aslında fiziksel felsefeden aldığım yoğun haz bu çağın çok sık rastlanan bir hatasına düşmeme yol açtı -olayları bu bilimin ilkelere, en dolaylı yollardan bile olsa, bağlama alışkanlığından bahsediyorum. Bütününe bakıldığında, kimse baül inançların ignes *faluisi*' tarafından gerçeğin sınırlan keskin bölgesinden uzaklaşılmalıya benim kadar az yatkın olamaz. Bunları baştan söylemeyi uygun buldum ki, anlatmam gereken inanılmaz öykü hayal gücünün ölü bir mektup ve bir hiçlikten ibaret olduğu bir zihnin kesin değişti yerine çok kaba bir hayal gücünün hezeyanları olarak algılanmasın.

Yurtdışında yıllarca yolculuk ettikten sonra 18- yılında zengin ve yoğun nüfuslu Cava Adası'ndaki Batavia limanından Sunda Takımadalarına doğru yola çıktım. Tam anlamıyla bir yolcuydum -bir şeytan gibi peşimi bırakmayan sinirli bir huzursuzluktan başka bir yolculuk sebebim yoktu.

Gemimiz dört yüz tonluk, tahtadan bakırla tutturulmuş ve Bombay'da, Hint

meşesiyle inşa edilmiş güzel bir gemiydi. Lachadive Adalan'ndan yüklenen hidrofil pamuk ve yağı taşıyordu. Gemide bunların yanı sıra Hindistancevizi lifi, hurma suyundan yapılmış şeker, kaymaksız sığır sütü, Hindistancevizi ve birkaç sandık da haşhaş vardı. Yükleme işi beceriksizce yapılmıştı ve gemiden sürekli tangirtılar geliyordu.

Çok hafif bir rüzgarla yola çıktık ve Cava'nın doğu kıyısında günlerce bekledik. Rotamızın monotonluğunu hafifleten tek olay gittiğimiz takımadalardan küçük parçalar görmektir.

Bir akşam, kış vardavelasına yaslanmış bakarken, kuzeybatıdaki çok tuhaf, tek bir bulutu fark ettim. Hem rengi yüzünden, hem de Batavia'dan ayrıldığı-mızdan beri görülen ilk bulut olduğu için ilgi çekiciydi. Onu dikkatle günbatımına dek izledim. Bu vakitte bir anda doğu ve batıya yayıldı, ufku ince bir buhar tabakası halinde kapladı ve alçak bir kumsalın uzun şeridi gibi görünmeye başladı. Az sonra bulanık kırmızı bir renkle doğan ay ve denizin tuhaf görünüşü de dikkatimi çekti. Deniz hızla değişiyordu ve su her zamankinden saydamdı. Denizin dibini açık seçik görebilmeme karşın, iskandili çektiğimde derinliğin on beş kulaç olduğunu gördüm. Hava şimdi dayanılmaz kadar ısınmıştı ve ısıtılan demirden çıkanlara benzeyen sarmal dumanlarla yüklüydü. Gece çoktükçe rüzgar dindi ve ortalığı hayal edilemeyecek kadar yoğun bir dinginlik kapladı. Pupada yanan mumun alevi hiç titremiyordu ve başla işaret parmaklar arasında tutulan bir saç teli en küçük bir hareket belirtisi sergilemiyordu. Kaptan, herhangi bir tehlike belirtisi görmediğinden ve kıyıya doğru sürüklenmekte olduğumuz için, yelkenlerin indirilmesini ve çapanın atılmasını emretti. Nöbetçi konulmadı ve esas olarak Malayalılardan oluşan tayfa güverteye uzandı. Aşağı inerken içimde kötü bir his vardı. Aslında bütün belirtiler beni bir saniyelinin⁵ gelişinden endişelenmeye yöneltiyordu. Kaptana korkularımdan bahsettim; ama söylediklerimi dikkate almadı ve yanıt vermeye tennezzül etmeden yanımdan ayrıldı. Ancak huzursuzluğum uyumama engel oldu ve gece yansı civarında güverteye çıktım. -Ayağımı merdivenin en üst basamağına koyarken hızla dönen bir değirmen çarkınıninkini andıran yüksek bir uğultuyla irkildim ve bunun ne anlama geldiğini kavrayamadan geminin her tarafının sarsılmaya başladığını fark ettim. Bir an sonra dev, köpüklü bir dalga bizi alabora etti, baştan kığa doğru hızla ilerleyerek bütün güverteleri pruvadan pupaya yıkadı.

O patlamanın aşın şiddeti geminin kurtulmasını sağladı, iyice suyla dolmuş

olmasına karşın, direkleri yıkılıp yan tarafına düşmüş olduğundan, bir dakika sonra denizden ağır ağır kalktı ve fırtınanın yoğun baskısı altında bir süre yalpaladıktan sonra nihayet doğruldu.

Beni ölmekten hangi mucizenin kurtardığını bilmek olanaksız. Suyun şokuyla sersemledikten sonra, kendime geldiğimde kık direğiyle dümenin arasına sıkışmış olduğumu fark ettim. Büyük bir çaba harcayarak ayağa kalktım ve gözüm kararmış bir halde etrafa bakınca önce büyük dalgaların arasında olduğumuzu düşündüm. Bizi yutmuş olan dağ gibi ve köpüklü okyanusun girdabı hayal edilemeyecek kadar müthişti. Bir süre sonra, tam limandan ayrılırken gemiye binmiş olan yaşlı bir İsveçli'nin sesini işittim. Ona tüm gücümle seslendim ve en sonunda sendeleyerek kık tarafına geldi. Az sonra bizden başka kurtulan olmadığını fark ettik. Güvertede bulunan bizim dışımızdaki herkes denize düşmüştü. Kaptan ve yardımcıları uykularında ölmüş olmalıydı, çünkü kamaralar suyla dolmuştu. Yardım almadan geminin güvenliğine ilişkin pek az şey yapabiliydik ve çabalarımız ilk başlarda anlık batma korkularının yol açtığı donup kalmalarla kesintiye uğradı. Palamarımız kasırganın ilk soluğuyla paket ipi gibi kopmuştu tabii, yoksa hemen ters dönerdik. Denizin önünde korkutucu bir hızla gidiyorduk ve gemideki birçok yarıktan içeri sular akıyordu. Geminin kıcının iskeleti epey çatlamıştı ve her açıdan büyük darbeler almıştı; ama pompaların tıkanmamış ve safraların fazla yer değiştirmemiş olduğunu görünce büyük bir sevince kapıldık. Fırtınanın ilk şiddeti azalmıştı ve rüzgardan fazla bir tehlike beklemiyorduk; ama yılgınlık içinde tamamen durmasını ümit ediyorduk. Denizin birazdan devasa bir şekilde kabarcacağından, geminin şu haliyle buna dayanamayacağından, kaçınılmaz olarak öleceğimize emindik. Ama bu oldukça yerinde kaygı kısa zamanda gerçeğe dönüşmeyecekmiş gibi görünüyordu. Hantal gemi beş gün beş gece boyunca -bu süre içinde tek yiyeceğimiz baş kasarasından büyük güçlüklerle temin ettiğimiz az bir miktardaki hurma şekeriydi-, o saniyenin ilk şiddetiyle boy ölçüşemese de o zamana dek gördüğüm fırtınaların en şiddetlisini teşkil eden hızlı, peş peşe esen rüzgarların önünde hesaplamalara meydan okuyan bir hızla uçtu. İlk dört gün boyunca rotamız, küçük değişikliklerle, G.D. ve G. yönündeydi; Yeni Hollanda'nın⁶ kıyı şeridi boyunca ilerlemiş olmalıyız. - Beşinci gün hava iyice soğudu, rüzgarın daha kuzeyden esmeye başlamış olmasına karşın. - Güneş hastalıklı, san bir parıltıyla doğuyor ve ağır ağır ufkun birkaç derece üstüne çıkıyordu - net bir ışık yaymadan. - Görünürde bulut yoktu, ama şid-

detini giderek artıran rüzgar kesik kesik ve düzensiz aralıklarla esiyordu. Tahminimize göre öğle vakti yine güneş dikkatimizi çekti. Adına yaraşır bir ışık saçmıyordu. Donuk ve kurşuni parılusunun yansıması yoktu, sanki tüm ışınları kutuplanmışçasına. Kabarmış denizde batmadan önce ortasındaki ateş birden söndü, sanki açıklanamayacak bir güç tarafından aceleyle söndürülmüşçe-sine. Dipsiz okyanusa gömülürken sönük, gümüşü bir halkadan ibaretti.

Altıncı günün gelmesini boşuna bekledik - o gün benim için hâlâ gelmiş değil - İsveçli için de hiç gelmedi. O vakitten sonra zifiri karanlığa gömüldük, öyle ki geminin yirmi adım ötesini göremiyorduk. Sonsuz gece bizi kuşatmayı sürdürdü, denizin tropikal kuşakta alışkın olduğumuz fosforlu parılusunun da faydası dokunmuyordu. Fırtınanın şiddetinin azalmamış olmasına karşın, daha önceki köpüklerden eser kalmadığını da fark ettik. Etrafımız dehşetle, yoğun bir loşlukla ve kara, terletici, mat bir çölle çevriliydi. -Yaşlı İsveçli'nin ruhuna yavaşça batıl bir korku sızdı, benim ruhumaysa sessiz bir hayret duygusu hakimdi. Gemiyle ilgilenmeyi, bunun faydasız olmasının ötesinde zararlı olduğunu düşünerek, bıraktık ve kendimizi olabildiğince sıkı şekilde mizana direğine bağlayıp, o okyanus dünyasına acı acı bakmaya başladık. Zamanın geçişini hesaplamamızın yolu yoktu, bulunduğumuz yer hakkında tahmin de yürütemiyorduk. Ama hiçbir denizcinin gitmediği kadar güneyde bulunduğumuzun da farkındaydık ve karşımıza genelde rastlanılan buzdan engeller çıkmadığı için hayretler içindeydik. Bu arada, her an son anımız olma tehdidini savuruyordu -her devasa dalga bizi yutmak için acele ediyordu. Denizin böyle-sine kabarmışlığını hayal bile etmemiştim ve sular alında kalmamamız bir mucizeydi. Arkadaşım yükümüzün hafifliğinden bahsetti ve bana gemimizin mükemmel niteliklerini anımsattı. Ama umudun bile ne kadar umutsuzca olduğunu hissetmemek elde değildi ve, simsiyah azametli geminin kat ettiği her kilometreyle birlikte denizin kabarışı bütünü korkutucu oldukça, kendimi, gelişini hiçbir şeyin bir saatten fazla geciktiremeyeceğine inandığım ölüme karamsarlık içinde hazırlamaya başladım. Bazen albatrosların çıkamayacağı yüksekliklerde havasız kalıyorduk -bazense havanın durgunlaştığı ve deniz canavarlarının uykularını hiçbir sesin bozmadığı sulu bir cehennemine içine iniş hızımız başımızı döndürüyordu.

Bu uçurumlardan birinin dibindeyken arkadaşımın attığı kısa, korkulu bir çığlık gecenin içinde yankılandı. "Bak! Bak!" diye haykırdı kulaklarımın dibinde, "Ulu Tanrım! Bak! Bak!" O konuşurken, içinde bulunduğumuz engin kan-

yonun kenarlarından akan ve güvertemizi kesintili olarak aydınlatan donuk, kurşuni-kırmızı bir ışığın farkına vardım. Gözlerimi yukarı kaldırıncaya gördüğüm sahne kanımı dondurdu. Tam tepemizde, korkunç bir yükseklikte ve dik uçurumun tam kenarında, belki dört bin tonluk dev bir gemi duruyordu.⁷ Yüksekliğinin belki yüz katı bir dalganın zirvesinde durmasına karşın, görünüşteki boyutu yine de var olan herhangi Doğu Hint gemisinininkini aşıyordu. Dev gövdesinin rengi koyu, kirli bir siyahtı. Üstünde gemilerde genelde rastlanan oymalardan yoktu. Açık lombarlarından tek bir pirinç top dizisi çıkıyordu ve bunların cilalı yüzeylerinden sarkan sayısız savaş fenerinin alevi armasının etrafında bir ileriye bir geriye sallanıyordu. Ama özellikle dehşete ve hayrete kapılmamıza sebep olan şey, geminin o doğaüstü denizin ve o kontrolsüz kasırganın ortasında yelken açmış olmasıydı. Onu ilk fark ettiğimizde yalnızca loş, derin ve korkunç kanyonun kenarında inip kalkan pruvası görünüyordu. Yoğun bir dehşet anından sonra baş döndürücü zirvenin tepesinde durakladı, sanki kendi yüceliği üstüne düşüncelere dalmışçasına, sonra da sallanıp yalpalamaya başladı ve -düştü.

O anda ruhumu nasıl bir soğukkanlılığın birdenbire ele geçirdiğini bilmiyorum. Olabildiğince uzağa sendeleyerek gittikten sonra, yaklaşan felaketi korkusuzca bekledim. Sonunda çabalamaktan vazgeçmiş olan gemimizin burnu batıyordu. Üstüne düşen kitlenin şoku, bunun sonucunda geminin sualtında olan kısmına indi ve ben kaçınılmaz olarak, karşı konulmaz bir güçle yukarı, o yabancı geminin armasına fırladım.

Ben düşerken gemi yan yatıp doğruldu; ve tayfalar tarafından fark edilmemi de bunun yarattığı kaşıya bağlıyorum. Fazla zorlanmadan, yarı açık olan ana ambar ağzına vardım ve kısa sürede geminin içinde saklanma fırsatını buldum. Niye bunu yaptığımı ben de bilmiyorum. Belki de gizlenmemin temel sebebi gemideki denizcileri görünce hissettiğim tarifsiz, korkuyla kanşık bir şaşkınlık duygusuydu. Kendimi üstünkörü bir bakışın sonucunda belirsizce yenilikleri, şüpheleri ve endişeleri böylesine çok açıdan uyandıran bir insan ırkına teslim etmek istemiyordum. Bu yüzden geminin içinde gizlenecek bir yer aramayı uygun buldum. Bunu yük sandıklarının bir kısmının yerini geminin dev kalasları arasında kendime uygun bir saklanma yeri açacak kadar değiştirerek yaptım.

İşimi yeni bitirmiştik ki, ambardaki ayak sesleri saklanmamı gerektirdi. Bir adam saklanma yerimin yanından zayıf, kararsız adımlarla geçti. Yüzünü göre-

miyordum, ama genel görünüşünü inceleme fırsatı buldum. Oldukça yaşlı ve hasta olduğu belliydi. Yılların ağırlığı dizlerini büküyor ve tüm bedenini titretiyordu. Kendi kendine, anlamadığım bir dilde, alçak bir sesle, kesik kesik mırıldanıyordu. Tuhaf aletlerden ve çürümüş deniz haritalarından oluşan bir yığının üstüne oturdu. Tavırları ikinci çocukluğun huysuzluğunun ve bir Tanrı'nın ağırbaşlı vakarının tuhaf bir karışımıydı. Sonunda güverteye çıktı ve onu bir daha görmedim.

Tarifsiz bir duygu ruhumu ele geçirdi -analize geçit vermeyen, geçmişin derslerinin karşısında yetersiz kaldığı ve geleceğin de bana anahtarını sunmayacağından korktuğum bir his. Benimki gibi bir zihin için bu sonuncusu kötü bir düşünce. Düşüncelerimin doğasına ilişkin olarak asla —biliyorum asla— tatmin olmayacağım. Yine de bu düşüncelerin belirsiz olması şaşırtıcı değil, çünkü yepyeni kaynaklardan doğuyorlar. Ruhuma yeni bir duyum -yeni bir varlık ekleniyor.

Bu korkunç geminin güvertesinde yürümeyeli epey zaman oldu ve sanırım kaderimin ışınları bir yerde odaklanmaya başlıyor. Anlaşılmaz insanlar! Sezeemediğim konulara ilişkin derin düşüncelere dalmış olarak yanımdan, beni fark etmeden geçiyorlar. Saklanmam tam bir budalalıktı, çünkü bu insanlar görmüyor. Daha şimdi ikinci kaptanın gözlerinin önünden geçtim -kısa süre önce de kaptanın özel kamarasına girmeye cesaret ettim ve bunları oradan aldıkları yazıyorum. Daha öncekileri de bu sayede yazmıştım. Arada sırada bu günceye devam edeceğim. Evet, bunu dünyaya ulaştırmanın bir yolunu bulamayabilirim, ama en azından bu çabayı göstereceğim. En sonunda bu yazdıklarımı bir şişeye koyup denize atacağım.

Bana üzerinde düşünecek yeni bir konu veren bir olay oldu. Böyle şeyler kontrolsüz talihi işi mi? Güverteye çıkmış ve hiç dikkat çekmeden filikanın dibindeki bir ıskalarya ve eski yelken yığınının üstüne atlamıştım. Yazgımın tuhaflığı üstüne düşüncelere dalmışken bir katran fırçasını farkında olmadan, yanımdaki bir fiçinin üstünde özenle katlanmış halde duran bir cunda yelkeninin kenarlarına sürttüm. Cunda yelkeni şimdi geminin üstüne eğilmiş durumdaydı ve fırçanın rasgele dokunuşları KEŞİF sözcüğünü ortaya çıkardı.

Son zamanlarda geminin yapısı üstüne epey gözlemde bulundum, iyi silah-

lanmış olsa da bir savaş gemisi olduğunu sanmıyorum. Arması, yapısı ve genel donanımı bir savaş gemisi olmadığını gösterir nitelikte. Ne olmadığını kolayca anlayabiliyorum - ne olduğunu söylemekse korkarım olanaksız. Nasıl *olduğunu* bilmiyorum ama, o tuhaf modelini ve benzersiz direklerini, devasa boyutunu ve aşırı geniş yelkenlerini, son derece sade pruvasını ve köhne kıçını incelerken bazen zihnimde tanıdık şeylerin parıltısı beliriyor ve bu belirsiz anı gölgelerine hep eski tarihlerin ve asırlar öncesinin dile getirilemez anılan eşlik ediyor.

Geminin gövdesine bakıyorum. Bilmediğim bir malzemeden yapılmış. Tah-tanın tuhaf bir niteliği bana bu tür işlerde kullanılmaya uygun olmadığını dü-şündürüyor. Aşırı derecede gözenekli *oluşundan* bahsediyorum, ki bunun bu denizlerde yelken açmanın doğal bir sonucu olarak kurtlar tarafından yenmekle ya da eskimekten gelen çürümüşlükle ilgisi yok. Belki aşırı meraklı birinin gözlemi gibi gelebilir, ama bu tahta, İspanyol meşesinin her özelliğini taşırdı, şayet İspanyol meşesi doğa dışı bir yöntemle şişirilebilmiş olsaydı.

Yukarıdaki cümleyi okurken, her türlü kötü hava şartına maruz kalmış yaş-lı bir Hollandalı denizcinin tuhaf bir vecizesini anımsıyorum. "Bu," derdi, söy-lediklerinin doğruluğundan şüphe edildiğinde, "geminin gövdesini bir deniz-cinin canlı gövdesi gibi büyüten bir denizin varlığı kadar gerçek."

Bir saat kadar önce cesaretimi toplayıp kendimi tayfadan bir grup adamın önüne attım. Bana hiç ilgi göstermediler ve, tam ortalarında durmama karşın, varlığımın farkında değilmiş gibi göründüler. Ambardaki ilk gördüğüm adam gibi bunlar da yaşlılığın izlerini taşıyordu. Saçları kırdı, güçsüzlükten dizleri titriyordu; dermansızlıktan omuzları çökmüştü; büzülmüş derileri rüzgarda ürperiyordu; sesleri alçak, titrek ve kesik kesikti; gözleri yılların salgılarıyla pa-rıl diyordu; ve kır saçları fırtınada korkunç bir şekilde dalgalanıyordu. Çevre-lerinde, güvertenin her yanına, son derece tuhaf ve artık kullanılmayan mate-matiksel aletler saçılıydı.

Bir süre önce cunda yelkeninin eğik olduğundan bahsetmiştim. O zaman-dan beri rüzgarın içinde savrulan gemi, güneye doğru korkunç bir hızla ilerle-meyi sürdürdü. İçindeki her branda parçası direk şapkasından alt cunda yel-keni serenlerine dek katlanmış durumda ve direklerinin tepelerini durmadan bir insanın hayal edebileceği en dehşet verici su cehennemine sokuyor. Güver-tede ayakta durmanın olanaksız olduğunu fark edince oradan az önce ayrıl-dım. Gerçi tayfalar pek sıkıntı çekiyormuş gibi görünmüyor. Devasa gemimi-

zin bir anda ve sonsuza dek deniz tarafından yutulmaması mucizelerin mucizesi gibi görünüyor bana. Sonsuzluğun kenarında, uçuruma doğru son adımı atmadan sürekli hareket etmeye mahkum edildığımız açıkça anlaşılıyor. Gördüklerimizden bin kat büyük olan dalgaların önünde ok gibi uçan bir martının rahatlığıyla süzülürüz; ve devasa dalgalar tepemizde derinlerden gelen, ama sadece basit tehditler savurabilen ve yok etmeleri yasaklanan iblisler gibi yükseliyor. Bu sık tekrarlanan kurtuluşları böyle bir etkiyi yaratabilecek tek bir doğal sebebe bağlıyorum. -Geminin güçlü bir dalganın ya da şiddetli bir ters dip akıntısının etkisinde olduğunu farzetmek zorundayım.

Kaptan'ın karşısına çıktım, hem de kendi kamarasında -ama, beklediğim gibi, bana hiç ilgi göstermedi. Görünüşünde dikkatsiz bir gözlemciye onun bir insandan fazlası ya da eksiği olduğunu gösterecek bir şey olmasa da - yine de ona karşı bir hayranlık duygusuyla karışık bastırılmaz bir huşu ve şaşkınlık duyuyorum. Boyu neredeyse benimki kadar; yani 170 cm. Biçimli bir gövdesi var, ama ne gürbüz, ne de çelimsiz. Fakat yüzüne hakim olan şey, ifadesinde - ki tuhaflik -yaşlılığın yoğun, muhteşem, heyecan verici kanıtı bu. Öyle mutlak, öyle uç noktada ki, içimde bir şeyleri kımıldatıyor -tarifsiz bir duygu. Alnı, pek kırışık olmasa da, sanki uzun yılların damgasını taşıyor. -Kır saçları geçmişin tutanakları ve daha da gri olan gözleri geleceğin kehanetleri. Kamaranın döşemesi tuhaf, kalın, demir kopçalı folyolarla, paslanıp çürüyen bilim aletleriyle ve artık kullanılmayan, unutulmuş haritalarla kaplıydı. Başını eğip ellerinin arasına almış, ateşli huzursuz gözlerle, anladığım kadarıyla bir görev mektubu olan ve her halükarda bir hükümdarın damgasını taşıyan bir mektubu okuyordu. Ambarda gördüğüm o ilk denizci gibi, yabancı bir dilin alçak sesle söylenen hırçın heceleriyle kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu ve yanı başımda olmasına karşın sesi sanki bana bir kilometre öteden geliyordu.

Gemi ve içindeki her şeyi yaşlılığın ruhu bürümüş. Tayfa geçmişe gömülü yüzyılların hayaletleri gibi öne arkaya süzülüyor. Gözlerinde hevesli ve rahatsız bir ifade var; ve parmakları savaş fenerlerinin vahşi ışığında bana dokununca içimi benzersiz bir his kaplıyor, her ne kadar yaşamım boyunca antikacılık yapmış ve Balbec, Tadmor ve Persepolis'teki yıkılmış sütunların gölgelerini, ruhum bir harabeye dönüşene dek içmiş olsam da.

Etrafıma bakınca ilk korkularımdan utanıyorum. Daha önceki fırtına beni tepeden turnağa titrettiyse, rüzgarla okyanusun savaşı karşısında, ki kasırga ve samyeli gibi kelimeler hakkında bir fikir vermekte yetersiz kalır, dehşetle do-

nakalmaz mıyım? Geminin civarı sonsuz gecenin karanlığıyla ve bir köpüksüz sular keşmekeşiyle çevrili; ama her iki tarafımızda yaklaşık birer fersahlık mesafede ara sıra hayal meyal, boş göğe evrenin surlan gibi yükselen devasa buz duvarlar görüyorum.

Düşündüğüm gibi, geminin bir akıntıya kapıldığı ortaya çıktı; beyaz buzların arasında uluyarak ve çılgılık atarak güneye doğru bir şelalenin olanca hızıyla gürleyerek ilerleyen bir dalgaya bu isim verilebilirse tabii.

Duyduğum dehşeti tasavvur etmek olanaksız olsa gerek. Yine de bu korkunç bölgenin gizemlerini çözme merakı umutsuzluğuma dahi baskın çıkıyor ve beni ölümün en iğrenç şekline bile razı ediyor. Heyecan verici bir bilgiye doğru hızla ilerlediğimiz açık - asla paylaşamayacak, ulaşılması yok olmak demek olan bir gizeme. Belki de bu akıntı bizi güney kutbuna götürmektedir. Böylesine çılgınca görünen bir varsayımın son derece muhtemel olduğunu itiraf etmeliyim.

Tayfa güverteyi huzursuz ve titrek adımlarla arşınıyor; ama yüzlerinde umutsuzluğun verdiği kayıtsızlıktan çok, umudun canlılığı var.

Bu arada rüzgar hâlâ kıç tarafımızdan esiyor ve brandalarla yüklü olan gemi bazen denizin üstüne fırlıyor. - Ah, dehşetlerin en fecisi! Buzlar birden sağa ve sola doğru açılıyor ve baş döndürücü bir hızla dev, eşmerkezli çemberler çizerek duvarları karanlıkta ve uzaklıklardan kaybolan dev bir amfiteatrın çevresinde dönüyor. Ama kaderim üstüne düşünecek pek zamanım yok - çemberler hızla küçülüyor - girdabın içine delice atılıyor - ve gemi okyanusla fırtınanın kükremeleri, böğürtüleri ve gürlemeleri arasında titriyor, ah Tanrım! Ve - aşağı iniyor.

NOT: "Şişede Bulunan Not" ilk olarak 1831'de [1833] basıldı ve Mercator'un haritalarım ancak yıllar sonra inceleyebildim. Bu haritalarda okyanus (kuzey) Kutup Girdabı'na doğru dön aylık bir sürede akan ve oradan yeryüzünün derinliklerine inen hızlı bir akıntı olarak belirtiliyor. Kutbun kendisiyse muazzam bir yüksekliğe sahip siyah bir kaya olarak gösterilmiş.

Veba Kralı

Tanrılar serserilerde nefret ettikleri şeyleri
Krallann yapmasına izin verir, aldırmazlar.

BUCKHURSTIN FERREX VEPORREX TRAGEDYASI (EL).

Bir Kasım gecesi, on iki civarında, Üçüncü Edward'ın yiğit krallığı döneminde, Sluys ile Thames arasında işleyen ve sonra o nehirde demirleyen bir ticaret iskunası olan "Free and Easy"nin tayfasından iki gemici kendilerini Londra'da, St. Andrews'de bir birahanenin içki odasında oturur halde bulunca epey şaşırdılar -bu birahanenin tabelasında bir "Jolly Tar" portresi vardı.

Oda, kötü döşenmiş, sigara dumanıyla kararmış, basık tavanlı ve diğer her açıdan o dönemdeki böyle bir yerin genel özelliklerine sahip olmasına karşın - yine de, içinde bulunan tuhaf gruplara göre, varoluş sebebine yeterince uygundu.

Bu gruplar içinde iki denizcimizinki, sanırım, en dikkat çekici olmasa bile - en ilginç olanıydı.

Daha yaşlı olan ve arkadaşının o tipik "Legs" takma adıyla hitap ettiği kişi, diğerinden çok daha uzundu. Boyu belki bir doksan beş vardı ve böylesi bir uzunluğun gerekli sonucu sürekli kambur durmakmış gibi görünüyordu. -Ancak boy fazlalığı diğer pek çok açıdaki eksiklikleriyle dengeleniyordu. Son derece zayıftı: ve, arkadaşlarının da doğrulayacağı gibi sarhoşken, gemi direğinde flama, ayıkken de flok yelkeni direği vazifesini görebilirdi. Ancak bu ve buna benzer şakaların denizcinin gülme kasları üzerinde bir etki yapmadığı söylenebilirdi. Çıkık elmacık kemikli, iri kanca burunlu, geriye çekik çeneli, sarıkık gerdanlı ve iri, pörtlek gözlü suratının ifadesi, her ne kadar her şeye karşı genel bir kayıtsızlık içerse de, ne taklit, ne de tasvir edilebilecek ölçüde ağır-

başlı ve ciddiye.

Daha genç olan diğer denizci ise dış görünüş itibarıyla arkadaşının tam tersiydi. Boyu bir yirmiden fazla olamazdı. Bodur, hantal gövdesini bir çift kısa ve çarpık bacak taşıyordu. Yine sıradışı bir kısalık ve kalınlıkta olan, uçlarında oldukça tuhaf eller taşıyan kollan iki yanında bir deniz kaplumbağasının yüzgeçleri gibi sallanıyordu. Belirgin bir rengi olmayan parlak küçük gözleri başının içine gömülüydü. Burnu da yuvarlak, dolgun ve mor yüzünü kaplayan et yığınının arasında gömülü kalmıştı; ve kalın üst dudağı daha da kalın olan alt dudağının üstünde büyük bir kendinden hoşnutluk havasıyla duruyordu, ki bu izlenim sahiplerinin onları ara ara yalamasıyla daha da güçlenmekteydi. Uzun boylu gemicinin arkadaşına yarı hayret, yarı alayla baktığı belliydi; ve arada sırada başını kaldırıp yüzüne, Ben Nevis'in sarp kayalıklarına bakan akşamın kızıl güneşi gibi bakıyordu.

Bu değerli ikili gecenin erken saatleri boyunca semtteki pek çok birahaneye gitmiş ve epey olaylı, maceralı saatler geçirmişti, insanın parası ne kadar çok olursa olsun sonunda tükenir: Dostlarımız da bu hana boş ceplerle gelmişlerdi.

Bu öykünün tam olarak başladığı sırada, tam o anda Legs ve arkadaşı Hugh Tarpaulin dirseklerini ortadaki geniş meşe masaya, birer ellerini de yanaklarına dayamış oturmaktaydılar. Parası ödenmemiş büyük bir içki şişesinin arkasından, kapının üstünde asılı duran uğursuz "Tebeşir Yok" yazısına bakmaktaydılar; bu kelimelerin varlığını inkar ettikleri mineralle yazılmış olmaları onları hem öfkeli, hem de hayrete düşürmüştü. O deniz çömezleri yazılı harfleri okuyabildiklerinden de değil -o zamanın sıradan insanları arasında bu neredeyse yazı yazma sanatı kadar zor ve gizemli bir yetenekti-; ama doğruyu söylemek gerekirse harflerin kıvrımlarındaki bir şeyler -tanımlanamaz, genel bir akıcılık havası- iki denizciye göre de hava koşullarının uzun süre iyi olacağını gösteriyordu; bu yüzden birden, Legs'in alegorik deyişiyle, "gemiyi pompalayıp, yelkenleri hisa edip, rüzgarın önünde ayak sürme"ye karar verdiler.

Bu yüzden, biranın geri kalanını da bitirdikten sonra, kısa ve dar ceketlerini ilikleyip sokağa doğru hamle ettiler. Tarpaulin ocağı kapı sanıp iki kez içine yuvarlandıysa da, kaçma girişimleri mutlu sonla noktalandı - ve saat yarımda kahramanlarımız haylazlığa hazır halde ve canlarını kurtarmak için, "Jolly Tar"ın sahibesinin yakın takibinde St. Andrew's Stair yönünde, karanlık bir ara sokakta koşmaktaydılar.

Bu maceralı öykünün geçtiği çağda ve ondan önceki ve sonraki çağlarda bütün İngiltere'de, ama özellikle de metropolde periyodik olarak korkulu "Veba!" çığlıkları yankılanıyordu. Şehir nüfusu büyük ölçüde azalmıştı - ve Thames civarındaki, karanlık, dar ve pis ara sokaklarında Hastalık Şeytanı'nın doğduğu söylenen o korkunç mahallelerde, yalnızca Korku, Dehşet ve Batıl İnanç kol geziyordu.

Kralın emriyle böyle mahallelere giriş çıkış yasaklanmıştı ve onların kasvetli ıssızlığını bozanlar ölüm cezasına çarptırılıyordu. Ama eşyasız ve insansız evleri gece vakti hırsızlar tarafından soyulmaktan, satılabilecek demir, pirinç, kurşun gibi materyallerden yapılma ne var ne yok her şeylerinin çalınmasından ne hükümdarın fermanı, ne sokakların girişlerine konan dev bariyerler, ne de hiçbir tehlikenin maceradan alıkoyamayacağı zavallıyı mutlak bir kesinlikle bekleyen o korkunç ölümün olasılığı alıkoyuyordu.

Her şeyden öte de, her kış bir kereliğine bariyerler açıldığında, genellikle bu mahallelerde dükkanları olan tacirlerin çoğunun sürgün dönemi sırasında, riskleri ve taşıma güçlüğünü göz önüne alarak, zengin şarap ve likör stoklarının korumak için güvendikleri kilitlerin, sürgülerin ve gizli mahzenlerin pek bir koruma sağlamadığı ortaya çıkıyordu.

Ama bu hırsızlıkları insanlann yaptığını düşünen dehşete kapılmışların sayısı pek azdı. Taun ruhlan, veba cinleri ve humma iblisleri popüler küçük şeytanlardı. Durmadan öyle tüyler ürpertici öyküler anlatılıyordu ki, sonunda bütün yasaklanmış binalann üstüne korku bir kefen gibi çökmüştü ve hırsızın kendisi kendi yağmalannın yarattığı dehşetlerden korkup kaçıyor, bütün o yasaklanmış bölgeyi kasvete, sessizliğe, vebaya ve ölüme terk ediyordu.

Legs ve saygıdeğer Hugh Tarpaulin dar bir sokaktan kaçarlarken karşılanma ilerideki bölgenin veba yasağı altında bulunduğunu belirten o bariyerlerden biri çıkıverdi. Geri dönmek söz konusu olamazdı ve takipçileri de hemen arkalarında olduğundan kaybedecek zamanlan yoktu. Safkan denizciler için üstünkörü yerleştirilmiş kalaslara tırmanmak çocuk oyuncaydı; ve idmanla içkinin verdiği heyecan ile hiç duraksamadan diğer tarafa atlayıp, sarhoş halde, bağıra çağıra yürümeye başladılar ve bölgenin gürültülü ve karmaşık iç tarafları karşısında kısa sürede şaşkına döndüler.

Gerçekten kendilerinden geçecek ölçüde içmemiş olsalar durumlarının korkunçluğu karşısında, sendeleyerek yürümeyi keser ve dururlardı. Hava soğuk ve sisliydi. Yerlerinden çıkmış olan kaldırım taşları, ayak bileklerine kadar

çıkan yabani otların arasında tam anlamıyla rasgele duruyordu. Yıkılan evler sokağı tıkamıştı. Her yerde son derece pis ve zehirli kokular vardı; ve gece yansı bile buharlı ve hastalıklı bir atmosferden eksik olmayan o soluk ışık, soygun eylemleri vebanın eli tarafından durdurulmuş pek çok gece yağmacısının ara sokaklarda yatan ya da penceresiz evlerde çürüyen cesetlerini sergiliyordu.

-Ama böyle görüntüler, duyumlar ya da engeller, doğuştan cesur olan ve o sırada özellikle de midelerini epey cesaretle ve "şarkı söyleten sıvılarla!" doldurmuş olan adamları, durumlarının el verdiğince düz adımlarla Ölüm'e doğru gitmekten alıkoymazdı. Asık suratlı Legs ilerliyor -ilerliyordu, ıssızlığın ağırbaşlılığında Kızılderililerin savaş çılgınlığını andıran haykırışları defalarca yankılandırarak: Ve tıknaz Tarpaulin de daha aktif olan arkadaşının dar ceke-tine tutunarak onun vokal müziği konusundaki en yoğun çabalanın bastırarak bir şekilde, güçlü ciğerleriyle *bas bir tonda*, bir boğa gibi kükrüyordu.

Şimdi vebanın kalesine varmış oldukları anlaşıyordu. Bulundukları yer her adımlarında ya da öne aılışlarında daha yankılı ve korkunç bir hal alıyordu - sokaklar daralıyor ve karmaşılaşıyordu. Tepelerindeki çürüyen çatılardan ansızın düşüveren iri taşlar ve kirişler, ağır ve sert inişleriyle etraftaki evlerin ne kadar yüksek olduğunu kanıtlıyordu; ve sık sık karşılarına çıkan çöp yığınlarının arasından geçmek için ellerini kullandıklarında bir iskelete ya da daha etli bir cesede dokundukları ender değildi.

Birden, denizciler yüksek ve korkunç görünüşlü bir binanın önünden geçerken, heyecana kapılmış Legs'in attığı her zamankinden tiz bir çılgınlığa karşılık olarak içeriden bir dizi vahşi, kahrkahrı andıran ve şeytansı haykırış geldi. Böyle bir yerde ve zamanda duyulan, yüreklerinin alevi daha zayıf ruhların kanını dondurabilecek bu seslerden hiç mi hiç gözleri korkmayan sarhoş çift, kapıya saldırıp kıldı ve sendeleyerek, küfürler ederek içeri daldı.

Girdikleri yerin bir cenaze levazımatçısının dükkanı olduğunu gördüler. Ama giriş kapısının yakınında, yerdeki açık bir kapaktan uzun bir şarap mahzeni görülüyor ve buradan arada sırada gelen patlayan şişe sesleri de gerekli maddeyle bihakkın doldurulmuş olduklarını gösteriyordu. Odanın ortasında bir masa duruyordu -masanın tam ortasında da koca bir fıçı, anlaşılan o ki, punç. Çeşitli şekil ve kalitede sürahiler, maşrapalar ve içki şişeleriyle birlikte, türlü şaraplar ve likörler bolca saçılmıştı masanın üzerine. Etrafında, tabut otu-rakları üzerine altı kişi oturmuştu. Bu altı kişiyi tek tek tasvir edeceğim.

Yüzü kapıya dönük halde arkadaşlarından biraz yüksekte oturan kişi masa-

dakilerin başkanı gibi görünüyordu. Sıska ve uzun boyluydu ve Legs kendisinden daha zayıf birini görünce epey şaşırdı. Yüzü safran gibi sarıydı - ama sadece tek bir kısmı özellikle bahsetmeye değerdi. Alnı öyle iğrenç bir şekilde genişti ki, sanki doğal kafanın üstüne oturtulmuş etten bir bere ya da taçtı. Büzölmüş ve gamzeli ağzı tiksiniç bir dostluk ifadesi taşıyordu ve gözlerine bakılınca, tıpkı masadaki diğer herkesin gözlerinden anlaşıldığı gibi, sarhoş olduğu görülüyordu. Bu bayın üstünde bir İspanyol pelerini tarzı, tepeden tırnağa rasgele sarındığı, zengin işlemeli siyah bir ipek-kadife tabut örtüsü vardı. - Neşeli ve çok bilmiş bir havayla öne arkaya sallayıp durduğu başına çok sayıda cenaze çiçeği iliştirilmişti; ve sağ elinde tuttuğu, bir insana ait iri bir uyluk kemigiyle masadakilerden birine, anlaşıldığı kadarıyla şarkı söylemesi için, vurup durmaktaydı.

Karşısında, sırtı kapıya dönük halde, ilginçlikte kesinlikle ondan aşağı kalmayan bir bayan oturuyordu. Az önce bahsedilen kişi kadar uzun boylu olmasa da, anormal zayıflığından şikayet etmeye hakkı yoktu. Ödemin son safhasında olduğu açıktı; ve görüntüsü kafası içeri çekilirse, neredeyse yakınında, odanın bir köşesinde duran büyük Kasım birası fıçısını andırıyordu. Suratı son derece yuvarlak, kırmızı ve dolgundu; ve yüzünde tıpkı başkanınki gibi bir tuhafılık, daha doğrusu bir tuhafılık eksikliği hissediliyordu - yani yüzünün sadece bir kısmı belirgin bir özelliğe sahipti: Gözünden bir şey kaçmayan Tarpaulin hemen aynı şeyin masadaki herkes için söylenebileceğini fark etti; her biri fizyonominin belli bir parçasını tekeline almış gibiydi. Söz konusu bayanın tuhaflığı ağzındaydı. Sağ kulaktan başlayarak sol kulağa doğru korkunç ve derin bir yankı şeklinde gidiyordu - kulaklarından sarkan küpelerin kısa süsleri o açıklığa çarpıp duruyordu. Ancak ağzını kapalı tutmak ve ağırbaşlı görünmek için, çenesinin altına gelen, patiskadan muslinleri buruşmuş, yeni kolalanmış ve ütülenmiş bir kefenden ibaret elbisesinin içinde elinden gelen çabayı sarf ediyordu.

Sağında himayesi altında gibi görünen ufak tefek bir bayan oturmaktaydı. Bu zarif minik yaratığın, erimiş parmaklarının titreyişinden, dudaklarının morluğundan ve kurşuni renkli tenindeki hafif kızamık noktadan, veremin ilerlemiş bir safhasında bulunduğu anlaşılıyordu. Ancak genel görünüşüne mutlak bir *haut ton* havası hakimdi. Üstündeki büyük ve güzel kefen en iyi Hint patiskasından yapılmıştı. Saçlarının bukleleri boynuna düşüyordu. Dudaklarında hafif bir gülümseme oynayıyordu. Ama son derece uzun, ince, kıvrımlı, esnek ve

sivilceli olan bumu alt dudağının çok aşağısına dek sarkıyor ve her ne kadar bayan onu arada sırada diliyle zarifçe sağa sola itse de görünüşüne biraz çift anlamlı bir ifade veriyordu.

Karşısında ve ödemli bayanın solunda, yanakları Orpoto şarabıyla dolu iki torbaymışçasına sarkmış, omuzlarının üstünde duran şişman, hırıltılı sesli, gutlu bir ihtiyar adam oturmaktaydı. Kollarını kavuşturmuş ve sargılı bir bacağını masanın üstüne atmıştı. Dikkate değer biri olduğunu düşünüyor gibi bir havası vardı. Kişisel görüntüsünün her zerresinden gurur duyduğu belliydi, ama özellikle de çiğ renkli paltosuna dikkat çekmekten haz alıyordu. Bu palto ona gerçekten de epey pahalıya mal olmuş olmalıydı ve üstüne tam oturacak şekilde dikilmişti -İngiltere'de ve başka yerlerde genellikle ölen aristokratların mezarlarında göze çarpmak bir yere asılan o muhteşem armalı kalkanların bir parçası olan işlemeli ipek kumaştan yapılmıştı.

Yanında ve başkanın sağında uzun beyaz çoraplar ve pamuklu don giymiş bir bay oturmaktaydı. Tarpaulin'in "korkunç" olarak nitelendirdiği gülünç bir tavırla titreyip duruyordu. Yeni tıraş edilmiş çenesi bir muslin sargısıyla bağlıydı. Kollan da benzer şekilde bileklerinden bağlı olduğundan, masadaki içkileri tüketmekte aşınıya kaçamıyordu; Legs adamın bir ayağı ya da şarapçıyı andıran görünüşünden bu önlemin gerekli olduğuna karar verdi. Ama hiç şüphesiz zaptedilmesi olanaksız bulunmuş olan bir çift devasa kulak dairenin tavanına doğru iki kule gibi yükseliyor ve bazen, bir şişe mantarının çıkarılma sesiyle beraber bir kasılmayla dikeliyordu.

Önünde, altıncı ve sonuncu olarak, kaskatı duran biri oturmaktaydı. Felçli olan bu kişinin, ciddi konuşmak gerekirse, kıyafeti içinde son derece rahatsız olduğu belliydi. Emsalsiz bir şekilde, yeni ve göz alıcı bir maun tabutun içinde uzanmaktaydı. Üst ya da baş kısmı içindekinin kafasına baskı yapmakta ve üstünde bir kukuleta gibi uzanıp yüze tarifsiz bir ilginçlik katmaktaydı. İki yanında, zerafetten çok rahatlık kaygılarıyla kol delikleri açılmıştı; ama kıyafet yine de sahibinin arkadaşları gibi dik oturmasına engel oluyordu. Kırk beş derecelik bir açıyla yatarken bir çift iri, patlak göz korkunç aklarını sergileyecek biçimde tavana dönmüş, kendi devasalıklarına afallamış halde bakıyordu.

Her birinin önünde kadeh olarak kullandıkları birer kafatası vardı. Tepede bacaklarının birinden bir iple Tavandaki bir halkaya bağlanmış bir iskelet sarmaktaydı. Diğer bacak gevşek ve takırdayan gövdeyle dik bir açı yaparak sarkıyor, onun içeri giren en küçük bir esintiyle sallanmasına ve dönmesine yol

açıyordu. Bu tiksindirici şeyin kafatasının içinde bir miktar yanan kömür vardı ve tüm sahneyi titrek, ama güçlü bir ışıkla aydınlatıyordu. Tabutlar ve bir cenaze levazımatçısının dükkanına ait diğer eşyalar da odanın içinde ve pencerelerin önünde üst üste yığılmış, dışarı ışık gitmesini engelliyordu.

Bu sıradışı topluluğu ve daha da sıradışı eşyaları gören iki denizcimiz hiç de beklenilebileceği kadar terbiyeli davranmadı. Legs, yanında durduğu bir duvara yaslandıktan sonra alt çenesini her zamankinden de aşağı sarkıttı ve gözlerini dört açtı: Hugh Tarpaulin ise, eğilip burnunu masayla aynı seviyeye getirdikten ve ellerini dizlerine dayadıktan sonra uzun, yüksek sesli, yaygaracı, zamanlaması son derece kötü ve ölçsüz bir kahkaha attı.

Ancak, uzun boylu başkan böylesine kaba bir davranıştan alınmadan, davetsiz misafirlere büyük bir kibarlıkla gülümsedi - samur kürklü başıyla onlara, ağırbaşlı bir havayla hafifçe selam verdi - ve ayağa kalkıp her birinin koluna girerek onları topluluktan başka birilerinin bu arada getirmiş olduğu sandalyelere oturttu. Legs buna kesinlikle karşı koymadı, gösterildiği üzere oturdu; yiğit Hugh ise, masanın başına yakın yerdeki sandalyesini küçük, veremli, kefenli bayanın yanına büyük bir neşeyle çektiikten sonra, bir kafatasına kırmızı şarap doldurdu ve birbirlerini daha yakından tanımaları dileğiyle içti. Ama bu cüretkarlık tabutun içindeki kaskaı beyefendiyi epey sinirlendirmiş gibiydi; ve başkan masanın üstüne kısa, kalın sopasıyla vurup, herkesin dikkatini aşağıdaki konuşmaya çekmece, ciddi sonuçlar doğabilirdi:

"Bu mutluluk verici durumda görevimiz"-

"Dur bakalım!" diye söze karıştı Legs, son derece ciddi bir ifadeyle. "Orada dur biraz. Hepiniz bize kim olduğunuzu, burada ne yaptığınızı, niye böyle zebaniler gibi giyindiğinizi ve gemiden arkadaşım olan dürüst cenaze levazımatçısı Will Wimble'in kış için stokladığı içkileri neden mideye indirdiğinizi anlatın bakalım!"

Bu bağışlanamaz görgsüzlük üzerine masadaki herkes yan ayağa fırladı ve daha önce denizcilerin dikkatini çekmiş olan o vahşice, şeytani çılgınlıkları atmaya başladı. Ancak ilk kendini toparlayan başkan oldu ve en sonunda büyük bir vakarla Legs'e dönerek konuşmayı sürdürdü:

"Böylesine ünlü kişiler olan konuklarımızın sorularını, davetsiz gelmiş de olsalar seve seve yanıtlanz. Şunu bilin ki, bu bölgenin hükümdarı benim ve imparatorluğu 'Birinci Veba Kralı' unvanıyla yönetiyorum.

"Cenaze levazımatçısı Will Wimble'a ait olduğunu sanmakla kutsallığına

saygısızlık ettiğiniz bu yer -o adamın ismini hiç duymadık ve avam tabakasından olduğunu belli eden ismi de soylu kulaklarımızı bu geceye dek hiç rahatsız etmemişti- bu yer, dediğim gibi, Sarayımızın Taht Odası'dır ve krallığıma ilişkin toplantılar ve diğer kutsal, yüce amaçlar için kullanılmaktadır.

"Karşıda oturan soylu bayan Yüce Zevcemiz Veba Kraliçesi'dir. Gördüğünüz diğer saygıdeğer kişilerin tamamı da ailemizdendir ve soylu kanın nişanlarını sırayla şu unvanlarla taşımaktadırlar: 'Arşidük Vebalı' - 'Dük Vebacı' - 'Dük Veba Fırtınası' - ve Yüce Arşidüşes Tekrar Veba.'

"Burada toplanıp," diye devam etti, "ne yaptığımız konusundaki sorunuza gelince, bunun yalnızca ve yalnızca bizi ilgilendiren kişisel ve krallığa ilişkin bir mesele olduğunu ve bizim dışımızda kimse için kesinlikle önem taşımadığını söyleyebiliriz. Ama konuklar ve yabancılar olarak sahip olduğunuzu düşünebileceğiniz hakları göz önüne alarak bu gece bu güzel metropolün şaraplardan, içkilerden ve likörlerden oluşan o paha biçilmez damak hazinelerini - akıl almaz niteliklerini ve kokularını- derinlemesine ve dikkatle incelemeye hazırlandığımızı söyleyebilirim: Böylece kendi hedeflerimizden çok, hepimizi yöneten, ülkesi uçsuz bucaksız olan ve 'Ölüm' ismini taşıyan o doğaüstü hükümdarınkilerin gerçekleşmesini kolaylaştırmayı umuyoruz."

"Onun adı Davy Jones'tur!" diye haykırdı Tarpaulin, yanındaki bayana bir kafatası dolusu likör uzattıktan sonra kendisine de koyarken.

"Adi kafır!" dedi başkan, şimdi tüm dikkatini saygıdeğer Hugh'a çevirerek. "Pis, alçak kafır! - Kaba ve mantıksız sorularına senin gibi aşağılık birinin bile sahip olduğu haklara saygı duyarak yanıt vermeye tenezzül ettiğimizi söylemiştik. Yine de meclisimize böylesine saygısızca dalmanın bedeli olarak sana ve arkadaşına birer galon Black Strap içirmeyi - bir yudumda - krallığımızın refahı şerefine - dizlerinizin üstünde - uygun buluyoruz. Ondan sonra isterseniz yolunuza gitmekte, isterseniz kalıp masamızın ayrıcalıklarım paylaşmaya kabul edilmekte serbest olacaksınız."

"Bu kesinlikle imkansız," diye yanıtladı, Birinci Veba Kralı'nın sözleri ve vakarı karşısında içinde biraz saygı uyanmış olduğu belli olan ve ayağa kalkıp konuşurken masaya tutunan Legs -"majesteleri, bahsetmiş olduğunuz miktarın dörtte birini bile içmeme imkan yok. Gövdeme daha önce safra niyetine yüklenmiş olan yemekleri ve bu akşam değişik limanlarda yüklenmiş çeşitli içkileri ve likörleri bir kenara bırakalım, 'Jolly Tar'da ambarımı kuruşu kuruşuna parasını ödediğim bir 'şarkı söyleten sıvı' kargosuyla tamamen doldurmuş du-

ramdayım. Bu yüzden majesteleri, lütfen eylemin kendisi yerine iyi niyetimi kabul edin - çünkü istesem de daha fazla bir damla bile içemem - hele 'Black Strap' adı verilen o ambar suyundan hiç içemem."

"Kapa çeneni!" diye araya girdi, arkadaşının konuşmasının uzunluğu kadar reddedişine de şaşırmış olan Tarpaulin - "Kapa çeneni, beceriksiz herif! - Legs, palavra sıkma! Benim tekнем hâlâ hafif, ama seninkinin biraz ağır görüldüğünü kabul ediyorum; ve kargonun senin payına düşen kısmına gelince, bir yaygara çıkmasındansa, seninkine de kendi ambarımda bir yer bulabilirim"-

"Bu, cezanın ya da hükümün," diye araya girdi Başkan, "değiştirilemez ya da geri alınamaz doğasına kesinlikle uymuyor. Buyurduğumuz koşullar hemen, harfiyen yerine getirilmeli -bunda başarısız olursanız ayaklarınız boyunlarınıza bağlanıp asilere uygun şekilde, şu Kasım birası fıçısının içinde boğulacaksınız!"

"Bir hüküm! - Bir hüküm! - Adil ve doğru bir hüküm! Muhteşem bir karar! - Son derece değerli, dürüstçe ve kutsal!" diye haykırdı Veba ailesi hep bir ağızdan. Kral alnını kırıştırınca sayısız kırıksıklık belirdi; gutlu ufak tefek ihtiyar körük gibi nefes alıp vermeye başladı; kefenli bayan burnunu bir aşağı bir yukarı salladı; pamuklu donlu beyefendi kulaklarını dikti; kefenli diğer bayan ölen bir balık gibi soludu; ve tabutun içindeki bay kaskatı durup gözlerini yukarı kaldırdı.

"Öf! Öf! Öf!" diye kıkırdadı Tarpaulin, genel heyecana aldırmadan, "Öf! Öf! Öf! - Öf! Öf! Öf! Öf! - Bay Veba Kralı," dedi, "Bay Veba Kralı kavilyasıyla masaya vurduğunda benim gibi ambarı tam dolmamış sağlam bir gemi için iki üç galon Black Strap azmış fazlaymış fark etmez diyordum - ama iş Şeytan'ın sağlığına içmeye (Tanrı günahlarını bağışlasın) ve şu huysuz majestelerinin keyfi için, ki bir günahkar olduğumdan nasıl eminsem onun da aktör Tim Hurlyguriyden başkası olmadığına eminim, iliklerime kadar ıslanmaya gelince - vallahi! Bu epey farklı bir mesele ve kavrayışımın tamamen ötesinde."

Bu konuşmayı sakinlik içinde bitirmesine izin verilmedi. Tim Hurlygury'nin adı duyulur duyulmaz bütün topluluk ayaklandı.

"İhanet!" diye bağırды Majesteleri Birinci Veba Kralı.

"İhanet!" dedi gutlu ufak tefek adam.

"İhanet!" diye haykırdı Arşidüşes Tekrar Veba.

"İhanet!" diye mırıldandı çenesi bağlı beyefendi.

"İhanet!" diye hırladı tabuttaki bay.

"İhanet! İhanet!" diye çılgılık attı büyük ağızlı majesteleri; ve tam o sırada kendisine bir kafatası dolusu içki koymakta olan talihsiz Tarpaulin'i pantolonunun arkasından kavradıktan sonra, havaya kaldırdı ve çok sevdiği birayla dolu açık dev fıçının içine bir çırpıda atıverdi. Tarpaulin bir kase dolusu viski - konyağın içindeki bir elma gibi birkaç kez batıp çıkıktan sonra en sonunda, çırpınmalarıyla zaten köpüklü olan içkide yaratmış olduğu köpük girdabının içinde gözden kayboldu.

Ama uzun boylu denizci arkadaşının çektiği sıkıntıları, kuzu gibi seyretmedi. Yiğit Legs Veba Kralı'nı yerdeki açık mahzen girişinden aşağı ittikten ve kapağı bir küfürle üstüne kapadıktan sonra, uzun adımlarla odanın ortasına doğru ilerledi. Buraya varınca, masanın üstünden sarkan iskeleti çekip indirdikten sonra, onu öyle büyük bir enerji ve şevkle savurdu ki, içerideki son ışıklar sönerken gutlu ufak tefek beyefendinin kafasını patlatmayı başardı. Sonra Kasım birasıyla ve Hugh Tarpaulin'le dolu o ölümcül fıçıya doğru bütün gücüyle koşup onu bir anda devirdi. Dışarı öyle şiddetli - öyle hızlı - öyle ezici bir içki tufanı boşaldı ki, odanın içini duvardan duvara sel götürdü - üstü dolu masa devrildi - oturaklar geriye - punç teknesi ocağın içine düştü - bayanlar isteriye kapıldı. Ortalıkta levazımcı gereçleri, bata çıka salınmaya başladı. Testiler, sürahiler ve damacanalara *meydan kavgasına* gelişigüzel katıldı ve hasır şarap testileri içki şişeleriyle umutsuzca kavgaya girdi. Korkunç kulaklı adam hemen oracıkta boğuldu - küçük kaskatı beyefendi tabutun içinde ortalıkta yüzmeye başladı - ve muzaffer Legs, kefenli şişko bayanı belinden kapığı gibi onunla birlikte sokağa fırlayıp "Free and Easy"ye doğru koşarken peşinden de yaman Hugh Tarpaulin, üç dört kez hapşırıdıktan sonra, güç bela Arşidüses Tekrar Veba'yı sürükleyerek, ağır ağır yelken açmış geliyordu.

1835

Kötü Bir Durum: Zamanın Tırpanı

Sevgili bayan, sizi hallere düşüren hangi talihtir? -COMUS.

Sessiz ve dingin bir öğle sonrasında güzel Edina şehrinde geziniyordum. Sokaktaki kargaşa ve telaş korkunçtu. Erkekler konuşuyordu. Kadınlar cıyıklıyordu. Çocuklar boğazlarına bir şey tıkanmış, boğuluyordu. Domuzlar ıslık çalıyordu. At arabaları takırdıyordu. Boğalarla inekler böğürüyordu. Atlar kişniyordu. Kediler miyavlıyordu. Köpekler dans ediyordu. Dans *ediyordu!* Bu mümkün olabilir miydi? Dans *ediyordu!* Heyhat, diye düşündüm, *benim* dans ettiğim günler geride kaldı! Hep böyledir zaten. Ne kadar çok kasvetli anılar uyanır sık sık dahi ve imgelemsel düşünceli zihinde, özellikle de haklı olarak en kıskanılasi, *gerçekten* en kıskanılasi - hayır! En iyi kalpli güzellikteki, en nefis ruhanilikteki ve adeta dünyadaki en *güzel* (bu cüretkar ifade için beni bağışlayın) *şeyin* (bağışla beni, seçkin okur!) yüce ve tanrısal ve ilahi ve yüceltici ve ululanmış ve arındırıcı etkisinin bitimsiz ve sonsuz ve süregelen ve, birilerinin diyebileceği üzere, süregelmış, evet, süregelmış ve süregelen, acı, hırpalayıcı, rahatsız edici ve, eğer bu ifadeyi kullanmama izin verilirse, son *derece* rahatsız edici tesirine mahkum olan bir dahinin zihninde - ama kendimi hislerime kaptırıyorum. *Böyle* bir zihinde, tekrarlıyorum, önemsiz bir olay ne çok anı uyandırır! Köpekler dans ediyordu! Ben - ben *edemiyordum!* Onlar mutlulukla sıçrayıp oynadı - ben ağladım. Onlar hoplayıp zıpladı - ben hıçkıra hıçkıra ağladım. Ne dokunaklı bir sahne! Tabii ki klasik okurun aklına hemen o takdire şayan, büyük Çin romanı *Jo—Go—Siow*'un üçüncü cildindeki, olguların uygunluğuna ilişkin o nefis pasaj gelecektir.

Şehirdeki yalnız yürüyüşlerim sırasında yanımda iki mütevacı, ama sadık refakatçim vardı. Kanişim Diana! Yaratıkların en sevimlisi! Tek gözünün üstü-

ne tüyleri düşüyordu ve boynunda oldukça şık bir mavi kurdele vardı Di-ana'nın boyu on beş santimden fazla değildi, ama kafası gövdesinden büyüktü ve kuyruğu, gereğinden fazla kesilmiş olduğundan, o ilginç hayvana yaralı bir masumiyet havası katıp herkesin gözdesi olmasını sağlıyordu.

Ve Pompey, benim zencim! -Tatlı Pompey! Seni nasıl unuturum? Pompeyin koluna girmiştim. Bir metre boyunda (ayrıntıcı olmayı severim) ve yetmiş seksen yaşlanndaydı. Çarpık bacaklı ve şişmandı. Ağzı küçük değildi, kulakları da kısa sayılmazdı. Ama dişleri inci gibiydi ve iri dolgun gözleri nefis bir şekilde beyazdı. Doğa ona boyun vermemiş ve ayak bileklerini (bu ırkta sık görüldüğü gibi) ayaklannın üst kısmının ortasına yerleştirmişti. Çarpıcı bir sadelikle giyinmişti. Üstünde yalnızca yirmi santimlik bir boyunbağı ve eskiden uzun boylu, haşmetli ve meşhur Dr. Moneypenny'ye hizmet vermiş olan neredeyse yeni, çamur sarısı bir pardösü vardı. Güzel bir pardösüydü. Kesimi iyiydi, iyi yapılmıştı. Neredeyse yeniydi. Pompey onu çamurların arasından iki eliyle çıkarıp almıştı.

Grubumuzda üç kişi vardı ve ikisinden bahsettim. Üçüncü biri daha vardı ki -bu kişi bendim. Ben Senyora Psyche Zenobiayım. Ben Suky Snobbs *değili*m. Etkileyici bir görünüşüm var.

Bahsettiğim o anılmaya değer olayın olduğu gün gök mavisi Arap harmaniyeli, kızıl, saten bir elbise giymiştim. Elbisenin yeşil *agraraffas* süslemeleri ve portakal rengi yedi zarif *auricula* fırfırı vardı. Böylece gruptaki üçüncü kişi bendim. Kaniş vardı. Pombey vardı. Ben vardım. Üçtük. Eskiden üç ceza tanrıçası ruh varmış ya - Melty, Nimmy ve Hetty - Düşünce, Hafıza ve Aylaklık.

Yiğit Pompeyin kolunda ve peşimde saygılı bir mesafeden izleyen Diana'yla artık tenhalaşmış olan Edina'nın en kalabalık ve hoş sokaklarından birinde yürümeye başladım. Birden karşıma bir kilise çıktı - Gotik bir katedral - devasa ve etkileyiciydi, göğe uzanan sivri uçlu bir kulesi vardı. Nasıl bir çılgınlıktı, beni şimdi ele geçiren? Niye kaderime doğru koştum? O baş döndürücü kuleye çıkıp oradan şehrin muazzam büyüklüğüne bakmak için karşı konulmaz bir arzu duymaya başlamıştım. Katedralin kapısı davetkar bir şekilde açıktı. Yazgım galip geldi. O uğursuz kemerli yola girdim. Koruyucu meleğim o zaman neredeydi? - Gerçekten böyle melekler varsa tabii. *Varsa!*Ne acıklı bir sözcük! İki hecende ne büyük bir sırlar ve anlamlar ve kararsızlıklar ve belirsizlikler dünyası gizli! O uğursuz kemerli yola girdim. Girdim; ve portakal rengi *auricula*larım bir zarar gelmeden geçitten geçip girişe adım attım! O engin nehir

Alfred'in de sağ salım ve ıslanmadan denizin altından geçtiği söylenir.

Merdivenler hiç bitmeyecek sandım. *Donuyorlardı*! Evet, döne, döne, döne, döne yukan çıkıyorlardı, öyle ki akıllı Pompeyin koluna eski sevgilerin verdiği tüm güvenle yaslanırken düşünmeden edemedim - o bitmek tükenmek bilmeyen sarmal merdivenin üst ucunun kazayla ya da tasarımsal olarak kaldırılmış olduğunu düşünmeden *edemedim*. Soluklanmak için durdum; ve bu arada ahlaki ve metafiziksel açıdan gözardı edilemeyecek kadar önemli bir olay gerçekleşti. Diana'nın - ki bu konuda yanılmış *olamazdı* - kesinlikle emindim - hayır! Çünkü bir süredir Diana'mın hareketlerini dikkatle ve endişeyle izlemekteydim - yani kesinlikle yanılmış *olamazdı* - *Diana fare kokusu almıştı!* Hemen Pompey'in dikkatini buna çektim ve o - o da bana katıldı. Artık bundan şüphe etmenin olanağı kalmamıştı. Farenin kokusu alınmıştı - ve de. Diana tarafından. Tanrım! O dakikanın yoğun heyecanını unutmam mümkün mü? Heyhat! İnsanoğlunun o göklere çıkarılan aklı nedir ki? Fare! - Oradaydı - yani, bir yerlerdeydi. Diana farenin kokusunu almıştı. Ben - ben *alamamışım!* Prusya süseninin de kimilerine göre çok hoş ve güçlü bir koku yayarken kimilerine göre kesinlikle kokusuz olduğu söylenir.

Merdiven çıkılmış ve zirveyle aramızda sadece birkaç basamak kalmıştı. Hâlâ çıkıyorduk ve şimdi sadece bir basamak kalmıştı. Bir basamak! Küçük, küçücük bir basamak! İnsan yaşamının merdivenindeki böyle küçük bir basamak ne kadar da büyük bir mutluluğun ya da acının belirleyicisi olur sık sık! Kendimi, sonra Pompeyi, sonra da etrafımızı saran o gizemli ve anlaşılmaz yazgıyı düşündüm. Pompey'i düşündüm! -Heyhat, aşkı düşündüm! Çıkılmış olan ve tekrar çıkılabilecek pek çok yanlış *basamağı* düşündüm. Daha tedbirli, daha ağzı sıkı olmaya karar verdim. Pompeyin kolunu bıraktım ve onun yardımı olmaksızın kalan tek basamağı çıkıp çan kulesine girdim. Hemen arkamdan kanışım geliyordu. Pompey tek başına arkada kalmıştı. Merdivenin başında durup onu çıkması için teşvik ettim. Bana elini uzattı ve bunu yaparken maalesef pardösüsünü tutmayı bırakmak zorunda kaldı. Tanrılar eziyetlerinden hiç vazgeçmeyecek mi? Pardösü düştü ve Pompey yerlerde sürünen uzun eteğine bastı. Sendeleyerek yere yıkıldı -bu kaçınılmazdı. Öne doğru yıkıldı ve kahrolası kafasıyla bana - göğsüme şiddetli bir darbe indirdi ve ikimizin de çan kulesinin sert, kirli ve iğrenç zeminine boylu boyunca uzanmamıza yol açtı. Ama intikamım kesin, çabuk ve tamdı. İki elimle o siyah ve gevrek ve kıvrıcık saçma yapışp epey bir kısmını kopardım ve onu aşağıladığımı her halimle belli ede-

rek fırlatıp attım. Saçlar çan kulesindeki halatların arasına düşüp öylece kaldı. Pompey ayağa kalktı ve tek kelime etmedi. Ama bana iri gözleriyle içler acısı bir bakış fırlattı - ve iç çekti. Ah tanrılar - o iç çekiş yok mu! Yüreğime çöktü. Ve saç - o yumak! Ulaşabilsem pişmanlığımın kanıtı olarak gözyaşlanımla yıkardım. Fakat heyhat! Artık ulaşamayacağım bir yerdeydi. Çanın ipleri arasında sallanırken hâlâ canlı olduğunu düşündüm. Öfkeyle dimdik durduğunu düşündüm. Cava'daki *happy-dandy Flos Aeris*'in de güzel bir çiçeğinin olduğu ve bu çiçeğin kökleriyle sökülürse yaşamayı sürdürdüğü söylenir. Yerliler onu tavandan bir iple asıp hoş kokusundan senelerce faydalanır.

Tartışmamız artık sona ermişti ve odada Edina şehrini seyretmemize olanak taniyacak bir açıklık bulmak için etrafımıza bakmıyorduk. Pencere yoktu. Tek ışık loş odaya yalnızca zeminden yaklaşık iki metre yükseklikteki, otuz santim çapındaki dörtgen bir açıklıktan giriyordu. Ama gerçek bir dehanın enerjisinin yapamayacağı ne vardır ki? Bu deliğe ürmanmaya karar verdim. Deliğin karşısında ve yakınında bir sürü çark, telek ve gizemli görünüşlü diğer düzenek vardı; ve deliğin içinden düzenekten çıkan demir bir çubuk geçiyordu. Çarklarla deliğin bulunduğu duvar arasında benim sığabileceğim kadar bir açıklık ancak vardı - yine de gözüm dönmüştü ve sebat etmekte kararlıyım. Pompey'i yanıma çağırdım.

"Şu deliği görüyorsun, Pompey. Onun içinden bakmak istiyorum. Burada, tam deliğin altında dur - işte böyle. Şimdi bir elini uzat, Pompey, ki üstüne basayım - işte böyle. Şimdi diğer elini de uzat, Pompey, onun yardımıyla omuzlarına çıkacağım."

İstediğim her şeyi yaptı ve yukarı çıkınca başımı ve boynumu delikten rahatça geçirebildiğimi fark ettim. Manzara muhteşemdi. Hiçbir şey daha görkemli olamazdı. Sadece bir an, Diana'ya uslu durmasını söylemek ve Pompeyi omuzlarına elimden geldiğince hafif basacağım konusunda temin etmek üzere durdum. Onun duygularını incitmeyeceğimi söyledim - *ossi tender que beefsteak*. Sadık dostuma böylece hakkını teslim ettikten sonra gözlerimin önünde öylesine yardımseverce uzanan o manzarayı büyük bir haz ve ilgiyle seyretmeye başladım.

Ama bu konudan uzun uzadıya bahsedecek değilim. Edinburgh şehrini tasvir etmeyeceğim. Edinburgh'u herkes görmüştür - klasik Edina'yı. Bu yüzden kendi üzücü maceramın önemli ayrıntılarını anlatmakla yetineceğim. Şehrin boyutlarına, durumuna ve genel görünümüne ilişkin merakımı bir ölçüde gi-

derdikten sonra içinde bulunduğum kiliseyi ve kulenin zarif mimarisini inceleyerek vaktim oldu. Başımı içinden geçirdiğim deliğin dev bir saatin kadranında bulunduğunu ve sokaktan bakılınca muhtemelen Fransız saatlerindeki gibi büyük bir anahtar deliği olarak görüldüğünü fark ettim. Bir görevlinin gerektiğinde saatin akrebiyle yelkovanını içeriden ayarlamasına yaradığı belliydi. Akreple yelkovanın büyüklükleri beni şaşırttı; yelkovan en az üç metre uzunluğunda ve en geniş kısmında yirmi yirmi beş santim enindeydi. Görünüşe bakılırsa çelikten yapılmışlardı ve kenarları keskin görünüyordu. Bu ayrıntıları ve başkalarını fark ettikten sonra gözlerimi tekrar aşağıdaki muhteşem manzaraya çevirdim ve kısa sürede düşüncelere daldım.

Birkaç dakika sonra Pompeyin sesi beni kendime getirdi; buna daha fazla dayanamayacağını ve lütfen aşağı inmemi söylüyordu. Bu manüskızdı ve ona bunu uzun uzadıya anlattım. Bana bu konudaki fikirlerimi kesinlikle anlamadığını ortaya koyan bir karşılık verdi. Ben de kızdım tabii ve ona açık açık bir aptal olduğunu, bir *ignoramus e-clench-eye* yaptığını, fikirlerinin sadece *insommary Bovis* olduğunu ve sözlerinin bir *ennemywerrybor'em* den çok da iyi olmadığını söyledim. Bunun üzerine tatmin olmuş göründü ve ben de tekrar düşüncelerine devam ettim.

Bu aüşmadan belki yarım saat sonra, akımdaki ilahi manzaraya dalıp gitmişken, enseme hafifçe bastıran soğuk bir şeyi hissederek irkildim. Büyük bir korkuya kapıldığımı söylememe gerek yok elbette. Pompeyin ayaklarının altında olduğunu ve Diana'nın kesin talimatıma uyararak odanın en uzak köşesinde arka ayakları üstünde oturduğunu biliyordum. Bu ne olabilirdi öyleyse? Heyhat! Anlamam uzun sürmedi. Başımı yavaşça yana çevirince saatin dev, ışıldayan, palaya benzeyen yelkovanının attığı tur sırasında *enseme gelip dayanmış* olduğunu görerek büyük bir dehşete kapıldım. Kaybedecek bir saniyem bile olmadığını biliyordum. Hemen kendimi geri çektim -ama çok geçti. Tam anlamıyla kısılmış olan başımı hayal edilemeyecek kadar dehşet verici bir hızla daralan o korkunç kapanın ağzından kurtarmanın bir yolu yoktu. O anın ısıurabı tahayyül edilemez. Ellerimle o ağır demir çubuğu var gücümle kaldırmaya çalıştım. Katedralin kendisini kaldırmaya çalışsam aynı sonucu alırdım. İniyor, iniyor, iniyordu; yaklaşıyor, gitgide yaklaşıyordu. Haykırarak Pompeyden yardım istedim; ama onu "cahil, şaşı bir moruk" olarak adlandırmakla duygularını incitmiş olduğumu söyledi. Diana'ya seslendim; ama sadece "hav-hav-hav," dedi ve "ona ne olursa olsun oradan ayrılmamasını tembih et-

miş olduğumu" söyledi. Böylece arkadaşlarımdan yardım alamıyordum.

Bu arada o hantal ve korkunç *Zaman Tırpanı* (şimdi bu klasik terimin gerçek anlamını kavırıyordum) ilerleyişini durdurmamıştı ve durduracağı da benzemiyordu. Hâlâ inmeyi sürdürüyordu. Şimdiden ensemde bir iki santim batmıştı bile ve duyulan belirsizleşmeye, bulanmaya başlıyordu. Bir ara kendimi haşmetli Dr. Moneypenny ile birlikte Philadelphia'da sandım, bir ara da Bay Blackwood'la birlikte arka odasında oturup onun paha biçilmez derslerini alıyormuşum gibi geldi. Ve sonra eski ve güzel zamanların tatlı anılan tekrar haünma geldi ve dünyanın bir çöl olmadığı ve Pompeyin bu kadar zalimce davranmadığı o mutlu dönemi düşündüm.

Düzenegin tıklamaları beni eğlendiriyordu. *Eğlendiriyordu*, diyorum, çünkü duyulan artık kusursuz mutluluğa yaklaşmıştı ve en önemsiz olaylar bile bana haz veriyordu. Saatin o bitimsiz tik-tak, tik-tak, tik-takları bana en melodik müzik gibi geliyor ve bazen Dr. Ollapod'un o uzun, hoş, vaazsı tiradlarını anımsatıyordu. Sonra kadrındaki büyük şekiller vardı - hepsi de ne kadar zekice ve entelektüelce görünüyordu! Ve bir mazurka yapmaya başladılar ve sanırım en çok V'in dansı hoşuma gitti. İyi yetiştirilmiş bir hanımefendi olduğu belliydi. Kesinlikle kasıtlı değildi ve hareketlerinde kaba hiçbir şey yoktu. Tek ayak üzerinde mükemmel dönüşler yaptı - tepesi üzerinde dönüp durdu. Ona bir sandalye uzatmaya çalıştım, çünkü yorulduğunu görmüştüm - ve acınası durumumu ancak o zaman gerçekten fark ettim. Acınasıydı gerçekten! Çubuk ensemde beş santim kadar gömülmüştü. Nefis bir acı duyuyordum. Ölmek için dua ediyor ve anın ıstırabı içinde şair Miguel De Cervantes'in o mükemmel dizelerini yinelemekten kendimi alamıyordum:

Vanny Buren, tan escondida
Queiy no te senty venny Pork
and pleasure, delly mony
Nommy, tomy, dany widdy!

Ama şimdi gerçekten sinirleri en sağlam kişileri bile irkiltecek yeni bir dehşetle karşı karşıyaydım. Makinenin zalim baskısı gözlerimi yerlerinden ugratmıştı. Onlarsız nasıl idare edeceğimi düşünürken biri dışarı fırlayıverdi ve dik kuleden aşağı, ana binanın saçakları boyunca uzanan su oluğunun içine düştü. Asıl üzücü olan gözümü kaybetmem değil, onun dışarı çıktıktan sonra küstahça bir bağımsızlık ve horgörü havasıyla beni süzmesiydi. Su oluğunda, he-

men burnumun dibinde duruyordu ve takındığı hava şayet tiksiniç olmasa komik denilebilirdi. Böylesine göz kırpmalar daha önce hiç görülmemiştir. Su oluğundaki gözümün bu tavrı sadece apaçık küstahlığı ve utanç verici nankörlüğü yüzünden sinir bozucu değildi, aynı baştaki iki göz arasında, birbirlerinden ne kadar uzak olsalar da var olan o duygudaşlık yüzünden son derece rahatsızlık vericiydi. Yani burnumun dibindeki o serseriyle aynı anda göz kırpmaya zorlanıyordum. Ama diğer gözün de çıkmasıyla rahatladım. Düşerken hempasıyla aynı yönde gitti (herhalde bunu planlamışlardı). İki birliktelikten dışarı yuvarlandılar ve doğruyu söylemek gerekirse onlardan kurtulduğuma çok memnundum.

Şimdi çubuk boynuma on iki santim kadar gömülmüştü ve geride keseceği sadece bir parça deri kalmıştı. Büyük bir mutluluk hissi içindeydim, çünkü en fazla birkaç dakika içinde bu rahatsızlık verici durumdan kurtulacaktım. Ve bu beklentim kesinlikle boşa çıkmadı. Akşamüstü saat tam beşi yirmi beş gece dev yelkovan korkunç turu esnasında başımla gövdeyi birbirine bağlayan o deriyi de kesti. Beni o kadar utandırmış olan o başın sonunda bedenimden ayrılmasından üzüntü duymadım. Kuleden su oluğuna düşüp birkaç saniye orada kaldıktan sonra sokağın ortasına indi.

İçtenlikle itiraf edeyim ki, şimdi çok tuhaf-hayır, çok gizemli, kafa karıştırıcı ve anlaşılmaz- duygular hissetmeye başlamıştım. Hislerim almış başını gidiyordu. Bir ara başımın gerçek Senyora Psyche Zenobia olduğundan emin oldum -bir ara da bedenimin gerçek ben olduğuna karar verdim. Bu meseleyi açıklığa kavuşturmak için cebimde enfiye kutumu arandım, ama onu bulup da içindekinden her zamanki şekilde bir çekmeye kalkınca tuhaf noksanlığımın hemen farkına vardım ve kutuyu başıma doğru fırlattım. Başım enfiyeyi büyük bir hazla içine çektikten sonra bana gülümsedi. Sonra bir konuşma yaptı, ama kulaklarım olmadığından bunu çok net işitemedim. Ancak bu koşullar altında yaşamayı sürdürmek isteyeşime şaşırmış olduğunu anlayacak kadarını duydum. Sözlerini Ariosto'nun o soylu sözleriyle noktaladı-

Il pover hommy che non sera cory
And have a combat tenty eny morty,

w böylece beni kendim savaşa kaptırmışken öldürüldüğünün farkına varmadan ölü bir halde bitmek tükenmek bilmez bir yiğitlikle çarpışmaya devam

eden o kahramana benzetti. Artık aşağı inmeme bir engel kalmadığından bunu yaptım. Pompey'in görünüşümü niye o kadar şaşırtıcı bulduğunu kesinlikle anlayabilmiş değilim. Adam ağzını kulaklarına kadar açıp sanki ceviz kırıyormuşçasına gözlerini kapadı. Sonunda pardösüsünü üstünden atıp bir sıçrayışta merdivene ulaştı ve gözden kayboldu. Serserinin ardından Demosthenes'in o öfkeli sözlerini savurdum-

Andrew O'Phlegethon, kaçmakta hiç duraksamıyorsun,

ve sonra tek gözlü, kaba tüylü biricik Diana'ma döndüm. Bir de ne göreyim! Deliğine sıvışan bir fare mi vardı baktığım yerde? Şunlar o canavar tarafından zalimce yenmiş minik meleğin kemikleri *miydi?* Ey tanrılar! Ne görüyorum? - Köşede melankolik bir zerafetle oturan sevgili yavru köpeğimin bedeninden ayrılmış ruhu, gölgesi, hayaleti *mi?* Dinleyin! Çünkü konuşuyor ve, ulu Tanrım! Hem de Schiller'in Almancasıyla-

"Unt stubby duk, so stubby dun

Duk she! Duk she!"

Heyhat! Söyledikleri doğru değil mi?

Ve öldüysem, en azından öldüm

Senin için - senin için.

Tatlı yaratık! O *da* kendini benim için feda etmişti. Köpeksiz, zencisiz, başsız! Talihsiz Senyora Psyche Zenobia'dan geriye artık ne kaldı? Heyhat *-hiçbir şey!* Bitirdim.

1838